B 997,181

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

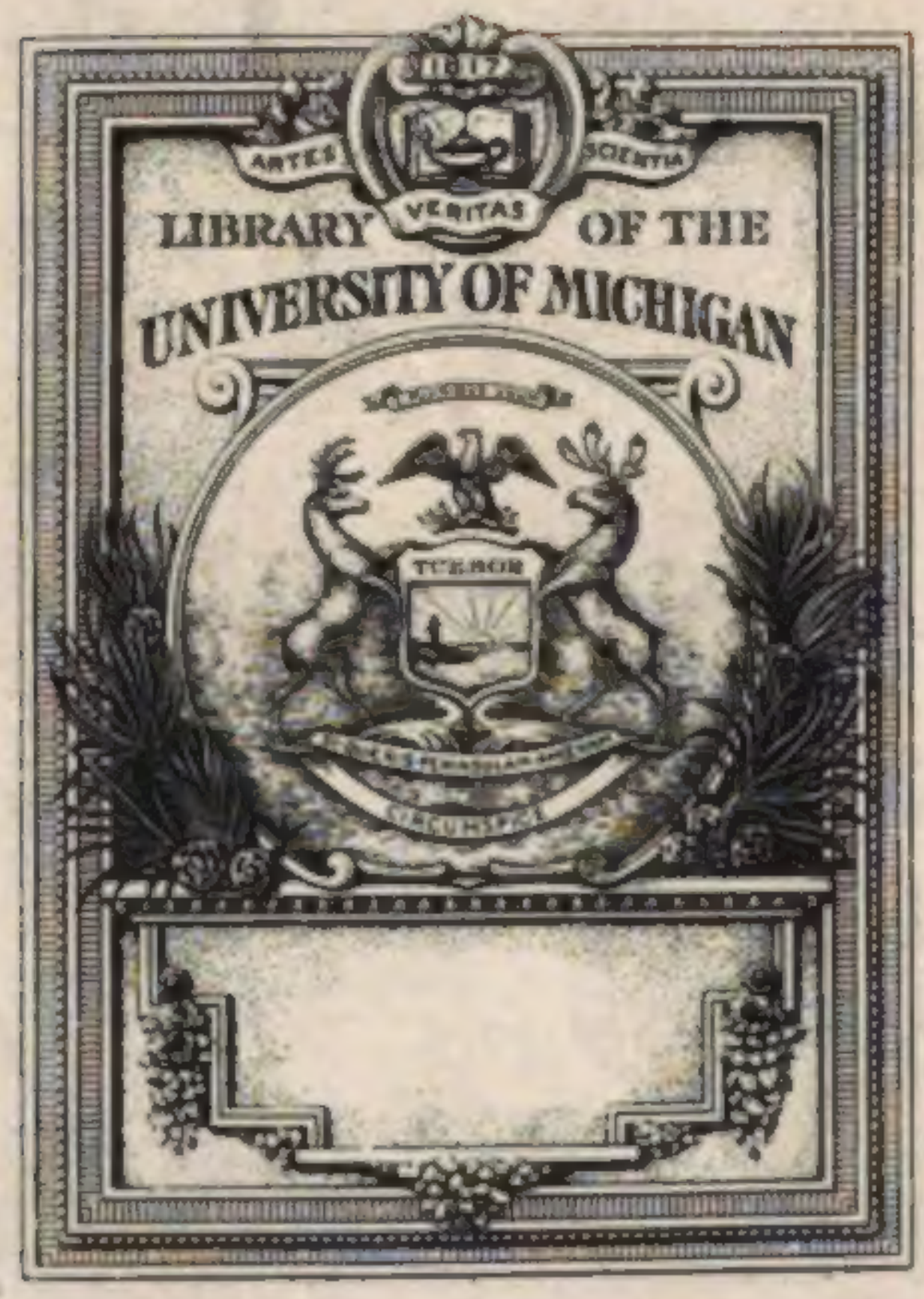

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

839.3
D559
1912

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

Digitized by Google
Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

BIBLIOTHEEK

VAN

MIDDELNEDERLANDSCHE LETTERKUNDE

ONDER REDACTIE VAN

Prof. Dr. J. VERDAM,

MET MEDEWERKING VAN

Prof. Dr. J. TE WINKEL en Prof. Dr. J. FRANCK.

FLORIS ENDE BLANCEFLOER

VAN

DIEDERIC VAN ASSENEDE.

UITGEGEVEN DOOR

Dr. P. LEENDERTZ Jr.,

Leeraar aan het Gymnasium te Amsterdam.

LEIDEN. — A. W. SIJTHOFF'S UITGEVERSMAATSCHAPPIJ

1912.

Digitized by Google

Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

FLORIS ENDE BLANCEFLOER

VAN

DIEDERIC VAN ASSENEDE.

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

FLORIS ENDE BLANCEFLOER

VAN

DIEDERIC VAN ASSENEDE.

UITGEGEVEN DOOR

Dr. P. LEENDERTZ Jr.,

Leeraar aan het Gymnasium te Amsterdam.

LEIDEN. — A. W. SIJTHOFF'S UITG.-Mij.

1912.

Digitized by Google

Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Printed in the Netherlands.

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

VOORREDE.

Een boek zonder voorrede is niet af. Ook zou ik ze niet gaarne missen, al heb ik over het werk zelf niets meer te zeggen. Want hierdoor heb ik de gelegenheid op eene in het oog vallende plaats mijn hartelijken dank te betuigen aan allen, wier zeer gewaardeerde belangstelling en medewerking ik heb mogen ondervinden.

Zonder de welwillendheid van de Bestuurders der Bibliotheek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, die maanden lang het handschrift in de Universiteitsbibliotheek alhier te mijner beschikking stelden, had ik dit werk niet kunnen ondernemen.

De bereidwilligheid, waarmede alle Nederlandsche groote bibliotheken en ook de Königliche Hof- und Staatsbibliothek te München, door bemiddeling van de Universiteitsbibliotheek alhier, tal van boeken ten gebruike gaven, is het werk in hooge mate ten goede gekomen.

Dat de vriendelijke hulpvaardigheid van het personeel der laatstgenoemde bibliotheek veel bijdraagt om het werk gemakkelijker en aangenaam te maken, erken ik hier gaarne openlijk.

Belangrijke mededeelingen en opmerkingen mocht ik ontvangen van de heeren G. Busken Huet en Gust. Cohen te Parijs, Prof. It. Pizzi te Turijn, Prof. D. C. Hesseling, Dr. K. Sneijders de Vogel, Prof. C. Snouck Hurgronje, Prof. J. S. Speijer en Prof. S. G. de Vries te Leiden, Dr. C. de Boer. Prof. J. Six en Prof. J. te Winkel te Amsterdam. Zij allen zullen zien, dat ik van hunne opmerkingen een dankbaar gebruik gemaakt heb, ook waar ik het soms niet met hen eens was.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Prof. W. de Vreese te Gent toonde ook bij deze uitgave zijne vriendelijke belangstelling door de beschrijving van het handschrift door te lezen en van zijne opmerkingen en kantteekeningen te voorzien. Dat dit gedeelte daardoor veel gewonnen heeft, behoef ik wel niet te zeggen.

Bovenal heb ik groote verplichting aan Prof. J. Verdam, die ook nu weer van alle vellen eene revisie heeft doorgelezen en mij uit zijne rijke, degelijke kennis menige belangrijke opmerking of verbetering mededeelde. Dat de leermeester zoo steeds zijne hulpvaardige belangstelling blijft toonen voor den leerling, is dezen eene vreugde en strekt de wetenschap ten voordeel.

Amsterdam, 1912. P. LEENDERTZ Jr.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

INHOUD.

Lijst van afkortingen VIII
Inleiding
I. De handschriften IX
II. De uitgaven XVII
III. Omwerkingen.
a. Het drama XIX
b. Het volksboek XIX
c. Het historielied XXII
d. Latere omwerkingen XXIV
IV. De verschillende bewerkingen XXVI
V. De oorsprong van het verhaal XL
VI. De verhouding van de Dietsche tot de andere bewerkingen LXVI
VII*a*. De versbouw LXXIX
VII*b*. De rijmen LXXXIV
VIII. De spelling LXXXVII
IX. De taal XCII
X. Beoordeeling van het gedicht CIV
XI. De dichter, tijd en plaats van vervaardiging ... CXV
XII. Wijze van uitgeven CXIX
Tekst 1
Aanteekeningen 106
Lijst van eigennamen 143
Vergelijking der uitgaven 144

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

LIJST VAN AFKORTINGEN.

Anz.	= Anzeiger für deutsches Alterthum und deutsche Litteratur. VII, 1881.
D	= Floris ende Blancefloer van Diederic van Assenede.
Eng	= Floris and Blauncheflur, uitg. E. Hausknecht.
F	= Conrad Fleck, Flore und Blancheflur, uitg. E. Sommer.
Fr	= Floire et Blanceflor, uitg. E. du Méril.
Fr II	= Id., het jongere gedicht.
Gr	= Het Nieuwgrieksche gedicht, uitg. I. Bekker.
Hand.	= Handelingen en Mededeelingen van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde, 1867.
Langlois	= Table des Noms propres .... dans les Chansons de geste, Paris, 1904.
Mnl. Gr.	= J. Franck, Mittelniederländische Grammatik, 2e Aufl.
Mnl. Spr.	= W. L. van Helten, Middelnederlandsche Spraakkunst.
Ndd	= Flos unde Blankflos, uitg. St. Waetzoldt.
Ndr	= Floyris, fragmenten uitg. E. Steinmeyer in Zeitschrift für deutsches Alterthum, XXI, 1877.
Saga	= Flores Saga ok Blankiflur, uitg. E. Kölbing.
Schultz	= A. Schultz, Das höfische Leben zur Zeit der Minnesinger.
Tdschr.	= Tijdschrift voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde.
Vb	= De Historie van Floris ende Blancefleur, uitg. G. J. Boekenoogen.
Zw	= Flores och Blanzeflor, uitg. G. E. Klemming.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

INLEIDING.

I. De handschriften.

Van den *Floris ende Blancefloer* bezitten wij nog één handschrift en een fragment, of liever twee fragmenten en eene aanvulling van het eene.

A Het eerste was eens het eigendom van Huydecoper, vervolgens van Alewijn en behoort thans aan de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden. Het bevindt zich in een leeren band van de tweede helft der 17e eeuw, ± 1680, die bovendien den *Ferguut*, *Der Historiën Bloeme*, *Esopet*, *Bediedenis der Misse* en *Dietsche Doctrinale* bevat, met den rugtitel M A N I S, eene afkorting van *manuscripta*.

Voor en achter zijn twee schutbladen, met aanteekeningen van Huydecoper, Alewijn, Du Rieu en anderen, de meeste voor ons van geen belang.

Dit is niet één handschrift, maar eene verzameling van zes handschriften, elk afzonderlijk door dezelfde hand gefolieerd. Bovendien is er eene doorloopende folieering met potlood.

Deze hss. moeten reeds vroeg bij elkander geweest zijn. Aan het slot van den *Ferguut* staan de vier eerste verzen van *D. Doctr.* in dezelfde hand, die aan het einde der *D. Doctr.* schreef: „lieve ende gheminde neve sy ghenoeghelic te ver.... dat ic alte" en verder „desen boec wert gemaect aldus in die maent van junius....". Dat is eene hand van ± 1480. Toen deze aanteekeningen geschreven werden, waren dus de verschillende stukken, zooal niet samen gebonden, toch al in handen van één eigenaar. Waarschijnlijk wordt met *gemaect* bedoeld, dat zij toen voor het eerst gebonden zijn.

Het tweede hs. uit dezen bundel bevat den *Floris*. Moltzer heeft dit hs. A genoemd en dat zullen wij hier ook doen.

Dit hs. telt 26 bladen. Het is gefolieerd 1—28, omdat men ten onrechte meende, dat fo. 3 en 4 waren weggesneden. Hoffmann nam dit over en plaatste in zijne uitgave achter vs. 320 een regel sterretjes, om aan te duiden, dat daar een gedeelte ontbrak. Er ontbreekt echter niets. Daarom worden hier de bladen van 1—26 geteld, ofschoon nu dientengevolge onze nummers niet overeenkomen met die, welke men in het hs. leest.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Reeds eene vluchtige beschouwing doet zien, dat het hs. van den *Floris* uit twee deelen bestaat, het eene ouder dan het andere. Van het oorspronkelijke hs. zijn slechts fo. 3—16 over. De rest is niet van een ander hs. bijgevoegd, maar is door eene jongere hand bijgeschreven. De randen tusschen fo. 2 en 3 zijn de overblijfselen van fo. 1 en 2 van het oorspronkelijke hs. Dit blijkt duidelijk daaruit, dat op die randen nog enkele letters zijn overgebleven, nl. van vss. 140, 145, 146 en 155. Van vs. 146 staat er nog *esocht*, waaruit meteen blijkt, dat het oorspronkelijke hs. hier *besocht* had en niet *socht*, zooals de latere afschrijver geeft.

De randen achter fo. 16 zijn niet van de volgende bladen van het oorspronkelijke hs., waarin hier trouwens een nieuw katern volgde, maar van fo. 25 en 26, dat losse bladen zijn, die dus bij het binden moesten omgevouwen worden.

Hetgeen wij van de twee eerste bladen opmerkten, maakt het zeer waarschijnlijk, dat de jongere afschrijver niet een gedeelte van een ander hs. heeft overgeschreven ter aanvulling van weggeraakte bladen, maar dat hij de door hemzelf weggesneden bladen van ditzelfde hs. heeft overgeschreven, waarbij hij natuurlijk de randen, die voor het inbinden noodig waren, liet zitten.

Wat er met het hs. gebeurd was, kunnen wij niet meer nagaan. Maar het moet door een of andere oorzaak sterk geleden hebben. Daardoor heeft de jongere afschrijver op sommige plaatsen niets meer van zijn voorbeeld kunnen lezen en dus in zijn afschrift geheele of halve regels opengelaten, nl. vss. 3325 vlgg., 3366 vlgg., 3738, 3739, 3784 vlgg. en 3824 vlgg. Het vermoeden ligt nu voor de hand, dat er wel meer onduidelijke gedeelten geweest zijn, waar de afschrijver allicht naar zijn beste weten heeft aangevuld, vgl. de aant. op vs. 3365. Zulk eene onduidelijke plaats vinden wij op fo. 11*d* en 12*a*, waar eene vlek verschillende woorden in vss. 1718, 1719, 1757 en 1758 vrijwel onleesbaar gemaakt heeft. Blijkbaar heeft er iets tusschen gezeten, dat met een mesje is weggekrabd.

Verscheidene bladen, die minder duidelijk zijn geworden, doordat het perkament bruin geworden is en doordat de inkt is doorgetrokken, waren toen zeker nog in goeden staat; want deze gebreken zijn eerst mettertijd ontstaan.

Het hs. meet nu nog 248 bij 169 mM., de spiegel 211 bij 150. Oorspronkelijk was het grooter, maar het is sterk afgesneden, waarbij aan den achterkant der tweede kolom soms letters verloren gingen, zooals in vss. 73, 1491, 1492, 1509, 2840, 2853, 2859, 2990, 2993, 3316, 3632, 3789, 3791, 3794.

Beide gedeelten zijn met zwarten inkt gelinieerd, tusschen de kolommen doorloopend, en afgeschreven. In het jongere deel is de linieering uitgesleten.

Het geheele hs. is in twee kolommen geschreven van 40, soms van 41 regels; zie de uitgave hierachter. Alleen 21*d* telt slechts 39 regels, doordat de laatste wit gelaten is.

Reclamen, telkens een geheele regel, vindt men op fo. 8vo. en 16vo., dus aan het einde der katernen van het oorspronkelijke handschrift.

Het oudste gedeelte, waarvan dus op 2 bladen na nog twee katernen over zijn, is op grof perkament geschreven met eene duidelijke hand uit het midden der 14e eeuw. Prof. De Vreese dateert het tusschen 1340 en

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

1360, omdat de zoogenaamde tong-*e*, die na 1360 zeer zeldzaam is, er nog gewoon in voorkomt, terwijl daarentegen geheel ontbreken sommige vormen b. v. voor E, N en M, die na 1320 wel beginnen te verdwijnen, maar toch tot 1350 nog wel sporadisch voorkomen, en zeer zelden alle tegelijk in een hs. uit die jaren ontbreken.

Doorhalingen komen hier niet voor en slechts enkele verbeteringen. In vs. 556 was de *o* van *hoe* vergeten en is er boven bijgeschreven; in vs. 892 was *onder* vergeten en is met // op den kant bijgeschreven; in vs. 2195 is *Moraet* verbeterd uit *Maraet*; in vs. 2534 is *u* boven den regel bijgeschreven.

Boven de *i* staat dikwijls een streepje, boven de *ij* gewoonlijk twee streepjes. De *ij* en *y* zijn steeds gemakkelijk te onderscheiden.

Voor interpunctie is alleen gebruik gemaakt van de punt, en niet meer dan in de volgende regels, telkens achter het genoemde woord: 1063 *sceren*, *doe*, 1242 *haer*, 1276 *stekene*, 1319 *ware*, 1363 *doen*, 1518 *zilveren*, 1957 *yvoren*, 2165 *u*, 2458 *goude*.

De afkortingen leveren geene groote moeilijkheid op. Dat de komma boven de letter zoowel *r*, *er*, *ar* als *aer* kan zijn, is wel gewoon. In plaats van het streepje boven de letter voor *n* of *m* vindt men hier dikwijls een convex of concaaf boogje, dat voor een oningewijde een enkelen keer eenigszins op de afkorting voor *er* lijkt. Daardoor hebben b. v. vroegere uitgevers in vs. 2062 *here* gelezen, terwijl er *hem* staat. Een recht streepje beteekent soms *en* b. v. in *comen* vss. 1771, 1969. Het haaltje aan de tong-*e* heeft men soms voor een afkortingsteeken gehouden en daardoor b. v. in vss. 2447 en 2513 ten onrechte *venstren* en *inden* gelezen i. pl. v. *venstre* en *inde*.

In vs. 1259 staat de gewone afkorting voor *et* en het is dus niets dan eene vergissing der uitgevers, dat zij *niewer* gedrukt hebben i. pl. v. *niewet*.

De getallen worden gewoonlijk door Romeinsche cijfers uitgedrukt, ook het lidwoord *een* (Vgl. Hoofdst. XII).

Voor versiering is alleen van roode hoofdletters gebruik gemaakt; verder is er zelfs geen enkel rood lijntje.

Deze hoofdletters komen alleen aan het begin van den regel voor, ter hoogte van twee regels. Zij zijn in deze uitgave aangewezen door eene alinea. In vs. 401 is zij niet ingevuld. De representant is soms nog te zien, soms onder het rood weggewerkt.

Gewone hoofdletters staan aan het begin der regels, nooit in het midden. Terwijl echter in het oudste gedeelte een vrij groot aantal regels met eene kleine letter beginnen, is dit in het jongere gedeelte nooit het geval.

Een facsimile van eene bladzijde uit dit oudste gedeelte vindt men in Ten Brink, *Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde* (1897), tegenover bl. 114.

Het tweede gedeelte bestaat uit een dubbelblad (vss. 1—320), een katern (vss. 2558—3743) en twee losse bladen (vss. 3744—3973). Het is volgens Prof. De Vreese niet veel jonger, omdat het ook nog de tong-*e* heeft en *ff* naast *ff*, benevens een bepaalden vorm van de A. Het is mogelijk, zelfs waarschijnlijk, dat het schrift van het origineel invloed heeft gehad op dat van den aanvuller; maar indien deze lang nadien had geschreven, zou hem dat toch niet zoo gemakkelijk afgegaan zijn. Ook heeft hij nog tweemaal

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

aan het einde van het woord eene lange *s*, nl. vs. 234 *ghenas* en 3084 *ics*, zooals in het oudere gedeelte bijna 80 maal gevonden wordt. Wel heeft de jongere afschrijver dit waarschijnlijk in navolging van den ouderen gedaan, maar de letters zijn te goed gevormd dan dat hij veel jonger zou zijn.

Het is veel minder mooi geschreven op nog mindere kwaliteit perkament, dat den inkt opzoog. Bovendien is slechte inkt gebruikt. Waarschijnlijk was deze te veel verdund. Daardoor komen er in denzelfden regel zeer bleeke en zeer zwarte letters voor; soms zelfs schijnt de pen in het geheel geen inkt gegeven te hebben. In zeer laten tijd, waarschijnlijk in de 18e eeuw, zijn een aantal van die bleeke letters aangedikt of overgeschreven. Meermalen schijnt de inkt door het perkament heen, wat hier en daar het lezen aan den anderen kant bemoeilijkt, b. v. in vss. 199 en 200. Bovendien zijn een aantal letters afgesleten. Hieraan en aan het slechte materiaal is het misschien meer dan aan slordigheid te wijten, dat vrij veel afkortingsteekens ontbreken, evenals stippen of streepjes boven *i* en *ij*.

Doorhalingen en verbeteringen komen ook in dit gedeelte weinig voor. In vs. 305 is achter *mach* eene letter geradeerd; in vs. 2794 is *als* doorgehaald achter *ontfingne*, in vs. 2859 *bloeme* achter *bleef*; in vs. 3054 is *u.* dat op den volgenden regel behoort, tusschen twee punten gezet; in vs. 2783 stond *orieniscap*, maar het eerste been van de *n* is doorgehaald; in vs. 3142 is *ter* dadelijk verbeterd uit *der*; in vs. 3195 schijnt *zeer* verbeterd te zijn uit *zuer*; in vs. 2855 is de *o* van *rouwen* en in vs. 3079 *de* van *hoede* boven den regel bijgeschreven.

De afkortingen zijn als in het oudste gedeelte. Alle regels beginnen met eene hoofdletter. Interpunctie ontbreekt hier geheel. De getallen en het lidwoord *een* worden ook hier gewoonlijk in Romeinsche cijfers geschreven.

Er is hier in het geheel geen rood gebruikt. Wel is er ruimte opengelaten voor de rubrieken, maar deze zijn niet ingevuld. Op de laatste bladen heeft een paar malen eene 18e of 19e-eeuwsche hand er een paar trachten te teekenen met zwarten inkt. De representanten staan nergens, maar dezelfde hand heeft ze hier en daar ingevuld. De plaats van deze hoofdletters is in deze uitgave eveneens door eene alinea aangewezen.

Terwijl dus het hs. reeds in geen zeer gunstigen toestand verkeerde, is het nog verminkt, doordat de helft van fo. 17 is weggescheurd, waarschijnlijk door iemand, wiens ziekelijke verbeelding geprikkeld werd door het verhaal van de kuischheidsproef.

Het hs. is er ook niet mooier op geworden, doordat verschillende gebruikers de vrijheid genomen hebben woorden te onderstrepen en allerlei teekens aan den kant te zetten.

Erger nog is het bedorven door het roekeloos gebruiken van een reagens, t. w. opgelost acidum tannicum. Bladz. 1 is daardoor grootendeels hopeloos bedorven. Er is zoo onhandig gewerkt, dat het reagens door het perkament is heengetrokken en daardoor ook op bladz. 2 een aantal woorden onleesbaar zijn geworden. Zelfs een paar volgende bladen zijn daardoor nog gevlekt. Ook op fo. 17ro., 20vo., 22ro. en 25ro. is er mede gewerkt, maar veel voorzichtiger, zoodat daar de schade niet zoo groot is.

Deze verknoeiing moet na 1880 gebeurd zijn. Hoffmann en Moltzer hebben het hs. nog geheel kunnen lezen. Bovendien wordt in de aanteeke-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

ning van Du Rieu op het eerste schutblad, gedateerd 1880, nog van deze verminking geene melding gemaakt, wel in eene latere.

In vs. 97 heeft De Vries een reagens gebruikt (zie *Mnl. Taalz.* bl. 48), misschien ook op enkele andere plaatsen, b.v. vss. 3325 vlgg., maar hierdoor heeft het hs. niet noemenswaard geleden.

B Het fragment van een tweede hs., dat wij met Moltzer B zullen noemen, is thans op eene onbekende bewaarplaats. Het is mij althans niet gelukt het op te sporen. Alberdingk Thijm kreeg het van een vriend in 's-Hertogenbosch en heeft het met een facsimile uitgegeven in den eersten jaargang van de *Dietsche Warande*, bl. 493—512.

Over de betrekkelijke waarde der beide handschriften heeft Alberdingk Thijm wel geen beslist oordeel uitgesproken, maar bij de uitgave van B scheen hij toch dit fragment boven A te stellen (bl. 498, overdruk bl. 5): „Sommige afwijkingen, die Hoffmann zich van het door hem gebruikte Leidsche Handschrift veroorloofd heeft, worden er door gewettigd, weêrleid of verbeterd .... Voords geven deze fragmenten onderscheidene gelukkige, maar ook minder goede varianten, en de „Lücke" op bl. 95, vs. 3370—vs. 3373 wordt er in zeer „hovesche" wijze door aangevuld. Men zal ook opmerken, dat onze fragmenten overal „soe" voor „si" hebben, en dus het rijm „soe" in vs. 3349 hier geen disparaat meer oplevert, zoo als in het Leidsche Handschrift .... Belangrijk schijnt het mij ook toe, dat wij hier, als blijkt uit de fonografische bijzonderheden van dezen kodex met een west-vlaamsch handschrift te doen hebben (*soe* voor *si*, *cam* voor *quam*), een handschrift dus afkomstig, in engen zin, van den geboortegrond des dichters." [1])

Moltzer [2]) spreekt van B als „kennelijk vertegenwoordigende eene oudere en betere redactie". Ook Jonckbloet [3]) noemt B „een fragment van een beteren tekst".

Geen dezer schrijvers echter schijnt de beide teksten nauwkeurig met elkander en met Fr vergeleken te hebben. Dat moet nu hier gebeuren.

Op slechts eene plaats heeft B regels, die in A ontbreken, nl. na vs. 462 = B 14. Fr. 335 geeft geen licht:

Sa mere malade se faigne;
Por li garder, cele remaigne.

Leest men in A met verplaatsing van *haer*:

want si haer sochter
Ende bat bewaren dan een ander sal,

dan laat deze lezing niets te wenschen over. Ziet men daarnaast in B den nietszeggenden regel „Want soe bet can bi hare wesen", de herhaling van *want* en *bet* en de toch altijd vreemde uitdrukking *sochte genesen* naast

---

[1]) Assenede ligt echter niet in Oost-, maar in West-Vlaanderen.
[2]) Inleiding, bl. XX.
[3]) Gesch. Ndl. Lett.[3] I, 340.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

het zeer natuurlijke *sochie bewaren*, dan valt het niet moeilijk aan de lezing van A de voorkeur te geven. Ook de onmiddellijk voorafgaande verzen zijn in A beter: de herhaling *sulwi* .... *wi sullen* in vs. 10 is verre van mooi, evenals vs. 12.

Daartegenover heeft A een aantal verzen, die in B niet voorkomen.

Vs. 533—536. De vier in B ontbrekende verzen zijn reeds door Alberdingk Thijm „onmisbaar" genoemd. Zonder deze heeft *eer* in vs. 539 geen zin, terwijl zij bovendien de vertaling bevatten van Fr 383 „Quant il vit qu'ele ne venoit".

Vss. 1651—1660 = Fr 1063—1066. Alleen vs. 1657 komt ook in B voor. Zie de aant. op deze verzen.

Vss. 1668—1674 = Fr 1076—1080.

Vss. 1679—1683 = Fr 1084—1087. Bovendien is de volgorde in B hier eenigszins anders. Misschien is B afgeschreven naar een hs., dat zeer onduidelijk was, zoodat er zooveel afwijkingen bij elkander komen.

Vss. 2619—2620 = Fr 1888 vlg. In plaats hiervan herhaalt B vss 2615—2618 en plaatst bovendien vs. 2621 acht regels verder.

Vss. 2630—2641 = Fr 1904—1918.

Vss. 2804 en 3343. Het ontbreken van deze verzen in B is blijkens het rijm eene fout van den afschrijver.

Op al deze plaatsen is dus A beter dan B. Maar uitlatingen kunnen eene fout van den laatsten afschrijver zijn en desniettegenstaande zou de tekst van B betrouwbaarder kunnen zijn, wanneer deze meerdere overeenstemming had met het Fransche origineel.

De tekst van B nu staat nader aan Fr op de volgende plaatsen:

Vs. 505 „den here Goras", B 59 „den hertoge", Fr 357 „li dus Joras", Vb bl. 8 „hertoghe Goras". Vgl. de aant.

Vs. 514 „in die herte", B 68 „indie scole", Fr 366 „en l'escole", Vb bl. 8 „in der schoolen". Vgl. de aant.

Vs. 1852 „Des haeste ment daer vele te mee", B 193 „Dies hastemen teten te me", Fr 1219 „Lor mangier fisent moult haster".

Vs. 2610 „weet", B 228 „vint", Fr 1874 „trueve".

Vs. 2615 „mint uw leven", B 233 „mindi u leven", Fr 1878 „Si com vous amez vostre vie", Vb. bl. 31 „soo lief als ghy u leven hebt".

Vs. 2811 „varen dolen Van Spaenghen ende daerom gheeisschet", B 309 „Van Spaengen hareward ende verheeschet", Fr 1999 „Que d'Espaigne, tout por li querre Sui venus en iceste terre". Het verschil is wel gering, maar B heeft het begrip van *en icesie terre* uitgedrukt en is dus misschien oorspronkelijker.

Vs. 3181 „bliscap", B 344 „rikeit". Vgl. de aant.

Vs. 3185 „Enen biscop maect si enen truwant", B 348 „Enen biscop maect soe van enen truant", Fr 2259 „Et les vesquiés done as truans".

Vs. 3201 „liep", B 364 „riep", Fr 2271 „apela", daarentegen Vb bl. 38 weer „liep".

Daarentegen staat A dichter bij het Fransch in:

Vs. 1643. In B 114 is *so* blijkbaar ingevoegd, vgl. Fr. 1056 „Assez i mangierent et burent". Diederic heeft dezen regel letterlijk vertaald en er den volgenden bijgevoegd, waarin *dat* = „zoodat" is. Dit begreep de afschrijver van B niet recht en vulde vs. 1643 met *so* aan.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Vs. 1661. „Haren here nopede si behendelike", Fr 1068 „Du coute a son signor bouté". B dacht er niet aan, dat de vrouw *naast* haren man zat, en trachtte te verduidelijken: , Ende tard haren man up dien voet".

Vss. 1662—1665. A geeft veel nauwkeuriger dan B 126—131 den Franschen tekst weer, vss. 1069—1072:

„Sire", fait ele, „avez véu
Com cius enfes s'a contenu?
Son mangier laist por le penser;
Sovent l'ai véu souspirer:
Par mon chief n'est pas marcéans;
Gentius hom est et wauquerans".

In het volgende gedeelte heeft B een aantal regels overgeslagen.

Vs. 1836 „corenden ende wel bewaerden". B met „conreiden ende wel begaden" mist het rijmwoord en bevat eene tautologie. Ook past de lezing van A beter bij Fr 1213

Moult les fisent bien aaisier
Et de litiere et de mangier.

Vs. 1868, 1869. Geen van beide hss. heeft hier een goeden zin, maar met de bijvoeging van *in* heeft A eene nauwkeurige vertaling van Fr 1233

Mais Floire petit i manga
Por s'amie dont il pensa.

In B zoude men daartoe *wart* in *hadde* moeten veranderen.

Vs. 2657 „Hi dankes hem ende verblider af", B 264 „Sine herte verlichte hem der of", Fr 1931 „Floire a Dairon mercié".

In vss. 2611 en 2616 zijn waarschijnlijk beide hss. onjuist. A heeft in beide regels *set*, B *bringet* en *bringt*, Fr 1876 *metrez*, 1887 *portrez*.

Letten wij niet alleen op het getal, maar ook op den aard der verschillen, dan is ook volgens dit onderzoek A beter dan B, al heeft het laatste op verschillende plaatsen een zuiverder tekst.

Op enkele plaatsen moet aan de lezing van B ongetwijfeld de voorkeur geschonken worden, ook al wordt die niet gesteund door Fr of Vb.

Vs. 3203 *sach*, B 366 *lach*.

Vs. 3211 *doe*, B 374 *dar*.

Vs. 3342. Zie de aant.

Vs. 3390. Hier ontbreekt zeker wel *wijt ende*, dat in B 440 gevonden wordt.

Al deze plaatsen zijn uit het jongere gedeelte van A.

Daartegenover staan een veel grooter aantal plaatsen, waar A de juiste lezing heeft.

Vs. 468. Waarschijnlijk heeft B 22 *dar* ingevoegd, dat hier den toon geheel verstoort, doordat hij niet begreep, dat deze regel afhangt van *Dat* in vs. 466.

Vs. 472. In B 26 ontbreekt *st*, wat niet gemist kan worden.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Vs. 481. Het is waarschijnlijker dat *lieve kint* in B 35 eene verklarende verandering van *minne* is, dan het omgekeerde.

Vs. 484. Het smeekende „Dit en doet niet" past veel beter bij het karakter van Floris dan het brutale „Dit ne doe ic niet" van B 38. Het eerste komt ook meer overeen met Fr 345

„Sire", fait il, „que puet cou estre
Que Blanceflor lais et mon estre?
Blanceflor pri que viegne o moi."

Vs. 490. De plotselinge overgang tot den eersten persoon in B 44 is wel niet onmogelijk, maar onwaarschijnlijk.

Vs. 521. In B 75 ontbreekt *die ghedane*.

Vs. 526. In B 80 is *te* te veel. Vgl. de aant.

Vs. 1702. De lezing *boete* van B heeft geen zin, terwijl *mesdaet* van A zeer gepast is.

Vs. 1872. B had zeker bezwaar tegen de herhaling van *een*, maar heeft daardoor den zin bedorven.

Vs. 2643. Het is begrijpelijker, dat een afschrijver *sure* door *gierege* verving dan omgekeerd.

Vs. 2782 *van* is beter dan *bi* in B 280.

Vs. 2790. Ofschoon het verschil niet groot is, zal toch B 288 eerder uit A ontstaan zijn dan omgekeerd.

Vs. 2821 *voghelare* is beter dan *goclare* in B 318.

Vs. 2825 *met eren* kan moeilijk gemist worden.

Vs. 3340. B 392 kan gemakkelijk hieruit ontstaan zijn.

Vs. 3354. In B 404 is *diere* zeker wel een gevolg van *dieve* in den vorigen regel.

In sommige verzen maakt het geen verschil, welke lezing men kiest, of zoo weinig, dat het voor de bepaling der betrekkelijke waarde van beide hss. van geen belang is, b.v. vss. 2779 (277), 2810 (307), 2831 (328), 3175 (338), 3199 (362), 3350 (400). Daartoe behooren ook de meeste verzen, waar een van beiden een vrij onverschillig woord meer of minder heeft, zooals vss. 477 (31), 478 (32), 494 (48), 501 (55), al is soms de keuze niet moeilijk, b. v. vs. 510 (64).

De uitkomst van ons onderzoek is dus, dat over het geheel de tekst van A veel beter is dan die van B. De eerste moet dus de grondslag zijn van de uitgave, maar staat toch reeds zoover van den grondtekst, dat hij niet overal gevolgd kan worden. Wanneer B met Fr en Vb, of met een van beiden, tegenover A staat, moet de tekst van B gekozen worden. Evenzoo, wanneer de lezing van A geen gezonden zin oplevert, b. v. in vs. 2664, of wanneer het hs. onleesbaar of verminkt is, zooals in vss. 3365—3368 en 3378. Doch waar de lezing van A niet ontwijfelbaar bedorven is, moet zij gehandhaafd worden.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

II. De uitgaven.

„Wie kent .... *Florys en Blanchefleur*?" vroeg in de *Letteroefeningen* de recensent van Huydecoper's uitgave van Stoke. In dit werk waren n. l. een aantal verzen uit den roman aangehaald, te zamen niet minder dan 229. Maar niettegenstaande Huydecoper (III, 218) naar aanleiding van vss. 1060—1063 geschreven had „Ik geloof niet, dat iemand onzer dit laatste vaars, in nieuw Duitsch, zal verbeteren, of evenaaren", en hij in het eerste deel, bl. 167, iets van den inhoud had medegedeeld, scheen toch geen onzer letterkundigen roeping te gevoelen om het nader te bestudeeren.

Wat Van Lelyveld [1]), Van Wijn [2]), Willems [3]), L. G. Visscher [4]) en Witsen Geysbeek [5]) mededeelen, doet zien, dat zij het hs. zelf niet of slechts even in handen hebben gehad. Andere schrijvers over onze letterkunde, als J°. de Vries, zwijgen er geheel over. Siegenbeek noemt alleen den naam, maar zegt er verder niets van.

Ook hier was het Hoffmann von Fallersleben, die het eerst weer de aandacht op dit gedicht vestigde door eene mededeeling over het hs. in de *Algemeene Konst- en Letterbode* van 1821, II, bl. 311. Het geheele werk maakte hij bekend door het als het derde deel zijner *Horae Belgicae* uit te geven:

> Floris ende Blancefloer door Diederic van Assenede. Mit Einleitung, Anmerkungen und Glossar herausgegeben von Hoffmann von Fallersleben. Breslau 1836 [6]).

De inleiding begint met eene geestdriftige lofrede op den dichter, welke „die wunderliebliche Sage von der rothen und weissen Blume, dieser aus lauter Blüthenduft und Farbenglanz gewobene Stoff' op zoo verdienstelijke wijze in het Dietsch bewerkte.

---

[1]) In Huydecoper's *Proeve*, 2e druk, I. 143.

[2]) *Historische en Letterkundige Avondstonden*, I, 314.

[3]) *Verhandeling over de Nederduytsche Taal- en Letterkunde*, I. 169, waar hij vss. 89—104 mededeelde naar het afschrift van eenen vriend.

[4]) *Bloemlezing*, I, bl. 25; *Bijdragen*, bl. 235—239.

[5]) *Biografisch .... Woordenboek* I, 166.

[6]) Een deel der oplage heeft Leipzig als plaats van uitgave op den titel. In 1854 werd het restant hiervan door Carl Rümpler in Hannover met een nieuw titelblad in den handel gebracht.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

In eene noot wordt eene uitvoerige bibliografie gegeven van de bewerkingen van het verhaal in verschillende talen. Daarna komt eene beschrijving van het hs. en eene verantwoording van de wijze van uitgeven. Bl. 17—28 bevatten eene bespreking van de spelling, de rijmen en de uitspraak. De tekst (waarin vss. 2806 en 2807 zijn overgeslagen) is genormaliseerd.

Ruim veertig jaar na deze verdienstelijke uitgave verscheen de tweede, als de 23e aflevering van de *Bibliotheek van Middelnederlandsche Letterkunde:*

Floris ende Blancefloer. Met Inleiding en Aanteekeningen door Dr. H. E. Moltzer, Hoogleeraar te Groningen. Groningen 1879.

De inleiding is bijna geheel gewijd aan een onderzoek naar de bron, waaruit Diederic geput heeft.

De tekst is op eene eigenaardige wijze behandeld. Deze is nl. „geschoeid op de leest der fragmenten als kennelijk vertegenwoordigende eene oudere en betere redactie". Dat is echter niet consequent gedaan, zooals de aanteekeningen aan den voet der bladzijden bewijzen. Bovendien bevat het fragment van B slechts 441 verzen. Voor een aantal woorden kon dus de vorm in B niet bepaald worden en moest wel de vorm van A behouden blijven. Dientengevolge bevat de uitgave nu noch den tekst van A, noch dien van B. De moeilijkheid van dezen opzet is zeker wel de oorzaak geweest, dat ook de normaliseering van spelling en verbuiging niet consequent volgehouden is, zoodat ten slotte met ongehoorde inspanning toch slechts een onbevredigend resultaat verkregen is.

De aanteekeningen bevatten behalve verklaringen nog voor tal van plaatsen eene vergelijking met het Fransche en het Hoogduitsche gedicht, ook met het volksboek, en ten slotte de uitgave van het fragment van den roman van *Beerte metten breden voeten.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

III. Omwerkingen.

De groote populariteit, die aan het verhaal van de trouwe liefde der twee kinderen altijd ten deel gevallen is, heeft zich begrijpelijkerwijze ook geopenbaard in navolgingen. Die in andere talen zullen straks ter sprake komen; hier hebben wij na te gaan, wat daarvan in onze eigene letterkunde te vinden is.

a. Het drama.

De oudste omwerking is ons alleen bij name bekend geworden. Volgens de stadsrekeningen van Brussel [1]) vertoonden op den derden Paaschdag van 1483 „de Ghesellen van Deinze vóór de Halle een groet spel van Florysse ende van Blanchefloere".

Ook in de 19e eeuw is het verhaal nog eens voor het tooneel bewerkt. In 1860 of 1861 is het, zooals mij verteld is, in een der volksschouwburgen te Amsterdam vertoond. Het is mij nog niet gelukt daarvan nadere opgaven te vinden.

b. Het volksboek.

Van de tweede omwerking is ons meer overgebleven.

Waarschijnlijk in het laatst der 15e eeuw werd de roman in proza overgebracht. Hoezeer dit volksboek in den smaak viel, blijkt wel uit het groote aantal drukken, en uit de herhaalde vermelding daarvan bij verschillende schrijvers. Hierover kan men de laatste uitgave van Dr. Boekenoogen raadplegen [2]).

Dat het volksboek uit den roman is getrokken, en niet uit eene andere

---

[1]) *Vaderlandsch Museum* V, bl. 11.

[2]) *Nederlandsche Volksboeken* II. Leiden, 1903.

Er zijn echter zonder twijfel veel meer uitgaven geweest dan Boekenoogen vermeldt. Als de twee oudste noemt hij die van ± 1515 en van 1642. Maar in 1621 wordt het door den bisschop van Antwerpen verboden (zie Mone, *Uebersicht*, bl. 17). Dat kan niet op de uitgave van ± 1515 slaan.

Vgl. over dit volksboek ook Boekenoogen in *Tijdschrift voor Boek- en Bibliotheekwezen*, III (1905) bl. 128 vlg.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

bron geput, niet b. v. uit het Fransch vertaald, springt dadelijk in het oog, als men slechts een paar bladzijden vergelijkt [1]). Er is eene zoo groote, zelfs woordelijke overeenkomst, [2]) dat op verschillende plaatsen het volksboek dienst kan doen om den oorspronkelijken tekst van den roman to herstellen.

Met de prozabewerkingen in andere talen houdt ons volksboek dus geen rechtstreeksch verband. Alleen met den tekst in Simrock's verzameling is de overeenkomst zeer groot. Eene vergelijking toont echter, dat dit geen oorspronkelijk Duitsch volksboek is, maar eene vertaling van het Nederlandsche. Ik wijs slechts op het jaartal 624 in het begin, dat in geene enkele andere bewerking genoemd wordt, en op den „schönen Knaben, den die heidnischen Meister Flos (Blume) nannten". Maar de namen en enkele kleinigheden zijn in overeenstemming gebracht met de Duitsche bewerkingen. Het is dus niet geheel juist, dat Herzog [3]) van Simrock's tekst zegt, dat die geheel en al op den roman van Diederic van Assenede berust.

De verschillen tusschen het volksboek en den roman zijn in de eerste plaats uitlatingen en bekortingen, waarvan de belangrijkste hier volgen [4]).

In Vb ontbreken:

Vss. 277—284 (bl. 4). Vgl. de aant.

Vss. 644—660 (bl. 11). Is dit alleen ter bekorting, of meende de omwerker, dat er niet zooveel op een deksel kon staan?

Vss. 1383—1393 (bl. 20). Dit was den omwerker misschien wat sterk, dat de koning er nu zijne vrouw een verwijt van maakte, dat Blancefloer niet dood was.

Vs. 1661 (bl. 22). Dat de vrouw haren man aanstoot, wordt dus weggelaten.

Vss. 1695 vlgg. (bl. 23). Het omgooien van den nap.

Vss. 3386—3405 (bl. 41). De beschrijving van de zaal.

Vss. 3525—3655 (bl. 42). De episode van den ring en de beschrijving van de schoonheid der kinderen.

De sterkste bekortingen zijn:

Vss. 315--350 (bl. 6) zijn in een paar regels samengevat.

Vss. 360—425 (bl. 6). Het gesprek van den koning en de koningin is tot 8 regels ingekrompen.

Vss. 738—826 (bl. 12). De klacht van Blancefloer, als zij te Babylon is gekomen, wordt in vijf regels weergegeven.

---

[1]) Dit is dan ook reeds in 1837 opgemerkt door Van den Bergh in zijn *De Nederlandsche Volksromans*, bl. 3.

[2]) Zie b. v. de aanteekeningen hierachter op vss. 108, 128, 236, 505, 514, 1049, 1399, 1674, 1961, 2265, 2356, 2615, 2873, 2907, 2922, 2993, 3075, 3209, 3270, 3304, 3365, 3428, 3473, 3513, 3741.

[3]) *Die beiden Sagenkreise von Flore und Blanscheflur* in *Germania* 1884, bl. 80 van den afzonderlijken druk.

[4]) Een achttal daarvan zijn reeds aangewezen door Kalff, *Gesch. der Ned. Letterkunde in de 16e eeuw* I, 377, nl. vss. 277—281, 375—379, 735—815, 959—1018, 1060 vlgg., 1173—1195, 1661, 1695—1702.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Vss. 827—1044 beslaan in Vb bl. 12 en 13 slechts even meer dan eene bladzijde; de beschrijving der boomen bij het graf (vss. 959—1014) ontbreekt geheel.

Er zijn echter ook uitbreidingen:

De *Prologhe* is eene uitbreiding van vss. 17, 18, 35—42.

Bl. 7. Hier zijn vss. 500—502 uitgebreid door de toevoeging van een refrein.

Bl. 11. „twee cooplieden *uyt verre landen*". De laatste woorden komen niet voor in vs. 610.

Bl. 13. De lijst der edelgesteenten (vss. 1023—1026) is vermeerderd met *torkoysen*.

Bl. 14—16. De klacht van Floris over de wreedheid van den dood (vss. 1173 vlgg.) is een lang rederijkersgedicht geworden.

Bl. 17. De beschrijving van de *griffie* (vss. 1207 vlgg.) geeft weer gelegenheid tot een refrein.

Bl. 21, r. 11 v. o. Dat Floris het zijn vader zal laten weten, als hij Blancefloer gevonden heeft, wordt in den roman niet gevonden, ook niet in het Fransch.

Bl. 35. Blancefloer's zeggen, dat zij zonder Floris niet kan leven (vs. 3011), laat de omwerker haar aanvullen met een refrein.

De belangrijkste andere verschillen zijn:

Vs. 90 „bi ouden tiden", Vb 3 r. 3 „ontrent den jare 624".

Vs. 105 „viertich daghen", Vb 3 r. 10 „dry daeghen".

Vs. 149 „inden stride", Vb 3 r. 20 „in eenen strijt".

Vs. 300 „Gaydoen", Vb 5 r. 3 „Garboen".

Vs. 418 „van groten rouwe sterven", Vb 6 r. 14 „hem selven dooden".

Vs. 492 „Dat minderde hem harde sijn seer", Vb. 7 r. 4 „Doen is hy een luttel beter te vreden gheweest".

Vs. 584 vlgg. In den roman vindt de koningin het zonde en jammer „so scone een kint" te dooden, in Vb „datmen 't soeten kint dooden soude sonder recht ofte reden". Het gevoel heeft plaats gemaakt voor de redeneering.

Vs. 588 „Nicle", Vb 10 r. 2 „Nicheen".

Vs. 671. De naam „Vulcanus" wordt Vb 11 r. 14 voor de beschrijving genoemd, evenals in het Fransch.

Vs. 718 „Sevene ende twintech", Vb 12 r. 9 „XXV".

Vs. 1063 vlgg. In Vb bl. 14 zegt Blancefloer's moeder, dat Floris met haar gekt, wat zeker onjuist is. Evenzoo is hier eene fout, dat zij Floris mededeelt, dat haar gelast is te zeggen, dat Blancefloer dood is.

Vs. 1255 „Biblis .... ende Dido", Vb 19 r. 6 „Thisbe, Pyramus".

Vs. 1288 „al der kinder", Vb 19 r. 17 „ander kinderen".

Vs. 1399 „twivout dierre". Vb 20 r. 2 v. o. „wel x. pont dierder".

Vs. 1436 „someren", Vb 21 r. 11 „muylen".

Vs. 1602 „ellinde", Vb 22 r. 11 „eensaemheyt".

Vs. 2124 vlgg. zegt Floris, dat hij om al het goud van den emir niet van Blancefloer wil afzien, Vb 26 r. 3 vlgg., dat de emir haar om al het goud niet zal willen missen.

Vs. 2957 „viveltre", Vb 35 r. 1 „horsel".

Vs. 3014 „Dat ic mi cortelinge sal verslaen", Vb 35 r. 6 v. o. „dat hy my haestelijck verslaen sal".

Digitized by Google

Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Dr. Penon heeft er op gewezen [1]), dat Vb overeenkomt met hs. A. Het proza toch op bl. 22 [2]) is hier en daar woordelijk gelijk aan den tekst van A (vss. 1652 vlgg.), terwijl B sterk afwijkt. Ofschoon nu het verschil hoofdzakelijk ligt in de verzen, die in B ontbreken, blijkt toch, dat de tekst van B niet het voorbeeld van Vb kan zijn.

Bl. 38 r. s. *liep* evenals vs. 3201 in A, tegen *riep* van B 364.

Bl. 31 r. 16 „seer *nause* bemerckte" staat nader aan A 2662 *condelike*, dan aan B 269 *conlike*.

Daarentegen komt Vb meer met B overeen in:

Bl. 8 r. 19 „hertoghe", evenals B 59, tegenover A „here".

Bl. 8 r. 21 „in der schoolen" = B 68, doch A 514 „in die herte".

Bl. 30 r. 2 v. o. „soo lief als ghy u leven hebt" = B „mindi u leven", doch A 2615 „mint u leven".

Bl. 31 r. 8 „*hoe* dat hy u dit geschenck sal mogen vergelden". Dit *hoe* ontbreekt in A 2644, niet in B 251.

De andere afwijkingen van A in Vb zijn niet van dien aard, dat daaruit een besluit te trekken is omtrent den tekst, die aan Vb ten voorbeeld geweest is. Maar uit het bovenstaande blijkt toch voldoende, dat het berust op een tekst, die in sommige plaatsen tegenover A en B de juiste lezing bewaard had.

c. Het historielied.

In den vorm van lied is de geschiedenis al niet minder populair geweest dan in dien van volksboek. In tal van liedboekjes, en ook op losse blaadjes [3]), is het tot in de 19e eeuw gedrukt en niet alleen in Vlaanderen, maar ook in Noord-Holland, is het tot op dezen tijd gezongen.

Het is herdrukt door De Baecker [4]), De Coussemaker [5]) en het laatst door Boekenoogen, als bijlage bij zijne uitgave van het volksboek.

Boekenoogen schrijft „Het uit het volksboek getrokken historielied" en spreekt daarmede over den oorsprong van het lied een oordeel uit, dat wel zeer voor de hand ligt, maar toch zonder nader bewijs niet kan worden aangenomen.

Galleé heeft vermoed [6]), dat dit en andere dergelijke liederen uit het Duitsch zijn overgenomen. Kalff heeft daartegen als zijne meening gegeven [7]), dat „alle aan de gelijknamige volksboeken ontleend" zijn, want sommige althans, o. a. het hier besprokene, „geven alle feiten nauwkeurig terug". [8]) Wat het lied van Floris en Blancefloer betreft — de andere blijven hier buiten beschouwing — heeft echter Gallée wel gelijk gehad.

---

[1]) *Taal- en Letterbode* VI, 52.
[2]) In de uitgave van Boekenoogen, welke ik uitsluitend aanhaal.
[3]) Vgl. Mone, *Uebersicht* bl. 229.
[4]) *Chants historiques de la Flandre*, p. 121.
[5]) *Chants populatres des Flamands de France*, n°. 51.
[6]) *Tijdschrift v. Ned. Taal- en Letterkunde* IV, 5.
[7]) Ib. V, 80 en *Gesch. d. Ned. Lett. t. d. 16e eeuw* I, 166.
[8]) *Het Lied in de Middeleeuwen*, bl. 248.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Het lied heeft verscheidene bijzonderheden anders of meer dan het volksboek:

1°. De moeder van Floris bemerkt de liefde van haren zoon en beweegt den koning tot maatregelen om hem van Blancefloer te scheiden.

2°. Blancefloer wordt „op hoger scholen" gelegd.

3°. Men schrijft aan Floris een brief, dat Bl. dood is.

4°. Blancefloer wordt naar Constantinopel gevoerd en aan „den Turksen Keyser" verkocht.

5°. De torenwachter belooft in ruil voor Floris' goud, dat zij te zamen den toren zullen bekijken.

6°. Blancefloer kijkt het venster uit.

7°. Blancefloer laat een brief vallen, waarin zij een middel aangeeft om Floris in den toren te brengen.

8°. Floris wordt niet naar boven gedragen, maar in eene mand buiten opgeheschen.

Het is waar, dat de liederdichters soms nog al vrij met hunne stof omspringen en niet alleen veel weglieten, maar ook wel eens wat bijvoegden. Het zou echter heel toevallig zijn, dat de dichter dan juist verzon, wat ook elders gevonden wordt.

Reeds in 1856 heeft Du Méril op de laatste bijzonderheid gewezen [1]) en het een zeer belangrijk verschil genoemd, omdat deze trek ook voorkomt in den *Filocolo* en in het Italiaansche historielied. Eene verklaring wordt door hem niet beproefd.

Eene Nederlandsche vertaling van den *Filocolo* is niet bekend en heeft ook zeker niet bestaan: een boek van dien omvang verdwijnt niet spoorloos. Het eerst denken wij dus aan de Hoogduitsche vertaling die, afgezien van een aantal bekortingen, zeer getrouw is. Daarin is het de koningin, van wie alle aanslagen tegen Blancefloer uitgaan (vgl. 1°); aan Floris wordt eene boodschap gezonden, dat Blancefloer gevaarlijk ziek is (vgl. 3°); de torenwachter Sadoc wordt door Floris eenvoudig omgekocht, het schaakspel doet eigenlijk niets tot de handeling (vgl. 5°); als Floris voor de eerste maal den toren nadert, ziet hij voor een venster eene schitterend schoone jonkvrouw (vgl. 6°); Floris wordt in eene mand met bloemen buiten den toren opgeheschen (= 8°).

Nog grooter is op sommige punten de overeenkomst met de comedie, die Hans Sachs naar deze vertaling maakte, en bij wien wij dientengevolge ook al het genoemde vinden, behalve echter de jonkvrouw voor het venster. Bij hem stelt de koningin eerst voor Blancefloer weg te zenden, maar de koning beslist, dat Floris naar Montorio zal worden gezonden. Uit de verwarring [2]) van deze beide kan n°. 2 ontstaan zijn, de met zichzelf tegen-

---

[1]) Introduction, p. xlv.

[2]) Groot is ook de verwarring in de Ndd. bewerking. Daar wordt (vs. 169) Blancefloer weggestuurd. Om Floris te troosten, laat men haar terughalen (vs. 177). Daarna wil de koning haar dooden, maar op raad der koningin wordt Floris naar eene andere stad gestuurd om bij andere jonkvrouwen Blancefloer te vergeten, en deze wordt naar Rome gezonden en daar verkocht.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

strijdige voorstelling, dat Blancefloer wordt weggezonden en men later aan Floris een brief schrijft. Dezen brief, in plaats van de boodschap uit het Hgd. proza, vindt men ook bij Hans Sachs, die gaarne een postbode laat optreden.

Dat in het lied de algemeen bekende „Turksen Keyser" te Constantinopolen de plaats heeft ingenomen van den onbekenden Amiraglio te Alexandrië, is eene zeer voor de hand liggende verandering.

De bijvoeging, dat de torenwachter met Floris te zamen den toren zal gaan bekijken, is zeer opmerkelijk, omdat wij deze bijzonderheid ook vinden in de Nederrijnsche vertaling (vss. 78 vlgg. en 109 vlgg.) en nergens anders. Deze trek kan tot het oorspronkelijke gedicht behoord hebben, maar kan er ook later bijgevoegd zijn. Floris is immers begonnen met om den toren heen te loopen, zoogenaamd om er de maat van te nemen enz. Wanneer de torenwachter dit gelooft, moet hij wel, nadat zij vriendschap gesloten hebben, met hem gezamenlijk om den toren rondgaan. Maar de dichter van het lied kan dit niet uit zichzelf hebben gevonden, omdat hij het voorwendsel van Floris niet vermeldt. Dit komt ook niet voor in den *Filocolo*, noch bij Hans Sachs. Deze bijzonderheid moet hij dus uit de Nederrijnsche vertaling hebben overgenomen. Het is derhalve vrij zeker, dat hij deze vertaling gekend heeft, benevens het drama van Hans Sachs. Maar dan is hij ook een Duitscher geweest en is zijn historielied in het Nederlandsch vertaald.

Hierbij is alleen nog niet verklaard, dat Blancefloer aan het venster staat. Dat de dichter ook nog het Hoogduitsche volksboek zou gebruikt hebben, is niet aannemelijk, omdat hij er dan slechts dit eene uit zou hebben overgenomen. De ontdekking der geliefden b. v., waar Hans Sachs niets van vermeldt, zou hij dan ook allicht daaruit hebben genomen en niet uit de Nederrijnsche bewerking.

Ook dat hij van het Hgd. volksboek alleen de houtsneden zou gekend hebben, waarin werkelijk verscheidene vrouwen voor de ramen staan, zou al heel toevallig zijn. Eerder is aan te nemen, dat hij een ander prentje kende met eene dergelijke voorstelling, nl. van Virgilius. Te eerder is dit waarschijnlijk, omdat wij dan meteen de bron hebben voor de in geene andere bewerking voorkomende bijzonderheid, dat het plan om Floris in eene mand op te hijschen, van Blancefloer afkomstig is, die hem dat in eenen brief mededeelt [1]).

d. Latere omwerkingen.

De uitvoerige inhoudsopgave van het gedicht door Jonckbloet [2]) zou bijna eene verkorte bewerking in proza genoemd kunnen worden.

---

[1]) Als een bloot toeval is te beschouwen, dat het prentje van Virgilius in de mand gevonden wordt op het titelblad der uitgaven van het Volksboek bij S. en W. Koene, 1800 en 1804 (Boekenoogen: T en U), en daaruit overgenomen in de uitgave van de firma Enschedé „in Oud-Hollandt" z. j.

[2]) *Gesch. der Mnl. Dichtkunst* II, 216—226.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

In de *Mengelingen van het Letterkundig Genootschap Oefening kweekt Kennis* voor 1847—1848, Proza bl. 95—125, is eene verhandeling van J. Tideman opgenomen over *Floris ende Blancefloer*. Blz. 106—121 bevatten eene overzetting in proza van vss. 1—1371, waarna de rest zeer kort verteld wordt. Herdrukt in *Studiën en Schetsen*, 's Grav. 1892, bl. 1—32.

J. A. Alberdingk Thijm heeft nog al wat weggelaten in zijne overzetting in de *Gids* van 1850 [1]), met eene uitvoerige inleiding. Dezelfde bewerking, herzien en hier en daar wat uitgebreid, maar met eene andere inleiding, heeft hij opnieuw uitgegeven in zijne *Karolingische Verhalen* [2]).

Eene omwerking in verzen gaf H. J. Boeken, *De Historie van Floris ende Blancefloer*, Amst. 1898.

---

[1]) Deel I, bl. 451—475.

[2]) 1e druk van 1851, bl. 321—356; 2e druk van 1873, zonder inleiding, bl. 205—231; 3e druk z. j. (1884), geheel gelijk aan den vorigen, bl. 205—231.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

IV. De verschillende bewerkingen.

Aleer men de vraag naar den oorsprong der geschiedenis kan beantwoorden, moet de verwantschap van alle bewaard gebleven bewerkingen worden vastgesteld en hunne verspreiding nagegaan. Tevens moet de tijd van het ontstaan zoo nauwkeurig mogelijk bepaald worden. Dit onderwerp is herhaaldelijk en uitvoerig behandeld. Een kort overzicht van hetgeen anderen geoordeeld hebben en enkele algemeene opmerkingen kunnen hier niet achterwege blijven.

Reeds in het derde kwart der 12e eeuw was het verhaal aan Provençaalsche dichters bekend, terwijl er fragmenten zijn van eene Nederrijnsche vertaling, door den uitgever Steinmeyer op ± 1170 gesteld. Het Fransche gedicht moet dus voor 1170 gemaakt zijn. Maar omdat Parthenopeus, Aeneas en Lavinia genoemd worden, meent Reinhold [1]), dat het na 1160 gesteld moet worden en neemt al vaststaande aan, dat het tusschen 1160 en 1170 geschreven is. De namen Aeneas en Lavinia bewijzen echter niets bij een dichter, die zoo gaarne zijne kennis van de oudheid lucht. En ook aan het noemen van Parthenopeus (vs. 2568) zou ik ongaarne zooveel bewijskracht toekennen, zelfs als het vaststond, dat de roman van dien naam niet vóór 1160 kan gedicht zijn. De naam komt in geene der bekende omwerkingen of vertalingen voor, en terwijl het oudste hs. ten minsten eene eeuw jonger is, moet de mogelijkheid van eene interpolatie of van eene naamsverandering [2]) ons weerhouden van verstrekkende gevolgtrekkingen. Eene zoo snelle verspreiding naar twee kanten is wel niet onmogelijk, maar toch onwaarschijnlijk, zoodat ik het gedicht liefst niet later dan 1150 zou willen stellen [3]).

Voor een onderzoek naar de onderlinge verhouding van eene reeks bewerkingen van dezelfde stof of van eene reeks handschriften van denzelfden tekst is, behalve groote vlijt en nauwkeurigheid, niet alleen combinatievermogen en menschenkennis noodig, maar vooral ook zelfbeheersching. Wan-

---

[1]) *Floire et Blancheflor*, Paris 1906, p. 9.

[2]) Zooals b. v. in vs. 893 *en Chalcide et en Platon* in hs. A vervangen zijn door *el livre Caton*. Vgl. Reinhold p. 70.

[3]) Een Romanist verklaart mij echter op grond van de taalvormen en de rijmen te betwijfelen, of het zoo oud kan zijn, tenzij het een (Anglo-) Normandische tekst zou zijn. Dat laatste is misschien nog niet zoo onmogelijk, vgl. de aant. bij vs. 1742.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

neer men onverdroten alle verschillen en overeenkomsten heeft aangeteekend, is de verzoeking groot, om nu ook dat geheele omvangrijke materiaal te gebruiken. Dan wordt elke overeenkomst een bewijs van samenhang, en elk verschil een bewijs van andere afkomst. Ten slotte krijgt men dan de voorstelling van vertalers, die drie of meer redactiën van eene legende nauwlettend vergelijken, en van afschrijvers, die eene verzameling handschriften aanleggen, voor zij aan hun werk beginnen Eene wijze van onderzoek echter, die tot zulk eene uitkomst voert, moet reeds daarom als ondeugdelijk worden afgewezen.

Als regel moet worden aangenomen, dat een vertaler of bewerker slechts één tekst, en een afschrijver slechts één handschrift voor zich had. De afwijkingen daarvan waren deels onwillekeurig, voortkomende uit onduidelijkheid van het voorbeeld, gebrekkige kennis der taal van het oorspronkelijke, onvoldoende ontwikkeling van den omwerker, die zijn voorbeeld niet begreep, ook slordigheid. Gedeeltelijk ook waren die veranderingen opzettelijk, wanneer zij meenden hun voorbeeld te moeten verbeteren. Soms werd een enkel woord veranderd, soms een geheele zin. Gedeelten, die den omwerker of afschrijver aanstootelijk of onnoodig leken, werden weggelaten. Wat hun onduidelijk of te kort scheen, werd verduidelijkt of uitgebreid. Zelfs werden geheel nieuwe gedeelten ingelascht, wanneer zij daardoor het werk mooier meenden te kunnen maken, vooral vergelijkingen en moralisatiën, maar ook avonturen.

Bij dit laatste moet het volgende niet over het hoofd gezien worden. Het zal wel zijn voorgekomen, dat iemand vertaalde of afschreef al wat hem voor de hand kwam. Maar gewoonlijk zal het een verhaal geweest zijn, dat hij reeds kende, doordien hij het had gelezen of hooren voordragen[1]). Was het eene algemeen bekende en geliefde stof en de bewerker een bereisd man, dan bestond er groote kans, dat hij het verhaal op verschillende tijden en plaatsen, en met verschillende toevoegsels en opvattingen gehoord had. Zelfs konden opmerkingen en vragen, door sommigen in de nabetrachting van het gehoorde gedaan, op die wijze in eene latere bewerking indringen[2]).

Al de bewerkingen der geschiedenis van Floris en Blancefloer zijn in twee groepen te verdeelen.

I omvat het Fransche gedicht[3]), nl. de „version aristocratique" (midden der 12e eeuw), en de vertalingen in het Nederrijnsch[4]) (± 1170), Hoogduitsch[5]) (± 1220, later in 1475 in proza overgezet[6]), Nederlandsch (13e eeuw;

---

[1]) Daardoor vindt men b. v. zoo vaak interpolatiën met eene aanduiding van hetgeen later komen zal.

[2]) Zoo zou men b. v. kunnen verklaren *Flos unde Blankflos* (uitg. Waetzoldt) vss. 48. 49, 107 vlgg., 513, 611—614, 671—674 en vooral vss. 1523—1528.

[3]) Tekstuitgave door I. Bekker, Berlin 1844. Met inleiding en glossarium uitgegeven door Ed. du Méril, Paris 1856.

[4]) Uitg. door E. Steinmeyer in *Ztschr. f. d. Alterthum* XXI, Berlin 1877.

[5]) Uitg. door E. Sommer, Leipzig 1846 en door M. W. Golther in *Deutsche National Literatur*, IV, 2.

[6]) Uitg. door Herzog, bl. 82—90.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

daaruit een prozavolksboek, dat weer in het Hgd. vertaald is), Engelsch [1]) (13e eeuw). Nederduitsch [2]) (1e helft der 14e eeuw), Noorsch [3]) (begin 14e eeuw, in proza), Zweedsch [4]) (begin 14e eeuw) en Deensch [5]) (15e eeuw).

II. omvat de „version populaire" van den Franschen roman [6]), een Italiaansch gedicht [7]) (begin 14e eeuw), den *Filocolo* van Boccaccio [8]) — ± 1430, door Lod. Dolce in 1532 in verzen overgebracht, vertaald in het Fransch en het Engelsch, ook overgebracht in Hoogduitsch proza, 1499, dat weer werd nagevolgd in een drama van Hans Sachs [9]) en in eene Czechische prozabewerking [10]) — een Nieuwgrieksch gedicht [11]) (14e eeuw), een Spaansch volksboek [12]) (1512, meermalen in het Fransch vertaald).

Tot welke groep de Hebreeuwsche en de Joodsch-Duitsche bewerking behooren, is nog niet aangewezen. Bovendien zijn er nog verscheidene vrije navolgingen en nieuwere bewerkingen, waarvan hier alleen *Aucassin et Nicolete* [13]) en de *Leggenda della Reina Rosana* [14]) genoemd behoeven te worden

Opgemerkt dient nog, dat het Fransche gedicht I in drie hss. bewaard is, maar C wordt beschouwd als afhankelijk van A, zoodat bij alle onderzoekingen alleen met A en B rekening gehouden wordt.

---

[1]) Laatste uitg. door E. Hausknecht, Berlin 1885.

[2]) Eerste uitgave door D. P. J. Bruns, Berlin 1798; laatste uitgave door S. Waetzoldt, Norden 1882.

[3]) *Flores Saga ok Blankiflur* herausg. E. Kölbing, Halle 1896. (*Alt-nordische Saga-Bibliothek*, V).

[4]) Uitg. door G. E. Klemming, Stockholm 1844.

[5]) Uitg. in C. J. Brandt, *Romantisk Digtning fra middelaldren*, Kopenhagen, 1869, 70.

[6]) Uitg. door Du Méril tegelijk met I.

[7]) Uitg. door E. Hausknecht in *Archiv f. d. Studium der neueren Sprachen und Litteratur*, 71 (1884) bl. 1—48, en door V. Crescini, *Il Cantare di Florio e Biancifiore*, Bologna 1889, 99.

[8]) Oudste druk te Venetië 1472, dikwijls herdrukt.

[9]) In Keller's uitgave van Hans Sachs, Tübingen 1874, VIII bl. 300—339.

[10]) Zie hierover vooral Hausknecht, bl. 14—19.

[11]) Uitg. door I. Bekker in *Abhandlungen der kön. Akademie der Wissenschaften zu Berlin* 1845, en door W. Wagner, *Mediaeval Greek Texts*, London 1870.

[12]) Zie hierover vooral Hausknecht, bl. 50—81.

[13]) Deze *cantefable*, reeds in het laatst der 12e of het begin der 13e eeuw gedicht, is vele malen uitgegeven, vertaald en nagevolgd. Van de handige uitgave van Suchier is reeds de 6e druk verschenen.

Volgens sommige geleerden is er geen, volgens andere slechts weinig directe samenhang met den *Floris*.

[14]) In 1871 te Livorno uitgegeven door Aless. d'Ancona. Een overzicht van den inhoud gaf Liebrecht in *Gött. Gelehrte Anzeigen* 1872, bl. 312—318.

Het is een zeer vrije bewerking uit de veertiende eeuw, maar aan de bron kan niet getwijfeld worden.

Naar aanleiding van de Engelsche vertaling van Miss. M. Mansfield gaf Pio Rajna eene belangrijke studie in de *Rassegna bibliografica della letteratura italiana* van 1910.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Eene doorwrochte studie over de onderlinge verhouding van een deel der bewerkingen leverde H. Sundmacher [1]). De grondslagen van zijn betoog zijn: „Jede Stelle einer franzōs. Hds., die der andern fehlt, aber in mehreren Nachdichtungen sich widerfindet, ist als die ursprünglichere anzusehen" (bl. 6) en „Ferner wird jede Abweichung einer franzōs. Hds. von der andern durch Uebereinstimmung mit den Nachdichtungen als die ursprünglichere Lesart erwiesen."

Zoo in het algemeen gezegd zijn deze stellingen zeker onjuist. De mogelijkheid bestaat toch, dat in eene Fransche redactie, die de bron werd voor de vertalingen, reeds invoegingen en veranderingen aangebracht waren, welke wegbleven uit die redactie, waar de bestaande Fransche hss. op teruggaan. Eerst wanneer op grond van den aard der verschillen is vastgesteld, dat de vertalingen eene betere redactie vertegenwoordigen, kunnen deze stellingen worden aangenomen. Dat desniettegenstaande de schrijver tot over het geheel juiste uitkomsten is geraakt, wordt daardoor veroorzaakt, dat F en waarschijnlijk ook D ouder zijn dan de hss. A en B. Sundmacher komt nu tot de slotsom, dat de vertalingen van Diederic (D) en Fleck (F) met de Ndd. vertaling (en ook de Engelsche?) uit eene zelfde redactie zijn voortgekomen, die reeds zooveel verschilde van die, waaruit de bestaande Fransche hss. zijn voortgekomen, dat men twee klassen van redacties z (= A, B) en x (= F, D en Ndd.) moet aannemen, beide voortgekomen uit ééne oorspronkelijke redactie (O) van de „version aristocratique" (I). Bovendien hebben O, z en Ndd. den invloed ondergaan van de „version populaire" (II).

Deze voorstelling is zeker al ingewikkeld genoeg voor 4 (3) Fransche hss. en 3 vertalingen. Maar het zou nog erger worden.

In 1884 verscheen eene uitvoerige studie van H. Herzog [2]). De resultaten van Sundmacher neemt hij over, behalve dat volgens hem II geen invloed op I heeft uitgeoefend, maar juist omgekeerd verschillende redacties van II onder den invloed van sommige redacties van I staan. Met grooten ijver heeft hij alle bewerkingen vergeleken, die hij in handen kon krijgen, en alle overeenkomsten en verschillen nagegaan. Maar doordat hij zich te veel in dit eene onderwerp verdiept had, zijn allerlei voor de hand liggende wijzigingen voor hem zwaarwichtige argumenten geworden.

Niet alleen de vertalers, maar zelfs de afschrijvers behoorden tot de meer ontwikkelden, en hoe verder men in den tijd teruggaat, des te meer is dit

---

[1]) *Die altfranzōs. und mhd. Bearbeitung der Sage von Flore und Blanscheflur.* Göttingen 1872. (Diss.)

Het tweede gedeelte, over Fleck's verdiensten als dichter, is voor ons hier van weinig belang. Het is echter een goed stuk werk, ook al is de schrijver veel te gauw geneigd alles van zijn landgenoot prachtig te vinden. Veel van hetgeen hij verdiensten noemt, zijn in onze oogen eerder gebreken, terwijl hij over de ook door hem erkende gebreken vluchtig heenloopt.

[2]) *Die beiden Sagenkreise von Flore unde Blanscheflur.* Deze Züricher dissertatie verscheen in *Germania* 1884, bl. 137—228, en als Separatabdruck. Ik haal hier steeds den laatsten aan.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

zoo. Van de meeste afschrijvers en van alle vertalers mag men aannemen, dat zij zich in staat rekenden hun voorbeeld te verbeteren. Dit schijnt Herzog ontgaan te zijn. Volgens hem — althans volgens zijne methode van bewijsvoering — waren de bewerkers van de ons bewaard gebleven vertalingen, op eene enkele uitzondering na, niet bekwaam genoeg voor zelfstandige uitbreidingen of eigen toevoegsels. Daartoe waren alleen de bewerkers van verloren gegane redacties in staat. Maar dezen waren ook buitengewoon ontwikkeld, wanneer zij ten minsten dat fijne aesthetische gevoel en die logica in hunne compositie gehad hebben, welke Herzog hun toeschrijft (b. v. bl. 35, 49, 65).

Maar terwijl hij aan de vertalers zoo weinig fantasie toeschrijft, dat zij alles uit eene „Vorlage" moeten hebben overgenomen, acht hij hun ijver onbegrensd. Bijna allen hebben verschillende redacties met elkaar vergeleken of althans verschillende redacties gekend, die dan op hun werk invloed hebben uitgeoefend. Niet alleen Boccaccio heeft „alle die Angaben über die Geschichte seiner Helden gesammelt, um sie mit bewunderungswürdigem Geschicke seinem Filocolo einzuverleiben" (bl. 55), maar zelfs van den man, die Fleck's gedicht in proza heeft overgebracht, heet het „dem mit den verschiedenen Fassungen der Sage wohlvertrauten Umarbeiter".

Eene moeilijkheid van zijn boek is, dat terwijl hij overal I en II scherp tegenover elkander stelt, hij nergens een helder overzicht geeft van hetgeen volgens hem elk der beide groepen eigen is. De opgaven liggen zoo verspreid, dat men de geheele stof moet nawerken om het betoog te kunnen volgen. Daarvoor schrikt menigeen terug en dit is misschien wel de voornaamste oorzaak, waardoor het werk van Herzog zoo lang „massgebend" is geweest.

Het geheele werk kan hier natuurlijk niet besproken worden; ik noem slechts enkele punten van meer algemeen belang.

Op bl. 5 wordt er op gewezen, dat volgens alle bewerkingen der tweede groep Blancefloer's ouders Italianen zijn. Hieruit wordt afgeleid, dat het origineel van deze groep in Italië moet ontstaan zijn.

Hoe weinig steekhoudend deze redeneering is, blijkt onmiddellijk, wanneer wij haar op andere romans toepassen. Toch had men ook vroeger al voor den *Floris* een Spaanschen oorsprong aangenomen, omdat Fenus koning van Spanje was [1]).

Dat Floris en Blancefloer op denzelfden dag sterven, wordt alleen gevonden in F en de Grieksche vertaling [2]). Daaruit wordt op bl. 65 en 66 afgeleid, dat deze bijzonderheid in de Fransche bron van F voorkwam en dat deze invloed heeft uitgeoefend op Gr. Dat vermoeden wordt versterkt door de opmerking, dat deze trek ook voorkomt in het verhaal van Wilhelm von Oesterreich. Op bl. 51 is dit een der argumenten, dat laatstgenoemd verhaal eene vrije omwerking van den *Floris* is.

Eene fout van Herzog — maar niet alleen van hem — is ook, dat hij den tijd van vervaardiging der verschillende bewerkingen niet genoeg in het oog houdt. Zoo wordt (bl. 55) uit de bijzonderheid, dat in het Neder-

---

[1]) Deze opvatting wordt reeds bestreden door Sommer, Vorrede VIII.

[2]) Maar wel wordt in andere bewerkingen daarop eene toespeling gemaakt, b. v. Fr 718, D 1142.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

landsche historielied, dat zeker niet ouder is dan het einde der 16e eeuw. evenals bij Boccaccio Floris wordt opgeheschen, afgeleid „welche grosse Verbreitung die verschiedene Darstellungen der Sage im Abendlande gefunden haben". En dat gebeurt bij de bespreking der bronnen van Ndr. (± 1170) en Boccaccio (1330—1340).

Op grond van gelijke weglatingen verwantschap aan te nemen, is altijd zeer gevaarlijk. Maar ook gelijksoortige invoegsels bewijzen dikwijls niets.

Omdat Floris bij zijne poging tot zelfmoord in Fr 795 en D 1219 uitdrukkelijk zegt, dat hij de griffie bij het afscheid van Bl. gekregen had, moet de uitvoerige schildering van dat afscheid in F 1054 vlgg. volgens Herzog (bl. 25) in het oorspronkelijke gedicht ook gestaan hebben. Dat vermoeden wordt zekerheid (bl. 26) door de opmerking, dat in de bewerkingen van II dat afscheidstooneel voorkomt. Maar de zekerheid, die Herzog hier aanneemt, valt weg, wanneer wij zien, dat in het Ndl. volksboek ook een uitvoerig afscheid is ingelascht, dat in D niet voorkomt. Toch zal niemand beweren, dat de bewerker van Vb eene andere bron gehad heeft dan D. Het eenige, wat uit al deze vergelijkingen blijkt, is dus, dat deze plaats uitlokte tot interpoleeren.

Het resultaat, waartoe Herzog komt, is dan ook verbijsterend. Twee Grieksche origineelen. Het eerste is in Frankrijk omgewerkt tot een Fransch origineel, waaruit de vier grondredacties der verschillende groepen van I zijn voortgekomen.

Het tweede Grieksche origineel werd in Italië omgewerkt tot een Italiaansch origineel, waaruit misschien eerst nog een Fransch—Italiaansch origineel ontstond, waaruit de grondredacties der groepen van II zijn voortgekomen.

Dat zijn dus dertien of veertien verloren origineelen en grondredacties, waarbij wij nog vijfmaal invloed van eene grondredactie op eene redactie van de andere groep, en tweemaal op eene van dezelfde groep moeten aannemen. Bovendien zijn er nog vier vrije bewerkingen.

Een zoo samengesteld resultaat veroordeelt de methode. Maar Herzog's werk blijft belangrijk om de vele scherpzinnige opmerkingen en omdat het door het overvloedige materiaal een uitstekend contrôlemiddel is voor allen, die zich later met hetzelfde onderzoek bezighouden.

Na Herzog heeft geruimen tijd niemand meer alle bewerkingen tegelijk onderzocht, maar verschenen alleen studiën over enkele bewerkingen of groepen. Tot de belangrijkste daarvan behooren die van Kölbing [1]), Hausknecht [2]), Crescini [3]) en G. Paris. De laatsten behandelen vooral de bewer-

---

[1]) *Flores Saga ok Blankiflur*, Halle 1896. Hij is het niet met Herzog eens dat er eene eigen Noordsche groep is. Maar hij zelf had in *Germania* XX eigenlijk Herzog's boek al gesuggereerd.

[2]) *Floris and Blauncheflur*, Berlin 1885. Vooral hoofdst. V—VII van de inleiding, over de Italiaansche, Grieksche en Spaansche bewerkingen, bevatten veel belangrijks.

[3]) *Il Cantare di Fiorio e Biancifiore*, Bologna 1889, 99. Dit boek is in geen onzer bibliotheken te vinden. Ik ken den inhoud dan ook voornamelijk uit de bespreking door G. Paris in *Romania* XXVIII, 439—437 en de studiën van Hausknecht en Reinhold.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

kingen der 2e groep en zijn dus voor ons van minder onmiddellijk belang.

Een in vele opzichten lezenswaardig boek, waarin nog eens de vraag in haren vollen omvang behandeld wordt, schreef J. Reinhold [1]). Hij onderwerpt den arbeid zijner voorgangers aan eene scherpe, wel eens wat te scherpe, critiek. Zeer terecht komt hij op tegen de methode om elke gaping in een betoog aan te vullen met eene verloren redactie of mondelinge overlevering, al mag men het bestaan daarvan niet altijd en overal ontkennen. „Cette multitude de rédactions perdues (je ne dis pas de manuscrits perdus) me parait toujours exagérée et suspecte" (bl. 30, zie ook bl. 66).

Maar soms is hij nog wat onbesuisd in zijne critiek. Hij heeft overtuigend aangetoond, dat de door Sundmacher aangenomen groepeering, waarop weer grootendeels het werk van Herzog steunt, voornamelijk berust op eene onnauwkeurigheid van Du Méril, die bij vs. 703 vergat de variant van B op te geven. Terecht wraakt hij eene methode, waarbij alles van dergelijke kleinigheden afhangt. Maar daarmede vervalt nog niet het geheele werk van Sundmacher en Herzog. Wat b. v. de eerste, en na hem Hausknecht, over de verhouding van de Hoogduitsche, Nederlandsche en Engelsche vertaling tot het Fransche gedicht in het midden gebracht hebben, is daarmede niet weerlegd. Ook elders maakt hij zich wel eens wat gemakkelijk van zijne tegenstanders af, door een deel van hunne argumenten te bestrijden en over de andere te zwijgen, b. v. bij de bespreking van de Nederrijnsche en de Oudnoorsche vertaling.

Erger is, dat hij dezelfde methodische fouten begaat, die hij anderen zoo scherp verwijt. Ook hij maakt gewichtige gevolgtrekkingen uit geringe gegevens, b. v. waar hij (bl. 8) uit vs. 2260 „Et [Fortune] les boins clers fait pain querans" afleidt, dat de dichter van Fr I een clerc was. Men zou evengoed uit den vorigen regel „Et les vesquiés done as truans" kunnen afleiden, dat het een bisschop was. Elders (bl. 115) weet hij ons te vertellen, dat Fr. II gedicht is voor pelgrims naar St. Jacob [2]).

Het valt Reinhold moeilijk aan te nemen, dat de vertalingen in sommige opzichten nader aan de oorspronkelijke redactie zouden staan dan de Fransche gedichten, zooals die bewaard zijn gebleven. Hij spreekt zelfs spottend van de „glorification des remaniements étrangers" (bl. 84), die hij op de volgende wijze weerlegt (bl. 73).

Sundmacher heeft gewezen op de groote overeenkomsten tusschen de Hgd. en de Ned. vertaling, vooral ook op D 712—829 naast F 1687—1866. Dit kan volgens hem niet toevallig zijn en dus hebben F en D uit eene gemeenschappelijke Fransche bron geput, die in sommige opzichten oorspronkelijker was dan de bestaande teksten. Het eerste geeft Reinhold toe, het tweede niet. Deze gevolgtrekking heet „évidemment erronée". Dit tooneel toch kan geene oorspronkelijke trekken bewaard hebben, omdat het in

---

[1]) *Floire et Blancheflor, étude de littérature comparée*, Paris 1906 (thèse de doctorat d'Université). Vgl. de aankondiging door L. Lécureux in *Romania* 1908, p. 310—313.

[2]) Vgl. ook *Romania* 1903, bl. 312.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

geene enkele andere bewerking voorkomt, zelfs niet in die van dezelfde familie. Het is toch onaannemelijk, dat twee afschrijvers, onafhankelijk van elkander (in dit geval die van B en die van het voorbeeld van Eng) op dezelfde plaats dezelfde passage, en nog wel van zulk een omvang, zouden hebben uitgelaten. De bron van D en F vertoont *dus* de laatste phase van die familie. *Bijgevolg* zijn ook al de andere gedeelten, die F en D gemeen hebben, latere bijvoegsels, evenals die, welke Eng met F en D gemeen heeft.

Overtuigend is die redeneering zeker niet. Dat twee afschrijvers onafhankelijk van elkander een zelfde gedeelte uitlaten, is nog minder onaannemelijk dan dat zij er een inlasschen. De Engelsche vertaler heeft veel bekort en hij kan gemeend hebben, dat de lange klacht van Blancefloer onnoodig den gang van het verhaal ophield. Van hem zou de uitlating dus niet behoeven te bevreemden. Zoo blijft dan volgens Reinhold's redeneering het ontbreken van dit gedeelte in B over als bewijs, dat het niet oorspronkelijk is. Hiervoor moet hij echter de meerdere oorspronkelijkheid van B als vaststaande aannemen, terwijl hij die juist door deze redeneering tracht te bewijzen[1]). Maar zelfs als toegegeven wordt, dat dit gedeelte eene interpolatie is in het voorbeeld van F en D, dan kan daaruit nog niet de gevolgtrekking gemaakt worden, dat nu ook al het andere in D en F latere toevoegsels zijn.

Nadat hij op deze wijze de voortreffelijkheid der Fransche hss. boven de vertalingen heeft aangetoond, gaat Reinhold — wie zou het van hem verwachten? — twee familiën van Fransche hss. aannemen, α en β, die reeds vrij vroeg naast elkander bestonden, en waarvan A en B de vertegenwoordigers zijn. Terwijl hij van A zegt, dat het „si déplorablement remanié" is (bl. 29), en wel door den laatsten of voorlaatsten afschrijver, is het wel wonderlijk, dat hij toch om de verschillen van A en B twee familiën aanneemt, waarvan hij moet erkennen (bl. 19), dat geruimen tijd de verschillen zeer gering waren. Wanneer hij de voorbeelden der vertalingen in die twee familiën gaat indeelen, doet hij dat dan ook op zeer zwakke gegevens. Ofschoon b.v. Saga veel meer overeenkomsten met B dan met A vertoont, wordt het tot de familie α gerekend op drie gronden: 1°. de overeenkomst in de namen (daarover aanstonds), 2°. in Saga en in A wordt weggelaten, dat de koning verbiedt aan Floris te vertellen, wat er met Blancefloer gebeurd is (dat is dus verwantschap op grond van gelijke uitlating: een zeer gevaarlijk beginsel), 3°. in beide is het de koning, die Floris naar het graf brengt en niet de koningin (eene zeer geringe verandering).

De voornaamste grond, waarop Reinhold meent twee familiën te moeten aannemen, is dat B een veel zuiverder tekst heeft dan A, maar dat toch A hier en daar de oorspronkelijke vormen bewaard heeft. Dat blijkt vooral uit de namen van Floris' vader en van Blancefloer's vriendin.

In A, Saga en het Italiaansch heet de koning *Felis* of *Felix*, *Felice*, daarentegen in B[2]), F en D *Fenix* of *Fenus*. De oorspronkelijke vorm kan

---

[1]) Dat wij op andere gronden dit gedeelte voor onoorspronkelijk houden, doet hier niets ter zake. Vgl. hoofdstuk VI.

[2]) Du Méril heeft verzuimd deze variant van B op te geven. Zie Reinhold, p. 6.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

volgens Reinhold niet anders dan *Felis* zijn, waarvoor men den naam van den in de middeleeuwen zoo beroemden vogel in de plaats gesteld heeft. Dit is toch wel een allerwonderlijkst geval: in een roman wordt een koning met een zeer gewonen naam genoemd, maar de afschrijvers zijn daarmede niet tevreden en gaan hem dus een bekenden vogelnaam geven. Wanneer het ons niet te doen is om bewijzen te zoeken voor eene vooropgezette meening, zouden wij eerder het tegenovergestelde verwachten: een romanschrijver heeft aan een zijner personen den naam *Fenix* gegeven, maar een latere afschrijver dacht daarbij aan den vogel van dien naam en meende dus te verbeteren door er den bekenden mansnaam *Felix* voor in de plaats te zetten. Wij zullen dan ook, zoolang er geene krachtige argumenten voor het tegendeel gegeven worden, *Fenix* voor den oorspronkelijken vorm moeten houden. Zelfs al werden er meer teksten met den vorm *Felis* gevonden, dan zou onze meening dezelfde blijven: de verandering lag genoeg voor de hand, dat verschillende afschrijvers die onafhankelijk van elkander konden maken.

De vriendin van Blancefloer heet in A *Gloris*, in het Italiaansch *Gloritta*, in Saga *Eloris*, maar in B, F, D, Ndd en Eng *Claris*, Zw *Klares*. Volgens Reinhold kan *Eloris* slechts uit *Gloris* ontstaan zijn, wat zonder twijfel de juiste vorm is, omdat ook de oudste vertaling, de Nederrijnsche, den vorm *Gloyris* heeft, die volkomen zeker is, daar hij tweemaal rijmt met *Floyris*. Deze redeneering verliest allen grond, wanneer wij zien, dat de Nederrijnsche vorm *Gloyris* waarschijnlijk alleen het gevolg is van eene onduidelijke aanteekening van Reinhold, die hij vergat te controleeren. In de uitgave van Steinmeyer, tot nog toe de eenige — en het blijkt ook niet, dat Reinhold zijne lezing uit het hs. zelve heeft — komt de naam 3 maal voor als *cloyris* en 4 maal als *cloris*, geene enkele maal met eene *g*.

De Nederrijnsche vertaling lost zonder twijfel de vraag naar den oudsten vorm van den naam op. De dichter heeft de vriendin *Cloris* genoemd. Maar dezen vrij onbekenden naam hebben de afschrijvers in den zeer bekenden *Claris* veranderd. De Oudnoorsche bewerker (of een afschrijver) las verkeerd en schreef *Eloris*, wat de Zweedsche vertaler weer in den bekenden naam *Klares* veranderde. Dit lag zoo voor de hand, dat men op grond hiervan niet mag aannemen, dat hij naast het Oudnoorsch ook nog een Fransch voorbeeld gehad heeft, zooals b. v. Reinhold (p. 30) doet. Ook de verandering in *Gloris* lijkt mij niet zoo buitengewoon, dat men hierin voldoende aanleiding zou hebben om verwantschap van de Italiaansche bewerkingen met A aan te nemen.

Voor de bepaling der verwantschap der verschillende bewerkingen kunnen alzoo deze namen niet dienen.

Van Reinhold's familiën α en β blijft dus niet veel meer over dan van Sundmachers' en Herzog's groepeeringen [1]). Maar Reinhold heeft ons zeker

---

[1]) Het is zeker geen toeval, dat wij hier met drie dissertaties te maken hebben. Ik acht mij dan ook verplicht mijn verzoek te herhalen aan alle hoogleeraren, dat zij de doctorandi waarschuwen tegen het kiezen van onderwerpen, waarvoor behalve ijver, lust en kennis vooral ook bezadigdheid

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

een dienst bewezen door te wijzen op de groote waarde van hs. B, dat door Du Méril op veel te zwakke gronden achteruitgezet is. Het verschil echter tusschen A en B zijn hoofdzakelijk toevoegsels en uitlatingen of verschil in enkele woorden, zoodat er geene reden is ze anders te beschouwen dan als twee hss. van dezelfde redactie.

Voor wij nu een nieuwen stamboom opstellen, is het noodig een blik te slaan op de bewerkingen der tweede groep. Aangezien deze echter voor het Mnl. gedicht van weinig onmiddellijk belang zijn, is een zeer kort overzicht voldoende.

Het idyllische, het sentimenteele van den oorspronkelijken roman voldeed latere schrijvers niet en zij voegden er dus iets heroïsch, iets romantisch bij. Het kinderlijke in de hoofdpersonen werd daarbij minder, het ridderlijke in Floris komt meer naar voren. Dat bekende romans daarvoor de stof moesten leveren, ligt voor de hand.

Deze romantische uitbreidingen vinden wij vooral in de Zuideuropeesche bewerkingen, maar niet alleen daar. Zelfs zijn verschillende afschrijvers of vertellers onafhankelijk van elkander tot dergelijke verfraaiingen gekomen. Zoo heeft de Nederduitsche vertaler, die niets van een harem begreep, bij de beschrijving van den toren en van de wijze, waarop Floris daarbinnen kwam, blijkbaar aan de beschrijving van Assentijn's kasteel en Walewein's listen gedacht. Dit komt ook alleen bij hem voor. De geschiedenis van Floris in den leeuwenkuil zal hij daarentegen wel in zijn Fransche voorbeeld gevonden hebben, omdat deze ook in A en Fr II voorkomt. Hierbij kan de dichter aan Daniël gedacht hebben, maar van een leeuwenkuil is ook in andere romans sprake.

In A vinden wij behalve den leeuwenkuil ook nog het verhaal van een toovenaar ingelascht. Het blijkt dus, dat reeds in het laatst van de 13e eeuw sommige Fransche afschrijvers met de eenvoudige geschiedenis der beide kinderen niet tevreden waren en deze begonnen op te sieren.

Het romantische slot in de Oudnoorsche Saga zal echter wel niet aan verbeteringszucht van den vertaler moeten worden toegeschreven. Waarschijnlijk ontbrak het laatste gedeelte van zijn voorbeeld en vulde hij dit nu zoo goed mogelijk aan [1]). Het eerste gedeelte liet hij vrijwel onaangetast.

In de genoemde bewerkingen bleef niettegenstaande enkele bijvoegingen over het geheel het karakter der geschiedenis bewaard. Het was en bleef het eenvoudige verhaal der onwankelbare liefde van twee kinderen, die ten slotte na veel tegenwerking en gevaren het loon voor hunne trouw vinden. Een geheel ander karakter vertoont de tweede groep. De kinderen zijn menschen geworden en Floris is een volmaakt ridder.

---

en ervaring noodig zijn. Zelfs een genie kan lang gebukt gaan onder de teleurstelling met een eersteling, die boven zijne krachten ging, vooral wanneer onmatige of ongemotiveerde lof hem doet gevoelen, dat hij van de critiek geen steun te verwachten heeft.

[1]) Vgl. G. Storm, *Om Eufemia viserne* in *Nord. Tidskr. f. Fil. og Paed.* N. R. I 23—43. De bestrijding daarvan door Kölbing in *Germania* XX, 227 lijkt mij niet overtuigend. Men letте er ook op, dat na cap. 22. 9 het verhaal in *Saga* zeer snel gaat.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Reeds in het begin der 15e eeuw vinden wij in Italië het *cantare di Fiorio e Biancifiore*, waarin ondanks allerlei bijvoegingen nog veel van het oorspronkelijke verhaal gebleven is. Het is waarschijnlijk eene verkorting van een iets ouder, maar verloren Franco-Venetiaansch gedicht, dat op zijne beurt naar een Fransch gedicht bewerkt was.

Op dit oudere gedicht berust de Nieuw-Grieksche bewerking en waarschijnlijk ook de *Filocolo* van Boccaccio. Deze heeft aan zijn roman eene buitensporige uitbreiding gegeven door de invoeging van tal van romantische episoden, waarin de oude heidensche goden eene groote rol spelen. Er is zelfs veel voor om met Zumbini [1]) dit werk te beschouwen als een novellen-cyclus, waarvoor de geschiedenis van Floris en Blancefloer het raam is. Men heeft dan in den *Filocolo* reeds dezelfde compositie als in de *Decamerone*.

Over den oorsprong van het Spaansche volksboek zijn de gevoelens verdeeld. Crescini neemt aan [2]), dat het naar de oorspronkelijke redactie van het *Cantare* bewerkt is. Daartegen heeft G. Paris trachten aan te toonen [3]), dat uit een verloren Fransch gedicht een verloren Spaansch gedicht is voortgekomen, waarnaar later de Spaansche roman bewerkt is.

Nog meer verschil van meening is er over de verhouding der beide Fransche bewerkingen tot elkander. Terwijl sommigen — b. v. Kölbing, Herzog, Hausknecht, Suchier — ze als van elkander onafhankelijk beschouwen, nemen de meesten — Sommer, Du Méril, Golther, Crescini, G. Huet, G. Paris, Reinhold — aan, dat II uit I is voortgekomen. Maar over den aard der verhouding, vooral ook over de vraag, of Fr II het voorbeeld is geweest voor de Italiaansche bewerkingen, of dat omgekeerd Fr II onder den invloed van de Italiaansche of Spaansche bewerking staat, loopen de meeningen uiteen [4]).

Wij kunnen hier de vraag niet behandelen, maar moeten na gezette overweging van alle argumenten ons bij de meening der laatstgenoemde geleerden aansluiten. De bewerker van Fr II heeft waarschijnlijk een tekst van Fr I gehad, dien hij naar den modernen smaak omwerkte [5]). Daarvoor heeft

---

[1]) *Il Filocopo del Boccaccio* in *Nuova Antologia* van 1 Jan 1880, p. 53—59, in de afzonderlijke uitgave p. 41—49.

[2]) *Il Cantare* etc. I, 481.

[3]) *Romania* XXVIII, 439—447.

[4]) E. Faral, *Les jongleurs en France au Moyen Age*, Paris 1910, p. 205 vindt het verschil voornamelijk hierin, dat de dichter van I een *ménestrel* is geweest, een zanger in dienst van een heer, die van II echter een van die „*jongleurs* de l'ancienne mode, qui vagabondaient et s'accomodaient du premier public offert par la fortune." Op p. 220 zegt hij, dat de dichter van I „où se remarque une connaissance particulière des procédés descriptifs des anciens" zonder twijfel een ontwikkeld man, een *clerc* was.

[5]) Reinhold heeft trachten te bewijzen (p. 98—115), dat hij uit het geheugen werkte en slechts eene vage herinnering van zijn voorbeeld had. Hij heeft mij niet overtuigd: m. i. heeft hij alleen de mogelijkheid, maar nog niet de noodzakelijkheid van die voorstelling aangetoond.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

hij uit allerlei romans episoden en voorstellingen overgenomen (de strijd op Fusis b. v. doet sterk denken aan Walewein's ontmoeting met den hertog, wiens zoon hij gedood heeft), zooals trouwens ook andere bewerkers van de 2e groep gedaan hebben. Dat vooral de Britsche romans daarvoor veel stof geleverd hebben, is door Crescini aangetoond. Maar bovendien lijkt het mij waarschijnlijk, dat hij een der Zuideuropeesche bewerkingen gekend heeft. Dat dit niet de Spaansche roman was, zooals G. Paris aanneemt, volgt m. i. uit de jaartallen. De Spaansche roman verscheen het eerst in 1512 en een ouder Spaansch gedicht wordt door G. Paris wel verondersteld, maar het bestaan daarvan is niet bewezen. Het eerst valt te denken aan den *Filocolo*; deze roman maakte grooten opgang en er is niets tegen om aan te nemen, dat hij ook in Frankrijk vrij spoedig bekend werd. Het omgekeerde, dat Fr II invloed zou uitgeoefend hebben op de Italiaansche bewerkingen, lijkt mij minder waarschijnlijk, omdat het hs. uit de tweede helft der 14e eeuw is, en er geen voldoende grond schijnt te zijn om het gedicht veel vroeger te stellen.

Bij de bepaling der verhouding van de verschillende bewerkingen heb ik mij gehouden aan de volgende beginselen, die mij ook in het voorgaande geleid hebben:

1°. De tijdsorde moet goed in het oog gehouden worden. Latere verschijnselen kunnen alleen per analogiam dienen om vroegere te verklaren.

2°. Waar nadere tijdsbepaling ontbreekt, moeten wij ons houden aan den tijd der handschriften of drukken. Anders komt alles op losse schroeven te staan en wordt uit een aantal „misschien"en eene waarschijnlijkheid afgeleid.

3°. Er moeten zoo min mogelijk verloren redacties aangenomen worden.

4°. Gelijke uitlating bewijst alleen voor samenhang, wanneer het een noodzakelijk en belangrijk deel der geschiedenis betreft.

5°. Gelijke invoegingen en veranderingen bewijzen alleen iets, wanneer zij niet door twee vertalers of afschrijvers onafhankelijk van elkander kunnen gemaakt zijn, en wanneer er ook overeenkomst in de bijzonderheden is.

6°. Gelijke herhalingen bewijzen geene verwantschap.

7°. Niet elke invoeging of verandering is van den vertaler; zij kunnen ook van een afschrijver zijn.

8°. Ofschoon hetgeen in verscheidene van elkander onafhankelijke bewerkingen voorkomt, groote kans heeft oud te zijn, is dit nog niet altijd zeker. Daarentegen kan zelfs wat in slechts eene enkele bewaard gebleven is, oorspronkelijk zijn.

Ten slotte kom ik dus tot het volgende schema. (Zie pag. XXXVIII).

In dit schema wordt door de verticale afstanden het tijdsverschil aangewezen, terwijl de horizontale afstand de meerdere of mindere afwijkingen van het origineel aanwijst. De hoofdlijn stelt natuurlijk niet overal geheel dezelfde redactie voor: het voorbeeld van Ndr was anders dan van Saga. Maar wanneer op een gegeven oogenblik een nieuw element in de hoofdlijn is opgenomen, kan men dat daarna in alle zijlijnen verwachten, ofschoon het daar ook weer kan uitgelaten zijn.

Voor de tijdsbepaling der verschillende bewerkingen heb ik mij meerendeels gehouden aan hetgeen daaromtrent door anderen gezegd is. Ik kon niet elk onderdeel zelfstandig onderzoeken. Wel heb ik zooveel mogelijk

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

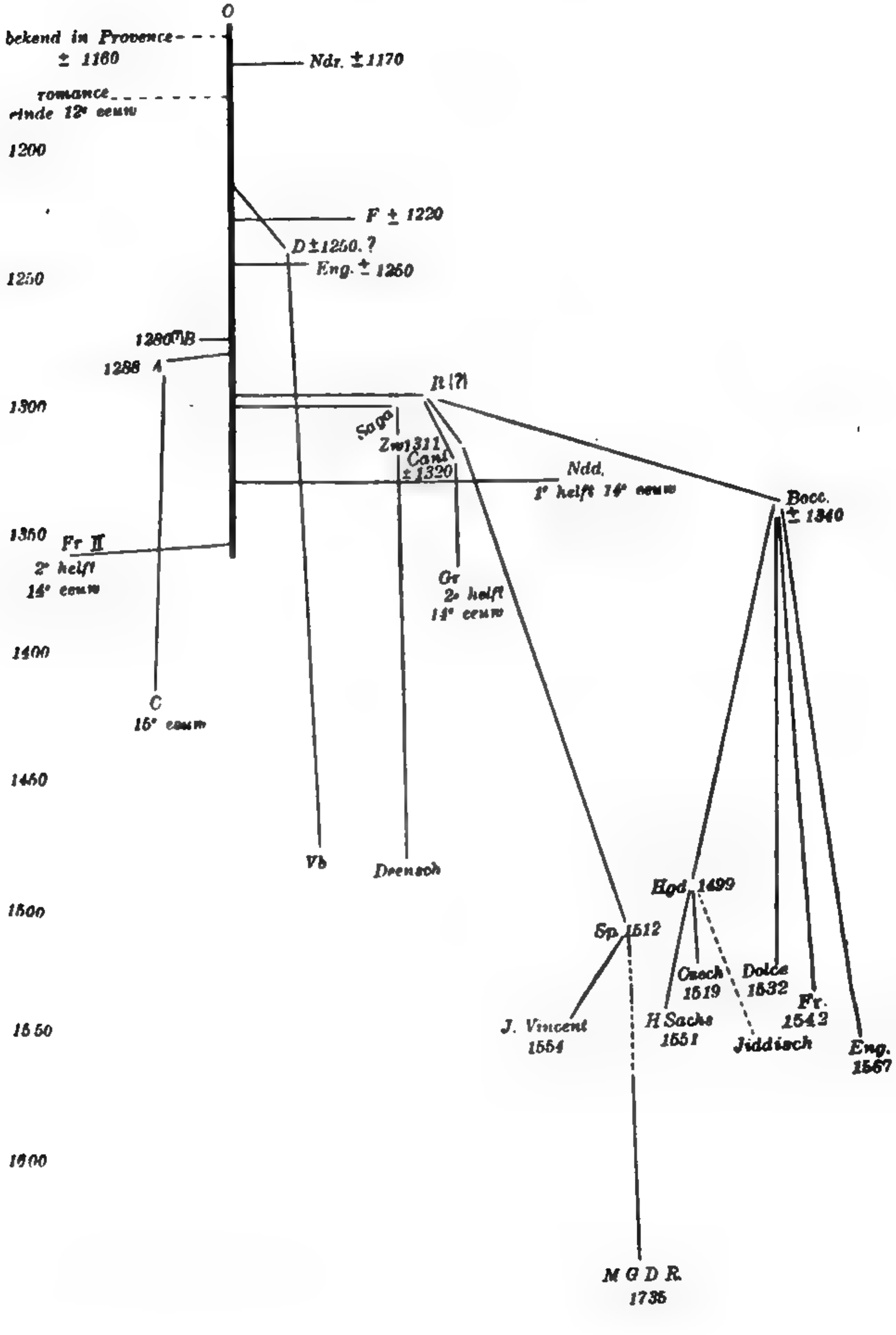

Digitized by Google
Digitized for
UNIVERSITY OF MICHIGAN

alles, wat er over geschreven is, nauwkeurig nagegaan en bedaard overwogen.

Zooals men ziet, heb ik hierin geene groepeeringen of contaminatiën uitgedrukt. Ofschoon de mogelijkheid daarvan niet ontkend kan worden, en eene enkele ook mij niet onwaarschijnlijk dunkt, zijn de tot nog toe daarvoor aangevoerde bewijzen m. i. te zwak om daarmede bij het opstellen van een stamboom rekening te houden.

Zonder twijfel zullen niet allen het in alle bijzonderheden met mij eens zijn. Ook zullen verdere onderzoekingen allicht hier en daar wijziging noodig maken. Maar ik vlei mij, dat dit schema den stand van het vraagstuk overzichtelijk maakt en een richtsnoer kan zijn voor andere onderzoekers.

Misschien zullen sommigen dit hoofdstuk wat lang vinden, maar het was noodig om een vasten grond te hebben voor het onderzoek naar den oorsprong van het verhaal en voor de waardeering van Diederic's werk.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

V. De oorsprong van het verhaal.

Toen de roman van Floris en Blancefloer eenmaal de aandacht der geleerden getrokken had, is men het niet moede geworden naar den oorsprong van het verhaal te zoeken.

De eerste uitgever van het Ndd. gedicht, Bruns, meende dat de roman uit Provence afkomstig moest zijn. Hij werd daarin gevolgd door Fauriel [1]), Sommer [2]), Bartsch [3]). Deze meening is door Du Méril [4]) met kracht bestreden op innerlijke gronden. Bovendien betoogt hij, dat, al is het oudste hs. van het Fransche gedicht eerst uit het laatst der 13e eeuw, toch de tekst minstens eene eeuw ouder moet zijn, omdat in een paar liederen uit de 12e eeuw bekendheid met den roman blijkt. Deze redeneering is bevestigd door het vinden der fragmenten van de Nederrijnsche vertaling. De Provençaalsche afkomst is dan ook later door weinigen meer aangenomen.

Anderen, als Paulin Paris [5]), meenden het vaderland van den roman in Spanje te moeten zoeken en dus eene Spaansche of Moorsche afkomst te moeten aannemen.

Twijfelend uit zich Gervinus [6]): „Provence oder Spanien".

Eene dergelijke opvatting is verdedigd door Joh. Wehrle [7]). Hij meent, dat de oorspronkelijke roman in Provence gedicht is, maar dat de historische grondslag in Spanje gezocht moet worden, vooral omdat de beschrijving van Babylon, het paleis met zijne prachtige zalen, den toren, den wondertuin en den kunstig gemaakten vogel groote overeenkomst vertoont met hetgeen van Cordova in den bloeitijd van het kalifaat verteld wordt.

---

[1]) *Chants populaires de la Grèce moderne*, Paris 1824, I. XVIII. *Histoire de la Poésie provençale*, Paris 1846, III. 459.

[2]) Vorrede, bl. VIII.

[3]) *Grundriss zur Geschichte der provenzalischen Literatur*, Elberfeld 1872, bl. 20.

[4]) Introduction, p. 92.

[5]) *Romancero français*, Paris 1833, p. 55.

[6]) *Geschichte der deutschen Dichtung* I². 496, I³. 503, maar in den 4en druk is Spanje weggelaten.

[7]) *Blume und Weissblume*, Freiburg 1856. Dit ook in Duitschland zeldzame boek heb ik niet gezien; ik moet mij dus tevreden stellen met hetgeen Hausknecht, bl. VIII vigg. daarover mededeelt.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

In den tijd der romantiek, toen men gaarne aan eene autochthone letterkunde geloofde, wilde men ook hierin eene nationale overlevering zien, hetzij dan eene Keltische of eene Germaansche. Nog in 1851 schreef Alberdingk Thijm: „Floris en Blancefloer waren, in hun vroegste verschijning, reeds lievelingsbeelden van de blonde maagden aan de stranden der Noordzee, voor bijna tweeduizend jaren" [1]), en verwees daarbij naar eenige Keltische overleveringen, waarin de naam Blancefloer gehoord wordt.

Jonckbloet nam deze voorstelling over [2]), maar kwam daar later van terug [3]).

Ook met de Germaansche sagen van Hugdietrich, Ruother enz. werd de roman in verband gebracht [4]). De overeenkomst is echter gering.

Zelfs de mythologische verklaring ontbrak niet en nog in 1862 schreef Goedeke [5]): „Ein alter Lichtmythus scheint zum Roman abgeschwächt zu sein". De samenhang wordt echter op zeer losse gronden aangenomen. Zoo is b. v. de overeenkomst met de Sage der Guten Frau niets meer dan het verschil in stand der hoofdpersonen en dat de dichters van beide verhalen eene historie op hunne eigen hand maken door aan het einde de hoofdpersonen als de ouders of grootouders van Karel den Grooten voor te stellen.

Toch had reeds in 1814 Dunlop in eene andere richting gewezen [6]). Wel spreekt hij niet over den roman van Floris en Blancefloer zelven, maar van Boccaccio's *Filocopo* zegt hij, dat dit werk „bears a close resemblance to the Greek romance". Waar hij er dan onmiddellijk op laat volgen „This work is taken from a French metrical tale of the thirteenth century" en den korten inhoud van den *Filocopo* geeft, hadden latere onderzoekers dit toch niet over het hoofd mogen zien.

Ook A. W. von Schlegel [7]) en Walter Scott [8]) hebben op eene Oostersche afkomst gewezen.

De eerste, die het vraagstuk van den oorsprong degelijk behandeld heeft, was Du Méril in de *Introduction* voor zijne uitgave.

---

[1]) *Karolingische Verhalen*, bl. 323. In den tweeden druk, Amst. 1873, is de inleiding weggelaten.

[2]) *Gesch. der Mnl. Dichtk.* II (1852), bl. 230. Hij kende toen echter van het Fransche gedicht alleen nog maar de uitgave van Bekker.

[3]) *Gesch. der Ned. Letterk.*[2] I (1884), bl. 338.

[4]) Vgl. b. v. Sommer, *Einleitung* bl. XXVIII en M. Landau, *Boccaccio. sein Leben und seine Werke*, Stuttgart 1877, bl. 49.

[5]) *Grundriss*[1], I. 32. Vgl. ook Sommer, bl. XXXI en Grimm, *Deutsche Mythologie* I[3], 400. In den tweeden druk, van 1884, zwijgt Gödeke over den oorsprung.

[6]) *History of Prose Fiction*, ed. H. Wilson II, 404, in de vertaling van Liebrecht bl. 369.

[7]) In de voorrede van *Flore und Blancheflur, ein episches gedicht* .... von Sophie von Knorring, geb. Tieck, Berlin 1822.

Ook dit boek heb ik niet te zien kunnen krijgen.

[8]) *Essay on Romance.* In *Miscellaneous Prose Works*, Paris 1837, IV, 290. Eerst verschenen in het Supplement van de *Encyclopaedia Brittannica* (1824).

Digitized by Google

Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

In een lang, niet zeer systematisch betoog, maar vol degelijke geleerdheid en overvloeiende van scherpzinnige opmerkingen heeft hij trachten aan te toonen, dat de roman van *Floire et Blanceflor* naar een Byzantijnsch voorbeeld bewerkt is (bl. 140—182). Het verdient nog altijd gelezen te worden. Zelfs na het doorwrochte en rijke werk van Rohde [1]) blijven b. v. zijne opmerkingen over de eigenaardige opvatting der liefde en het karakter der vertelling bij de ouden en in de latere Grieksche letterkunde (bl. 93—106) van waarde.

Du Méril vindt in den roman niet alleen een groot aantal Oostersche voorstellingen, maar de meeste zijn van dien aard, dat een Westersch dichter ze onmogelijk had kunnen kennen of uitdenken. Daarbij is de geest van het verhaal en het karakter der personen geheel Oostersch. Hij kan dus niet aannemen, dat een Westersch dichter onder directen of indirecten invloed uit het Oosten een zelfstandig werk gedicht heeft, maar het moet de vertaling zijn van een Byzantijnschen roman. Wel hebben enkele bijzonderheden in het verhaal hem even aan een nog verder liggenden oorsprong doen denken, maar „Une circonstance décisive ne permet pas cependant de croire à une origine arabe: c'est le singulier respect pour l'unité du mariage que pratique l'Amiral de Babylone". Dit is zeker een zeer zwak argument. Dezelfde eigenaardigheid toch vindt men in een groot deel der 1001 Nacht [2]).

Niettegenstaande de zwakheden en leemten behoudt het betoog van Du Méril voor het onderzoek der vraag groote waarde. Al is hij er niet in geslaagd den Byzantijnschen oorsprong ontwijfelbaar vast te stellen, aan het Byzantijnsche karakter van het verhaal kan niet meer getwijfeld worden.

De meeste geleerden, die na hem deze vraag hebben besproken, hebben zich geheel bij Du Méril aangesloten en den Byzantijnschen oorsprong aangenomen, zooals Herzog, Koelbing, Golther, Zumbini [3]), Koerting, Crescini, G. Paris [4]), Suchier.

Gewijzigd vinden wij deze meening bij Rohde [5]): „wie denn in der eben genannten lieblichen Dichtung von Flor und Blancheflor christlich-ritterliche mit orientalischen und, wie ich denke, manchen, spätgriechischer Romandichtung nachgebildeten Zügen zu unlöslicher Vereinigung verschmolzen sind".

Evenzoo oordeelt B ten Brink [6]): „vermuthlich aus spätgriechischen und orientalischen Motiven erwachsen". Daarbij sluit zich Hausknecht (bl. 3)

---

[1]) Erwin Rohde, *Der griechische Roman und seine Vorläufer*, Leipzig 1876. Zeer voorzichtig moet men echter zijn met Hartung, *Die byzantinische Novelle* in *Archiv f. d. Stud. der neueren Sprachen*, 50, bl. 1. Deze was slecht op de hoogte en haspelt alle bewerkingen door elkander.

[2]) Dat deze verzameling eigenlijk geen Arabisch karakter heeft, doordat het meerendeels vertalingen zijn, doet hier weinig ter zake: voor Du Méril toch was zij Arabisch.

[3]) Deze zegt dit wel niet van den *Floris*, maar van den *Filocopo*, dien hij niet uit het Fransch, maar onmiddellijk uit het Grieksch overgenomen acht.

[4]) *La Littérature française au Moyen âge* (1888), p. 82.

[5]) *Der griechische Roman* etc., bl. 537.

[6]) *Geschichte der englischen Literatur* (1877) I, 294.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

aan. Deze neemt een Oosterschen oorsprong aan, met Byzantijnsche invloeden, maar noemt het onzeker, hoe de sage uit Griekenland naar het Westen is gekomen. Waarschijnlijk niet direct, maar of door Provençalen of door eene verloren Latijnsche bron.

Met vuur werd de opvatting van Du Méril bestreden door A. Ch. Gidel [1]), die elk denkbeeld van een Griekschen of Oosterschen oorsprong verwierp, en voor Frankrijk de eer opeischte van dezen roman te hebben gevonden.

Het duurde geruimen tijd, eer opnieuw de oorsprong van ons verhaal onderzocht werd. In eene te weinig opgemerkte studie [2]) betoogde It. Pizzi, dat de roman van Perzischen oorsprong is. Hij wijst er op, dat de kern van het verhaal een gewoon motief is in de Perzische romans uit den tijd der Sassaniden (218—626): twee kinderen, die te zamen opgevoed worden, op elkander verliefd geraken, door een vertoornden vader gescheiden, totdat de jonge man na eene reis vol gevaren met zijne geliefde hereenigd wordt, waarna zij een gelukkig leven leiden. Bovendien vindt hij een paar der meest in het oog loopende bijzonderheden in Perzische verhalen terug, nl. de schijnbegrafenis en dat de minnaar in eene kist bij zijne geliefde wordt binnengedragen.

Onafhankelijk van Pizzi kwam enkele jaren later J. ten Brink op de gedachte van een Oosterschen, en wel van een Arabischen oorsprong [3]). In de kroniek van Ibn-al-Djauzi, die in 1200 overleed, staat het verhaal van *Qamar, de slavin van Sjagb, de moeder van al-Moqtadir* [4]). Hier wordt een jonge koopman in eene kist het paleis van den kalif binnengedragen, waarvan het betreden op doodstraf verboden was. Daarbij loopt hij groote gevaren, maar de list van Qamar redt hem. Op dezelfde wijze verlaat hij het paleis en huwt weldra met Qamar.

Met groote wijzigingen komt dit verhaal later tweemaal in de Duizend en één Nacht voor. In het eerste daarvan is de kern geheel gelijk gebleven. In het tweede is het een bankier, die de gunst van den portier van het serail weet te winnen door groote geschenken. Als kalif verkleed komt hij binnen. Maar als hij den kalif zelf ziet komen, vlucht hij eene kamer binnen, waar gelukkig eene vertrouwde vriendin van zijne geliefde is. Als vrouw verkleed wil hij het paleis verlaten, maar de kalif ziet hem en laat hem gevangen nemen. Na alles gehoord te hebben schenkt de kalif vergiffenis en het eindigt met een gelukkig huwelijk.

Vergelijkt men deze verhalen met den *Floris ende Blancefloer*, zegt Ten Brink, „dan ziet men, hoe de kern dezer drie geschiedenissen dezelfde is. Twee geliefden; de jonkvrouw in een serail; omkooping van den portier; het binnendringen door een list, 't zij mand met bloemen, 't zij kist, 't zij

---

[1]) *Etudes sur la littérature grecque moderne.* Paris 1856, p. 246—248. Zie de uitvoerige aanhaling bij Reinhold, p. 123—126.

[2]) *Le Somiglianze e le Relazioni tra la Poesia Persiana ed la nostra del Medio Evo.* In *Memorie della Reale Academia delle Scienze di Torino. Serie seconda.* Tomo XLII. Torino 1892, p. 253—324.

[3]) *Geschiedenis der Nederl. Letterkunde*, Amsterdam 1897, bl. 115.

[4]) Vertaald door Prof. M. J. de Goeje in *De Arabische Nachtvertellingen*, in de *Gids* 1886, III, 356—406.

Digitized by Google

Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Kalifskostuum; het binnenbrengen in eene verkeerde kamer, waar toevallig eene boezemvriendin van de verliefde jonkvrouw woont; het geluk der gelieven, als zij elkander mogen omhelzen; de ontdekking en gevangenneming; de grootmoedigheid van Emir of Kalif, en eindelijk het huwelijk der gelieven. En hiermede is aangetoond, dat de roman van *Floire et Blanceflor* naar eene Arabische sproke is bewerkt .... De eerste Fransche bewerker vatte deze Arabische stof op naar zijne chevaleresque inzichten, maar sloot zich bij zijne bron aan, door van den vader van Floris een Moorschen Emir in Spanje te maken, door voorts het echt Arabische — den kinderlijken leeftijd der gelieven, den portier van het serail, het listig binnendringen in den harem, de grootmoedigheid van den Kalif — sterk in het oog te doen vallen. Hij voegde er eene geïdealiseerde voorgeschiedenis van Floris en Blancefloer's jeugd aan toe en verdichtte aan het slot de bloedverwantschap van zijn held en heldin met Charlemagne".

Ofschoon vooral aan het slot van dit betoog eene zekere luchtigheid niet te ontkennen valt, had het toch meer opmerkzaamheid verdiend dan het gevonden heeft.

Twee jaar later verdedigde G. Huet de Arabische afkomst der geschiedenis [1]), zonder de meeningen van Pizzi en Ten Brink te kennen. Behalve de drie door De Goeje en Ten Brink genoemde verhalen, had hij nog een vierde gevonden, dat niet in alle uitgaven der 1001 *Nacht* voorkomt, nl. van den koopmanszoon van Coufa. Hierin vindt men de bijzonderheid, dat de jongelieden gezamenlijk opgevoed zijn en geweldadig gescheiden worden. In gezelschap van zijn geneesheer gaat de jonge man op reis om haar te zoeken. Als vrouw verkleed komt hij in den harem. Hij vergist zich in de deur en komt in de kamer van de zuster van den kalif.

Huet wijst nog op den hoogen ouderdom van de kern van dit verhaal. Bovendien toont hij aan, dat een aantal bijzonderheden in de geschiedenis van Floris en Blancefloer niet alleen in Oostersche verhalen voorkomen, maar ook bepaald Oostersch zijn. Zoo b. v. dat de eerste gedachte der kooplieden is hunne schoone slavin aan een koning te verkoopen voor zijn harem; de beschrijving van den harem met alle bijzonderheden, zooals dat elke jonkvrouw hare eigen kamer heeft en dat de emir zich bij zijn morgentoilet door twee van haar laat bedienen; het zich als koopman verkleeden. Het verhaal van den emir met zijn maagdentoren doet noodzakelijk denken aan het verhaal, dat tot omlijsting van de 1001 *Nacht* dient. Hoezeer het verhaal van dien harem echt Oostersch is, blijkt ook duidelijk daaruit, dat verscheidene omwerkers er niets van begrepen hebben en daardoor het verhaal op vreemde manieren hebben gewijzigd.

De meening van Huet heeft veel bijval gevonden, b. v. bij Gaston Paris [2]), Suchier [3]), R. Basset [4]).

---

[1]) *Sur l'origine de Floire et Blanchefleur* in *Romania* XXVIII (1899) p. 348—359. Zie ook: *Encore Floire et Blanchefleur* in *Romania* XXXV (1906) p. 95—100.

[2]) *Journal des Savants*, Nov. 1901, p. 707.

[3]) *Geschichte der Französischen Literatur*, Leipzig 1905, bl. 153.

[4]) *Revue des Traditions populaires* XIV (1899) p. 687.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Eene scherpe bestrijding gaf J. Reinhold [1]). De kracht zijner argumenten is echter niet evenredig aan de scherpte van zijn toon. Hij zoekt de werkelijk of schijnbaar zwakke punten in het betoog van Huet op en bestrijdt die, maar laat de andere buiten beschouwing. Zelfs leest hij verkeerd, zoo b. v. als hij (p. 148) zegt, dat „De Goeje heeft bewezen, dat het inleidende verhaal der 1001 *Nacht* uit het boek *Esther* is voortgekomen, en dat deze meening door Müller en Zotenberg is overgenomen. De Goeje toch heeft aangewezen, dat de bron van beide een Perzisch verhaal is.

Uitvoerig betoogt Reinhold nu, dat de hoofdmotieven van den *Floris* ook in de *Amor en Psyche* van Apuleius voorkomen, en wel in dezelfde volgorde. Maar daarvoor moet hij op zijne beurt zoo vage termen gebruiken en zoozeer allerlei verschillen over het hoofd zien, dat hij ten slotte niets bewijst. Wanneer b. v. Venus uit haat hare mededingster gaat kwellen, is dat geheel iets anders dan wanneer Floris' vader Blanchefleur wil dooden om naar zijne meening zijn zoon te redden.

De voornaamste overeenkomst vindt Reinhold in het begin. Nergens vindt men volgens hem vóór de 13e eeuw het verhaal van een prins, die eene gevangene wil trouwen, en van ouders die, in plaats van hem haar als bijzit te geven, liever tegen hun eigen kind woeden of tegen het meisje, uit vrees voor eene mésalliance. Wanneer hij dan verder zegt, dat dit motief het eerst in de Middeleeuwen voorkomt, raakt hij met zichzelf in strijd, als hij juist Apuleius de bron noemt van het „mariage inégal".

Ook de reis om de geliefde te zoeken vindt men bij Apuleius. Wel komen dergelijke reizen eveneens in Grieksche romans voor, evenals mededeelingen over harems enz., maar „le grec est „terra incognita" pour les trouvères du moyen âge". En daarmede schuift Reinhold alle denkbeeld van ontleening uit Grieksche of Byzantijnsche bronnen op zijde.

Van alle pogingen om den oorsprong te verklaren is dit zeker wel de minst gelaagde. Er is toch zooveel verschil tusschen *Amor en Psyche* en *Floris en Blancefloer*, dat van een nauwen samenhang van die beide geene sprake kan zijn. Op zijn hoogst zouden enkele trekken kunnen zijn overgenomen.

Voor het laatste gedeelte van den *Floris en Blancefloer* meent Reinhold de bron gevonden te hebben in het boek *Esther*. Vooral omdat alleen daar gesproken wordt van een harem, waarin jonge meisjes verzameld worden, dus van een *lors as puceles*. Maar ook hier ziet hij wat veel overeenkomst. In *Esther* weigert de koningin Vasthi den koning te gehoorzamen; met „une légère modification" wordt dit, dat Floris in de armen van de toekomstige koningin ontdekt wordt.

De geschiedenis van Esther, dat Reinhold een „récit latin" noemt, was den dichter natuurlijk bekend en hij zou er enkele trekken aan ontleend

---

[1]) *Quelques remarques sur les sources de Floire et Blanceflor. Revue de philologie française* XIX (1905) p. 152—175. Ik heb dit artikel niet kunnen raadplegen, doordien dit tijdschrift in geene onzer bibliotheken is. De inhoud zal echter wel niet veel verschillen van de hoofdstukken zijner dissertatie (1906), die dezelfde stof behandelen.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

kunnen hebben. Daarentegen is het niet waarschijnlijk, dat het voorbeeld van het graf van Blancefloer in *Apollonius van Tyrus* moet gezocht worden, zoqals Reinhold meent.

De laatste studie over dit onderwerp is van O. M. Johnston [1]). Hij komt tot de slotsom, dat de kern van het gedicht de geschiedenis is van twee kinderen, een koningszoon en eene slavin, die te zamen opgroeien en elkander lief krijgen. De vader verzet zich tegen een huwelijk om haar geringen stand, en dit leidt tot eene scheiding. „This widely known theme is the basis of both *Floire et Blanchefleur* and *Aucassin et Nicolette* and the differences between the two poems are doubtless due to the difference in the temperament and purpose of the authors and also to the fact that one was familiar with traditions that were unknown to the other. In addition to the legend contained in the source of *Aucassin et Nicolette*, the author of *Floire et Blanchefleur* knew and used an Arabic tradition according to which a young man enters a harem in search of his love".

Zooals men ziet, is er nog al verschil van meening. Ook blijkt uit het voorafgaande reeds, wat de moeilijkheden zijn van een onderzoek, als ons hier bezig houdt.

Oorspronkelijkheid in den zin, die tegenwoordig aan dat woord gehecht wordt, moet men in de middeleeuwen niet zoeken, bij schrijvers evenmin als bij andere kunstenaars. De zucht om met zoo min mogelijk arbeid zooveel mogelijk beroemdheid, of althans bekendheid, te verwerven, was dien tijd vreemd. Wel vindt men soms de uitbarstende levenskracht, de onweerstaanbare neiging om eens dol te doen, maar dat werd niet als kunst beschouwd. De kunstenaar zocht eenvoudig zijn werk even goed te maken als dat van zijn meester, zoo mogelijk nog beter, maar het werk was de hoofdzaak en niet de maker. Vandaar dat het niet als een gebrek, maar eerder als eene deugd werd beschouwd, wanneer hij de schoonheden van anderen in zijn eigen werk wist in te lasschen. Voegt men daarbij den eerbied voor groote meesters, het kinderlijk vertrouwen op het geschreven woord en de gewilligheid, waarmede men voor autoriteiten boog, dan wordt het verklaarbaar, hoe een zoo groot gedeelte der letterkundige, evenals van de wetenschappelijke, werkzaamheid niets dan compilatie was. Een gedicht van eenigen omvang, dat geheel uit de verbeelding van den schrijver is geboren, is dan ook eene hooge zeldzaamheid.

In dezen stand van zaken kan het niet anders, of wie een weinig belezen is, vindt in elk werk herhaaldelijk bijzonderheden, die hij reeds elders heeft aangetroffen. Dan is er zeker een verband tusschen die beide werken, maar het zou verkeerd zijn, als men dadelijk aannam, dat de eene schrijver het werk van den ander zou gekend hebben. Zelfs mag men daaruit nog niet

---

[1]) *The Matzke memorial volume. Leland Stanford Junior University publications*, October 1911, p. 125—138.

Hierbij schijnt zich E. Faral aan te sluiten in zijne studie *Le poème de Piramus et Tisbé* in *Romania* XLI (1912) p. 56, waar hij nog op eenige overeenstemmingen wijst, die het volgens hem waarschijnlijk maken, dat de dichter van *Floire* den *Piramus* gekend heeft.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

opmaken, dat zij uit dezelfde bron geput hebben, althans niet direct. Er kunnen een groot aantal geschriften tusschen liggen. En terwijl er zooveel van de middeleeuwsche literatuur is verloren gegaan, zal het eene uitzondering zijn, wanneer al die tusschenliggende schakels ons bekend zijn geworden. Het kan ook voorkomen, dat in een veel jonger werk een oudere vorm van een verhaal of van eene bijzonderheid wordt gevonden.

Rechtstreeksche samenhang tusschen twee verhalen mag slechts aangenomen worden, wanneer niet alleen in de hoofd-, maar ook in de bijzaken groote overeenkomst is. Zoolang ook die overeenkomsten slechts enkele feiten betreffen, en niet eene reeks van feiten in hun onderlingen samenhang, is er weinig zekerheid. Daarbij moet het aannemelijk zijn, dat de eene dichter het werk van den anderen gekend heeft; men mag b. v. niet aannemen, dat een Fransche dichter rechtstreeks uit eene Boeddhistische legende putte. Maar ook moet men niet vergeten, dat eene zelfde gebeurtenis op verschillende plaats en tijd kan voorkomen, dat zelfs kleine bijzonderheden zich kunnen herhalen. De ontevredenheid b. v. der beide mannen, die de mand met bloemen naar boven moeten dragen, over de zwaarte daarvan doet ons dadelijk denken aan de soldaten, die Hugo de Groot uit Loevestein droegen. Toch is er zeker geen samenhang tusschen die twee feiten [1]). Vaste formules zijn hiervoor niet te geven. Het gezond verstand en het fijne gevoel van den onderzoeker moeten hier beslissen. Dat kan door levenservaring en belezenheid in hooge mate ontwikkeld, maar nooit verkregen worden. Vandaar dat soms, maar lang niet altijd, kunstenaars in vragen van dezen aard plotseling den juisten samenhang zien, die den geleerden verborgen gebleven is. Vandaar ook, dat het zoo moeilijk is, hierin tot eenstemmigheid te geraken.

Dat de roman van *Floris ende Blancefloer* punten van overeenkomst heeft met verscheidene andere verhalen, is uit het voorgaande reeds gebleken. Voor wij daaruit tot een of anderen samenhang besluiten, is het noodig, dat wij het geheele verhaal doorgaan en van elken trek onderzoeken, in hoeverre deze zelfstandig kan zijn of ook elders gevonden wordt.

Bij dit onderzoek moeten alle verhalen, die zeker of misschien jonger zijn, buiten beschouwing gelaten worden. De vergelijking daarmede is wel van belang, wanneer wij de verspreiding van eenig motief in de litteratuur nagaan, maar helpt ons — tot nog toe althans — niet om den oorsprong van ons verhaal te vinden.

Om deze reden heb ik zeer weinig gebruik gemaakt van overeenkomsten met Noorsche en Duitsche sagen en Fransche romans [1]).

---

[1]) In het *Handelsblad* van 20 Dec. 1911 in *Interviews met Bestuurders in Onze Oost* komt o. a. het volgende voor: „Nu, mevrouw pakte al dat opium in een groote vuil-linnenmand, en liet die aan boord van het stoomschip dragen, waarmee ze naar Batavia zou gaan, maar opdat die ketingjongen niet zou klappen, of om andere reden, werd hij ook in de mand gestopt. Soldaten droegen de bagage in de hut van mevrouw en mopperden niet weinig, dat de mand zoo zwaar was."

[1]) A. Dressler, *Der Einfluss des altfranzösischen Eneas-Romanes auf die altfranzösische Literatur* (diss. Göttingen), Borna-Leipzig 1907, bl. 48 en 49,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

In overeenstemming met de resultaten van het vorige hoofdstuk wordt hier zoogoed als alleen rekening gehouden met het Fransche gedicht I. Al wat de andere bewerkingen meer hebben, moet, met eene heel enkele uitzondering, als latere toevoegsels beschouwd worden.

Het begin van den *Floris en Blancefloer* is vergeleken [1]) met het begin van *Drosilla en Charicles* van Nicetas Eugenianos. Daar worden de bewoners van Barzos, terwijl zij buiten de stad een feest ter eere van Dionysos vieren, door plunderende Parthen overvallen. Onder de gevangenen zijn ook de beide hoofdpersonen. Drosilla wordt als slavin aan de koningin der Parthen gegeven. Dat Nicetas eerst in het laatst der 12e eeuw schreef, is geen groot bezwaar, want het staat vast, dat hij in alle opzichten vroegeren navolgde [2]). Maar behalve dat de gevangene aan de koningin gegeven wordt en dat er eenige overeenkomst is tusschen pelgrims en de vierders van een godsdienstig feest, is ook verder alles verschillend.

Er is echter een verhaal, dat zeer groote overeenkomst vertoont. Bij de inneming eener stad sneuvelt een aanzienlijk man, misschien wel de hoogste regeeringspersoon. Zijne zwangere weduwe wordt onder de krijgsgevangenen medegevoerd. Nadat hare hooge afkomst gebleken is, wordt zij in het paleis des konings en onder de vriendinnen der koningin opgenomen. Deze is den weldra geboren zoon der gevangene zeer genegen en weet van den koning te verkrijgen, dat hij in het paleis eene zorgvuldige opvoeding ontvangt. Volwassen geworden huwt hij de dochter des konings en volgt dezen op. Dat is de geschiedenis van Servius Tullius naar de Romeinsche overlevering [3]).

De gelijktijdige geboorte der hoofdpersonen wordt ook gevonden in *Amis et Amiles*. Dit verhaal, dat meer overeenkomsten met onzen roman heeft, is volgens sommige geleerden [4]) van Oosterschen oorsprong. De verhouding van deze beide verhalen moet nog nader onderzocht worden. In een sentimenteelen roman is dit trouwens een voor de hand liggend motief. Ook tegenwoordig vinden verliefden het eene zeer opmerkelijke bijzonderheid,

---

noemt het „unzweifelhaft", dat de geschiedenis van Paris (vss. 451—476) is overgenomen uit den *Eneas*. Maar eene zoo bekende geschiedenis behoefde de dichter niet van een ander over te nemen.

Onder de twaalf ontleeningen, die Dressler aanneemt is slechts één plaats waar eene bijzondere overeenkomst is. De andere zijn beschrijvingen van dingen, die toen in de mode waren, of overeenkomsten in de uitdrukking, die alleen te gebruiken zijn bij de aesthetische waardeering van het gedicht, maar niet om den oorsprong te bepalen.

Als er op die eene plaats ontleening is, blijft het nog de vraag, wie hier heeft overgenomen.

[1]) Door L. Lécureux in *Romania* XXXVII (1908), p. 312.

[2]) Rohde, *Der griechische Roman*, bl. 532: „Ein origineller Zug begegnet auch hier nirgends".

[3]) Livius I, cap. 39.

[4]) B. v. G. Paris in *Romania* XIV (1885) p. 318. Zie daartegen Bédier in *Romania* XXXVI (1907) p. 342.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

eenigszins als een teeken van bijzondere voorbeschikking, wanneer zij op één dag geboren, of althans jarig zijn [1]).

Tegenover de gelijktijdige geboorte staat het gelijktijdig sterven. Dat wordt in den roman niet verteld, slechts even aangeduid, nl. Fr 718—720, D 1142—1144. Bij een paar jongeren, F 7892 vlgg. en Gr 1869 vlgg., wordt het als een feit medegedeeld. Hiermede te vergelijken zijn Philemon en Baucis [2]).

Evenzeer schijnt het van eene voorbeschikking te getuigen, wanneer twee gelieven zoo op elkander gelijken, dat zij voor elkander aangezien worden, of dat althans het gezicht van den een de aanwezigen aan den ander doet denken. Zoo komt in Xenophons *Ephesiaca* (III. 3) Hippothous, wanneer hij Habrocomes nog eens aanziet, er toe, om te vertellen, hoe hij Antheia gezien heeft.

Minder idyllisch, overdreven lijkt het ons, wanneer twee vrienden zoo sterk op elkander gelijken, zooals Amis en Amiles [3]).

Die gelijkenis wekt bij de toeschouwers het eerst de gedachte, dat het broeder en zuster zijn, zoo ook bij Licoris (Fr 1512; in D 2295 stelt zij reeds het dilemma „broeder ocht haer lief"). Floris neemt die gedachte over en noemt nu Blancefloer zijne zuster. Hij volgt hierin het voorbeeld van Abraham (Gen. 12. 13, 20. 2) en Isaac (Gen. 26. 7). Later vindt men het bij Heliodorus, *Aethiopica* (I. 21, VII. 12) en vervolgens ook bij Eustathius, *Hysmine en Hysminias* (IX. 14), Theodorus Prodromus, *Rhodanthe en Dosikles* (III, 319 sqq.) en Nicetas Eugenianus, *Drosilla en Charicles* (IV. 223).

Bij al deze gelijkheid behooren ook gelijke namen [4]), zooals wij reeds vinden in den Perzischen roman *Humây en Humâyûn* (= Felix en Felicia) van Kirmâni, in de geschiedenis van *'Azeez en 'Azeezeh* in de 1001 *Nacht* (ed. Lane I. 480), die van *Aboo-Ṣeer en Aboo Keer* (ib. III, 531), in *Hysmine en Hysminias* en in de *Aethiopica*, waar Theagenes en Charicles besluiten de namen Pythicos en Pythia aan te nemen (V. 5). In Frankrijk vinden wij dit in den *Amis et Amiles* [5]).

De kinderen worden te zamen opgevoed en onderwezen, evenals in vele

---

[1]) Volgens eene Iersche legende, uit het *Boek van Leinster* uitgegeven en vertaald in de *Revue Celtique* VIII (1887) p. 150—156, was het in Griekenland gewoonte, wanneer een jongen en een meisje in denzelfden nacht geboren werden, dat zij dan voor elkander bestemd werden.

[2]) Ovidius, *Met.* VIII, 708 sqq.

[3]) Wanneer dit niet het verhaal van twee personen is, maar de allegorische voorstelling van de ziel en het lichaam, vervalt natuurlijk dit bezwaar.

[4]) Omgekeerd meent Johnston, a. w. bl. 131, dat de gelijkheid der namen de oorsprong is van alle andere gelijkheid: „Their names being similar it was easy for the popular mind to imagine a corresponding resemblance in age, personal appearance, and in other matters pertaining to their lives".

[5]) Misschien ook in *Floris et Lyriope* (Du Méril cxxv), indien wij althans mogen aannemen, dat de eerste naam uit het Grieksch vertaald is.

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Perzische romans [1]), in het Arabische verhaal van den koopman van Coufa [2]), en waarschijnlijk ook in de geschiedenis van Servius Tullius.

Evenals in de 2e groep wordt de liefde der kinderen ook door den meester ontdekt in de Perzische romans *Mihr en Moshteri* en *Seldman en Absal*.

In tal van romans is de liefde de drijfveer. Doch terwijl in de meeste oudere, bepaald in de Arabische en Grieksche, maar ook in vele middeleeuwsche Westersche romans die liefde plotseling ontstaat, vinden wij hier de beschrijving van eene langzaam, bijna ongemerkt, zich ontwikkelende liefde. Zoowel hiervan, als van het kinderlijke, idyllisch reine karakter van die liefde vinden wij een tegenhanger in den op naam van Longus gaanden roman *Daphnis en Chloe* [3]). De langdurige gesprekken over de liefde en daarnaast eene bijna ongelooflijke naïveteit hebben zij gemeen.

Verschil van stand is ten allen tijde, en wordt ook nu nog veelal, beschouwd als een groot bezwaar tegen een huwelijk. In de Attische comedie, ook in de voor eenige jaren gevonden fragmenten van Menander, is de liefde van een jongen man van goeden huize voor eene slavin een gewoon motief voor de verwikkeling. De ontknooping volgt dan, doordien de slavin blijkt ook van vrije geboorte te zijn, maar óf in hare jeugd door roovers ontvoerd is, óf te vondeling gelegd was. Een van de bekendste is wel de veel vertaalde *Andria* van Terentius, naar het Grieksch van Menander. De Grieksche roman heeft van dit motief weinig gebruik gemaakt; te opmerkelijker is, dat in den *Daphnis en Chloe* beide hoofdpersonen door hunne ouders uit geldgebrek te vondeling gelegd waren.

In werkelijkheid is bij dit verschil van stand meestal de moeder nog veel sterker tegen de wenschen van haren zoon gekant dan de vader. Maar in de gevoelsliteratuur wordt de toegefelijkheid aan den kant der moeder geplaatst, en is daarentegen de vader hardvochtig. Dit is ook zoo in den *Floris en Blancefloer*; maar in de 2e groep, waar het sentimenteele door het heroïsche en gedeeltelijk ook door het realistische is vervangen, is het weer de moeder, die een onverzoenlijken haat toont. Die haat wordt bij Venus in *Amor en Psyche* nog vermeerderd, doordien zij in Psyche eene mededingster ziet, die een deel der haar verschuldigde hulde tot zich trok. Eigenlijk is het verschil van stand voor Venus misschien slechts eene gezochte reden om daarachter haren haat uit gekrenkten trots te verbergen. Daarentegen is Matabrune, de moeder van den Zwaanridder, eene vrij zuivere tegenhangster van koning Fenix.

Om Floris van Blancefloer te scheiden, verkoopt de koning haar als slavin. Dat de hoofdpersonen als slaaf verkocht worden, komt herhaaldelijk voor in de avonturenromans van alle volken, waar de slavernij bestaat. Dat wij dit middel nergens door een vader aangewend vinden (althans voor zoover mij bekend is) om zijn zoon van een huwelijk met eene onvrije af te houden, is slechts gedeeltelijk toeval. Het middel toch lag nogal voor

---

[1]) Vgl. de aangehaalde studie van Pizzi, p. 265.

[2]) Vgl. Huet in *Romania* XXVIII, p. 356 en hier bl. XLIV.

[3]) Eene zich ontwikkelende liefde, maar niet zoo idyllisch en niet zoo breed uitgesponnen, ook bij Achilles Tatius.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

de hand. Maar in die landen, waar elke vrouw slavin of zoogoed als slavin is, kan de onvrijheid der geliefde geen onoverkomelijk beletsel voor het huwelijk zijn. In de Grieksche romans wordt de tegenstand der ouders geregeld verijdeld door eene gezamenlijke vlucht. Eenigszins met de geschiedenis van Blancefloer te vergelijken is, dat de jaloersche vrouw van Polyidus te Alexandrië hare slavin Antheia door een vertrouwden slaaf naar Tarente laat brengen en daar aan een bordeelhouder verkoopen (*Ephesiaca* V. 5).

De kooplieden begeven zich met hunne schoone slavin onmiddellijk naar den emir van Babylon, om dezen hunne kostbare waar aan te bieden. Huet wijst er op [1]), dat het een echt Oostersche trek is, dat de eerste gedachte der kooplieden is haar aan een machtig vorst voor zijn harem aan te bieden, en niet haar aan een leno te verkoopen, zooals met Antheia in de *Ephesiaca* en met Tharsia in *Apollonius van Tyrus* gebeurt (cap. 30). Maar Antheia was vroeger (III. 11) reeds aan een Indischen koning verkocht, en ook in den roman van Chariton wordt Kallirrhoe te Miletus aan den rijken en machtigen Dionysius, den vriend van koning Artaxates, verkocht (I. 14).

Om Floris in den waan te brengen, dat Blancefloer dood is, laat de koning een prachtig graf voor haar bouwen. Beschrijvingen van een graf voor iemand, die nog leeft, zijn niet zeldzaam in de Grieksche romans. Maar dan is er iemand schijndood begraven, zooals Antheia in de *Ephesiaca* (III. 7) en Kallirrhoe in den roman van Chariton (I. 6), of er wordt een graf opgericht voor iemand, dien men werkelijk dood waant, zooals voor Chaereas bij Chariton (IV. 1) en voor Tharsia in *Apollonius van Tyrus* (cap. 29).

In het laatste verhaal heeft de pleegmoeder uit ijverzucht, omdat Tharsia zooveel schooner is dan hare eigen dochter, eenen slaaf gelast de eerste te dooden, wat echter niet gebeurd is. IJverzucht was ook de beweegreden voor de vrouw van Haroun al Raschid, toen zij bevel gaf de schoone slavin te dooden, voor wie zij daarna een prachtig grafteeken liet bouwen in de *Geschiedenis van Ghanem* (1001 *Nacht*, uitg. Lane I. 436), welk verhaal meer punten van overeenkomst heeft met den *Floris en Blancefloer* [2]).

---

[1]) *Romania* XXVIII, p. 349.

Volgens eene vriendelijke mededeeling van Prof. Speijer was het in Indië zelfs plicht zulk eene kostbare waar eerst aan den heer aan te bieden. Deze trek is dus wel oorspronkelijk Indisch.

[2]) Koot-el-Kuloob was opgevoed in den harem van Haroun. Toen zij volwassen was, kreeg zij eene eigen kamer en tien slavinnen om haar te bedienen. Terwijl Haroun op eene lange reis was (vgl. het verblijf van Floris te Montorio), liet Zubeydeh, de vrouw van Haroun, haar een bedwelmend middel toedienen en daarna door drie eunuchen buiten de stad 's nachts levend begraven. Toevallig werd dat gezien door Ghanem, een rijken koopman, die de kist open maakt en de schoone jonkvrouw in zijn huis verbergt. Ofschoon zij elkander innig lief krijgen, leven zij zoo vier maanden in het geheim zonder huwelijk (vgl. het verblijf van Floris in den toren). Haroun, van zijne reis teruggekeerd, drijft grooten rouw om de verloren slavin. Toevallig verneemt hij de geheele toedracht en zendt soldaten om Koot-el-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Nog meer overeenkomst, wat het motief betreft, vinden wij in het verhaal van Moraqqich den Ouden [1]), een Arabisch dichter uit den tijd voor den Islam. De hand van zijne geliefde wordt hem door den vader geweigerd, tenzij hij eerst fortuin maakt. Terwijl hij daarvoor op reis is, wordt zij aan een ander uitgehuwelijkt. Zijne broeders besluiten te zeggen, dat zij dood is, en richten een graf voor haar op.

In den Perzischen roman *Humây en Humâyûn* [2]) wil de keizer van China verhinderen, dat Humây zal trachten met zijne geliefde hereenigd te worden. Daartoe laat hij het bericht verspreiden, dat zijne dochter dood is, en laat eene schitterende begrafenisplechtigheid houden.

In de beide laatste verhalen wordt dus het graf gemaakt, om den *minnaar* te doen gelooven, dat zijne geliefde dood is.

Wanneer Floris bij het graf gebracht wordt en het opschrift leest, bezwijmt hij van smart, evenals Apollonius van Tyrus bij het graf van zijne dochter „stupenti mente constitit" (cap. 32). Zelfs wil Floris zich dooden, evenals Rhodanes bij het gewaande graf van zijne geliefde Sinonis in de *Babylonica* van Jamblichus (cap. 8), en zooals ook Humây wilde doen op het bericht van den dood van Humâyûn.

Als Floris de waarheid omtrent Blancefloers lot vernomen heeft, gaat hij op reis, zich voor een koopman uitgevende. Zijn vader geeft hem kostbare waren en overvloed van geld mede, zijne moeder een wonderkrachtigen ring. Dergelijke reizen om eene verloren geliefde of echtgenoot te zoeken zijn zeer gewoon in de Oostersche, met name in de Perzische romans, evenals in de Grieksche, waartoe men *Amor en Psyche* van Apuleius ook kan rekenen. Maar van de vele gevaren en avonturen, die daar het belangrijkste van de reis zijn, vinden wij in den *Floris* niets, evenmin als van de spanning, waarin de lezer gebracht wordt, wanneer de wegen der hoofdpersonen elkander telkens kruisen, zoodat zij herhaaldelijk in elkanders onmiddellijke nabijheid zijn, maar dan door een toeval weer ver gescheiden worden. Blancefloer

---

Kuloob en Ghanem te halen, welken laatsten hij wil laten ter dood martelen. Ghanem ontvlucht, met achterlating echter van al zijne rijkdommen. De slavin wordt in eene donkere kamer opgesloten. Toen de Kalif eens langs die kamer gaat, hoort hij hare klaagredenen, die hem zoo roeren (vgl. de liefde, die de Emir voor Blancefloer blijft gevoelen), dat hij haar nader ondervraagt. Wanneer hij hoort, hoe edel en ingetogen het gedrag van Ghanem geweest is, schenkt hij beiden vergiffenis. Ghanem krijgt groote schatten en een paleis tot vergoeding van alle geleden ellende (vgl. de geschenken, die de Emir aan Floris geeft), en op één dag wordt het huwelijk gesloten van Ghanem met Koot-el-Kuloob en van den Kalif met Ghanem's zuster Fitaeh (zooals de Emir Claris huwt).

[1]) R. Basset. *Notes sur les Mille et Une Nuits* in *Revue des Traditions populaires* XIV (1899) p. 687. Het geheele verhaal in *Journal Asiatique* III. 6 (Nov. 1838) p. 510—518.

[2]) Een overzicht daarvan in It. Pizzi, *Storia della Poesia persiana* II, 199—200. Het hs. van het gedicht is verloren gegaan bij den grooten brand in de bibliotheek van Turijn.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

gaat *linea recta* van Spanje naar Babylon, en Floris volgt haar zonder een oogenblik uit den koers te geraken of een enkel avontuur te beleven. Het eenige ongewone is, dat overal zijne gelijkenis met Blancefloer dadelijk opgemerkt wordt door ieder, die hem inlichtingen moet geven, maar niet door den torenwachter [1]). Er kunnen dan ook slechts weinig punten van overeenkomst met andere verhalen zijn.

Dat een aanzienlijk persoon op de reis zich als koopman, pelgrim enz. verkleedt, is in werkelijkheid zoo vaak voorgekomen, dat het in de literatuur een zeer gewoon motief is, waaruit geene enkele gevolgtrekking gemaakt kan worden.

Een ring met een kostbaren steen, die den drager tegen allerlei gevaren beschermt, is in de Grieksche romans niet onbekend (b. v. *Aethiopica* IV. 8, VIII. 9, 11). Maar ook elders komen dergelijke amuletten voor.

Wanneer Floris eindelijk in Babylon is aangekomen, verneemt hij, dat Blancefloer in den harem van den emir is, en geeft zijn gastheer hem eene uitvoerige beschrijving van den sterken toren en van de gewoonte des emirs.

Er is wel eens getwijfeld, of het goed is hier van een harem te spreken, omdat de emir te monogamistisch was. Maar dan vergeet men, dat de Arabieren en andere Oosterlingen, althans in de literatuur, bijna monogamen zijn. Gewoonlijk heeft ook eene koning maar eene vrouw, en van zijn huwelijk met haar wordt behoorlijk een contract opgesteld. Het is echter een bewijs van weelde, wanneer hij een groot aantal schoone slavinnen heeft, waaruit hij eenige bijwijven *kan* nemen. Bovendien *kan* hij de vrouw dooden of verstooten, en eene andere in hare plaats stellen. Zelfs kon een wellusteling voor de toekomst zorgen en zeer jonge meisjes verzamelen om daaruit, als zij volwassen waren, zijne vrouw of zijne bijwijven te kiezen, eene soort voorlooper dus van het Parc aux Cerfs. Daarvoor was dan natuurlijk eene bepaalde afdeeling van den harem. Zoo deed de emir in ons verhaal, en ook Ahasverus in het boek *Esther*. Minder omslag maakte de koning in het inleidende verhaal van de 1001 *Nacht*, die zich iederen avond eene schoone maagd deed brengen, die den volgenden morgen gedood werd. Hij volgde daarin het voorbeeld van Semiramis, die schoone soldaten bij zich ontbood en hen daarna liet dooden [2]), terwijl hij zelf waarschijnlijk het voorbeeld werd voor onzen emir [3]).

---

[1]) Boccaccio heeft het onmogelijke hiervan gevoeld en ook, dat de plotselinge vriendelijkheid van den torenwachter niet voldoende gemotiveerd is. Daarom ziet bij hem Sadoc de gelijkenis van den vreemden ridder met Blancefloer en wordt daardoor zoo getroffen, dat hij hem niet laat dooden, maar naar zijne kamer medeneemt (fo. 261b).

[2]) Diodorus Siculus II. 13; Orosius, *Historiae adversum paganos* I. 4. 7; Maerlant, *Sp. H.* I[1]. 42. 59.

[3]) Zeer belangrijk is de studie van Pio Rajna *Per le origini della novella proemiale delle „Mille e una Notte"* in het *Giornale della Societa Asiatica Italiana* XII (1899) p. 171—196. Hij wijst de verwantschap aan met verschillende Perzische en Indische verhalen. Maar van het dooden der vrouwen was hem geen voorbeeld bekend, zoodat hij dit een nieuw toevoegsel acht, voortgesproten uit de Muzelmansche wreedheid.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Bevoorrechte slavinnen kregen, ook nog voor de koning ze als vrouw genomen had, een eigen vertrek en andere slavinnen om haar te dienen, b. v. Blancefloer, Esther (II. 9), Koot-el-Kuloob. Ook Kallirrhoe werd door Artaxates in zijn harem geplaatst en met onderscheiding behandeld, op hoop dat zij van hare beide echtgenooten zou afzien en hem hare liefde schenken.

Natuurlijk vond de koning er behagen in zijne schoone slavinnen dikwijls te zien. Daarvoor bezocht hij haar soms in hare kamer, waar zij voor hem zongen of andere gaven toonden, zooals in het verhaal van den bankier van Bagdad [1]), of hij liet zich door haar bedienen bij zijn morgentoilet [2]), zooals ook in den *Floris*.

Beschrijvingen van harems met hunne wachters en al hetgeen er verder toe behoort, zijn in de Oostersche verhalen uit den aard der zaak zeer talrijk, ook in de Grieksche romans, b. v. van Heliodorus en Chariton, waarvan de schrijvers ze of uit Oostersche verhalen, of uit reisbeschrijvingen, of ook door mondelinge overlevering kenden.

Voordat nu de koning zijne uitverkoren slavin tot hoogeren rang verhief, wilde hij zich soms overtuigen, dat zijne gunst aan geene onwaardige betoond werd. Daarvoor dienden de kuischheidsproeven. Dit is ten allen tijde een geliefd onderwerp geweest voor schrijvers, zooals het nog wel in volksverhalen en anecdoten voorkomt. Dat zij tot de oude volksinstellingen behoorden en zelfs wettelijk geregeld werden, blijkt ons uit *Numeri* V, 11—28. In de Grieksche romans komen zij herhaaldelijk voor, b. v. Heliodorus X. 8, Achilles Tatius VIII. 6 en 14, Eustathius VIII. 7, XI. 17. Meermalen is het daar, evenals in den *Floris*, het water, dat de waarheid aan het licht brengt.

De keuze van een koning of ook van een echtgenoot naar eene schijnbaar toevallige aanwijzing, die echter van hoogere macht afhankelijk is, komt in tal van historische overleveringen voor, zoowel oudere als nieuwere. Zoowel het hinniken van het paard van Darius als de tournooien, waarbij de hand van eene schoone jonkvrouw de prijs was, behooren hiertoe, evenals de legende van den bloeienden staf van Jozef. Men vindt ze in elke literatuur. Dat het in den *Floris* verplat is tot een goochelkunstje van den emir, bewijst de onoorspronkelijkheid, al kunnen wij er in dezen vorm geen voorbeeld van geven.

Floris moet nu trachten den toren binnen te dringen. Hoe hij daarna zijne geliefde verlossen zal [3]), daar vraagt hij vooreerst niet naar, en dit is een voordeel, want daardoor wordt bij den lezer althans eenige spanning gewekt. In het algemeen zijn er twee middelen, omkooping en list. De handige wijze, waarop Floris deze vereenigt, door zoowel van de liefde des torenwachters voor het schaakspel als van zijne hebzucht gebruik te maken, is mij van elders niet bekend. Maar het schaken is waarschijnlijk nooit een

---

[1]) *Gids* 1886, III, 410.

[2]) *Romania* XXVIII, p. 350.

[3]) Een minnaar, die zijne geliefde uit een toren schaakt, ook bij Theodorus Prodromus, die echter wel wat laat is.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

spel voor de lagere standen geweest. Dat de torenwachter niet alleen dol op dit spel is, maar ook een goed speler, geeft hem dus al dadelijk een veel hoogeren rang dan een torenwachter in het Westen ooit heeft ingenomen. Dit wijst ons dus ook weer naar het Oosten, evenals de stand der tolgaarders gedurende Floris' reis.

De figuur van den waard daarentegen, die Floris zoo goeden raad geeft en zoo nauwkeurig alles voorspelt, wat er gebeuren zal, is zeker wel aan den Griekschen roman ontleend. Het is de verchristelijking van het orakel, dat aldaar meermalen dezelfde rol speelt.

Eene in een toren opgesloten jonkvrouw met een grimmigen wachter, die de helper wordt, vinden wij ook in de geschiedenis van Hugdietrich. Opmerkelijk is aldaar (in Von der Hagen's *Heldenbuch*) 118. 2

> Do ward der wachter der guoten gehaisze fro,
> mit seinen paiden henden gelobt ers dem herren do.

Om nu Floris in den toren te brengen bedenkt de torenwachter een eigenaardige list, die in verschillende Oostersche verhalen gevonden wordt, nl. in de geschiedenis van Qamar[1]), van den bankier van Bagdad[1]) en vooral het verhaal van Firdusi. Deze vertelt, dat Bizhen, de minnaar van Menizbeh, de schoone dochter van den koning van Turan, bij het vieren van het feest der lente, het jaargetijde der bloemen[2]), in eene schoone geparfumeerde kist in hare kamer gebracht wordt.

De overeenkomst wordt nog grooter, wanneer wij zien, dat in het verhaal van den bankier van Bagdad en in het verwante verhaal van den koopman van Coufa[3]) de minnaar eene verkeerde deur binnengaat, maar gelukkig bij eene vriendin zijner geliefde komt.

Andere verhalen, waarin een minnaar in eene mand of kist een *harem* binnendringt om zijne geliefde te zoeken, zijn mij niet bekend.

Zonder aan de toekomst te denken, slijten de gelieven gelukkige dagen van innige, maar kuische liefde. Dit vinden wij ook in de geschiedenis van Qamar en in die van Ghanem, waarmede te vergelijken is de onschuldige liefde van Daphnis en Chloe. Deze idyllische liefde was voor Westerlingen blijkbaar moeilijk te begrijpen. De meeste bewerkers zwijgen er over. Fleck verklaart uitdrukkelijk, dat de liefde onschuldig was, maar neemt er daardoor het idyllische van weg. Sommigen ook verzekeren juist het tegendeel.

Na de ontdekking loopen de kinderen groot gevaar hun leven te verliezen, maar ten slotte wordt de emir vertederd en sluit zelfs vriendschap met Floris, wien hij rijke geschenken en hooge waardigheden aanbiedt, terwijl hij zelf Claris, de vertrouwde vriendin van Blancefloer, huwt. Elk van deze trekken is in meer dan één verhaal te vinden, maar alle te zamen in slechts weinige, zooals in het verhaal van Ghanem.

---

[1]) *Gids* 1886, III, 396—406.

[2]) Deze tijdsbepaling kwam ook zeker in het oorspronkelijke verhaal van Floris en Blancefloer voor; zie het volgende hoofdstuk.

[3]) *Romania* XXVIII, p. 356.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Op verzoek van Blancefloer doet ten slotte de emir afstand van zijne wreede gewoonte, evenals Shahriyar dat deed ter wille van Shahrazad. De reden, waarom hij die gewoonte had aangenomen, blijft ons echter verborgen.

Naast deze overeenkomsten in de hoofdzaken van het verhaal zijn er ook trekken van minder gewicht, waarvoor men gemeend heeft ontleening te kunnen aanwijzen, of waarvoor men dat zou kunnen veronderstellen.

In het boek *Esther* wordt evenals in den *Floris* van de rijksgrooten, die voor een feest bijeengekomen zijn, een vonnis gevraagd [1]). Maar dat kwam ook in werkelijkheid dikwijls voor, zoowel in het Westen als in het Oosten, zoodat deze trek zeker niet aan een bepaald verhaal ontleend is.

De uitdrukking *camp-flori* in vss. 778, 784 is zeker wel eene vertaling van *Elyseum* [2]) en dus van de Grieken overgenomen, maar kan allerminst als bewijs gelden, dat nu ook het verhaal overgenomen is.

Herhaaldelijk komen ons onder het lezen andere verhalen in de gedachte, waar wij gelijke voorstellingen hebben aangetroffen. De uitvoerige en nauwkeurige beschrijvingen van schitterende zalen, heerlijke tuinen [3]), prachtige beelden en schilderijen [4]), kunstige automaten [5]) en waterleidingen [6]), van paarden, wapenen, bekers enz., de opsommingen van boomen, vogels en steenen, dat alles vindt men ook in Oostersche [7]) en Grieksche romans, waaruit zij in vele Westersche romans zijn overgegaan, en bij oudere epische dichters [8]). Bij geen van al deze dingen echter is de overeenkomst zoo in bijzonderheden, dat men op grond daarvan een ouder verhaal zou kunnen aanwijzen als de bron van den *Floris en Blancefloer*. Alleen het verhaal, hoe Floris door het zien van den beker, waarop de schaking van Helena staat afgebeeld, aan zijn eigen toestand indachtig wordt, zou kunnen samenhangen met het begin van den roman van Achilles Tatius. Daar wordt nl. den verhaler, die ook zelf verliefd is, door het gezicht van eene schilderij, die den roof van Europa voorstelt, eene verzuchting over de macht der liefde ontlokt.

Hoogstwaarschijnlijk zullen anderen nog wel meer overeenkomsten met oudere verhalen weten aan te wijzen. Ook zal voortgezette studie nog wel het een en ander aan den dag brengen. Maar reeds nu zijn van de hoofdmotieven van den roman de parallellen aanwezig. Van eenigszins belangrijke trekken zijn alleen de volgende nog zonder parallel: 1°. Het verschil van godsdienst; 2° de naamgeving naar een feest (over deze beide straks meer);

---

[1]) Reinhold, p. 159 vlgg.

[2]) Du Méril, p. CLXX, Golther bl. 237.

[3]) B. v. Eustathius I. 4; Achilles Tatius I. 16. Vgl Zumbini in *Nuova Antologia* Dec. 1879, p. 675.

[4]) B. v. Eustathius II. 2—6, 7—11, IV. 5—18; Achilles Tatius I. 1, III. 7, 8. Vgl. Dunlop I p. 43 en Rohde bl. 482. Zelfs vermeldt Eustathius II. 7 Paris' oordeel.

[5]) Eustathius I. 5 vertelt ook, dat een kunstige vogel enz. door Vulcanus gemaakt zijn.

[6]) B. v. Eustathius I. 5, Nicetas I, 93.

[7]) Vgl. Carra de Vaux in *Revue des Deux Mondes*, Jan. 1906, p. 159, 166

[8]) Reeds bij Homerus en Virgilius.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

3° de ziekte van den meester, een niet moeilijk te vinden motief om Floris te verwijderen; 4° men brengt Floris bij andere meisjes om hem Blancefloer te doen vergeten, een dagelijks toegepast kunstje, dat echter slechts zelden gelukt; 5° het omgooien van den beker; 6° het schaakspel; 7° de ontdekking.

De algemeene begrippen, de geest in den *Floris en Blancefloer* zijn zoo verschillend van die in de chansons de geste en de ridderromans, dat iedereen daardoor onmiddellijk getroffen wordt. De latere omwerkers hebben het karakter van den roman dan ook meer in overeenstemming met den geest van hunnen tijd gebracht.

Het best karakteriseert men den *Floris* tegenover de avonturenromans door het een sentimenteelen roman te noemen. „De liefde overwint alle dingen". Wat den stoutsten ridder onmogelijk zou zijn, dat volvoert de baardelooze knaap, wanneer hij slechts geleid wordt door eene reine, standvastige liefde. Het is geen verhaal van grootsche heldendaden, eigenlijk niet eens van daden. De hoofdpersonen doen niets, zij beleven slechts. Eerst wanneer zijne liefde tot het uiterste gekrenkt is, wanneer hij bemerkt, dat Blancefloer hem ontstolen is, of dat zij op het punt is voor zijne oogen te sterven, dan is Floris tot de grootste onbezonnenheid, tot de edelste zelfopoffering bereid. Maar wanneer het op de uitvoering aankomt, ontbreekt hem weer alle kracht, alle initiatief. Geen speer en schild vraagt hij van zijnen vader, maar bekwame raadslieden. Zelfs wanneer hij te Babylon is aangekomen, vraagt hij zich niet af „Hoe zal ik het aanleggen, om Blancefloer te redden?", maar „Waar zal ik een raadgever vinden?" Dezelfde eigenaardigheid vertoont zijn vader. Wel kan hij op een oogenblik opstuiven, maar gaat dan toch dadelijk weer naar zijne vrouw om raad te vragen. En hij volgt haar raad, zelfs wanneer hij dien minder goed vindt; later maakt hij er haar een verwijt van [1]). Alleen de vrouwen hebben nog iets flinks en zijn in staat onze sympathie op te wekken; de mannen zijn zwakkelingen: een gewoon verschijnsel in de sentimenteele literatuur.

Een eigen karakter hebben noch de hoofd-, noch de bijpersonen, tenzij men de verliefdheid der beide kinderen daarvoor wilde laten gelden. Zelfs kunnen slechts enkelen typen genoemd worden: Claris de trouwe vriendin, de emir de brave roover.

Van eene ontwikkeling der feiten is geene sprake. Hier heerscht geene causaliteit, alles is van het toeval afhankelijk: eene onlogische rij gebeurtenissen, waarvan enkele best konden wegblijven, en waar men zonder bezwaar nog eenige kan bijvoegen.

In de uitwerking vinden wij dezelfde eigenschappen. Er wordt niet getracht ons met een forschen zwaai in eens midden in de handeling te verplaatsen: na eene inleiding begint het verhaal voor de geboorte der hoofdpersonen. Het gedicht is doorzaaid met lange ongemotiveerde beschrijvingen, zuivere rhetoriek, waarbij de inhoud bijzaak wordt en de kunst van zeggen hoofdzaak.

De armoede van de fantasie des dichters openbaart zich telkens. Eerst moet de meester van Floris ziekte voorwenden, en als er dan nog eene

---

[1]) In de Grieksche romans wordt die krachteloosheid dikwijls bemanteld, doordat het een orakel is, dat voorschrijft wat er moet gebeuren.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

moeilijkheid blijft, dan moet de moeder van Blancefloer maar hetzelfde doen. De gelijkenis der beide kinderen is zelfs viermaal de aanleiding, dat men Floris op het spoor van zijne geliefde brengt, evenals Claris daardoor dadelijk begrijpt, dat de uit de rozen opspringende jongeling Floris moet zijn.

De naïveteit der kinderen is tot de uiterste grenzen van het geloofelijke gebracht, indien zij die niet reeds heeft overschreden.

Alles wijst ons op eene krachtelooze decadenten-literatuur, weinig passend in het West-Europa uit den tijd der Kruistochten. Het is de geest van de Arabische, meer nog van de Byzantijnsche literatuur, die ons overal treft. Dat de koning Blancefloer dadelijk dooden wil, is zeker Oostersch. Ook het idyllische karakter der liefde, dat in sommige Grieksche romans zoo kenmerkend is, vindt men meermalen in Arabische verhalen. Ook daar vindt men vrouwen, die de mannen overtreffen, maar dan is het, omdat de liefde vooral bij de vrouwen zeer sterk was [1]).

De uitkomst van ons onderzoek tot zooverre is dus, dat de *Floris en Blancefloer* meerendeels uit Oostersche en Grieksche elementen is opgebouwd, met bijvoeging van enkele Westersche. Maar het karakter van het verhaal is meer dan iets anders Byzantijnsch [2]) en met geen enkelen roman is het naar den geest zoo nauw verwant als met *Daphnis en Chloe*, waar echter de kinderlijke eenvoud tot imbeciliteit overslaat [3]).

De oudste vorm, waarin wij den roman hebben, is Fransch. Is nu de geschiedenis ook in Frankrijk opgesteld? Of in Griekenland, Arabië of Arabisch Spanje?

Er ligt niets onwaarschijnlijks in, dat een Fransch dichter een verhaal zou hebben samengesteld uit Byzantijnsche en Oostersche motieven. In de chansons de geste, in de Frankische en vooral in de Britsche romans vinden wij tal van deze motieven. Arabische verhalen waren in het Westen reeds veel eerder bekend [4]). Ook aan de Grieksche literatuur bleef men niet vreemd. Het *graecum est, non legitur* mocht voor de meeste juristen gelden, in het algemeen gezegd was het bepaald onjuist [5]). Vooral theologen, maar niet zij alleen, bestudeerden Grieksche schrijvers, waarvan er vele bovendien in Latijnsche vertalingen meer algemeen bekend werden. Ten allen tijde onderhielden kooplieden betrekkingen, zoowel met de Mohammedaansche landen als met Griekenland, en zij begrepen hun belang te goed, om niet de talen van die landen te leeren. Zouden zij daar nooit iets van de eigenaardige verhalen gehoord hebben? Het verblijf in de vreemde haven werd toen nog niet bij uren geteld, maar eerder bij weken. En zouden zij dan thuis gezwegen hebben over al het vreemde, dat zij hadden vernomen? Hoevele pelgrims trokken niet eeuwen lang naar het Oosten? In den tijd der Kruis-

---

[1]) Vgl. Carra de Vaux, t. a. p. bl. 172.

[2]) Over het karakter der Byzantijnsche literatuur zie men Du Méril en vooral Rohde en Hesseling's *Byzantium*.

[3]) Vgl. Dunlop I, 50.

[4]) De Goeje heeft in *Gids* 1889, III. 312 aangewezen, dat de reizen van Sindebaad hier reeds in het begin der 11de eeuw bekend waren.

[5]) Vgl. Du Méril, *Introduction* p. 183—192.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

tochten trokken duizenden, niet alleen krijgslieden, maar ook geestelijken en geleerden naar die verre landen, om niet alleen met roem en krijgsbuit, maar ook met geestelijke schatten verrijkt, terug te keeren. Omgekeerd hadden zij ook van hunne kennis en verbeelding aan de anderen medegedeeld. Naderbij lag Spanje, waar men met de Moorsche wetenschap en kunst kon kennis maken.

Een handschrift van den Cleomadès in de bibliotheek van het Arsenaal bevat een miniatuur, waar Blanche van Castilië wordt voorgesteld, terwijl zij aan Adenet de geschiedenis vertelt[1]). Wij zouden ons eene dergelijke miniatuur kunnen denken, waar een dichter van keizerin Theophano de geschiedenis hoort van de schoone in een toren opgesloten prinses van Salonika. Maar niet alleen prinsessen, zeker ook wel koopmansdochters vonden in het Westen een nieuw vaderland, waarheen zij de schoone verhalen medebrachten, die haar thuis geboeid hadden.

Waar dus de mogelijkheid bestaat, moet de inhoud van het gedicht zelf het antwoord geven op de vraag, of het waarschijnlijk is, dat een Fransch dichter de schriftelijk of mondeling overgeleverde stoffen zelfstandig tot een roman heeft verwerkt.

Wanneer een Fransch dichter de vreemde stoffen voor zijne landgenooten tot een boeiend verhaal zou vereenigen, moest hij noodzakelijk verschillende wijzigingen aanbrengen, waardoor het voor hen begrijpelijk en genietbaar werd. Ook konden er onopzettelijke wijzigingen komen, doordat hij zich de vreemde toestanden niet goed kon indenken.

De heidensche koning, de vader van Floris, denkt en handelt veeleer Christelijk dan Mohammedaansch, evenals alle anderen. Dat vinden wij in alle romans, waar heidenen of Saracenen optreden, en wordt door het zoo even gezegde verklaard.

Eene opzettelijke verandering is wel, dat de emir niet elken morgen zijne vrouw laat onthoofden, maar haar een vol jaar bij zich behoudt. Dat hierbij de motiveering van de gewoonte des emirs verloren gaat en dat dan het getal van 140 meisjes in den toren veel te groot is, heeft de dichter niet begrepen of geen overwegend bezwaar gevonden. De verandering toch was noodig, zoowel omdat eene zoo wreede gewoonte een wanklank zou brengen in een verhaal zoo vol van teederheid, als om het mogelijk te maken, dat Blancefloer geruimen tijd ongerept in den toren kon doorbrengen. De listen toch, waarmede de heldinnen der Grieksche romans in netelige omstandigheden het beslissende oogenblik wisten te doen uitstellen[2]), konden aan de kinderlijke Blancefloer niet worden toegeschreven.

Deze beide veranderingen zouden ook gemaakt kunnen zijn door een Griekschen dichter, niet echter door een Arabischen. Wanneer dus deze trekken tot de kern van den roman behooren — en van de laatste moeten wij dat zeker aannemen — dan is daarmede een Arabische oorsprong onaannemelijk.

---

[1]) Prof. S. G. de Vries was zoo vriendelijk mijne aandacht hierop te vestigen.

[2]) B. v. Antheia in Xenophon's *Ephesiaca* III. 11, Chariclea in Heliodorus' *Aethiopica* I. 22.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Er zijn een paar zwakheden in den bouw van het verhaal, die eene nadere beschouwing eischen.

Bij het vertrek van Floris geeft zijne moeder hem een kostbaren ring mede, die hem niet alleen in gevaren beschermen zal, maar hem ook zal doen vinden, wat hij zoekt. Deze ring was blijkbaar bestemd om op beslissende oogenblikken, wanneer het gevaar het hoogst was, redding aan te brengen. Dat doet hij ook driemaal, maar de beide eerste keeren, nl. wanneer de torenwachter op het punt is hem te dooden, en als de emir hem ontdekt heeft, wordt het in geene enkele der bewaarde bewerkingen genoemd, terwijl er den laatsten keer zoo weinig nadruk op gelegd wordt, dat latere omwerkers dit veranderd hebben en zelfs nieuwere beoordeelaars den samenhang niet hebben begrepen [1]). Bij hun gang naar de rechtszitting willen Floris en Blancefloer beiden, dat de ander zich met behulp van den ring zal redden. In den strijd daarover valt de ring. Een hertog raapt dien op, maar hij doet er niets mede. Wanneer de kinderen veroordeeld zijn en naar de strafplaats gevoerd worden, gaat deze hertog tot den emir en weet te verwerven, dat zij teruggehaald worden. Hoe komt het, dat de hertog dat gedaan krijgt, terwijl het gezicht der beide schoone kinderen, waardoor iedereen verteederd werd, den toorn des emirs niet had kunnen verzachten? Alleen, doordat de hertog den ring draagt. Zoo heeft de emir ook, toen hij op het punt stond de beide kinderen te dooden, het verzoek van Floris om voor het gerecht gesteld te worden, niet kunnen afslaan. Maar waarom heeft dan de hertog zich niet eerder tot den emir gewend? Omdat het hem niet geoorloofd was. De raad des emirs bestond uit koningen. Daarin had de hertog geene zitting. Deze stond buiten de deur en had het bevel over de wacht. Wel had hij door Floris de kracht van den steen hooren prijzen, maar toch waagde hij het nog niet, ongeroepen de zaal binnen te treden, waar de emir zat, wat hem zijn leven kon kosten. Maar toen hij de ellende zag van de kinderen, die weggevoerd werden, vermande hij zich, hopende dat de ring hem beschermen zou. Daardoor waagt hij het later ook, den koningen een voorstel te doen en dezen zijn niet verontwaardigd over zijne onbeschaamdheid, maar stemmen dadelijk met hem in, en ook de emir volgt zijn raad. Zoodra echter de emir den hertog niet meer ziet, en Floris hoort spreken, vlamt zijn toorn weer op, doch wordt opnieuw door den hertog bezworen.

Zoo is zonder twijfel de geschiedenis, die echter in het verhaal wat duister gebleven is. Blijkbaar heeft de Fransche dichter niet begrepen, dat een officier der lijfwacht niet ongeroepen mocht binnenkomen, en dus ook niet, dat de hertog door den ring beschermd werd. Maar de feiten vertelt hij zeer nauwkeurig. Ook heeft hij het verschil in titel van dien officier en de leden van den raad des emirs getrouw bewaard. Dat was niet mogelijk geweest, wanneer hij eene hem bekende geschiedenis zelfstandig vertelde. Hij moet *vertaald* hebben. Maar juist doordat hij niet begreep, waardoor de hertog zulk eene bijzondere beteekenis kreeg, vond hij, dat deze eene te groote rol speelde en verving hem de derde maal door een bisschop, die er hier al heel vreemd tusschen komt.

---

[1]) B. v. Herzog. waar hij over Ndd. spreekt, en Golther bl. 236.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Groote onduidelijkheid, zelfs verwarring, is er ook, waar verteld wordt dat de kinderen een naam krijgen. Vss. 169, 170:

Li doi enfant, quant furent né,
De la feste furent nomé.

Al dadelijk is het een wonderlijk geval, dat de heidensche koning zijn zoon zou noemen naar een Christelijk feest, omdat zijne slavin Christen is. In de volgende regels

La crestiene, por l'honor
De la feste, ot nom Blancefior;
Li rois noma son chier fil Floire,

wordt ook alleen maar de eerste naam verklaard. De omwerkers hebben hier of, zooals Diederic, eene verandering aangebracht (indien hij niet misschien de oorspronkelijke lezing bewaard heeft), of zij loopen er over heen. Blijkbaar hebben wij hier eene ongelukkige vertaling van eene plaats, die de Fransche vertaler niet begreep, of eene mislukte poging — het zij dan van den eersten dichter of van den Franschen vertaler — om het verhaal te verchristelijken door den Palmzondag te stellen in plaats van het lentefeest, dat b. v. in het verhaal van Firdusi voorkomt. (Zie verder de aanteekening op vs. 236).

Op het verschil in godsdienst wordt in het begin nog al de nadruk gelegd. Later wordt het slechts ter loops even genoemd (vss. 321, 864) om geheel aan het einde nog eens terug te keeren. Dit motief, dat in de Arabische litteratuur misschien niet geheel ontbreekt, treedt daar in allen gevalle niet sterk op den voorgrond. Trouwens de Mohamedaansche wet laat toe, dat een Mohamedaan eene Christin trouwt of als wettige concubine bezit, zoodat het denkbeeld van zulk eene vereeniging niets vreemds of aanstootelijks heeft voor Mohamedaansche lezers noch auteurs [1]). Wanneer dus Floris' vader ook om het geloofsverschil zoo sterk tegen Blancefloer is, dat hij haar zelfs wil dooden, kan deze trek toch niet uit een Arabischen roman zijn overgenomen.

In de Grieksche romans komt dit motief niet voor, maar in de Byzantijnsche volkslitteratuur is de liefde van een Oosterling voor eene Christin eene zeer gewone voorstelling [2]). Dit zou dus uit een Grieksch voorbeeld kunnen zijn overgenomen. Maar ook in de Westersche middeleeuwsche literatuur komen deze gemengde huwelijken veel voor. Het is trouwens een zeer voor de hand liggend motief, waar de strijd tusschen twee rassen of twee godsdiensten geschilderd wordt. In de laatstgenoemde verhalen zijn de rollen gewoonlijk omgekeerd en is het een Christenridder, die eene heidensche prinses weet te bekoren, welke zich dan om hem laat doopen.

---

[1]) Ik dank deze opmerking aan de vriendelijke mededeeling van Prof. C. Snouck Hurgronje.

[2]) Vgl. D. C. Hesseling, *Byzantium*, bl. 230.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Opmerking verdient echter, dat in onzen roman dit verschil van godsdienst volstrekt geen invloed heeft op de handeling. Voegt men daarbij, dat het alleen aan het begin en het slot genoemd wordt, dan is er alle reden om aan te nemen, dat het niet tot het oorspronkelijke verhaal behoort en er door den Franschen vertaler aangeplakt is. In de latere omwerkingen wordt er steeds meer de nadruk op gelegd [1]).

Wij moeten dus aannemen, dat *Floire et Blanceflor* eene vertaling is. Uit het Arabisch of uit het Grieksch? Wanneer wij alleen op de hoofdfeiten letten, zou zoowel het eene als het andere mogelijk zijn. Reeds zeer vroeg, vooral na de tochten van Alexander den Grooten, zijn de betrekkingen tusschen Griekenland en het Oosten zoo talrijk en veelvuldig, en hebben zij over en weer zoovcel van elkander overgenomen, dat het dikwijls zeer lastig is te onderscheiden, wie gegeven en wie ontvangen heeft. Grieksche motieven kunnen door de Arabische literatuur verspreid zijn, evengoed als Arabische en Perzische motieven door de Grieksche literatuur. Men zou uit de omstandigheid, dat Fenix koning van Spanje is en daar ook het begin der historie geplaatst wordt, kunnen afleiden, dat het verhaal over Spanje tot ons is gekomen. Maar juist aan het begin en het einde van een verhaal worden het gemakkelijkst veranderingen gemaakt en een Fransche dichter kon er licht toe komen het begin naar Spanje over te brengen, omdat eene reis van Spanje naar Babylon zijnen hoorders beter begrijpelijk zou zijn dan tusschen twee plaatsen ver in het Oosten. Dat hij daarbij Blancefloer's moeder een pelgrimstocht naar St. Jacob liet doen, lag nogal voor de hand omdat in werkelijkheid velen daarheen gingen, terwijl ook elders van een inval van een Spaanschen koning in Gallicié gesproken wordt [2]).

Het verschil in stand echter is geen Oostersch motief [3]) en dit is een belangrijke factor in het verhaal. Voegt men daarbij, wat is opgemerkt over de wijziging in de gewoonte des emirs en wat wij reeds over den geest van het verhaal gezegd hebben, dan kan er, dunkt mij, weinig twijfel meer overblijven, of de *Floire et Blanceflor* is uit het Grieksch vertaald.

Eene aanwijzing, dat het gedicht eene vertaling is, vinden wij ook in vs. 162.

Si com le reconte lor vie.

Waren er geene andere aanwijzingen, dan zou deze zeker alleen niet voldoende zijn, maar nu is zij niet zonder beteekenis.

Wanneer wij den Griekschen oorspong aannemen, worden ons ook de namen duidelijk, wat tegelijk eene bevestiging is van onze meening.

Du Méril heeft, p. 149 en 150, reeds het vermoeden uitgesproken, dat *Floire* en *Blanceflor* vertalingen zouden zijn van Grieksche namen, b. v. Ἄνθος en Λευκάνθια of Δειριώπη en Δειριάδης of Ῥοδάδης, waarbij hij nog wijst op

---

[1]) B. v. Ndd. vss. 480 vlgg., C 28 (vgl. Herzog bl. 23), Saga en de geheele tweede groep, vooral Fr. II en de *Leggenda della Reina Rosana*.

[2]) Vgl. G. Paris in *Romania* XXVIII, 446.

[3]) In het verhaal van den koopmanszoon van Coufa b. v. is de vader zeer ingenomen met het beraamde huwelijk van zijn zoon met de slavin.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

den roman *Floris et Lyriope*. Wij zullen niet trachten de Grieksche namen te gissen, maar wijzen met Du Méril op de beschrijving der beelden op het graf, waar Floris zijne geliefde eene lelie voorhoudt en zij hem eene roos. Waarschijnlijk hebben zij dus in het Grieksch namen gehad met de beteekenis *roos* en *lelie*, of die althans door die bloemen konden gesymboliseerd worden.

Wij hebben vroeger gezien, dat de oorspronkelijke vorm der namen van Floris' vader en van Blancefloer's vriendin *Phénix* en *Cloris* waren. Deze namen, die den omwerkers onbegrijpelijk waren en zelfs onbruikbaar schenen, waarom zij ze veranderden, zijn ons nu ook duidelijk. Φοῖνξ = „de purperroode" of „de roodbruine" en χλωρίς = „de blanke" of „de blonde" passen volkomen bij de namen van Floris en Blancefloer, de roos en de lelie.

Ook *Daires* (= Darius) en *Licoris* zijn Grieksche namen. Zelfs onder de slechts even genoemde personen zijn Grieksche namen. Behalve de algemeen bekende als Paris en Helena vinden wij Minos, Thoas, Radamadus (vs. 819), Chalcides en Plato (vs. 893), Parthonopus en Ypomedon (vs. 2568), Leda (vs. 2569), Antigone en Ysmaine (vs. 2570).

Als een groot bezwaar tegen een Oosterschen of Griekschen oorsprong heeft men veelal gevoeld de verwantschap der hoofdpersonen met Karel den Grooten. Maar dit is geen eigenlijk bestanddeel van het verhaal. Buiten de inleiding vindt men er zelfs niet de flauwste toespeling op.

Het hierop betrekking hebbende gedeelte van de inleiding maakt sterk den indruk van eene interpolatie. De dichter zelf zou nooit die verzen er zoo onhandig tusschen gezet hebben, dat hij reeds in vs. 30 moet erkennen afgedwaald te zijn:

Or sivrai mon proposement;
Si parlerai avenamment.

De vertalers hebben deze fout gevoeld. Maar omdat zij toch die merkwaardige historische bijzonderheid niet wilden missen, hebben zij deze naar het einde van het verhaal overgebracht, zooals D en Ndd., of naar het einde van de inleiding, zooals F (vss. 307—345). Van Eng ontbreekt het begin, van Fr II het slot, van Ndr beide, zoodat wij over deze niet oordeelen kunnen. In Saga en de geheele tweede groep komt deze bijzonderheid niet voor [1]).

Een aantal uitdrukkingen in deze 26 regels zijn den dichter onwaardig of leelijke stoplappen: vs. 7 „du roi Floire l'enfant", vs. 8 „Blanceflor la vaillant", vs. 13 „que vous di", vs. 19 „Bauptizier se fist *en sa vie*", vs. 21 „un biau jour". Ook is vs. 715 hier (vs. 22) ingevoegd en dat vond de interpolator zoo mooi, dat hij in vs. 16 nog eens *engendrer* en in vs. 14 *engenoir* gebruikte. Zelfs is er tegenspraak: vs. 17 zegt „Floire fut *loul* nés de payens", dus beide ouders waren heiden, maar vs. 28 „Floire ert fius de sa seror", nl. van den koning van Hongarije, dus dan was zijne moeder eene Christin.

---

[1]) Herzog meent, bl. 64. 65, tweemaal eene toespeling daarop te vinden in den *Filocolo*. Ik kan die echter in de bedoelde plaatsen niet zien.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Zulk eene opeenstapeling van slechte uitdrukkingen en tegenstrijdigheden mag in het begin van een gedicht niet als oorspronkelijk aangenomen worden.

Het is trouwens zeer begrijpelijk, dat een afschrijver door den naam Blancefloer getroffen werd en haar nu, zonder er aan te denken, dat de verdere familiebetrekkingen geheel anders waren, met de moeder van Karel den Grooten vereenzelvigde. Eene geheele reeks verhalen toch zijn op deze wijze, hetzij door de dichters zelve, hetzij door de afschrijvers met den beroemden keizer in verband gebracht [1]).

Deze interpolatie moet al oud zijn, omdat zij door Diederic en Fleck is vertaald en Adenet le Roi hieruit in zijne *Berte aus Grands Piés* heeft overgenomen, dat Blanchefleur de gemalin was van Floires, koning van Hongarije [2]). Ik herinner mij althans niet den naam Floris elders in verband met Karel den Grooten gevonden te hebben. De naam Blanchefleur daarentegen is in de kronieken en verhalen over Karel zeer gewoon, nu eens als vrouw van zijnen vader Pepijn [3]), dan weer van zijn zoon Lodewijk [4]), dan weer van hem zelven [5]).

Het resultaat van ons onderzoek is dus, dat hoogstwaarschijnlijk *Floire et Blanceflor* de vertaling is van een Byzantijnschen roman [6]). De dichter ontleende de stof daarvoor hoofdzakelijk aan Oostersche — Arabische of

---

[1]) B. v. *Amis et Amiles, Loyhier et Malart, Sébile, Valentin et Ourson, Ruother, die Gute Frau.*

[2]) Eene poging, om dezen nog wat nader aan de bekende geschiedenissen te verbinden, vinden wij vss. 155, 156

li rois de Hongrie fu en France norris;
De son pays i fu menez moult très petis.

[3]) In *Garin le Loherain*, waar zij de dochter is van Thierry, koning van Maurienne.

[4]) In *Guillaume d'Orange*, waar zij Willems zuster en de dochter van Aimery de Narbonne is. Evenzoo in *Aimery de Narbonne, Les Narbonnais, Hugues Capet, Aliscans, Enfances Vivien, Sébile.*

[5]) In *Macaire, Aye d'Avignon.*

[6]) Als bezwaar tegen een Byzantijnschen oorsprong wordt aangevoerd, dat er een Grieksche vertaling van het Italiaansche gedicht is. Waarom, vraagt men, zou een Grieksche dichter een vreemd voorbeeld nemen, wanneer het verhaal reeds in zijne eigen taal bestond?

Dit bezwaar is echter niet zeer gewichtig. Dergelijke gevallen toch zijn lang niet zeldzaam. De gedrukte Duitsche volksboeken van *Floris en Blanchefleur* b. v. zijn niet ontleend aan Fleck's gedicht, maar aan Boccaccio's roman en aan het Nederlandsche volksboek. Zelfs de Fransche volksboeken zijn niet uit den Franschen roman getrokken, maar uit het Italiaansch en het Spaansch vertaald. Evenzoo is het Nederlandsche historielied niet uit het veel gelezen volksboek getrokken, maar uit het Duitsch vertaald.

De dichters waren ook geene geleerden, die de geheele literatuur van hun volk kenden. Daarom mag uit hunne onbekendheid met eenig werk niet afgeleid worden, dat het niet bestond.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Perzische — verhalen [1]), maar gebruikte bij de inkleeding verschillende motieven uit de Grieksche romanliteratuur, terwijl het begin uit de Romeinsche geschiedenis genomen werd.

Met het oog op de Oostersche bronnen kan de tijd van vervaardiging wel niet vroeger dan de 10e of 11e eeuw gesteld worden. Het verhaal zal dan door kruisvaarders of door Noordfransche zeelieden (vgl. de aant. op vs. 1742), hetzij uit Griekenland zelf, hetzij uit Zuid-Italië, naar Frankrijk zijn overgebracht.

Volkomen zekerheid is over dit alles echter eerst te verkrijgen, wanneer het Grieksche origineel nog eens gevonden wordt.

---

[1]) Dat vele van deze verhalen een Indischen, soms zelfs een bepaald Buddhistischen oorsprong hebben, is hier voor ons van geen belang, omdat de Grieksche dichters hoogstwaarschijnlijk wel niet onmiddellijk uit het Indisch geput hebben, maar uit de Arabische en Perzische navolgingen.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

VI. Verhouding van de Dietsche tot de andere bewerkingen.

a. Verhouding tot het Fransche gedicht.

De Nederlandsche roman is uit den Franschen vertaald en niet b. v. uit de herinnering nagedicht, zooals onmiddellijk blijkt zelfs bij oppervlakkige vergelijking. Het is ook nog door niemand betwijfeld.

Dat Diederic een der bestaande Fransche hss. zou gebruikt hebben, is zeer onwaarschijnlijk en wordt onmogelijk, als wij op den leeftijd letten. Maar het is van belang te weten, in hoeverre de bestaande Fransche tekst gelijk is aan het voorbeeld van Diederic.

Een groot bezwaar is hierbij, dat wij van het Fransche gedicht geene betere uitgave hebben dan die van Du Méril, die voor haren tijd zeer goed, tegenwoordig geheel onvoldoende is. Dat hij uit de lezingen der verschillende hss. dikwijls eene verkeerde keuze gedaan heeft, zou nog niet zoo erg zijn, als wij de varianten volledig hadden. Maar nu het gebleken is, dat hij zelfs zeer belangrijke lezingen onvermeld gelaten heeft, is het dubbel te betreuren, dat hij juist het minst goede hs. ter uitgave heeft gekozen, waarschijnlijk alleen omdat de afschrijver daarvan ook van elders bekend is.

Aangezien de beide Fransche hss. A en B geene verschillende redactiën vertegenwoordigen, is het voor ons van weinig belang te weten, met welk van beiden D de meeste overeenkomst heeft. Een onderzoek daarnaar kan hier dus achterwege blijven[1]). Dat behoort in eene uitgave van het Fransche gedicht, omdat daaruit blijkt, dat B over het geheel nader aan het oorspronkelijke staat dan A en dus als teksthandschrift moet gebruikt worden.

Over Diederic's verdiensten als vertaler en zijne meerdere of mindere nauwkeurigheid zal in een volgend hoofdstuk gesproken worden. De bijvoegingen en uitlatingen, die alleen duidelijkheid of schoonheid beoogen, zijn dus hier van geen belang. Hier hebben wij alleen te maken met die, welke het verhaal zelve raken.

In de eerste plaats hebben wij dan na te gaan, wat bij Diederic gevonden wordt, terwijl het in Fr ontbreekt. Het belangrijkste daarvan is vss. 2689—2759.

---

[1]) Voor zoover dit thans mogelijk is, heb ik eene volledige lijst gemaakt van alle overeenkomsten van D met A of B; maar na eene nieuwe uitgave van den Franschen roman zal deze lijst er zeker heel anders uitzien.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Wanneer Floris aan zijnen gastheer te Babylon zijnen nood geklaagd heeft, krijgt deze medelijden en geeft hem een goeden raad. Hij schrijft Floris zeer nauwkeurig voor, hoe hij den torenwachter zal aanspreken, wat hij zal doen en zeggen, en ook voorspelt hij in bijzonderheden, wat de torenwachter zal zeggen en doen. Geheel in den epischen stijl is het nu, dat daarna het verhaal van Floris' wedervaren hier geheel mede overeenkomt. Dit is echter in Fr niet geheel zoo. Voor het grootste gedeelte is er volkomen overeenstemming, zoo zelfs, dat b. v. de torenwachter werkelijk juist 1000 mark gouds biedt, maar het verhaal is uitvoeriger dan de voorspelling. Er is echter ook eene groote afwijking. Terwijl volgens de voorspelling van Daires driemaal geschaakt zal worden, lezen wij in het verhaal slechts van twee keeren, terwijl het schaakspel van den eersten dag in een paar regels afgemaakt wordt:

1952 De juêr as esches l'envie,
Et Floires ensi esploita
Comme ses ostes li loa.
Cil le vit: moult s'en merveilla,
Et por le don l'en-mercia.

„Floris deed juist zooals zijn gastheer hem had aangeraden. *Dat zag de torenwachter* en verwonderde er zich over". Dat is zeker een verwonderlijke gedachtegang, terwijl men niet begrijpt, vanwaar in vs. 1956 plotseling *le don* komt. Vergelijkt men nu daarmede de Nederlandsche vertaling, waar het verhaal geheel met de voorspelling overeenkomt, vss. 2687—2708, dan ziet men, dat Fr 1952 = D 2688, Fr 1953 en 1954 = D 2703, Fr 1955 en 1956 = D 2706 en 2707 is. Er kan geen twijfel meer zijn, of tusschen Fr 1952 en 1953 is een stuk uitgevallen = D 2689—2702 en tusschen Fr 1954 en 1955 een paar regels = D 2704 en 2705.

Hier was dus blijkbaar Diederic's voorbeeld vollediger en stond nader aan het oorspronkelijke dan de bewaarde Fransche handschriften.

Ofschoon de aard en de opzet van den roman het tegenovergestelde doen verwachten, zou het toch niet ondenkbaar zijn, dat de dichter in het verhaal der gebeurtenissen was afgeweken van de voorspelling. Evenmin is het onmogelijk te achten, dat enkele vertalers deze ongelijkmatigheid zouden verwijderd hebben en het schaakspel weer van twee tot drie dagen uitgebreid. Maar de Fransche tekst is zoo kort en zoo onvolledig, wat de feiten betreft, dat deze voorstelling niet kan worden aangenomen. Aan D 2709—2749 beantwoorden Fr 1957—1964:

Moult li proia au repairier
D'a lui juêr a l'eschequier,
Et il si fist sans demorance,
1960 Deus cens onces d'or en sa mance;
Et cil en-i remist deus cens.
Floire du gaaignier n'est lens:
Au roc en prist un grant tropel,
Et dist „Eschec": moult li fu bel

Hiervan ontbreken in A nog vss. 1959—1962.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Dat deze tekst onvolledig is, springt in het oog. De vermelding van den kop kan niet gemist worden, en de twee laatste regels kunnen toch niet het verloop van eene partij schaken beschrijven. Hier ontbreekt dus zonder twijfel een groot stuk, beantwoordende aan D 2711—2746. Maar vss. 1960 en 1961 bewaren nog eene herinnering van D 2712 en 2713, en 1962 en 1963 van D 2741—2743. Daarbij merken wij op, dat ook in D tusschen vss. 2739 en 2740 waarschijnlijk iets is uitgevallen.

Deze verminking van den Franschen tekst moet reeds vrij vroeg gebeurd zijn en in een hs., waar verscheidene andere van afstammen. Want niet alleen in A en B (die dus ook hier dezelfde redactie vertegenwoordigen) vinden wij deze leemte, maar evenzoo in de meeste andere bewerkingen, die wij in chronologische orde zullen nagaan.

Over de Nederrijnsche vertaling kunnen wij niet oordeelen, doordat dit gedeelte niet bewaard is.

Fleck heeft misschien de beschrijving van het schaakspel op den eersten dag ook niet in zijn voorbeeld gevonden. Wel gebruikt hij er ruim tweehonderd verzen voor (4931—5148), maar dat zijn meest psychologische beschouwingen, terwijl zelfs de beschrijving van het prachtige schaakbord ontbreekt. Die zou hij toch zeker niet weggelaten hebben, als hij ze in zijn voorbeeld gevonden had. De tweede dag is ook bij hem geheel weggevallen [1]), of liever de derde dag is bij hem de tweede geworden. Maar van het schaakspel op dezen dag maakt hij (vs. 5160) zich af met de woorden „nû kürze ich iu das maere". Terwijl hij anders, ook in dit gedeelte, zeer breedsprakig is, mogen wij hieruit wel opmaken, dat in zijn voorbeeld de beschrijving van dat spel ontbrak.

In Eng is de raad van Daris in hoofdzaak gelijk aan dien in Fr en in de andere vertalingen, maar als het tot de uitvoering komt, lezen wij alleen, vs. 817 vigg.

And alþus Floris haþ iwrozt,
As Daris him haþ ilazt,
Ac þurez þe cupe and þurez geresome
þe porter is his man bicome.

Blijkbaar is dit eene verkorting van den vertaler en wij kunnen dus niet nagaan, wat er in zijn voorbeeld gestaan heeft. Maar wij kunnen vermoeden dat hij althans geen verschil gezien heeft tusschen hetgeen er gebeurd is en de voorspelling.

In Saga wordt op drie dagen gespeeld. Het zou kunnen zijn, dat de vertaler de leemte in zijn voorbeeld had aangevuld in overeenstemming met de voorspelling van Daries, die ook hier van drie dagen spreekt. Maar dan

---

[1]) Sundmacher, die ook reeds op deze leemte in Fr gewezen heeft, zegt wel (bl. 17), dat F evenals D op *drie* dagen laat schaken, maar hij vergist zich, wat F betreft. Waarschijnlijk heeft hij de eenigszins wonderlijke nabetrachting over het spel van den eersten dag (vss. 5125—5148) voor de beschrijving van den tweeden dag aangezien. Er zijn trouwens meer plaatsen in Fleck, die ook door de uitgevers niet begrepen zijn.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

zouden wij eigenlijk meer gelijkheid in de woorden verwachten. Waarschijnlijker lijkt het mij dus, dat ook de bewerker der Saga, hoezeer hij zooveel jonger is, toch een volledige hs. heeft gebruikt dan A, B en F. Daarop wijst mede de overeenkomst van Saga 17. 19 met D 2718, waar verteld wordt, dat de torenwachter sprakeloos was van blijdschap.

De Zweedsche dichter, wiens voorbeeld de Saga was, stelt zich evenals de Engelsche tevreden met te zeggen, dat het juist zoo gebeurde als voorspeld was.

In Ndd is het schaakspel geheel weggelaten.

De bewerkingen der tweede groep wijken hier sterk af. Overal is het schaakspel op één dag samengedrongen, al wordt er in de meeste uitdrukkelijk bij verteld, dat er verscheidene partijen gespeeld werden.

In het onmiddellijk volgende gedeelte van Fr ontbreekt waarschijnlijk nog iets. Floris geeft den torenwachter al het gewonnene terug en zegt dan (vs. 1971), dat hij niet meer spelen zal. Blijkbaar ontbreekt daartusschen de vraag van den torenwachter, of Floris om den beker spelen wil, zooals wij D 2754—2759 verteld vinden, en ook F 5210—5219 en Saga 17 23.

In vss. 619—621 worden onder den koopprijs ook jachtvogels en paarden genoemd, waarvan Fr zwijgt. Zij worden echter wel genoemd F 1551—1553, de jachtvogels ook Ndd 241 en Cantare 541. Waarschijnlijk is dit dus wel oorspronkelijk.

In vss. 1401—1404 vervloekt de koning den tijd, dat hij Blancefloer's moeder roofde. Datzelfde vertelt F 2604—2606. Deze trek past zoo geheel bij het karakter van den besluiteloozen koning, die zijne zwakte achter drift verbergt, dat wij geneigd zijn het ontbreken daarvan in Fr voor eene verminking te houden.

Dat bij de beschrijving der tuigage van het paard, dat Floris van zijn vader krijgt, in Fr de *voorboech* ontbreekt, die D 1521 en F 2830 genoemd wordt, zal mede wel een gebrek zijn.

Misschien behooren eveneens de *sporen* in D 1555 tot het oorspronkelijke gedicht, al worden ze nergens elders genoemd.

Vss. 1591—1594. De opmerking, dat zijne ouders hem werkelijk niet teruggezien hebben, ontbreekt in Fr. Waarschijnlijk is zij daar uitgevallen, omdat zij ook Eng 405, Saga 10.15, Zw 557 voorkomt. F 2946 vlgg. heeft het gewijzigd.

Vss. 1996—2000. Deze verzen schijnen eene herhaling van vss. 1678 vlgg. Maar dergelijke herhalingen komen in de reisbeschrijving meer voor en passen geheel in den stijl van dit verhaal. Zien wij nu dat F 3558 vlg. en Saga 14. 5 de schipper hetzelfde zegt, dan wordt het wel waarschijnlijk, dat hier in Fr na vs. 1320 eenige regels zijn uitgevallen.

Vs. 2046. Dat Floris den ring aanneemt en zijn gastheer dank zegt, zal in Fr wel na vs. 1350 uitgevallen zijn. Het kan moeilijk gemist worden, en wordt F 3644 en Eng 551 wel verteld.

In vss. 2836 en 2866 wordt gezegd, dat het den eersten dag van Mei was, toen Floris den toren werd binnengedragen. In Fr wordt geene enkele aanwijzing gegeven, hoe de torenwachter op het denkbeeld van de bloemen kwam. F 5528 zegt alleen

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

wan es waz in der zite
aller bluomen ursprinc.

Nauwkeuriger zegt het de tweede groep, behalve Fr II.
Cantare 873

Domenica sie la pascha rosata
et e la festa de tuti i chavalieri.

Grieksch vs. 1561

καιρὸς ἐγγίζει τοῦ Μαΐου καὶ συχνταίνει τὸ πάσχα
κ' ἡ σχόλη τῶν καβαλαρίων· ἀνθάτυναν τὰ ῥόδα

en vss. 1575 vlg.

ἦλθεν ἡμέρα, ἐσήμωσεν τὸ πάσχα καὶ ἡ σχόλη
τὰ ἄνθη ἐσυνάχθησαν τὰ ῥόδα ὅθεν ἦσαν.

Filocolo [1]) p. 267b: Io mi sono ricordato, che di qui a pochi giorni in queste parti si celebra una festa grandissima laquale noi chiamiamo de' cavalieri, in quel giorno i tempij di Marte di Venere sono visitati con fiori, frondi etc.

In den Spaanschen roman gebeurt het op het feest van *Pascua florida*.

In *Cantare*, *Filocolo*, Gr en Sp wordt dus de hereeniging der gelieven gesteld op hetzelfde feest, waarop zij geboren waren. In F en D is het omstreeks denzelfden tijd. Fr geeft alleen voor de geboorte een bepaalden dag op.

In een roman, waar op allerlei gelijkheid zoozeer de nadruk gelegd wordt, is ook deze uitstekend op hare plaats. De overeenkomst van zoovcel bewerkingen wekt het vermoeden, dat deze trek in het oorspronkelijke gedicht voorkwam. Maar juist omdat zij er zoo goed past, mag de mogelijkheid niet worden uitgesloten, dat verschillende bewerkers haar onafhankelijk van elkander bijgevoegd hebben.

Over een aantal andere plaatsen van minder belang, waar misschien D een oorspronkelijken trek bewaard heeft, die in Fr verloren ging, zie men de aanteekeningen op vss. 546, 1077, 1564, 2043, 2310, 3211, 3902.

Niet elke trek echter, die D meer heeft dan Fr, moet voor oorspronkelijk gehouden worden. Er zijn ook latere invoegsels. Daarbij is het dikwijls moeilijk uit te maken, of deze van Diederic zelven zijn of dat hij ze reeds in zijn voorbeeld vond. In dit hoofdstuk, waar de verhouding van D tot het bewaard gebleven en tot het oorspronkelijke Fransche gedicht besproken wordt, maakt dat geen verschil.

Vss. 92 en 93 wordt verteld, dat Fenus in het begin van den zomer zijnen rooftocht ondernam. Dit is zeker niet oorspronkelijk, want wanneer de zwangere gravin in het voorjaar geroofd is, kan niet op Palmzondag hare dochter geboren worden. Het wordt dan ook nergens anders verteld.

[1]) Ik gebruikte daarvan de uitgave van Venetia, 1612.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Aan vss. 707—826 beantwoorden in Fr slechts vier verzen, 509—512:

Cele a gent cors et cler visage
Bien samble estre de haut parage:
Por sa grant biauté moult l'ama,
Et bien garder la commanda.

In vss. 707—734 wordt verteld, dat de emir door de schoonheid van Blancefloer zoo verrukt is, dat hij dadelijk besluit voortaan niet meer elk jaar eene andere vrouw te nemen, maar haar zijn geheele leven te houden. Hij plaatst haar in een toren met een aantal jonkvrouwen om haar te dienen en te troosten. Hij wil nog een jaar wachten met haar te trouwen, opdat zij in dien tusschentijd haar verdriet vergeten kan en zich aan haar nieuwen toestand gewennen.

Ditzelfde wordt ons ook verteld in F 1682—1730 en, eenigszins gewijzigd, in Ndd 275—294.

Ofschoon dit dus in meer dan eene vertaling voorkomt, kan het niet tot het oorspronkelijke gedicht behooren. Wanneer de emir nu reeds besloten had eene vrouw voor zijn leven te nemen, dan was er geene reden meer geweest om den wonderboom in zijnen tuin te laten werken, dan behoefden de meisjes niet meer met angst den dag der keuze te verbeiden, dan was eigenlijk de geheele meisjestoren overbodig geworden. Dan was ook niet meer noodig geweest, dat Blancefloer aan het einde den emir verzoekt zijne wreede gewoonte af te schaffen, wat nu voor allen het einde der geschiedenis zoo blijde maakt. D en F hebben dit trouwens ook weggelaten [1]). Het jaar uitstel brengt bovendien de geheele tijdrekening in de war.

Wij hebben hier dus eene invoeging voor ons, eene verchristelijking van het verhaal, die waarschijnlijk reeds vrij vroeg in een Fransch hs. is gemaakt, omdat de overeenkomst van D en F anders te groot is. Het is een onhandig vooruit inlasschen van wat later verteld zal worden. Ndd is hierin nog veel verder gegaan.

Vss. 3433 vlgg., waar de emir tot zijne baronnen zegt, dat hij Blancefloer zijn geheele leven had willen houden, evenals de overeenkomstige verzen F 6571 vlgg., moeten dus ook als eene latere bijvoeging beschouwd worden.

Hierop volgt in vss. 735—826 eene lange klacht van Blancefloer en eene poging der jonkvrouwen om haar te troosten. F 1731—1866 laat haar met een gebed beginnen en legt nog meer den nadruk op het geloofsverschil, maar heeft overigens denzelfden gedachtengang als D. Ndd 295—366 noemt hier reeds Claris, aan wie Blancefloer hare geschiedenis vertelt, en voegt ook nog eene beschrijving van den toren in.

Deze klacht van Blancefloer is hier zoo natuurlijk en zoo geheel op hare plaats, dat zij zeer goed in het oorspronkelijke gedicht kan gestaan hebben. Maar om dezelfde reden kan zij ook gemakkelijk door een afschrijver zijn

---

[1]) Volgens Sommer, daarin gevolgd door Sundmacher, Golther e. a., heeft de emir zijne gewoonte gehouden. Deze voorstelling berust echter op eene onjuiste verklaring van F 7622 vlgg..

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

ingevoegd. Dit is zeker het geval in het *Cantare*, waar Blancefloer luide klaagt, wanneer de kooplieden van den koning weggaan en haar medenemen.

Vs. 1436. Dat Floris ook de twee poorters wil meenemen, behoort zeker niet tot het oorspronkelijke verhaal, omdat dezen verder niets doen, zelfs niet meer genoemd worden. Maar misschien heeft D ze reeds in zijn voorbeeld gevonden, omdat F 2690 en Ndd 549 hierin met D overeenstemmen. Vgl. de aant. op dit vers.

Vss. 3472—3487, waarmede misschien te vergelijken is Ndd 1231 en 1232, vertellen ons, dat na de aanspraak des konings alle heeren tegelijk begonnen te roepen en zware straffen voor te stellen. Dit wordt nergens anders gevonden en is ook waarschijnlijk niet oorspronkelijk. Eene dergelijke ongeregeldheid past niet in den raad des konings. Diederic heeft dit zelf reeds gevoeld en laat in vss. 3489—3497 Alfages op die ongepastheid wijzen. Dit zal dus wel een minder gelukkige uitbreiding zijn van vs. 3468.

Of de naam *Alfages*, die vs. 3488 genoemd wordt, maar in geene der andere bewerkingen, oorspronkelijk is, kan niet beslist worden.

Onder hetgeen in Fr wel verteld wordt, in D niet, kunnen interpolatiën zijn. Maar alleen wanneer het eene bijzonderheid is, die met het overige van het verhaal in strijd is, is er voldoende waarschijnlijkheid om dit aan te nemen. Het ligt voor de hand, dat wij hier dadelijk weglaten, wat niet in beide hss. A en B gevonden wordt.

Vss. 384 vigg. Floire wacht te Montoire vergeefs op de komst van Blanceflor,

Quant il vit qu'ele ne venoit,
Dont sot bien que gabés estoit,
Et si doute forment et crient
Que morte soit quant el ne vient.

Dit past niet bij de voorstelling, die wij van Floris krijgen, al heeft ook zijne moeder gezegd, vss. 330 vlgg.

Car il sont boin devinéor
Tout cil qui aiment par amor.

Deze beide passages lijken mij dus niet oorspronkelijk. In de andere vertalingen worden zij ook niet gevonden.

Vs. 1249. Hierna noemt Fr 819 „Minos, Thoas, Radamadus" als rechters in de onderwereld. In geene der navolgingen vinden wij deze namen. Toch zou F ze zeker niet hebben overgeslagen, die bij Biblis en Dido ook nog Pyramus en Thisbe noemt. Het zal dus wel eene interpolatie in Fr zijn, of anders zijn de namen heel vroeg in sommige Fransche hss. weggevallen.

Vss. 2395 vlg. De emir is op het punt de kinderen te dooden,

Puis se porpense qu'ains sara
Qui il est, puis si l'ocirra.

Het is onaannemelijk, dat de nieuwsgierigheid het van de woede winnen zou. Wij moeten dus hier eene vrij oude interpolatie aannemen, die in Eng 1053, 1054 vertaald is:

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

And zei he fozle, are he hem quelle,
What he were, hi scholden telle.

In het oorspronkelijke verhaal kon zeker de emir zijn plan niet volvoeren doordat Floris den ring droeg. De Fransche vertaler heeft dit niet opzettelijk uitgedrukt. D geeft eene andere verklaring (vgl. de aant. op vs. 3346) en F 6404 zegt iets dergelijks:

wan daz in doch ungefüege
daz dûhte und ze mortlich.

Een Fransche afschrijver vulde de leemte minder gelukkig aan. Wanneer later de emir aan zijne baronnen de geschiedenis vertelt, wordt van deze nieuwsgierigheid niet meer gesproken. Eerst nadat de kinderen van den brandstapel teruggeroepen zijn, vraagt hij in vs. 2660, hoe Floire heet.

Vs. 3872. Hier volgt Fr 2848 nog

Floire son boin oste manda,
Et le portier pas n'oublia.

Dit wordt in geene der vertalingen teruggevonden en is wel niet oorspronkelijk. Anders moeten de vertalers het weggelaten hebben, omdat zij deze twee niet hoffähig vonden.

Ook dat Floris den ring en den gouden kop terugkrijgt en dat Daris rijk beloond wordt (Fr 2909—2914), zal wel een toevoegsel van latere hand zijn, al wordt het laatste ook in Eng gevonden.

Het verdient nog opmerking, dat de Fransche hss. A en B in dit gedeelte nog al verschillen.

Vss. 3953 vigg. In Fr. 2941 vigg. wordt hier verteld, dat Floris drie aartsbisschoppen bij zich had, die hem kroonden en doopten, en dat hij daarna zijn volk zoo radicaal kerstende, dat hij allen liet villen, verbranden of in stukken hakken, die zich niet bekeerden. Men gevoelt, dat dit niet tot het oorspronkelijke verhaal kan behooren en er later bijgemaakt is.

Dat zal ook wel het geval zijn met de mededeeling, dat Blancefloer's moeder aan den rijksten hertog tot vrouw gegeven werd.

Op een aantal plaatsen, waar D minder heeft, zonder dat wij in Fr eene interpolatie behoeven aan te nemen, was waarschijnlijk in het voorbeeld van D iets weggevallen.

Vs. 606. Hierna volgt Fr 417—421 nog, dat de koning niet uit zachtmoedigheid tot het verkoopen besloot, maar omdat hij de zonde vreesde. Dat is dus eene herhaling van het door de koningin gebruikte argument, die ook F 1530—1535 gevonden wordt. Het is niet aan te nemen, dat D tegen die herhaling bezwaar had. Deze verzen zullen dus wel in zijn voorbeeld ontbroken hebben.

Vs. 1482. Volgens Fr 957—963 krijgt Floris van zijn vader ook nog den gouden kop mee, waarvoor Blancefloer verkocht was. Aangezien deze kop later nog belangrijke diensten bewijst, is de vermelding daarvan hier nood-

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

zakelijk. Zij ontbreekt dan ook niet in F, Eng en Saga. Het is ondenkbaar, dat D dit opzettelijk zou weggelaten hebben; het moet dus reeds in zijn voorbeeld zijn uitgevallen.

Vs. 2198. Hier schijnt D met voordacht te bekorten, en werkelijk ontbreken bij hem de lijst der gerechten en der vruchten. Maar zien wij, dat aan Fr 1455—1476 bij hem vss. 2187—2209 beantwoorden, dat is zelfs nog een regel meer, dan beginnen wij te twijfelen. En vinden wij nu ook F 3946 „ez waere ze sagende lanc", dan vermoeden wij, dat eene dergelijke uitdrukking ter bekorting reeds in sommige Fransche hss. was ingedrongen.

Vs. 2536. In de beschrijving van den prachtigen boomgaard noemt Daires Fr 1749 de rivier, die er doorstroomt en zooveel kostbare steenen meevoert, nl. den Eufraat. Evenmin als dezen naam vinden wij de opsomming der steenen door Diederic vertaald. Te moeilijk kan het hem niet geweest zijn, want het zijn dezelfde, die hij ook vss. 1023 vlgg. noemt. Aesthetische bezwaren tegen de opsomming had hij niet; anders had hij ook de lijst van de vogels, de boomen, de bloemen en de specerijen weggelaten. Dat deze echter nog al van Fr afwijken, versterkt ons in het vermoeden, dat in zijn voorbeeld de lijst der steenen was uitgevallen, te meer omdat die wel voorkomt in Eng en Saga. Bij Fleck worden de steenen niet genoemd, maar dat bewijst niets, omdat deze alle opsommingen achterwege laat.

Vss. 2616—2621 bevatten de voorspelling van Daris, hoe het den tweeden dag met het schaakspel zal gaan en beantwoorden aan Fr 1885—1898. Hierin ontbreekt de onontbeerlijke trek, dat de torenwachter hem zal uitnoodigen den volgenden dag weer te komen. Had D dit in zijn voorbeeld gevonden, dan zou hij het zeker evenmin hebben overgeslagen als F 4772 en Saga 17. 7.

Vs. 2962. Hier vinden wij Fr 2097 nog de bijzonderheid, dat de andere meisjes gichelend en spottend (*gabant*) weggaan. Dit is een te aardige trek dan dat D die had kunnen overslaan. Het wordt dan ook wel gevonden Ndr 178, Eng 893, Saga 18. 12. Dit is dus weer eene leemte in het voorbeeld van D.

Waar D iets anders heeft dan Fr, is er slechts eene enkele maal zekerheid of waarschijnlijkheid, dat zijne lezing oorspronkelijker is.

Vs. 236. Hier heeft D waarschijnlijk een tekst voor zich gehad, waarin de *Magiciens* aan Floris den naam gaven. Fr 173 heeft „Li rois noma son chier fil Floire", maar daarop volgt in A een vers, dat hier in het geheel niet past, in B een nietszeggende stoplap. De andere vertalingen geven niets om te beslissen.

Dat de astrologen geroepen worden om uit hunne boeken de horoscoop van den jonggeborene te trekken, is een algemeen gebruik in het Oosten, ook in de litteratuur. Maar aangezien het woord *magiciene* hier eene conjectuur is, mag daaraan niet te veel bewijskracht toegekend worden.

Vs. 601. D heeft *twee portren*, Fr 414 *un borgois*. Maar ook F 1537 *bi burgœren zwein*, Cantare 490 *dui chavalieri*, daarentegen Eng. 155 *je burgeise*, Saga 7. 2 *einum kaupmanni rikum*, Ndd. 229 *to sineme kôpmanne*.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Het resultaat van dit onderzoek is dus, dat het voorbeeld van D over het geheel hetzelfde bevatte als de bewaarde Fransche hss., maar dat het op sommige punten nader aan het oorspronkelijke gedicht stond. Het Fransche gedicht moet dus de grondslag zijn voor de critiek van den Nederlandschen roman, maar omgekeerd is nauwkeurige kennis van den laatsten noodig voor de critiek van het eerste. Daarbij mogen echter ook de andere vertalingen niet verwaarloosd worden.

b. Verhouding tot de andere vertalingen.

Er zijn geene voldoende gronden om aan te nemen, dat eene der vertalingen rechtstreeks invloed heeft uitgeoefend op eene andere. Het eenige, wat onderzocht moet worden, is dus, of de overeenkomst van sommige vertalingen, in afwijking van het Fransch, groot genoeg is om aan te nemen, dat zij eene gemeenschappelijke bron gehad hebben, die niet de bron was der bewaard gebleven Fransche hss.

Deze vraag kan echter niet afdoende beantwoord worden, voordat er eene betrouwbare uitgave van het Fransche gedicht is. Er is toch reeds gebleken, dat B verscheidene lezingen bevat, die men voor gemeenschappelijke afwijkingen van sommige vertalingen heeft aangezien. Eigenlijk draaien wij hier in een kringetje rond: eene afdoende critiek der vertalingen is niet mogelijk zonder een goeden Franschen tekst, en eene betrouwbare critiek hiervan is niet mogelijk zonder nauwkeurige kennis der vertalingen. Maar van de laatste zijn, behalve van de Nederduitsche, thans goede uitgaven voorhanden, zoodat het nu weer de beurt is voor eene betere uitgave van den Franschen roman.

Uit de in de vorige afdeeling behandelde plaatsen is reeds gebleken, dat D en F in sommige punten groote overeenkomst vertoonen (D 601, 619, 707—826, 1401, 1521, 1591, 1996, 2046, 3433), maar dat elders, b. v. bij de beschrijving van het schaakspel weer groote verschillen zijn. Eenzelfde voorbeeld kan dan ook niet worden aangenomen; de gemeenschappelijke verschillen met Fr zijn voor het meerendeel daaruit te verklaren, dat de bewaarde Fransche hss. zooveel jonger zijn, en dat daardoor hierin een aantal leemten en fouten zijn ontstaan. Maar ook in oudere Fransche hss. waren leemten en interpolaties, die in de vertalingen zijn overgegaan.

Op enkele bijzondere overeenkomsten van D en F dient hier nog gewezen te worden [1]).

Vss. 272—284. Hetgeen hier van de kinderen verteld wordt, dat de liefde hen reeds in de prilste jeugd trof, zoodat zij in de wieg elkander kusten, is eene ziekelijke overdrijving, die wij den oorspronkelijken dichter niet

---

[1]) Die plaatsen, waar D en F gezamenlijk met een van beide Fransche hss. overeenkomen, blijven hier buiten bespreking. Zij zijn alleen van belang, maar dan ook van groot belang, voor de vaststelling van den Franschen tekst. Zij zijn voor het grootste gedeelte opgegeven door Sundmacher, bl. 6—19. Daar heeft Reinhold. p. 172 vlgg. nog enkele bijgevoegd. Volledig kan echter de lijst niet zijn, zoolang hs. B niet beter bekend is.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

zonder krachtige argumenten mogen toeschrijven. In Fr wordt het niet gevonden. Wel heeft F 600—626 iets dergelijks, maar in plaats van het kussen wordt daar verteld, dat zij elkander toelachten. Fleck heeft dus blijkbaar gevoeld, dat het kussen toch al te gezocht was. Hij voegt er ook nog eene opmerking bij over de kracht der liefde, die zoo groot is „daz er kint machet wis, die jungen alt, die tumben gris".

Dat wij hier eene interpolatie na Fr 190 hebben, valt ook af te leiden uit de gelijkheid der verzen 272 en 285. Deze interpolatie moet dan reeds in sommige Fransche hss. zijn voorgekomen, omdat D en F haar beide in hun voorbeeld gevonden hebben.

Vss. 356—360. Hier en F 854—859 wordt verteld, dat men de liefde der kinderen bemerkt en de koning het dientengevolge verneemt. In Fr 267 staat alleen „Li rois apercoit bien l'amor". Het is mogelijk, dat hier in Fr een paar regels zijn uitgevallen; in vs. 290 immers zegt de koning „que tout dient". Het kan echter ook eene invoeging zijn van een afschrijver, die begreep, dat de onderwijzer het eerder moest bemerken. Boccaccio beschrijft zelfs uitvoerig, hoe de beide leermeesters de zaak overleggen.

Vss. 567—583. De uitweiding over de domheid van den koning en de oprechtheid der liefde van Blancefloer wordt in Fr na vs. 402 niet gevonden. Deze redeneering komt hier ook zeer te onpas en verstoort den geregelden gang van het verhaal. Het is eene invoeging naar aanleiding van vs. 557, terwijl vss. 582 en 583 eene herhaling is van vss. 404—406. Dat ook F 1459—1500 eene uitweiding heeft over de eenvoudige zuiverheid van Blancefloer's liefde, kan nog niet als bewijs gelden, dat dit tot het oorspronkelijke gedicht behoort.

Vss. 1405—1412. In Fr 917 zegt de koning alleen „Fius, car remanez", zonder de belofte van eene hooggeboren vrouw. Ook ontbreekt dus Floris' opmerking, dat hij geene andere kan liefhebben. F 2621—2637 komt hier met D overeen. Behoort deze trek tot het oorspronkelijke gedicht, of is het eene interpolatie in sommige Fransche hss.? Het laatste lijkt mij het waarschijnlijkst, omdat de opmerking van den koning er hier al heel nuchter tusschen komt.

Vs. 2196. Terwijl Diederic steeds getrouw zijn voorbeeld volgt met allerlei opsommingen van steenen, dieren enz., zegt hij hier uitdrukkelijk, dat hij de lijst der spijzen weglaat, die wij Fr 1462 vlgg. vinden, omdat het den lezer te lang zou dunken. Een oogenblik beginnen wij te denken, of het hem ook te moeilijk geweest is. Maar lezen wij dan op de overeenkomstige plaats F 3946 „ez wære ze sagende lanc", terwijl ook daar de opsomming wegblijft. dan wordt het zeer waarschijnlijk, dat reeds in sommige Fransche hss. bekort was,

Eenige plaatsen van minder belang zijn nog aangewezen in de aanteekeningen op vss. 105. 458, 535, 934, 1077, 1123, 1208, 1461. 1564, 1783, 2010, 2043, 2265, 3062, 3129, 3850, 3902. Sommige hiervan zullen misschien, als er eene betere uitgave is van den Franschen tekst, blijken daarvan niet af te wijken. Maar er blijven er toch zeker nog wel vrij wat over.

Naast al deze overeenkomsten van F en D vinden wij een groot aantal verschillen. Zeer dikwijls wijkt slechts een van beiden van het Fransch af. Maar ook waar zij beiden van het Fransch afwijken, verschillen zij toch

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

weer van elkander. Het is onnoodig hier al die verschillen op te noemen. Al de in hoofdstuk X besproken plaatsen behooren hiertoe, terwijl men er ook nog een aantal in de aanteekeningen vindt, nl. waar het Fransch ter vergelijking wordt medegedeeld, zonder dat F genoemd wordt.

De plaatsen, waar D in overeenstemming met Eng van Fr afwijkt, zijn weinig in aantal en geen van allen zeer belangrijk. Meestal komen zij dan ook overeen met F. De oorzaak daarvan is, dat Eng wel eene getrouwe, maar tevens zeer verkorte vertaling is, waarin de meeste plaatsen, die hier van belang konden zijn, zijn weggelaten.

Enkele overeenkomsten zijn hiervoor, bl. LXIX, LXXIII aangewezen, nl. vss. 1591, 2046, 2395; eenige andere in de aanteekeningen op vss. 535, 546, 1077, 1123, 1564, 1739, 2043, 2386, 3062, 3211. Verder nog:

Vs. 3378. Dat de kinderen zich eerst moeten kleeden, spreekt vanzelf. Maar behalve hier, Eng. 1072 en Zw. 1616 wordt het nergens afzonderlijk verteld. Misschien is dit in Fr uitgevallen. Maar het is ook mogelijk, dat de Fransche dichter de mededeeling daarvan onnoodig vond, en dat het hier ontleend is aan vs. 3615.

Ook met de Saga heeft D enkele trekken en uitdrukkingen gemeen in afwijking van Fr.

Vss. 161 vlgg. Tegenover de korte uitdrukking in Fr 109 „Car de tel chose li préa" komt de lezing van hs. M der Saga „*þ*viat hon ba*d* mik gefa sér eina kristna konu" meer overeen met D.

Vss. 1875 vlgg. In Fr 1240 en ook in Eng 502, erkent Floris dadelijk, dat er eene andere oorzaak van zijne droefheid is. Met onzen tekst komt Saga 13.1 overeen. Het is dus mogelijk, dat reeds in sommige Fransche hss. hier eene verandering gemaakt was, maar zij kan ook door den Nederlandschen en den Noorschen dichter onafhankelijk van elkander gemaakt zijn, wanneer dezen het voor onwaarschijnlijk hielden, dat Floris zoo spoedig zijn geheim zou mededeelen. Evenzoo zegt D 2010, dat Floris den schipper *sine zake* niet wilde laten verstaan. Even later heeft F 3582 eene dergelijke opmerking.

Verdere overeenkomsten zijn hiervoor besproken, bl. LXIX, de beschrijving van het schaakspel en vss 1591, 1996, terwijl er nog eenige zijn aangewezen in de aanteekeningen op vss. 105, 108, 320, 535, 546, 1123, 1564, 1783, 1810, 2043, 2386, 3211. Zij geven echter geen voldoenden grond om een nauweren samenhang tusschen D en Saga aan te nemen.

Een paar opmerkelijke overeenkomsten met Zw zijn aangewezen hierboven, nl. vs. 3378, en in de aanteekeningen op vss. 1077, 1739.

Enkele treffende overeenkomsten met D vertoont Ndd — zie hiervoor bl. LXXI, LXXII over vss. 707 vlgg. en vs. 3472 — waarom dan ook verschillende schrijvers gemeend hebben, dat Ndd naar D bewerkt is (Gervinus) of naar een Fransch origineel onder invloed van D (Sundmacher, Reinhold).

Vss. 93 vlgg. vraagt de koning zijne mannen hem een naam te helpen zoeken voor zijn zoon. Dit gelijkt veel op de lezing van het hs. in D 236, nl. *die magen sine*. Maar toch mag hieruit niet tot samenhang besloten

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

worden. Het Volksboek bewijst immers, dat de lezing van het hs. hier bedorven is.

De Nederduitsche dichter, die allerlei bijzonderheden invoegde, heeft hier den Moorschen koning laten handelen, zooals het in zijne eigen omgeving gebeurde. Misschien heeft een Nederlandsche afschrijver aan datzelfde gebruik gedacht en daarom het vreemde woord *mayiciene* in het bekendere *magen sine* veranderd.

Vs. 549 vraagt Floris, dat ook de koopman hem vergezellen zal, die Blancefloer verkocht heeft. Dit komt dus overeen met D 1459 en F 2696.

Vss. 1083 vlg.

Darna eine kleine wile
wal to einer halven mile.

Deze regels, die sterk doen denken aan D 3046, staan hier zonder eenigen samenhang, hetzij met het voorafgaande, hetzij met het volgende. Waarschijnlijk zijn zij van hunne plaats geraakt. Het is echter moeilijk hieruit eenige gevolgtrekking te maken.

Nog een paar overeenkomsten zijn aangewezen in de aanteekeningen op vss. 616, 620.

Misschien kan eene nieuwe uitgave, waarbij alle hss. gebruikt zijn [1]), nog iets nieuws brengen, maar op het oogenblik zie ik geen grond om een nauwen samenhang tusschen Ndd en D aan te nemen.

---

[1]) Vgl. de bespreking van Waetzoldt's uitgave door R. Sprenger in *Literaturblatt für germ. und rom. Philologie*, 1881 S. 394.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

VII. Versbouw.

a. De maat.

In de techniek van het vers was Diederic zeker geen meester. Maar juist daardoor is zijn werk voor de geschiedenis van onzen versbouw van groot belang. Van de grondslagen van het vers had hij geene heldere voorstelling. Dat er in zijn tijd twee, in oorsprong en in toepassing geheel verschillende, systemen van versbouw in zwang waren, ontging hem. Het gevolg was, dat hij een mengsel van beide gaf. Zooals zij nu voor ons liggen, hebben zijne verzen dientengevolge een zoo onregelmatigen vorm, dat wij er aan zouden wanhopen, hierin eenig systeem te ontdekken, of geneigd zouden zijn, verknoeiing op groote schaal aan te nemen door de afschrijvers. Nu staat het wel vast, dat dezen zich soms groote vrijheden tegenover den tekst veroorloofden, maar wie deze fouten zou willen verwijderen door op grond van eenig metrisch systeem alle verzen tot een normalen vorm terug te brengen, zou zeer zeker het gedicht nog veel verder van zijn oorspronkelijken vorm doen afwijken, dan de slordigste afschrijver ooit zou gedaan hebben.

Voor eene juiste beschouwing van het Middelnederlandsche epische vers moet men zich losmaken van het uit de klassieke prosodie overgenomen begrip „voeten". Of bij de studie van het Germaansche vers in het algemeen deze term terecht gebruikt wordt, waag ik niet te beslissen, maar voor het Middelnederlandsche vers, dat de voortzetting is van het Oudgermaansche, meen ik dezen term beslist te moeten afwijzen.

Ook moet men bij de ontleding van deze, geheel op het accent berustende, verzen niet uitgaan van de *lettergrepen*, maar van de *woorden*. en wel niet van de woorden als zelfstandige grootheden, maar van de woorden in hun syntactisch verband [1]). Het gewicht van de syntactische functie der

---

[1]) Reeds meermalen in de laatste 15 jaren heb ik deze zienswijze uitgesproken, nl.

a in 1896 in mijne uitgave van den *Warenar*, bl. 94 vlg.;
b in mijne uitgave van den *Esmoreit*, bl. XI;
c „ „ „ „ „ *Lanseloet van Denemerken*, bl. 18 vlg.;
d „ „ „ „ de *Middelnederlandsche Dramatische Poëzie*, bl. CLXXXIII vlgg.

Tot nog toe heeft geen der vakgenooten van eenige instemming doen

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

woorden wordt trouwens ook erkend door beoefenaars der Oudgermaansche metriek, die overigens hun systeem alleen op de lettergrepen bouwen.

Dit Middelnederlandsche vers had in den regel vier woorden, die in den zin eene belangrijke functie hebben en daarom ook met zwaarder klemtoon worden uitgesproken. Het versaccent hangt dus niet af van de plaats van het woord in den versregel, maar alleen van den zinsbouw. Hetzelfde woord kan met zwaarder of lichter accent gebruikt worden, en vele woorden kunnen zoowel met als zonder accent voorkomen.

De leer der accenten behoort dus hoofdzakelijk in de uitspraakleer en de syntaxis. Slechts in zooverre behoort zij tot de versleer, als er in het vers afwijkingen van de gewone accentuatie voorkomen [1]).

Naast de verzen met vier volle klemtonen of heffingen vinden wij bij de meeste dichters ook meer of minder verzen met drie heffingen. Maar verzen met twee of met vijf heffingen in epische gedichten moeten aan ongeoefendheid der dichters toegeschreven worden of op rekening der afschrijvers gesteld.

Het aantal woorden zonder klemtoon of dalingen was theoretisch onbepaald. Maar zoowel het karakter van onze taal als de eisch der welluidendheid van het vers verzetten zich tegen eene opeenhooping van onbetoonde woorden. Weldra kwam daar nog een andere factor bij.

De Latijnsche poëzie was hier te lande niet onbekend, werd zelfs nu en dan beoefend. Deze rustte op gansch anderen grondslag. Het vers bestond uit de regelmatige afwisseling van lange en korte lettergrepen. Wel werd deze poëzie onder den invloed der moderne talen sterk gewijzigd, wel nam het accent de plaats in van de lengte der vocalen, maar de telling der lettergrepen bleef. Hetzelfde beginsel heerschte in de Fransche poëzie, die hier tal van lezers, navolgers en vertalers vond.

De ontwikkeling der muziek had waarschijnlijk [2]) ook grooten invloed op de poëzie. Wel kon in ruime mate gebruik gemaakt worden van oplossing, samentrekking en accentverplaatsing, maar toch werd in voor den zang bestemde verzen, vooral wanneer zij strophisch gebouwd waren, eene veel grootere regelmatigheid vereischt, met name in de dalingen. Dat werkte door in de strophische gedichten, welke niet voor den zang bestemd waren, en ten slotte in alle lyrische poëzie.

Toen het oor der dichters eenmaal gewend was aan eene regelmatiger afwisseling van betoonde en onbetoonde lettergrepen, brachten zij die, bewust

---

blijken. Maar ook heeft nog niemand deze opvatting bestreden of weersproken. Vindt men ze die moeite niet waard? Het komt mij voor, dat ze van meer belang is dan menige andere bijzonderheid, die wel uitvoerig besproken is.

[1]) Eene rijke verzameling bouwstoffen en vele scherpzinnige en juiste opmerkingen hieromtrent vindt men in Van Helten, *Over Middelnederlandschen Verabouw*. Zijne verdeeling der woorden in *vaste* en *wisselende* b. v. geeft een stevigen grondslag voor verder onderzoek.

[2]) Mijne kennis van de geschiedenis der muziek is te gering, om een beslist oordeel uit te spreken.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

of onbewust, ook over in hunne epische verzen. Deze kregen daardoor, met behoud van het oude systeem, een meer of minder metrisch karakter. In den rederijkerstijd, toen men de theorie van het vers ging bestudeeren, werd het oude vrijere rhythme als onregelmatig en ongepolijst geheel verworpen, en bleef het slechts in het blijspel. Steeds meer verwaarloosd en minder begrepen, heeft het zich in de klucht nog tot in de 18e eeuw gehandhaafd.

Welke plaats nemen nu in dezen ontwikkelingsgang de verzen van den *Floris ende Blancefloer* in?

Zelfs bij een vluchtig doorbladeren treft ons de ongelijkmatige lengte der verzen. Wel vindt men dit ook in vele andere gedichten, maar opmerkelijk is hier, dat herhaaldelijk eene periode van korte regels gevolgd wordt door een aantal lange, en dat de laatste steeds talrijker worden, hoe verder men komt.

Die kortere verzen zijn het, welke men metrisch zou kunnen lezen.

Vele zouden als zuivere viervoetige iamben beschouwd kunnen worden, b. v. vss. 1, 8, 12, 13, 17, 18, 23 en met het ontbreken van de eerste daling vss. 3, 4, 5, 7, 9, 11, 19.

Laat men dubbele dalingen toe, dan zijn ook vss. 5, 6, 14, 15, 16, 20, 25 en 27 iambisch. In vs. 2 moet daartoe ook *Ene‿aventure* worden versmolten, evenals in vs. 21 *die‿aventure*, tenzij men veranderen wil in *daventure*.

Vss. 10, 26 en 29 kunnen slechts iambisch gelezen worden, als men een voorslag aanneemt; vss. 24 en 30 alleen met accentverplaatsing: *ghémeenlike* en *endé*.

Met tekstverandering worden vss. 28 en 29 iambisch:

Tiersten heeft hi dus beghonnen
Ende seghet, hoe ghedane wijs.

Voegt men nu nog in vs. 22 een woord in:

Hets worden herde *dicke* te‿sure,

dat zijn de eerste 30 verzen in een metrischen vorm gebracht.

Door het geheele gedicht heen vinden wij tal van regels of gehecle perioden, die op deze wijze gescandeerd kunnen worden [1]).

Maar willen wij alle regels van het gedicht iambisch lezen, dan moeten wij tot zeer ongewenschte middelen onze toevlucht nemen [2]).

---

[1]) De lezer zal mij waarschijnlijk dankbaar zijn, dat ik hem de lange lijsten van getallen bespaar, die ik heb aangeteekend. Wie voorbeelden verlangt, vindt ze gauw genoeg: en wie eene andere beschouwing wil geven, moet toch eerst beginnen, zelf die lijsten te maken.

[2]) De hier volgende voorbeelden van scandeering zijn alle ontleend aan Van Helten's werk, om duidelijk te doen uitkomen, op welke punten ik van hem afwijk. Ook hier geef ik slechts enkele voorbeelden uit vele. Op *a* heb ik 28 verzen aangeteekend, op *b* 10, op *c* 68, op *d* 4, op *e* 15. Deze cijfers betreffen alleen de door Van Helten besproken verzen: wilde men het geheele gedicht op deze wijze behandelen, dan zouden die getallen veel grooter zijn.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

a Zeer ongewone, dus onwaarschijnlijke, accentuatie zouden wij hebben in b.v

vs. 47 ooc wáren si dické zoe vró
109 áls sijt al hádden ghéstóert
349 sint dat si lérén begónsten
of: sint dat si léren bégónsten
2403 dese stát maect hí binnén so licht
3448 herde sóet(e)like slápénde bi hâre

Zonder twijfel maakte ook Diederic van accentverplaatsing gebruik, vooral in het rijm b. v. vss. 238, 559, 745 enz. Florijs, 701, 1047 orlóf, 555 niemáre, 720 joncfróuwen, 2064 littekijn, 2144 bispille, 2511 af sláet, 2879 op drághen, 3306 Clarijs, maar daarmede zijn de bovengenoemde niet gerechtvaardigd.

b. zeer gewaagde samentrekkingen, b. v.

vs. 1223 ende wildse te‿sire‿hérten stéken inne
1394 hi vlóekedé die wile‿ende‿den dách
2209 blidelike‿ende‿met gróter mergingen

Ook hier is het weer alleen de overdrijving, die afgekeurd moet worden, want er kan geen bezwaar zijn tegen samentrekkingen als b. v.:

vs. 10 daer dese‿áventûre vertéllet sí
1254 ende váren ter hélle‿in den dónkren kélre
1380 in wélken lánde‿icse vinden móge.

c. ongewone en willekeurige apocope en syncope, b. v.:

vs. 93 bringhen dat núwe lóof end(e) dat grás
871 ende ménne met liste lévende b(e)hóude
1051 hi gróete sir(e) móeder end(e) sinen váder
1328 entijn váder wilde niet g(e)hingen dés
2020 her wérd ic biddu‿of gi én(e)gen vrient
2225 wat wér(e)lden hi dréef ende‿hoe sóete lijf
2223 ay Flóris séit hi‿ongeváll(e)ge Florijs
2759 hi sóuder je(ghe)n sétten háven so véle
3157 die twee gh(e)lieven léden ónderlinge
3439 end(e) émmermeer gh(e)hóuden te minen live

d. harde verzen, doordat twee heffingen onmiddellijk op elkander volgen, b. v.:

vs. 1342 ende déde óp lichten den sárc
2085 óntfáen was hi entie zine

e. voorslagen, die bij natuurlijke voordracht niet toonloos kunnen zijn, b. v.:

vs. 433 vrouwe Sánte die vróuwe vánder pórt
878 dat doet máken énde bewérpen wále
1524 menegerande béllekine hinger áne
3376 hi gaf hem vórste‿ende hietse néder bringen
3712 sach so tóngheréke wésen dóe

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Niettegenstaande al deze ongewone, ten deele zeer bedenkelijke, scandeeringen blijven er nog een aantal verzen over, die onmogelijk metrisch gelezen kunnen worden. Daarom stelt Van Helten in niet minder dan 74 verzen tekstveranderingen voor. De meeste hiervan zijn betrekkelijk eenvoudig, maar moeten als onnoodig afgewezen worden. Enkele ook zijn in zichzelf onwaarschijnlijk.

Wij staan dus voor deze keuze: tekstverandering op groote schaal, waarbij van den overgeleverden tekst niet veel meer overblijft dan het geraamte, of aannemen, dat Diederic het vrijere rhythme gebruikt heeft, waarbij geene lettergrepen geteld worden, maar alleen beklemtoonde woorden.

De keuze is zeker niet moeilijk.

Het kan echter geen toeval zijn, dat er toch ook een aantal verzen metrisch gelezen kunnen worden. De verklaring ligt m.i. voor de hand. Diederic schreef zijn roman in den vorm, waarin hij andere romans gelezen had. Maar doordat hij geheel op het gehoor schreef en geene theorie van versbouw had, kwam hij sterk onder den invloed van zijn Fransche voorbeeld. Hij vond nu de metrische verzen mooier en trachtte de zijne ook zoo te maken. Nu en dan gelukte dat vrijwel, maar op andere plaatsen minder. Dan veranderde hij echter niet, omdat hij toch wel gevoelde, dat deze verzen in overeenstemming waren met den gewonen vorm der epische poëzie. Maar toen hij aan het einde van het werk was en de voorrede schreef (vss. 1—88), spande hij nog eens al zijne krachten in, en zoodoende is dit een der meest metrische gedeelten geworden. Dat toch de voorrede het laatst geschreven is, blijkt uit vss. 22—28.

Was nu Diederic in dit vrijere rhythme een meester? Zeker niet. Daarvoor is het aantal verzen te groot, waarin woorden in de daling voorkomen, die bij ongedwongen lezen verre van toonloos zijn. Vooral vinden wij herhaaldelijk *seit hi*, *sprac* enz. zonder klemtoon, of *vier hondert*, *seven ende twintech*, zelfs *hondert ende vijftech* enz. als één woord gebruikt [1]). Des te meer valt dit in het oog, wanneer enkele regels verder dezelfde woorden in een geheel gelijk verband met vollen klemtoon gebruikt worden.

Daarnaast komen ter wille van het vers woorden met klemtoon voor, die buiten het vers geen klemtoon zouden hebben. Vooral *ende*, voorzetsels en voornaamwoorden worden herhaaldelijk zoo gebruikt. Vele van deze verzen moeten misschien ook met slechts drie heffingen gelezen worden, zooals zeker het geval is b. v. met vss. 130, 2965, 3003, 3242 enz.

Men houde hierbij echter wel in het oog, dat samengestelde woorden, ook eigennamen, en afleidingen met een bijtoon op het voor- of achtervoegsel, als twee woorden gesteld kunnen worden — wat dan meermalen aangeduid wordt door ze in tweeën te schrijven — b. v. *hemelrike*, *godshuus*, *willecome*, *niemare*, *joncfrouwe*, *sogedaen*, *wederseggen*, *domheit*, *camerlinc*, *contginne*, *vingerlijn* enz.; *Blancefloer*, *Diederic*, *Assenede*.

Vreemde woorden, ook eigennamen, kunnen tegelijk het Germaansche accent op de hoofdlettergreep en het Fransche accent op de laatste hebben,

---

[1]) Wat de telwoorden betreft, werd dit in de hand gewerkt door de schrijfwijze in cijfers: *cl* voor één woord te nemen, lijkt niet zoo vreemd.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

en aldus voor twee heffingen tellen, b. v.: *aventure*, *mayesiene*, *creature*, *crisolliën* enz.; *Salomoene*, *Juwenale*, *Lombardien*, *Babylonien* enz.

b. De rijmen.

In zijne rijmen was Diederic over het algemeen zeer zorgvuldig, maar hij vertoont enkele eigenaardigheden.

Op de eenige plaats, waar in het hs. het rijm ontbreekt, is dat gemakkelijk te herstellen; in vs. 1579 leze men *bede* i. pl. v. *sere*.

Op slechts eene plaats is het rijm onzuiver in den consonant, nl. vs. 2732, maar het rijm van *g* en *v* schijnt over het geheel weinig aanstoot gegeven te hebben en komt bij tal van dichters voor; vgl. *Mnl. Spr.* bl. 154.

Onzuiver, wat de vocaal betreft, zijn: vs. 147 *sende*: *kinde*, 2403 *licht*: *cnecht*, 3400 *bosschen*: *tusschen*, 3426 *dochte*: *gheslachte*. De drie eerste zijn echter meer voor het oog dan voor het oor onzuiver, terwijl in het laatste misschien wel *dachte* moet gelezen worden.

Rijmen van woorden met en zonder *n* aan het einde zijn niet zeldzaam, vss. 125, 191, 605, 741, 1153, 1195, 1925, 2117, 2429, 2535, 2662, 2902, 3026, 3434, 3506, 3678. In vs. 192 kan men gemakkelijk het zuivere rijm herstellen door *coninginnen* te lezen, zooals vs. 1094 heeft. Evenzoo zou in vs. 3027 *joncfrouwen* gelezen kunnen worden

Ook dit rijm komt bij vele dichters voor en is wel minder aan slordigheid te wijten dan een gevolg van de toen reeds zeer flauwe uitspraak der slot *n*. Toch heeft Diederic het verschil nog wel gehoord. Want terwijl hij vier op elkander rijmende verzen vermeden heeft, vinden wij driemaal, dat een paar rijmregels onmiddellijk gevolgd wordt door een paar, waarvan het rijm alleen door het ontbreken of de aanwezigheid van deze *n* verschilt, nl. vss. 1249—1252, 2489—2492, 3654—3657.

Wij hebben hier dus geene vier rijmregels, maar wel dat de op elkaar volgende rijmen slechts weinig verschillen. Dat schijnt Diederic zelfs mooi gevonden te hebben; wij vinden het althans ook in vss. 2686—2689, 3086—3089, 3366—3369, 3700—3703 en in vss. 3846—3849. Hiermede hangt samen de aanstonds te bespreken eigenaardigheid, dat hij gaarne een pas gebruikt rijm herhaalt.

In vss. 2326—2329 hebben wij alleen voor het oog vier rijmen.

Werkelijk vier rijmregels vinden wij in vss. 1651—1654, waar echter de twee eerste wel veranderd zullen moeten worden. (Zie de aant.).

Vss. 617 vlgg. vertoonen drie rijmregels, maar de vergelijking met vss. 841 vlg. toont aan, dat de eerste geschrapt moet worden.

Tegen het lettergreeprijm (rime riche) had Diederic blijkbaar geen bezwaar. Sommige schijnt hij zelfs gaarne te gebruiken, zooals het rijm van twee woorden met den uitgang *-like*, dat niet minder dan 24 maal voorkomt. Met den uitgang *-lijc* vinden wij het vss. 1615, 2698, met *-linge* vss. 997, 1339, met *-linc* vs. 3446, met *-heit* vs. 2648, met *-ture* vss. 1509, 2455, met *-inge* vs. 1439.

Hiertoe moeten ook gerekend worden rijmen als vss. 721 *dagelijc*: *gelijc*, 923 *rijclijc*: *gelijc*, 807 *geliken*: *getrouweliken*, 2918, 2952 *prosent*: *ghesent*.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Twee samenstellingen van hetzelfde woord rijmen in vss. 217, 579, 1125. 3142, 3522.

Eene samenstelling rijmt met het grondwoord in vss. 1191, 1291, 2459, 2537, 2688, 3092.

Het tweede lid eener samenstelling is geheel gelijk aan het volgende rijmwoord in vss. 437, 1915, 2185, 2347, 3274. Hierbij sluiten zich aan vss. 619, 843 *waren*: *sporewaren*, 2391 *kerstale*: *stale*, 3482 *viere*: *riviere*, 3504 *Galfier*: *fier* en vss. 1033, 1117, 2425, 2892, 2910 *Blancefloer(e)*: *vloer(e)*.

Hetzelfde woord, maar met verschil van beteekenis, vinden wij in vss. 331, 575, 1679, 2547. Een tweetal woorden in andere beteekenis herhaald in vss. 3846—3849, wat blijkbaar als eene rijmkunst bedoeld is. Iets dergelijks is ook wel de reeks vss. 39—42 *onghevulle*: *alle*, *ongheval*: *sal*.

Hetzelfde woord met dezelfde beteekenis komt in vs. 3548, maar daar zal het tweede *soude* wel in *woude* veranderd moeten worden. Evenzoo zal in vs. 2785 *u* wel in *nu* veranderd moeten worden.

Behalve de boven reeds genoemde verzen, waar twee woorden met denzelfden uitgang rijmen, zijn er nog meer plaatsen, waar het rijm bestaat in twee onbetoonde of zwak betoonde lettergrepen, als vss. 59 *Trustram*: *Helenam*, 1537 *ledekijn*: *zilverijn*, 2063 *vingerlijn*: *littekijn*, 3966 *Vrankerike*: *gheweldelike*.

Veel vaker nog vinden wij het rijm van eene volbetoonde en eene zwakbetoonde lettergreep, b. v. vss. 671, 1433, 1449, 1467, 1613, 3134, 3934 en overal waar het vers met *Blancefloer* of *joncfrouwe* eindigt, en waar een van beiden een uitgang is als *-linc*, *-heit* of *-hede*, *-lijn*, *-kijn*, *-ijn*, *-like*, *-inge*.

Zeer talrijk zijn de plaatsen, waar een zelfde paar rijmen spoedig terugkeert. Tenzij men dit aan de moeite moet toeschrijven, die de dichter had om de rijmen te vinden, moet men aannemen, dat hij dit gezocht heeft. Men vergelijke vss. 7 : 15, 33 : 63, 129 : 161, 255 : 325, 283 : 369, 329 : 385, 347 : 439, 361 : 411, 447 : 513, 497 : 547, 603 : 687, 607 : 693, 609 : 683, 627 : 681, 729 : 783, 759 : 825, 1041 : 1053, 1149 : 1197, 1619 : 1625, 1651 : 1683, 1745 : 1777, 1815 : 1825, 1897 : 1983, 2043 : 2069, 2073 : 2081, 2139 : 2177, 2610 : 2616, 2924 : 2940, 2918 : 2952, 2928 : 2950, 3072 : 3098, 3094 : 3122, 3112 : 3126, 3124 : 3164, 3312 : 3328, 3430 : 3458, 3456 : 3470, 3500 : 3542, 3548 : 3556, 3550 : 3564, 3908 : 3940 enz. enz.

Zelfs wordt het drie en meer malen herhaald, b. v. vss. 311 : 339 : 365, 653 : 709 : 713 : 739 : 743, 1599 : 1609 : 1677, 1665 : 1701 : 1727 : 1785, 2267 : 2291 : 2319, 2610 : 2616 : 2690 : 2742, 2854 : 2930 : 2936, 3138 : 3152 : 3214 : 3252, 3254 : 3286 : 3338 : 3364, 3696 : 3728 : 3744 enz.

Vooral die plaatsen, waar het vier of vijf malen terugkeert, doen ons aan eene rijmkunst denken, zooals wij zeker moeten zien in vss. 2796—2799 naast 2832—2835, waar wij de vier opvolgende rijmklanken herhaald vinden. In vss. 3238, 3288, 3294 vinden wij drie rijmwoorden in drie verbindingen. Niet ver vandaar de groote reeks 3212 : 3272 : 3292 : 3322 : 3554, waarbij met kleine verschillen 3202 : 3228.

Evenzoo is het opmerkelijk, hoe dikwijls een der beide rijmwoorden spoedig terugkeert, b. v. vss. 2 : 14, 5 : 27, 14 : 38, 91 : 129, 110 : 173, 118 : 125 enz. enz. en drie of meer malen b. v. vss. 284 : 330 : 370 : 386, 362 : 411 : 435 enz. enz.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Daar moeten wij nog bijvoegen, dat dikwijls hetzelfde woord in een anderen vorm spoedig terugkeert, b. v. 687 : 691, 2609 : 2611 : 2624 enz. enz. In vss. 3740—3745 vinden wij de vormen *doe*, *doet* en *doene*.

Al deze dingen komen te vaak voor om toeval te zijn. Maar is dat nu kunst of gebrek aan kunst? Voor de laatste opvatting zou, vooral in verband met vss. 19 vlgg., de opmerking pleiten, dat bepaalde rijmen zoo vaak voorkomen, b. v. *minde*: *kinde*, *gemint*: *kint*, *wijf*: *lijf*, *so*: *vro*, *vaert*: *waert*, *soude*: *woude*.

Dat de proloog met hetzelfde rijmpaar eindigt, waarmede zij begint, is zeker wel als eene kunst bedoeld.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

VIII. De spelling.

Eene reconstructie van de spelling des dichters is onmogelijk. Wij kunnen dus alleen die van het hs. bespreken. Deze is zeer belangrijk, omdat wij den jongeren afschrijver nauwkeurig kunnen nagaan. Hebben wij een goed overzicht van de spelling van het oudste gedeelte en vergelijken daarmede die van het jongere gedeelte van het hs., dan krijgen wij hier beter dan ergens anders een denkbeeld, hoe een afschrijver zich hield tegenover de spelling van zijn voorbeeld. Het ligt voor de hand, dat wij daarbij alleen het oog vestigen op die gevallen, waar het woord voluit geschreven is. Over de afkortingen zie men hoofdstuk XII.

Het oudste gedeelte noemen wij A, het jongere A^1.

a. De klinkers

a. In open lettergrepen worden alle klinkers enkel geschreven. Uitzonderingen:

1°. Aan het einde van een woord wordt de *e* verdubbeld: *mee*, *zee*, *twee*.

De *a*, *i*, *o* en *u* blijven enkel; de eenige uitzondering is *alsoe* 389.

2°. *leeden* (= leiden) 510, *leede* (adj.) 393, 754, *verleeden* (= leed zijn) 1166, *leeke* 355, *gereedelike* 1091, *vleesche* 1785, *zeewes* 901, *leeden* (praet. van *liden*) 944, *weelen* 1075, *°teenen* 1361;

boeme 989, 1015, *loever* 971, *geloeven* 1078, 1359, 1545, 1567, 2293, *loeven* 990.

De *i* en *ie* worden scherp onderscheiden, maar *siere* (= *sijnre*) 1042, *diere* (= dijnre) 814, 1267, 2117, *tielic* 570 (naast *tilike* 1629).

3°. *soetic* 622.

Afwijkingen in A^1:

1°. Opmerkelijk is de spelling van *so*: in vss. 1—320 gewoonlijk *soe*, slechts tweemaal *so*; daarentegen in vss. 2558—3973 tegen 50 maal *so* slechts 6 maal *soe*. Blijkbaar is de jongere afschrijver met zijne eigene spelling begonnen, maar heeft hij later die van zijn voorbeeld overgenomen.

2°. *heere* pass., *seere* pass., *eere* 70, 181, 3355, 3416, 3469, 3729, *deelen* 185, *te deele* 192, *ordeele* 3379, *meere* 3321, *seere* (= smart) 3524, *onicleeden* 3615, *leede* (adj.) 3105, *leeden* (= leidden) 3642, *steenekijn* 3137.

Het is alsof deze afschrijver reeds eene poging deed om *ē* en *ḗ* te onderscheiden. Het is althans opmerkelijk, dat hij geene enkele maal *ē* dubbel schrijft, wat de oudere een paar malen gedaan heeft.

bosscarlie 3400, *oemoedelike* 3635, 3790, *moodene* 2765, *grueten* (praet.) 3905.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Slechts eenmaal *dire* (dat. van *die*) 2718, maar *siere* (= *sijnre*) 37, 2854.
3°. *cleeten* 3183.

b. In gesloten lettergrepen wordt de lange of gerekte klinker dubbel geschreven. Uitzonderingen komen alleen voor de *r*:

verman 1744, 1807, 1959, *verscat* 2034, *geherst* 1769, 1864; deze woorden komen niet met *ee* voor. Ook in *erst* 1770, 1863 heeft men wel *ē* te zien.

naturlic 933, 999, 1493; dit is in A het eenige woord met *a* in gesloten lettergreep.

Over de gevallen, waar twijfel aan de uitspraak bestaan kan, zie men het volgende hoofdstuk. Dat zijn 1°. voor de r, 2°. *wetti*, *spreet*, *nemt*, *et*, *hilt*, *begef*, *mengertiere*.

De spelling van *o* en *ô* in gesloten lettergreep is geregeld *oe*; de eenige uitzonderingen zijn *doot* 583, 1389.

Afwijkingen in A^1:

huus 101, *natuerlic* 62, tegen *surlike* 2600, 3517, *Fenus* 102.

De spelling van de *o* is zeer onregelmatig[1]), zoowel *oe* als *oo*. Maar de laatste schrijfwijze schijnt den jongeren afschrijver toch meer gewoon geweest te zijn: men vindt 3 maal *oo* tegen 2 maal *oe*. In A^1 is dus de afkorting aangevuld tot *groot*, in A tot *groet*.

c. In de tweeklanken wordt het eerste lid enkel geschreven, b. v. *waide*, *waiende*, *vernoye*, *Troien*, maar *vernoeit* 2237. Evenzoo in A^1, maar *ploeien* 3590, *palaeis* 3618.

De gewone spelling is *ei*, geen *ai* of *ey*, behalve in *keytijf* 1183, 1231 (naast *keitivech* 743) en *keyser* 681, 2381 (naast *keiser* 679).

In A^1 echter *palais* 3868, 3937, *seyt* 63, *heyden* 91, *heydenre* 257, *heylichdom* 146, *fonteyne* 2581, *vreyschen* 2938, *keytijf* 3348, *Meye* 2866. Verder nog *Gaydoen* 300, *fransoys* 201, *vernoy* 3652, 3755, *vernoyde* 2808, *ghebloeyt* 2562, 2579.

d. De *y* wordt geregeld gebruikt in het tusschenwerpsel *ay*, soms in andere tweeklanken, in de vreemde woorden *Babylonie* pass., *yvoren* 1957, *mirre* 2446, *cypres* 1957, 2556, *lylie* 931 en, eigenaardig, ook in *yser* 2364.

In A^1 vindt men, behalve in de tweeklanken, *y* alleen in *Ysoude* 58, niet in *leile* 2566, 2862, *mirre* 2567, enz.

e. De toonlooze klinker wordt geregeld met *e* voorgesteld. Het achtervoegsel is dan ook in A 7 maal *-ech* tegen eenmaal *-ich*, doch in A^1 6 maal *-ich* tegen eenmaal *-ech*.

b. De medeklinkers.

Na een korten en voor een toonloozen klinker wordt de medeklinker verdubbeld, ook de *sch*, b. v.: *bosschen*, *tusschen*, soms ook voor een luiden-

---

[1]) Waarschijnlijk berust de tweeërlei spelling oorspronkelijk op een verschil in uitspraak. *Oo* duidt dan den langen klinker aan met gelijkblijvend accent, *oe* dien met circumflecteerend accent, die in sommige dialecten den overgang vormde tot eene open uitspraak van de oorspronkelijk gesloten lange *o*. Eerst wanneer een aantal uitgaven hierin nauwkeurig de handschriften weergeven, zal een historisch onderzoek van dit phonetisch verschijnsel mogelijk zijn.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

den klinker, b. v. *bosscaelle* 3400, *note messcalen* 2570, *bisscop* 147, 3766, maar *biscop* 3185. Op zichzelf staat *lachgende* 1121.

Ook na een toonloozen klinker werd de *sch* — niet echter de andere medeklinkers — verdubbeld, b. v. *hovessche.*

Nu en dan kwamen de schrijvers zelfs tot de ongemotiveerde verdubbeling van *sch* na een langen klinker: *eisschen* 1633, 1809, 2812, 3873, *ghevreisschen* 2813, en van de *s* na een medeklinker: *clusenersse* 739, *orssen* 1452, 1817. Daarentegen *ralscheit* 3082, eene meer phonetische spelling, evenals *alsi* 591.

Even ongemotiveerd is de verdubbeling in *vogellare* 2821. In *goddinne* 3163 wordt daardoor echter eene andere uitspraak aangewezen.

Wanneer na de syncope de *d* of *t* van den stam met die van den uitgang samenvalt, is de phonetische spelling als *leide* (praet. van *leggen* en van *leiden*), *antwoorde, rechte* 1205, *plante* 986, *groete* enz. regel, maar daarnaast komt ook de etymologische spelling voor, vooral in A: *leidde* 577, 636, 1111, *gereidde* 607, 1047, *verleedde* 1166, *antwerdde* 1068, *beetle* 1050, *sendde* 3446. Verdubbeling van de dentaal na andere syncope in *leitren* 296, 1029, 1115, 2454, 2505, *riddre* 653, 3903, *bittren* 2666.

De *r* wordt na de syncope gewoonlijk verdubbeld in comparatieven als *naerre* 3831, *meerre* 420, 1566, *dierre* 1782. Waarschijnlijk is dus *diere* 1399 eene schrijffout.

Regel is deze verdubbeling in de voornaamwoorden *haerre* en vooral *harre*, waarnaast *hare* in 3258 dus wel eene schrijffout is.

Slechts enkele malen vindt men een datief van den infinitief met syncope, als *weenne* 483, *dienne* 721; *diene* in vs. 2474 kan dus zoowel de datief van *dien* als van *dienen* zijn.

Naast de vele etymologische spellingen bevreemdt ons *mordadech* 1175.

In verbinding met encliticae wordt de medeklinker verdubbeld na de *t*, dus *willic, biddic, biddi, biddu, sitter*, ook in *menne, datti, wetti*. In andere verbindingen is de verdubbeling uitzondering, b. v.: *hebbicken* 774, *seggu* 1032, *bietten* 2640, *beswoerre* 988, *daeddi* 1213, *soutti* 2118. Regel zijn *hebic segic, salic, canic, wasic, waser, eser, mager.*

De etymologische spelling met *d* is in beide deelen regel in de woorden *God* en *werd* of *waerd* (= hospes), slechts een paar malen in het rijm *wert* 1754, 2254. Verder vindt men in A *werd* (= dignus) 803, 846, 920, *onwerd* 1184, *gebod* 831, *boedscap* 1046, *goeds* 1265 en de praeterita *ic had* 1884, *hi bad* 488, 1720, *gi woud* 2326, *soudmen* 1526, *du souds* 1321, *hads* 2116, *wilds* 1233, *seidst* 1890, 1998, *wildse* 1223, *word* (= werd het) 2341. In A[1] veel minder: *bad* (subst.) 264, de praeterita *bad* 2709, *leed* 231 en de imperatieven *antwerd* 2601, *bid* 2640.

Veel minder vaak wordt *dt* gevonden: *gi hadt* 1274, *hi bidt* 1405, *hadt* (= had 't) 1495, 3162.

De zachte sisklank wordt aan het begin, nooit in het midden, der woorden soms aangeduid door *z*. Geregeld geschiedt dit in *zee*, in *zilver* ongeveer tweemaal tegen driemaal *s*, verder nog in *zale* 1050, *zele* (= zaal 849, 2508, *zele* (= zeil) 1788, *ziele* 1105. In A[1] komt deze spelling veel vaker voor, geregeld in *zee, zale, zele*, vrij dikwijls de vormen van het werkwoord *zijn* en in de voornaamwoorden *zi, zijn*, verder enkele malen in *zere, zeer* = smart), *zede, zenden, zinne, zoe, zone, zonde.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

De spelling met *sch* is regel aan het einde van een woord en voor den toonloozen klinker: *hovesch*, *crijschen*, *elsschen* en blijft dan ook in de verbuiging: *bosschen*, *gheetsschet*. Verder nog enkele malen, maar alleen voor heldere klinkers, in A[1]: *scherne* 2099, *schiere* 2692, *gheschiet* 39, *schichte* 274, 275, naast de gewone spelling *sciere* enz.

In *scierden* 903 naast *gecierl* 1502 heeft men natuurlijk den enkelen sisklank.

De verbinding *ks* wordt geregeld door *x* uitgedrukt in *anxt*, soms in *coninxs* en in *jonxten* 3973. Anders is het steeds *cs* b. v. *ics*, *coincs*, *elcs*, *volgics*.

Een enkele maal vindt men de etymologische spelling met *v* in *twonnesse* 648, *twolc* 3955, *ontvechten* 2655, 3535. Met *twivele* 2147 wordt zeker wel eene andere uitspraak aangewezen dan met het geregelde *twifel*.

Opmerking verdient nog *Vrankerike* 3966 naast *Fransoys* 140, 201.

Ook *coincinne*, zooals A zonder uitzondering heeft, moet op de uitspraak berusten. A[1] heeft overal *coninginne*, maar heeft toch in 3950 de spelling van zijn voorbeeld overgenomen.

Meermalen wordt voor een consonant *k* geschreven in plaats van *c*: *knechte* 1641, 2660, 3885, *knijf* 2486, *knielde* 3635, *knapen* 3642 enz.

In A wordt geregeld *g* geschreven, ook voor heldere klinkers, maar met enkele afwijkingen: *ghi* komt ongeveer even vaak voor als *gi*, naast *ogen* vaker *oghen*; verder komen alle spellingen met *gh* slechts een- of tweemaal voor: *vraghen* 857, *draghen* 858, *moghen* 450, 1299, *toghen* 954, *droeghen* 955, *loeghen* 956, *plaghen* 991, *saghe* 1215, *bedwonghen* 993, *songhen* 994, *eneghe* 997, *gheëni* 1477, *ghelelt* 1762, *ghevreeschte* 361, *ghingen* 321.

De verdubbeling is in A zonder uitzondering *gg*: *seggen*, *liggen* enz. In de zwakke praeterita vindt men gewoonlijk *ch*: *vraechde*, *voechde*, maar *claegde* 1129. *Moechdi* en *moegdi* komen ongeveer even vaak voor.

In A[1] is de regel, dat voor heldere klinkers *gh* geschreven wordt, voor dolfe *g*. De uitzonderingen op het eerste zijn vooral in de verbinding *ng*: *gi* 2627, *nuvelinge* 2732, *lange* 3249, *ginc* 2880, 3026 enz.[1]); geregeld vindt men *gichte*, slechts eenmaal *ghichte* 3188.

De uitzonderingen op het tweede zijn talrijker. Vooral de vormen van *gaen*, *geven* en *beginnen* met hunne afleidingen worden veel met *gh* geschreven: *ghaen*, *onghaen*, *ghanc*, *verghanghen*, *ghave*, *ghaf*, *beghonden*, *beghan*. Verder nog *ghoet* 13, 2559, *ghoede* 112, *boghaert* 2574, 2582, 2790, 2857, *ghuldine* 2727.

Ook voor consonanten vindt men *gh* i. pl. v. de gewone *g* of *ch*: *volghden* 183, *soeghde* 255, *moeghdi* 2649, 2964, *vraeghde* 2692.

De verdubbeling is in A[1] zonder uitzondering *ggh*: *segghen*, *liggben* enz.

Eene overbodige *h* vindt men in *heven* 228, *gehacht* 1774, *verherret* 3264, *here* 3726, 3729. Daarentegen is de *h* weggelaten in *aer* (subst.) 1581, 2282, *out* (= *houdt*) 2619, *Elene* 2216, 2227.

Voor het aaneenschrijven der woorden geldt de regel, dat dit alleen

---

[1]) In *gewinnen* 3200 is de *h* uitgelaten, omdat er door een gat in het perkament geene ruimte genoeg was.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

geschiedt, wanneer een der beide woorden of samenstellende deelen het accent geheel verloren heeft. Daarom worden *seit hi*, *seit si* steeds aan twee woorden geschreven, ook waar het praeteritum is. Wanneer men dus naast elkander *weet ic* en *weetic* vindt, moet dat wel verschillend gelezen worden.

Terwijl er dus in de spelling nog al eens afwisseling is, schijnt de dichter of de afschrijver die zelfs wel opzettelijk aangebracht te hebben om homoniemen te onderscheiden, b.v. 1430 *behort* — 1431 *hoert*, 1581 en 2282 *haer aer*, 3729 *here* — *heere*.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

IX. De taal.

Eene volledige spraakkunst van dit gedicht te geven, zou overbodig zijn. Hier volgen dus alleen enkele eigenaardigheden van klankleer, verbuiging en taalgebruik.

1. De klinkers. Wanneer een op een medeklinker eindigend woord eng verbonden wordt met een woord, dat met een klinker begint, dan gaat de medeklinker over naar de volgende lettergreep: *ben-ic* wordt *be-nic*. De aldus in eene open lettergreep komende klinker kan onvolkomen blijven, maar wordt ook dikwijls volkomen. Het eerste kan in het schrift uitgedrukt worden door verdubbeling van den medeklinker, b. v. *annic*. Het tweede wordt slechts hoogst zelden door verdubbeling van den klinker uitgedrukt; in dit hs. komt dat niet voor.

De in beide gevallen voorkomende verzachting van den spirant wordt bij de gutturalen en labialen (van deze laatste echter in dit hs. geen voorbeeld) in het schrift uitgedrukt, b. v. *magic*, (*gavic*), bij de dentalen niet: *wasic*, *alsic*. Bij de laatste kan trouwens de verzachting achterwege blijven.

Wanneer door de uitstooting der vocaal van de enclitica de gerekte vocaal weer in eene gesloten lettergreep komt, blijft zij volkomen: *waert*, *eert*. Maar wanneer er geene rekking had plaats gehad, blijft zij natuurlijk onvolkomen: *bevalt*, *ghaft*.

Vormen, waarin wij zeker den gerekten klinker hebben, zijn *waest*, *eest*, *eist*, *gaeft*, *caent*, *naemt*, *saels*, *gaefse*, *eiser*.

Zeker den onvolkomen klinker hebben wij in *annics*, *bens*, *ens* (= *en es*), *bevalt*, *want*, *ghaft*, *besachen*, *datter*, *sitter*.

Zeer waarschijnlijk hebben wij eveneens den onvolkomen klinker in *benic*, *wasic*, *salic*, *salicse*, *magic*, *magicker*, *canic*, *datic*. Twijfelachtig blijven *namic*, *sagic*, *namen*, *saghen*, *traken*, *maghen*, *magher*, *spraker*, *eser* en *waser*.

Vormen als *beghavic* 3011 uit *beghave ic* komen hier niet ter sprake, omdat wij daarin geene rekking tengevolge van de enclisis hebben.

Wanneer het eerste woord niet op een consonant eindigt, maar op een onbetoonde vocaal, die bij de enclisis wordt uitgestooten, heeft er nooit rekking plaats. In dit hs. wordt dan gewoonlijk de consonant verdubbeld: *hebbic*, *hebbics*, *willic*, *willics*, *willicken*, *haddic*, *biddi*, *biddu*, *seggu*, maar ook *hebic* 3102, *segic* 771. In *seg ic* 3127, *wil u* 384 in het gescheiden schrijven de aanwijzing van den onvolkomen klinker.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Het schijnt wel, dat voor sommige encliticae de rekking gemakkelijker voorkwam dan voor andere. Ook worden de rekkingen in het verloop van tijd steeds meer door analogie verwijderd, zoodat wij kunnen vermoeden, dat er bij den dichter meer voorkwamen dan bij de afschrijvers. De jongere afschrijver heeft er ook minder dan de oudere.

Afwisseling van den volkomen en den onvolkomen klinker hebben wij ook in den uitgang *-lic*, *-lec*, naast *-like*, *-lijc* en misschien in de naast elkander voorkomende vormen *wart* en *waert*, *boghарde* en *boghaert*, *vertert* en *vertеert*, *dert* en *deert*, *port* en *poort*, *vort* en *voort*, *wort* en *woort*, *antwort* en *antwoord*, *horde* en *hoorde*, *naturlic* en *natuerlic*. Maar bij de meeste hiervan moet toch eerder gedacht worden aan de enkele spelling van den volkomen klinker voor de *r*, omdat b. v. *wart* in het rijm verbonden wordt met *boghaert*, *vervaert*, *baert* enz. en omdat de verschillende spellingen herhaaldelijk kort na elkander komen.

Daarentegen is de tweeërlei uitspraak wel waarschijnlijk voor *dor* en *door*, *vor* en *voor* en misschien enkele van de bovenstaande als *vort* en *voort*, *port* en *poort*, *porter* en *poorter*, in welke ook in A^1 de wisseling van *o* en *oo* voorkomt.

De onvolkomen klinker zal wel gelezen moeten worden in *ordeel*, *orloi*, *mordadech*, *nort*, *torne*, *dert*: *wert* 2253, en zeker in *cort*, *corf*, *tor*; deze alle komen alleen met *o* voor.

Evenmin kan er van een volkomen klinker sprake zijn in *begef*, *nem*, *nemt*, *sprect*, *et*, *vremt*, *mengertiere*, *hilt*; vgl. ook *wetti* 552. Onzeker blijven woorden als *gerde*, *erterike*, *merle*.

De wisseling van *a* en *e*, als in *bat* — *bet*, en vooral voor *r* b. v. *harde* — *herde*, *martelie* — *mertelie*, *karbonkel* — *kerbonkel*, *portwarder* — *portwerder*, *marct* — *merct* enz. komt ook elders veel voor. Waarschijnlijk werden in het dialect des dichters beide vocalen evenzeer gehoord. Daardoor kon hij ze in het rijm naast elkander gebruiken, b. v. *bet* 1460, 2115, 3035, 3735, *bat* 3776, *wel* 1749, 2598, 3528, *wele* 2758, *wale* 840, 1101, 2342, 3362, 3590, 3643, *zele* 184, 849, 2508, 2970, *zale* 3386, 3591, 3642, *serc* 903, *sarc* 919, 1342.

Umlaut van de *a* voor *ch* wordt, doch alleen in het rijm, gevonden in 400, 778. De gewone vorm is *geslachte*, zoowel in als buiten het rijm, zie 141, 206, 2113, 2680, 3427. De vorm met umlaut is dus rijmdwang en behoorde niet tot het dialect van den dichter.

Evenmin kunnen de alleen in het rijm, naast *wel*, *zale*, *gael* en *geslagen* voorkomende vormen *wale*, *zele*, *geel*, *ghedreghen* eenige aanwijzing geven voor het dialect. Ook *ontfarmen* 3608 en *carmen* 3609 komen alleen in het rijm voor.

Het verschil tusschen de oorspronkelijk lange en de gerekte *e* werd door den dichter nog duidelijk gehoord. Ik heb slechts 15 rijmen van $\bar{e}$ en *e* aangeteekend, tegen 245 waar de beide *e*-klanken gelijk waren. Dit wordt nog opmerkelijker, als wij zien, dat in 8 van deze 15 plaatsen *gheten* voorkomt nl. 1076, 1619, 1626, 1794, 1890, 2463, 2869, 3647, verder *slepen* 1818, *geet* (= *gael*) 2030, de vreemde woorden *casteel* 1941 en *caneel* 2572, in al welke woorden misschien *ē* gehoord werd, en verder drie rijmen, nl

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

635, 3468, 3654, waar de *e* door eene *r* gevolgd werd, in welk geval de zorgvuldigste dichters blijkbaar minder bezwaar hebben.

Teekenend is, terwijl vier rijmregels vermeden werden, vss. 3846 vlgg. *lede*: *bede*, *lede*: *bede*.

Ook de afschrijvers hebben het onderscheid waarschijnlijk nog gehoord. De jongere schijnt althans eene poging gedaan te hebben om de beide klanken in de spelling te onderscheiden.

Opmerkelijk is, dat de Fransche uitgang *-eren* in het geheel niet voorkomt. Daarvoor vinden wij *-teren*, doch slechts driemaal nl. 1501, 2595, 2746. Daarom moet in vs. 97 zeker geen *arriveeren* gelezen worden.

Tusschen *i* en *y* was het onderscheid in klank niet groot, zoodat zij herhaaldelijk naast elkander voorkomen in hetzelfde woord b. v. *bewest* 1837 (: *best*) en *bewist* 1842, vooral voor nasalen. Maar in sommige woorden is *e* uitsluitend of bijna uitsluitend in gebruik, als *nemmer*, *mes-*, *letlel*, *wel*, *es*, daarentegen *i* in *willecome*, *sindale*, *silver*, *lit* (maar *let* 1542: *geset*), *min*, *griffie*. Opmerkelijk is *besprinct* 1491.

Voor de beantwoording der vraag, hoe dit bij den dichter was, kunnen alleen de rijmen dienen. Daar vinden wij (ik noem slechts die woorden, waar ook de andere vocaal zou kunnen staan; het cijfer achter het woord geeft het aantal rijmen aan, waarin het voorkomt) alleen met *i*: *winnen*, *ghewin* 18, *kinnen* 8, *bekinnen*, 4, *begin*, *beginnen* 2, *bringen* 7 (vs. 20: *inghen*), *scinken* 2, *dinken* 2, *clinken* 1, *sinken* 1, *onderwinden* 4, *wint*, (ventus) 1, *twint* 1, *sin* 7, *min* 4, *bispil* 1, *kichten* 1, *licht* 1 (2403: *cnecht*, dus misschien te veranderen in *lecht*).

Alleen met *e* vinden wij *ghewent*, *swemmen*, *clemmen*, *wet*, *let*, *bewest*, *rebben*, *bewenden*, *gheënt*, *omtrent*, *serpent*, *torment*, *prosent*, *nemmer*, *temmer*, *gewes*, *plecht*. Behalve *prosent* komen deze alle slechts eenmaal voor en, behalve de zeven eerste, verbonden met woorden, waarin ook de *i* mogelijk is.

Met *e* en *i* beide vinden wij *es* 12 (vs. 2501: *gewes*), *is* 1 (3135: *Veneris*), *vinden* 10 (1350: *onderwinden*), *venden* 2 (1622, 2838: *senden*), *sinden* 9 (429: *kinden*, 476: *onderwinden*), *senden* 8 (147: *kinde*, 536: *ende*, 1512: *serpent*, 1621, 2839: *venden*, 2539: *omtrent*, 2919, 2953: *prosent*), *ellinde* 1 (1602: *inde*), *ellende* 2 (531, 766: *ende*), *inde* 1 (1601: *ellinde*), *ende* 4 (532, 765: *ellende*, 535: *sende*, 1196: *bewenden*), *recht* vss. 3359, 3414, 3736, *te rechte* 777, 1450, *rechten* 3534, *berechten* 2654, *gerecht* 2202, 3884, *richte* 273, *berichten* 26, *opgericht* 2370.

Hieruit mogen wij wel de gevolgtrekking maken, dat in het dialect des dichters *i* de gewone klank was, behalve in *es* en voor *cht*. Maar de andere vormen waren hem niet onbekend en hij gebruikte ze, wanneer hij ze in het rijm noodig had. De afschrijver schijnt echter meer aan de *e* gewend geweest te zijn, vgl. b. v. 147.

Voor de verhouding van *ei*, *ij*, *ê* en *ei* is het niet zoo gemakkelijk tot eene slotsom te komen. Zoo vinden wij 13 maal *peinsen*, 4 *gepeins*, 4 *bepeinsen*, 7 *pensen*, 2 *gepensen*, 3 *peisen*, 1 *gepeisen*, waarvan slechts 1 *peinsen*, 2 *gepeins*, 1 *gepensen* in het rijm. Naast elkander vinden wij in het rijm *veinsen* 1 en *vensen* 1, *ghereide* (subst.) en *gerede*, *beide* en *bede*, *leiden* (ducere) en *leden*, *leit* (dolor) en *leet*, *verleiden* (doen tegenstaan) en *verleden*. Maar naast *eischen*, *gevreischen*, *gereet*, ofschoon juist deze drie nog al eenige

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

malen voorkomen, geen *eeschen*, *gevreeschen*, *gereit*. Opmerkelijke vormen in het rijm zijn nog *bleiken* (215: *reiken*), *zele* dat van *zeil*, *gheins*, *sceden*, *ontreent*. Buiten het rijm wijs ik nog op *deilen* 3065, 3066 en *geleisten* 2828 Al deze vormen komen echter slechts eene enkele of een paar malen voor.

De dichter hoorde nog het onderscheid tusschen *o* en *ó*. Wij vinden nl. tegen 71 zuivere rijmen met *o* en 54 met *ó* niet meer dan 31 van *o*: *ó*. Daarvan zijn er echter 26 met een vorm van *horen*, dat geene enkele maal met *ó* verbonden voorkomt; blijkbaar had *horen* dus voor den dichter *o*. Houden wij hiermede rekening, dan vinden wij dus 97 en 54 geheel zuivere rijmen tegen slechts 5 met *o*: *ó*, nl. in vss. 933, 2343, 3948 *scone*: *crone*, 2553 *grote*: *note*, 1503 *sadelbome*: *Rome*, dus alleen in verbinding met een vreemd woord.

Had de afschrijver dit onderscheid ook nog gehoord, dan zouden wij waarschijnlijk wel eene poging zien om het in het schrift te doen uitkomen, b. v. door de tweeërlei spelling *oo* en *oe*. Deze staan echter geheel gelijk naast elkander, al heeft elk der afschrijvers voor een van beiden voorkeur gehad.

Afwisseling van *o* en *oe* is vrij zeldzaam; blijkens vss. 2327—2330 hoorde de dichter duidelijk het onderscheid. Naast het gewone *noemen* vinden wij *nomen* 2922, *ghenomen* 2587, 3884, naast *bloeme*, *bloemekijn* b. v. 966, 1491, 1204, ook *blomen* 2588, 2841 en *blomekine* 3002; verder nog *mooden* 2765. Misschien behoorde de *o* tot het dialect van den dichter, maar met zekerheid is dat niet te zeggen. *Vro* en *vroe* worden b. v. niet alleen in de rijmen, maar ook in de spelling streng uit elkander gehouden, terwijl ook *so* alleen maar op *vro* rijmt.

Het vreemde *baroen* rijmt alleen op *doen*. Opmerkelijk is daarom *sardonen* 1024.

Veelvuldig is daarentegen de afwisseling van *o* en *a* voor *cht*: *sachte* en *sochte*, *brachte* en *brochte*, *dachte* en *dochte* enz. komen, ook in het rijm, naast elkander voor, meermalen op geringen afstand. De vormen met *o* zijn in het rijm talrijker (20 tegen 11), zonder dat daar echter eene gevolgtrekking uit te maken is. Voor andere consonant vinden wij deze wisseling in *af* en *of*. Bovendien vinden wij *o* in een paar vreemde woorden, waar gewoonlijk *a* gevonden wordt: *sofier*, *jogont* 1023.

Afwisseling van *o* en *e* vinden wij in *worden*, *antwoorden*, *antwort*, *morgen*. Maar doordat deze woorden gewoonlijk met afkorting geschreven worden, en zij slechts een enkele maal in het rijm voorkomen, kan niet bepaald worden, hoe de uitspraak des dichters was. Dat *jegenwerde* 1126 en *borghe* 125, 128 niet met den anderen klinker gevonden worden, zal wel toeval zijn; in 2423 lezen wij echter het werkwoord *bergen*.

Naast de gewone vormen *vol*, *te vollen*, *volcomen*, ook *vollen* 2863 trekt het de aandacht, dat in het rijm *te vullen* 1421, 1623 en *vervullen* 1257 voorkomt; maar de vormen met *o* zijn in het rijm moeilijk te gebruiken. Verder heeft alleen *dul* 3080 eene *u* voor de gewone *o*. In *op*, *borch* (= burcht) en *Torke* wordt geene *u* gevonden.

Alleen in vs. 1653 (een verdacht vers) lezen wij *versochte*; anders heeft dit znw. steeds *u*. Daarentegen vinden wij geregeld *connen* b. v. 973, 2352.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

In vs. 3400 *bosschen*: ***tusschen*** heeft de dichter misschien wel *busschen* geschreven.

Slechts *o*, geene *eu*, vinden wij in *roke* en *verhogen*.

Eene *i* voor de gewone *u* hebben wij in *te slicken* 2313 en misschien in *kinne* 1039. Afwisseling van *i* en *u* in *list* en *lust*, beide zoowel in als buiten het rijm, maar in het laatste geval 17 *list* tegen 2 *lust*.

Wisseling van *u* en *e* vinden wij in *helpe* — *hulpe*, *ghehulpich* en *lutel* — *letel*, waarnaast *litel* niet voorkomt.

Diphthongeering van *u* tot *ui* komt niet voor, dus steeds *buten*, *uut* enz., zoowel in als buiten het rijm.

Naast *te* in *dier*, *vier*, *stieren*, *stierman* enz. wordt geene *u* gevonden. Daarentegen is *nuwe* de gewone vorm, waarnaast geen *nieuwe*.

Naast het gewone *groeten* heeft 3905 *grueten*.

Vormen als *roupen* enz. met *ou* voor *oe* komen niet voor.

Een rijm van *i* en *te* wordt niet gevonden. Blijkens vss. 2686—2689 hoorde de dichter het onderscheid zeer duidelijk.

Apocope van den toonloozen klinker wordt in het rijm betrekkelijk weinig gevonden, het meest bij *daer* (9 tegen 2 *dare*), *uut* (9 tegen 3 *ute*), *an* (7 tegen 6 *ane*), *hem* (8 tegen 7 *heme*). Daarentegen 8 *inne* tegen 1 *in*, 2 *ave* tegen 3 *af*, 3 *vore* en 2 *dore* zonder *voor* en *door*. *Dat* naast het zeldzame *datte* 1472, 3821 behoort hier natuurlijk niet bij, evenmin als het gebruik van den acc. i. pl. v. den dat. na voorzetsels.

Regel is dus in het rijm het behoud der *e*; hier vindt men b. v. zonder uitzondering *hare*. Maar buiten het rijm is *hier* de gewone vorm, evenals *hem*. Ook bij andere woorden vinden wij in het midden van het vers meer apocope, doch niet zoo in het oog vallend als bij *hem* en *haer*. Dit kan het werk der afschrijvers zijn, waartoe dan medewerkte, dat juist in de beide genoemde woorden zooveel afkortingen gebruikt werden. Maar het is ook mogelijk, dat beide vormen evenzeer tot het dialect des dichters behoorden, en dat de zwaardere en duidelijker uitspraak van het laatste woord van een versregel op die plaats bij voorkeur den volleren vorm deed gebruiken. In het midden van het vers werd dan bij voorkeur de geapocopeerde vorm gebruikt van die woorden, welke niet het versaccent hadden.

Voor de laatste verklaring pleit de opmerking, dat in substantieven, adjectieven en adverbia de jongere apocope niet of bijna niet gevonden wordt.

In het algemeen kan men echter wel aannemen, dat in de taal van den dichter minder apocope voorkwam dan in het zooveel jongere handschrift. Maar er zijn geene voldoende aanwijzingen om te trachten de taal van den dichter in dit opzicht te herstellen.

2. De **medeklinkers** verschaffen ons slechts weinig gegevens om de taal van den dichter te beoordeelen of zijn dialect te bepalen. Ik wijs dus slechts op enkele bijzonderheden.

De *n* aan het einde werd nog maar flauw gehoord, zooals blijkt uit de talrijke rijmen met en zonder die letter.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Aan het begin van het woord werd soms eene *h* weggelaten of bijgevoegd; zie blz. XC.

Het verschil tusschen *s* en *z* werd aan het begin niet duidelijk gehoord; zie blz. LXXXIX.

Afwisseling van den zachten en den scherpen medeklinker vindt men in *Vrankerike* naast *Fransoys* en *twivele* naast *twijfel*.

Eene ook elders voorkomende verscherping vinden wij in *erterike* 2347.

Samentrekking zien wij in *boef* 1556, *bendelike* 1541, *bendechede* 1508, 2352, 2424.

Eene paragogische *t* hebben *termt* 233, 533, 2845 en *middelt* 2383, 2415.

De oorspronkelijke labiaal is behouden in *dompheit* 567, 2106, 2667, *domp(e)like* 1230, 2311.

Zoowel van het nevenschikkende als van het onderschikkende voegwoord is de gewone vorm *ocht*, van het eerste ook *ochte*. Voor elk van beiden vinden wij eenmaal *oft* en enkele malen *of*.

In woorden als *brulochte* en *gichte* wordt geene *f* gevonden.

Naast afleidingen met *ont-* zijn vormen met *on-* en vooral met *om-* vrij talrijk, als *ondaen* 1057, 1122, 2744, *onscoec* 2217, *ontrac* 1280, *onbieden* 3910, 3913, *onboet* 3809, *ombeit* 1105, *ombinden* 384, *omboet* 470 enz. Waar eene afkorting staat, b.v. *obiet* 2358, *oberen* 2998, *omachtech* 428 is de aanvulling onzeker.

3. Het werkwoord. In de werkwoordsvormen heerscht eene groote verscheidenheid, die echter gedeeltelijk op rekening van de afschrijvers komt.

Vrij zeker is dit b.v. het geval met *ic*, *hi sel*, die alleen in A^1 en ook daar niet in het rijm voorkomen. Dit blijkt zeer duidelijk in vs. 2842, waar de jongere afschrijver *sel* schreef, eer hij het rijmwoord gezien had. Waarschijnlijk is nu ook *seltu* 3349 naast het gewone *du salt* wel van den afschrijver. Van het meervoud vinden wij in het rijm alleen *ghi sult* 3691, *si sullen* 1422, 1624. Of de daarnaast in beide deelen geregeld voorkomende vormen *gi selt*, *wi* en *si selen* van den afschrijver of van den dichter zijn, is hieruit niet op te maken.

Ben komt in A alleen buiten het rijm en voor encliticae voor; op de twee plaatsen (1567, 1877), waar het hs. ook in het rijm *ben* heeft, moet *bem* gelezen worden, zooals ook in 552 en 779 moet aangevuld worden.

In A^1 komt *bem* 3689 in het rijm voor, buiten het rijm alleen de afkorting, die in overeenstemming met A wel als *ben* te lezen is.

Naast elkander vinden wij, zoowel in als buiten het rijm, *conde* en *conste*, *begonde* en *begonste*, en buiten het rijm ook *begonnen* 892. Het deelwoord *begonnen* 28 in het rijm.

Naast *wi*, *si connen* komt geen *conen* voor.

Stoet wordt vaker gevonden dan *stont*, welke vorm in het rijm niet voorkomt.

Alleen in het rijm vinden wij *steet*, *geet*, *gedregen*, maar naast *staet*, *gaet*, *gedragen*, dat ook buiten het rijm de gewone vormen zijn.

Slechts tweemaal vinden wij een praeteritum met *e*, nl. *werp* 3195 en *versterf* 3956, anders overal *a*, zoodat deze twee waarschijnlijk wel aan den jongeren afschrijver toe te schrijven zijn.

In het praesens van *werden* is de *e* vrij vast, vormen met *o* zijn zeldzaam

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

b. v. 591, 1292. In *wort* 86 zit misschien de conj. praet., die geregeld *o* heeft, b. v. 1802, 1814, 2341, 3075 en misschien 31. In den ind. praet. vinden wij regelmatig *wart* of *waert* en *worden*.

Ook in *men gevon* 421 heeft men de *o* van den conj.

De conjunctief *waer* b. v. 485, 2330, 2361 naast het gewone *ware* is zeldzaam en misschien niet van den dichter.

Wisselvormen zijn verder *sande* 1333 en *sende* 536 naast het gewone *sinde*, *hi helt* 2780 naast het gewone *hilt*, *du hilts*, *si hilden*, de imperatief *sijt* 2593 naast *weest* of *weset*, het gerundium *te diene* 2474 naast *te dienne* b. v. 721, de conj. *wille* 725 naast *wele* b. v. 652, *wese* 9 zeker wel om eene cacophonie te vermijden, het part. *verghanghen* 3108 naast het gewone *vergaen*, *gemalen* 2453 naast *gemaelt* 2215, 2458, *brocht* b. v. 1997 naast *bracht* b. v. 2013.

Opmerkelijke vormen zijn nog *si behiet* (praes.) 651, *nemt* (imper.) 2439 eene vermenging van *nem* en *neemt*, *wach* 698 en *waghen* 2907 naast *woech* 2286, *ghi bekint* (praet.) 2185.

Dat deze vormenrijkdom niet alleen van de afschrijvers is, maar grootendeels van den dichter, blijkt uit vele der aangehaalde plaatsen, waar zij naast elkander in het rijm voorkomen, zonder dat men door tekstverandering een der beide vormen kan doen verdwijnen.

4. Het zelfstandig naamwoord. Ook hier is het onmogelijk met zekerheid te scheiden, wat van den dichter en wat van de afschrijvers is. Verder dan tot een algemeenen indruk komen wij niet.

Een meervoud op *s* is zeer zeldzaam: *cloesters* 101, *comans* 610.

Zonder uitgang vinden wij *man* 96, *coman* 1467, 1613, 1628, 1745, 1980, *vogel* 898 (naast *vogle* b. v. 1511)

en de onzijdige *huus* 101, *lier* 482, 2238 (naast *liere* 2245), *dinc* 553 (?), 2595, *ors* 844, 1420 (naast *orsse* b. v. 1817), *serpent* 1511 (naast *serpente* 899), *woert* 3708 (naast *woerde*).

Na een telwoord vinden wij *nacht* 532, 1773, 2471 (naast *nachte* 467, 491), *pont* 614, *ors* 621, *marc* 1810, 2637, 2777, *maent* 3424. Daarentegen alleen in den meervoudsvorm *dage* 535, 1788, 1799, 2277, *milen* 1796, 2360, 2407, *gelachte* 2365, 2386, *voete* 2394, *bisanten* 2611, 2624, 2695, 2699, 2712, 2731.

De woorden op *-er* hebben geregeld *-en*, met of zonder syncope: *lettren*, *lijstren*, *someren*, *bekeren*. Den uitgang *-e* hebben alleen *monstre* 101, *meestre* 1759.

Woorden op geaccentueerd *-ere* of *-are* komen niet voor, met den ongeaccentueerden of gesyncopeerden uitgang *riddere*, *riddre* (ook *ridder*), *portre*, *portwerdre* (ook *portwerder*), *spiere* en de meervouden *ridderen*, *riddren*, *portren*, *wachtren*, *spindren*.

De overige woorden met eene toonlooze slotlettergreep hebben meestal *e*: *pelgrime*, *mantele*, *vogle*, *haveke*, *dogede*, *miracle*, *wincle*, *penninge*, *scoenlakene*, doch ook *dogeden* 1558. In *kerstinen* 98, 106 naast *kerstine* 1404 hebben wij tweeërlei enkelvoud aan te nemen, met en zonder *-e*, dat wij b. v. vinden in 259 naast 435, zooals ook zeker wel in *tafien* naast *tafle*.

Voor het overige vinden wij den gewonen Mnl. regel, dat de op een consonant uitgaande woorden in het mv. *-e* hebben, de op eene toonlooze *e* uitgaande *-en*, onverschillig of zij oorspronkelijk sterk of zwak waren Voor de vreemde woorden geldt dezelfde regel.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Gespele 439, 1161, *note* 2554, *jeeste* 2456 kunnen dus van een enkv. zonder *e* zijn, ofschoon het eerste ook de oudere normale vorm zijn kan.

Daarentegen vinden wij een aantal vormen met *-en* i. pl. v. de oorspronkelijke *-e*: *scepen* 112, 121, *handen* 137, *tranen* 304, 2238, 2244, 3679, *torren* 2372, *contnghen* 3384, *coppen* 3895, naast *scepe* 1748, *hande* 818, 955, 1526, *trane* 482, 2290, *torre* 2376, *contnge* 1774, 2356, 2507, *coppe* 616', 1639, 1731,

en verder *weghen* 118 (misschien van een enkv. *wege*), *treken* 317, 332 (daarvan een enkv. *treke* 2134), *bisanten*. Misschien zijn er nog meer, maar in datiefvormen is het niet te onderscheiden.

Ook hier vinden wij dus vrij wat verscheidenheid van vormen naast elkander. Het sterkst is zeker wel het mv. van *coman*, waarvoor wij vier vormen vinden: *coman*, *comans*, *comanne* pass. en *comannen* 589. Van *kint* is het gewone mv. *kinder*, maar in den dat. ook *kinden* 430 en *kindren* 371; de laatste vorm ook in den gen. in vs. 183.

In den sterken genitief der eenlettergrepige ml. en onz. woorden is de uitgang *-es* regel: *daghes*, *zeewes*, *wives*, *lives*, doch ook *daechs* 2976, *sondaechs* 234, *gemaecs* 1849. Na eene toonlooze slotlettergreep is syncope regel: *contncs*, *sittens* 2237, *etens* 2250.

De vrouwelijke woorden op *-e* hebben regelmatig den genitief op *-en*, n. v. *minnen*, *haven*, *leringhen*, *scolen*, *amiën*, *pinen*, ook *werelden* 2225. Daarnaast vinden wij echter *joncfrouwe* 3027, *minne* 565, 1322, *scade* 786, *clage* 1191, *pine* 3003, zelfs *amie* 1267, dus vooral in het rijm.

De gen. *haers rouwe* 729 zal wel eene schrijffout zijn, vgl. vs. 3706; evenzoo *haers wille* 1942 naast *mijns onwillen* 2997.

Voor *continc* 773 vgl. Van Helten, *Mnl. Spr.* § 245 d.

De verwantschapsnamen op *-er* hebben nog zonder uitzondering den gen. en dat. zonder suffix: *vader*, *moeder*, *dochter*.

In den dat. sing. van manlijke en onzijdige woorden is de niet geapocopeerde vorm regel, als *wege*, *hove*, *breidele*, *twijfele*, *bogarde*, *pellene*, *jongelinge*, *condute*, *amise*; *spele*, *live*, *wive*, *kinde*, *gelale*, *goude*, *silvere*, *littekine*, *voedersele*, *scepe*. Maar steeds met apocope *continc* pass., *man* pass., *coman* 1434, *verman* 1807, *werd* 2018, *seriant* 1855, *keyser* 681, 2381, *huus* 1729, 1829, *hoef* 1556.

Verder nog *wijf* 252 (: *lijf*) naast *wive* pass. en, opmerkelijk, buiten het rijm steeds *ammirael* 1775, 2007, 2105, 2351, 3703, 3760, 3766, maar in het rijm steeds *ammirale* 695, 2341, 2474, 2974, 3075, 3363, 3418, 3831. 3920.

In *voet* 667 (: *stoet*) naast *voete* 3832 *boghaert* 2582 (: *middewaert*) naast *bogarde*, 2528, *appel* 645, *clerc* 3186 (: *werc*), *oom* 3957, *truwant* 3185 (: *lant*) hebben wij waarschijnlijk accusatieven te zien; misschien ook in *morter* 2363 en in enkele der zooeven genoemde plaatsen met *ammiruel*.

De manlijke en onz. woorden op *-e* hebben, voorzoover zij niet als *herte* en *scade* vrouwelijk geworden zijn, steeds den datief op *-e* *here* pass., *jonchere* 1719, *sone* 555, 1554, *geselle* 2063, *hoge* 2162, *sede* 3170, *wille* 1721, 2852, 3173, *bedde* 1920, *ende* 532, 535, 1196 (*tenden* 730 enz. is wel meerv.), *rike* 734, 1155, 1336, 3385, 3861, *eriterike* 2347, *gedochte* 2989. *geslachte* pass., *gedinge* 3492, *gereide* 1503, 1513, 1531, *gesmide* 1499, 1553, ook *hoste* 1618.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

In *vongnessen* 3375 hebben wij dus misschien een vrouwelijken vorm te zien. Of is het meervoud?

Eigenaardig is het met *rouwe*. Waar alleen een voorzetsel voorafgaat, zonder lidw. of adj.; is de dat. steeds *rouwen* 15, 33, 742, 820, 1122, 1147, 1240, 2855, 3593, maar met eenig bepalend woord steeds *rouwe* 345, 418, 1286, 2258, 2514, 3061, behalve 2278. Dat in het eerste geval het woord steeds vrouwelijk zou zijn, is niet aan te nemen. Wij hebben dus hier zeker met een meervoud te doen, dat wij in 3195 ook in den acc. vinden.

Ammirale 3210 is een datiefvorm in den accusativus van een woord, dat eenigszins als eigennaam gevoeld werd.

Bij de vrouwelijke woorden vinden wij de gewone veelheid van vormen, maar met eenige voorliefde voor de oudere.

a. Van *ô*-, *jô*- en oude *i*-stammen gaat 69 maal de dat. op -*en* uit, 31 maal op -*e* en 3 maal op de consonant, nl.: *stont* 171, 1590, *wijs* 3540, dus twee van de drie keeren in het rijm.

Van de zich hierbij aansluitende vreemde woorden vinden wij 38 maal een dat. op -*en*, 9 maal op -*e* en 12 maal op de consonant, nl. *port* 433, 511, *even* 1618, *camer* 2914, *merct* 588, 683, *marct* 609, 830, 1333, 1395, 1619, 3807. Hiernaast vinden wij ook 6 maal *cameren*; van de andere genoemde woorden komen verder geene datiefvormen voor.

Van *dinc*, dat zoowel vr. als onz. is, vinden wij in het eerste geval den dat. *dinc* 1456, 2145, als onz. *dinge* b. v. 1846.

b. Van de *n*-stammen vinden wij 17 datieven op -*en* tegen 6 op -*e* nl. *vrouwe* 1692, *joncfrouwe* 720, *sonne* 2402, *voestre* 257, *herte* 1036, 2117.

c. De *i*- en *u*-stammen met langen klinker en de consonantstammen hebben gewoonlijk, 45 maal, den datief zonder uitgang. Regelmatig zijn dus *werelt* 8, *hant* 7, *doot* 6, *noot* 5, *maent* 2, *vaert* 2, *wet* 1, *tijt* 1, *zee* 1, *drachi* 1, *list* of *lust* 4, *crachi* 1, *nachi* 2, *scoenheit* 1, *wijsheit* 1, *waerheit* 1, *valscheit* 1.

Daarnaast echter *liste* of *luste* 8, *crachte* 3, *nachte* 3, *scoude* 3, *hude* 2, *borghe* 1, *gichte* 1, *anxte* 1;

en met -*en*: *bendecheden* 2352, *scoenheden* 3581, 3598, *vruchten* 3340.

d. Van de *i*- en *u*-stammen met korten klinker gaat 18 maal de dat. op de consonant uit, nl. *bliscap* 10, *stat* 8, tegen 5 maal op -*e*, nl. *stede* 2, *stade* 1, *zele* of *zale* 2. Daarnaast misschien driemaal op -*en*, nl. *bliscapen* 15, 702, 1182.

Onder de op een consonant eindigende vormen kunnen ook nog accusatieven zijn (na een voorzetsel), terwijl vooral van de onder *c* en *d* genoemde vormen op -*en* vele meervoud kunnen zijn, nl. sommige abstracta b. v. *bliscapen* 15, 702, wat in 1178 zeker meervoud is.

5. Het bijvoeglijk naamwoord. De verbuiging van het adjectief wijkt niet van de gewone af. Vormen toch als *groten list* 1430, *te volle* 1618, *enen guldine cop* 1704 enz. moeten als schrijffouten beschouwd worden, tegenover de vele plaatsen, waar de regelmatige vormen voorkomen.

Evenmin vertoonen *in grote pine* 1237 enz. bijzondere datiefvormen: het is de accusativus, die na *in* tallooze malen voorkomt.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Wel bevat deze tekst een aantal opmerkelijke vormen, maar deze zijn in de spraakkunsten voldoende besproken.

6. Het voornaamwoord. Van het persoonl. vnw. is de dat. en acc. sing. *heme* of *hem*. De eerste vorm is in het rijm de meest gebruikelijke, de tweede buiten het rijm. Beide komen echter zoo vaak voor, dat zij tot het dialect van den dichter moeten behoord hebben. Het verschil in het gebruik berust eensdeels op den klemtoon, anderdeels daarop, dat het aantal rijmwoorden vooral voor *hem* zeer gering is.

De ook elders zeer zeldzame vorm *hen* behoeft in dezen tekst niet aangenomen te worden. In vss. 242, 1344, 1588, 1878 moeten *dedē*, *dochtē*, *tolē* en *hē* tot *dedem*, *dochtem*, *tolem* en *hem* aangevuld worden, terwijl in 1567 *ben*: *hen* zeker wel veranderd moet worden in *bem*: *hem*, zooals ook 551, 779, 2780 en 3006 gelezen wordt.

In het vrouwelijk luidt deze naamval *hare* of *haer*; de laatste vorm komt echter niet in het rijm voor.

De dat. en acc. plur. is *hem* voor alle geslachten. Den jongeren afschrijver was dit waarschijnlijk niet duidelijk meer, zoodat hij in vs. 3153 eene fout maakte. In 1262, 2979 daarentegen is *hem* gebleven, ofschoon daar van twee vrouwen gesproken wordt. *Haer* in 2500, dat met afkorting geschreven is, is misschien niet oorspronkelijk. Tegen *hen* 1593. 2488 is echter niet het minste bezwaar.

Van de possessiva zijn de geapocopeerde vormen *mijn*, *dijn*, *sijn*, *haer*, *u* veel talrijker dan *mine* enz., zoowel in het enkelv. als in het meervoud. Doch *minen* enz., *haerre*, *harre*, *onse* worden niet of hoogst zelden geapocopeerd: *ons kint* 373 naast *onse kint* 381, *een sc. name* 238.

De genitivus *ons* 1274, 3498 enz. moet naast *mijns*, *haers* enz. als eene samentrekking beschouwd worden.

Naast het gewone *haerre*, *harre* is *hare* 3258 misschien wel eene schrijffout.

Tweemaal schijnt een dat. pl. fem. op *r* voor te komen, vss. 2450 en 2839. Dat moet echter wel veranderd worden, vgl. 2865.

Als lidwoord gebruikt zijn *die*, *dat*, *des*, *der*, *den* de gewone vormen van het demonstratief; eene enkele maal ook *de*, b. v. 177, 227, 2794 en in de verbinding *de selve*, b. v. 3046, waarvan echter een gen. *dies selves* 239.

Opmerking verdienen nog:

dese acc. s. m. 812, misschien eene fout van den afschrijver, die *rouwe* ook vrouwelijk kende;

haers self lijf 251, indien dit althans geene schrijffout is voor *haers selfs lijf*;

iemen en *niemen* pass. in beide gedeelten, waarnaast *iement* en *niement* alleen in A^1 gevonden worden.

7. De telwoorden worden gewoonlijk met cijfers geschreven, zoodat over de verbuiging niet veel te zeggen valt.

Voor *een* vinden wij 152 .i. of .j. tegen 52 maal het voluit geschreven woord. De verbuiging is zeer regelmatig. Opmerking verdienen alleen de n. s. f. *een* 1488 en de a. s. m. *een* 238.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Verder vinden wij voluit:

twee 1634, 3395, 3452, 3520, 3824; *twi* - 690, 1399; *twier* 3147, 3274 *tween* 3606;

drie 1590, 3424; *drier* 2188; *drien* 3088;

vier 2411; *viere* 986, 1015, 1444 2483; *vieren* 806;

sevene 718; *sevenwerf* 2428, 2461, 3432;

tienwerf 1586;

viertien 2471; *viertiene* 3582;

hondert 2373;

vierde 2425.

Alle overige getallen staan in cijfers.

8. Evenals voor de klank- en vormleer geeft deze tekst voor de syntaxis een aantal voorbeelden van opmerkelijke verschijnselen, die echter ook elders besproken worden en die dus hier niet behoeven herhaald te worden. Alleen wil ik wijzen op het groote aantal accusatieven na voorzetsels. Na *in* b. v. wordt tallooze malen een acc. gebruikt, ook waar men een datief zou verwachten, vooral als het woord onzijdig is. *In den lande* b. v. komt niet voor, wel *in vremden lande* 817, *in welken lande* 1380, 1375, *in andren lande* 1825. Blijkbaar waren de uitdrukkingen met den datief voor den dichter reeds vaste formules geworden.

Voor zoover het wenschelijk scheen, zijn andere syntactische eigenaardigheden in de aanteekeningen besproken, b. v. op vss. 46, 157, 238, 711, 1213. 1613. 1724. 2120, 3575, 3753, 3862.

Eene enkele, die eigenlijk ook in de aanteekeningen behoorde, moge hier nog een plaatsje vinden.

Vs. 225. Een meervoud, waar wij thans een enkelv. gebruiken, vindt men in *ten hoefden* 904, 961, *ten voeten* 974, 2661, 3766, *tenden* 730, 1549, 1550, 2526, *borden* 3183, *siden* 3183, *stonden* 225, 1095, 1717, 2171, 3103, *liden* 208, *slapen* 3237, *rouwen* pass., *sorgen* 341, 537, *pinen* 577, 1354, 2214, *hoghen* 51, *vromen* 2826, *scaden* 2826, *sculden* 3553, *genaden* 3365, *eren* 398, 1408, 1475, 2184, 2825, 3220, *hopen* 3001, *loven* 3423, *minnen* 2, 6, 33, 38, 316, 2038, 2148, 3001, *seden* 711;

misschien ook in *scoenheden* 3581, 3598, *bliscapen* 15, 702, 1178, *vrienscapen* 2641, *meestrien* 932, 2369, *loverien* 557, *goeclien* 2487, 3124, *dieften* 3512, *gichten* 2641, 2785, *vruchten* 3340, *hulpen* 3085, *haven* 593, 611, 846, 1475. 2691, 2733, 2759, *maten* 1787, *redenen* 21, *vongnessen* 3375.

Vgl. Verdam in *Tdschr.* IV, 235; Van Helten, *Mnl. Spr.* § 270, opm. 2; Franck, *Mnl. Gr.* § 188, Anm. 3; Stoett, *Synt.*[2] § 197.

9. Van de stilistische eigenaardigheden van den dichter is er geene zoo in het oog vallend als zijne zucht naar afwisseling in het gebruik van gelijkwaardige woordvormen. Dit treft ons te meer, terwijl hij daarentegen woorden en uitdrukkingen, ook rijmen, gaarne herhaalt.

In de voorgaande bespreking der taalvormen is reeds eenige malen op deze bijzonderheid gewezen. Andere voorbeelden vindt de lezer spoedig genoeg.

Meermalen is die veelvormigheid ten behoeve van het rijm gebruikt, zooals de dichter zelf in vss. 19 vlgg. reeds mededeelt. Daardoor vinden

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

wij in het rijm verscheidene vormen, die hij elders in het geheel niet gebruikt, b. v. *soe* 3344, *ga* 1281, *sande* 1333, *dare* 1428, 2480, *datte* 1472, 3821, *das* 158, 582, 3953. Deze rijmen bewijzen dus niet, dat die vormen tot het dialect des dichters behoorden, maar alleen dat hij ze kende.

Bij dezen stand van zaken is het onmogelijk met zekerheid te scheiden wat van den dichter, wat van de afschrijvers is. Maar de algemeene indruk, dien wij ontvangen, is, dat over het geheel de taalvormen wijzen op een vrij wat eerderen tijd dan die van het handschrift. Het gedicht moet op grond van de taal zeer zeker tot de 13e eeuw gebracht worden, misschien wel eerder tot het midden dan tot het einde.

Het dialect van den dichter is moeilijk te bepalen, vooral doordat hij blijkbaar een zeer ontwikkeld man was en hij dus zooveel mogelijk de algemeen gangbare schrijftaal gebruikte. Maar hij was geen taalkundige en nam herhaaldelijk, vooral in het rijm, dialectvormen over, die hij in zijne lectuur vond en die hij daarom als tot de schrijftaal behoorende kon beschouwen. Wanneer hij bovendien beschaafde en hoogstaande personen uit andere streken sommige vormen hoorde gebruiken, die in zijne omgeving niet algemeen waren, kon hij meenen, dat deze tot de beschaafde spreektaal behoorden. De dialecteigenaardigheden uit zijn eigen streek daarentegen kon hij gemakkelijk als zoodanig herkennen en vermijden.

Aangezien wij nu doorloopend geene kenmerkende dialecteigenaardigheden vinden, maar wel sporadisch een zeker aantal Brabantsche en enkele Westvlaamsche, terwijl alle andere ontbreken, zijn wij gerechtigd daaruit de gevolgtrekking te maken, dat de dichter tusschen de genoemde dialecten woonde, en dus een Oostvlaming was.

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

X. Beoordeeling van het gedicht.

Eene letterlijke vertaling, woord voor woord, heeft Diederic niet geleverd. Hij heeft zijn voorbeeld goed gelezen, in zich opgenomen en nagedicht. Daarbij was het zijne bedoeling niets wezenlijks weg te laten, noch bij te voegen. Wel kon hij eene wijdloopige beschrijving bekorten of eene al te korte wat verduidelijken. Kon hij daarbij eene woordelijke vertaling geven, des te beter.

Op sommige plaatsen heeft hij echter zijn voorbeeld niet begrepen, ofschoon wij ook daar eene enkele maal de mogelijkheid moeten erkennen, dat reeds in zijn voorbeeld iets anders stond, of dat de tekst daar onduidelijk was. Jonckbloets oordeel [1]), dat Diederic het Fransch niet voldoende verstond, is in allen gevalle onverdiend. Verscheidene door hem als vertaalfouten aangehaalde plaatsen zijn dat zeker niet.

Vss. 433, 507. In Fr 317, 363 heet de zuster der koningin *Sebile*. Maar aan de laatste plaats gaat een vers vooraf, waar zij *s'ante* d. i. „zijne tante" genoemd wordt. Misschien stond in Diederic's voorbeeld *sante*. Hij noemt haar nu *vrouwe Sante* en maakt van Sebile hare dochter, wat ook in de volgende regels nog verscheidene veranderingen medebracht.

Vss. 904—918. Van dit wonderlijke beeld weet Fr niets. Daar wordt eene dergelijke beschrijving gegeven van den zerk, die het graf dekt, vs. 551: „Cele *piere* qui sus gisoit". Blijkbaar heeft Diederic *piere* als „beeld" opgevat en vs. 554 niet begrepen: „Moult reluisoit contre soleil". Dit *contre* heeft hem in de war gebracht en zoo krijgen wij het beeld, dat „emmer boet sijn hant ter sonnen waert gerect".

Ook de uitdrukking *trifoire de Salomon* voor „prachtig drijf- of inlegwerk" was hem onbekend [2]) en daardoor vertaalde hij

Si fut entaillie environ
De la trifoire Salemon

met

Bider wijsheit van Salomoene
Ende bi haers selfs list groet
Makeden sijt.

---

[1]) *Gesch. der Mnl. Dichtkunst* II, 237.

[2]) Dit *de Salomon* wordt in de romans dikwijls gebruikt om „prachtig" enz. weer te geven.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Blijkbaar dacht hij hier aan het *trivium*.

Vs. 1138. Als Floris over het verlies van Blancefloer klaagt, zegt hij o. a.

Wi waren in enen dage geboren
Ende gewonnen in ere nacht,
Dus waest *gereken* ende geacht.

Dat de datum van het „gewinnen" niet anders dan door berekening kan vastgesteld worden, vinden wij eene vrij nuchtere opmerking. Maar Diederic vond die blijkbaar nog al scherpzinnig en heeft daarom ook reeds eerder, nl. in vs. 227, het „rekenen" ingevoegd. Toch is het niets dan eene fout in de vertaling van Fr 716 „Si com nos meres ont conté."

Diederic heeft *conter* = „vertellen" verward met *conter* „tellen, rekenen". Saga 8.7 heeft het goed vertaald; in de andere vertalingen komt dit niet voor.

Vss. 1491—1496. De zonderlinge beschrijving van den kop van het paard is ook een gevolg van een slecht begrepen voorbeeld. Hs. B heeft na de vermelding, dat het paard aan de eene zijde wit, aan de andere rood was, achter vs. 966 nog:

Mes c'une teche avoit merveille (l. vermeille)
El blanc du chief, desus la hanche (l. l'oreille),
Et el vermeil, desus la hanche
Si r'avoit une teche blanche.

In het wit was dus aan den kop eene roode vlek, en in het rood eene witte vlek. Blijkbaar heeft Diederic *teche* niet verstaan.

Vs. 1953. Fr 1287 vertelt van een arm der zee, die *l'Enfer* genoemd werd. Diederic maakt er een *water* van, *die Fire hiet*. In Zw. 720 heet het *Faer*, in de andere vertalingen wordt geen naam genoemd.

Verschillende andere plaatsen, waar men eene vertaalfout vermoed heeft, komen op rekening van het voorbeeld of van de afschrijvers. Zie b. v. de aanteekeningen op vss. 695, 1674, 2310, 3062.

De bijvoegingen, uitlatingen en veranderingen, die met meer of minder waarschijnlijkheid reeds in zijn voorbeeld verondersteld mogen worden, zijn in hoofdstuk VI behandeld. Hier hebben wij alleen te maken met die, welke van Diederic zelven zijn en eene uiting van zijne meerdere of mindere kunstvaardigheid.

Hieronder zijn er eenige, die zeker eene verbetering genoemd moeten worden.

Vs. 2295. In Fr 1512 zegt Licoris alleen, dat de jongeman zoo op Blancefloer gelijkt, dat zij zeker zijne zuster is. Waarop Floris zegt „non frere, mais ami", om dadelijk daarop te laten volgen „mais freres, dame; jou mesdi".

De bijvoeging in 2295 „ooht haer lief" maakt den uitroep van Floris en het dadelijk weer terugnemen daarvan veel natuurlijker. Werd de lezing van D door andere vertalingen gesteund, dan zouden wij vermoeden, dat deze oorspronkelijk was; nu is het waarschijnlijk eene kleine verbetering van Diederic.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Vss. 2856—2863. De opsomming der bloemen ontbreekt in alle andere bewerkingen. Oorspronkelijk is zij waarschijnlijk niet: dan zou de lijst allicht grooter zijn. Maar wel is deze bijvoeging geheel in den geest en den stijl van den roman. Dit is dus eene zeer geslaagde bijvoeging. Evenzoo is het vss. 3864 vlgg. met de opsomming der speeltuigen.

Vs. 2921. Het lachen van Claris wordt ook nergens anders gevonden en moet evenzeer eene gelukkige uitbreiding genoemd worden.

Vs. 2950. Fr 2089 zegt alleen, dat Claris dadelijk begreep, wie uit de mand met bloemen sprong. Diederic vond dit zonder nadere verklaring waarschijnlijk al te scherpzinnig en maakte dus nog eens gebruik van de groote gelijkenis. Ook hier doet hij het zoo natuurlijk en ongedwongen, dat het eene verbeterende aanvulling moet genoemd worden. Men vergelijke maar eens, op wat voor onhandige wijze Fleck deze gaping aanvult.

Vss. 3136—3139. Van den ring wordt hier in Fr 2225 nog niet gesproken. evenmin in F, Eng, Ndd en Saga.

Eerst Fr 2525 vlg., waar de kinderen naar de rechtszitting worden gevoerd. wordt weer de ring vermeld. Deze beide verzen zijn vertaald in D 3538 vlg., Eng 1127, Ndd 1273. D heeft blijkbaar gevoeld, dat dit te weinig was, dat Blancefloer hierdoor niet voldoende de groote kracht van den ring kon kennen, en heeft daarom reeds in 3136 vlgg. ingevoegd, dat Floris haar alles van den ring vertelde. Ook F heeft de leemte gevoeld en laat nu vss. 6718—6729 Floris onderweg een heel verhaal doen, dat daar wel wat misplaatst is

Vss. 3386—3405. Deze beschrijving van het paleis ontbreekt in Fr, Ndd en Saga. Eng 1077 doet het in een enkelen regel af. In F vergadert de emir de heeren in zijn tuin.

Ook deze bijvoeging is hier zoo goed op hare plaats, dat wij ons niet verwonderen zouden, als er nog eens een oude Fransche tekst gevonden werd, waarin zij voorkwam. Tot zoolang echter moeten wij het als eene verdienstelijke uitbreiding van D beschouwen.

De overige bijvoegingen dienen alleen tot verfraaiing of verduidelijking, maar meermalen geven wij aan den korteren Franschen tekst de voorkeur.

Vss. 181—184 beantwoorden aan Fr 127 „Es-vos le roi en la cité". Hier wordt dus niet iets nieuws of iets anders verteld, maar D maakt de voorstelling duidelijker en aanschouwelijker door uitvoeriger precies hetzelfde mede te deelen. Dergelijke uitbreidingen zijn er vele [1]), zoodat de vertaling dan ook, niettegenstaande vele bekortingen, duizend verzen langer is geworden dan het oorspronkelijke. Het zou echter nergens toe dienen, al die plaatsen hier te bespreken of op te noemen. Uit enkele blijkt de werkwijze van den dichter voldoende.

[1]) Een typisch voorbeeld is ook vss. 2796—2817 = Fr 1993—2004.

Kalff, *Gesch. der Ndl. Lett.* I 128 noemt nog de volgende plaatsen, die echter m. i. niet tot de meest kenmerkende behooren: 213—230, 322—348, 472—493, 2147—2153, 2223—2247, 2750—2815, 3163—3185, 3366—3381.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Vss. 272—284 beantwoorden aan Fr 189, 190

En un lit tout seul les couchoit
Andeus paissoit et abevroit.

Deze sentimenteele uitbreiding is echter waarschijnlijk van een afschrijver. Diederic is op andere plaatsen eerder geneigd tot eene meer praktische beschouwing. Men lette ook op de gelijkheid van vss. 272 en 285.

Vss. 334, 335. Dat D hier de namen van beroemde schrijvers over de liefde noemt in plaats van de *livres paienors* van Fr 225 is eene nauwkeurigheid, waardoor hij toont ook zelf een ontwikkeld man te zijn. F 713 behoudt „diu buoch von minnen". Vgl. de aant. op vs. 320.

Vss. 380—383 = Fr 287 „El dist: „Comment?" "

Vss. 433—449 zijn eene uitbreiding van Fr 317—322. D vond blijkbaar, dat de koning te gauw toegaf, als niet zijne vrouw wat duidelijker hare bedoeling zeide. Het was hem niet voldoende, dat hij in vss. 509—516 vertelde, hoe het Floris te Montorié ging.

Vss. 535—586. Deze opmerking ontbreekt in alle andere bewerkingen. Maar Diederic voelde hier behoefte aan een argument, evenals in de zooeven besproken plaats en in vele andere. Wat hij daarvoor geeft, is zoo goed, dat het best in het oorspronkelijke had kunnen staan.

Vss. 838—850. Hiervoor heeft Fr 516 alleen „Au roi fu tous l'avoirs rendus". Deze onnoodige, maar niet met den epischen stijl strijdige, herhaling wordt ook niet in F 1867 gevonden. Eng 205—208 en Saga 7. 12 noemen alleen nog eens den gouden kop.

Vs. 1430 is hier een zeer mat argument, dat Diederic niet had behoeven in te voegen.

Vss. 1921—1930. Fr 1269 zegt alleen:

Quant Floire dort, et ses cuers veille,
O Blanceflor jue et conseille.

De bijzonderheden van den inhoud van den droom zijn dus door Diederic er bijgevoegd.

Vss. 2658 vlgg. Dat Floris te paard zat, wordt in geene enkele bewerking der 1e groep verteld, wel in die der 2e groep. Het is hier zeker eene minder geslaagde verfraaiing van Diederic, want het komt wel eenigszins in strijd met het volgende, dat hij den omvang „met sinen voeten" mat.

Evenmin worden in de andere bewerkingen de schildknechten genoemd. In plaats daarvan brengt Daris hem op weg. Fr 1935 heeft:

Floire se lieve par matin
Et Daires le mist au chemin.

Rikelic in vs. 2659 is dus ook eene bijvoeging in D, die genoeg voor de hand lag, om er geene bijzondere beteekenis aan te hechten, dat ook F 4922 invoegt „rîliche und wol becleit".

Vss. 2821—2825. Eene kleine uitbreiding, door Diederic aan zijne lectuur ontleend: zie de aant

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Vss. 2881—2883. Deze opmerking komt er zoo nuchter tusschen, dat wij die zeker op rekening van een afschrijver zouden willen stellen, als het een even aantal regels was. Waarschijnlijk was het rijmdwang; toen de dichter eenmaal *inne* had, lag *kinne* zeer voor de hand.

Vss. 3721, 3722 is eene zeer prozaische bijvoeging, die nergens anders gevonden wordt, en die wij gaarne zouden missen.

Eene geheele reeks schijnbare bijvoegingen zijn niets anders dan een vooruitloopen op hetgeen later komt, hetzij de dichter een feit vooruit mededeelt of eene uitdrukking aan een later gedeelte ontleent. Ook hier is het niet noodig alle plaatsen te noemen.

Vss 92, 93 zijn waarschijnlijk eene proleps van vs. 234 (zie blz. LXX).

Vs. 227. Hier is het *rekenen* overgenomen uit vs. 1138, waar het eene vertaalfout is.

Vss. 315—320 zijn eene voorafgaande herhaling van vss. 350—354, die hier eigenlijk misplaatst is. Vs. 319 is bijna letterlijk vs. 354.

Vss. 374—379 zijn ontleend aan vss. 403—407, de vertaling van Fr 300—304.

Vss. 410—420. Diederic laat hier een argument gebruiken, ontleend aan hetgeen later, vss. 1205—1226, werkelijk gebeurt.

Vs. 433 beantwoordt aan Fr 317, doch hier wordt reeds *vrouwe Sanie* genoemd, terwijl *s'anie* eerst voorkomt in Fr 359, waarvan vs. 507 de vertaling is.

Vs. 1104. Het *gebloeide velt* is overgenomen uit vss. 1202, de vertaling van Fr 778.

Vs. 2266. De woorden *hier boven* enz. zijn genomen uit vs. 2803.

Vs. 2286. Hier heeft Fr 1522 alleen „Et li amirals l'acata", zonder dat de koopprijs genoemd wordt, waar ook alle anderen van zwijgen. Dit vers is dus ontleend aan vs. 3428.

Vs. 2425 is overgenomen uit vs. 2892.

Vss. 2836—2843. Hier zegt de torenwachter reeds, wat hij doen zal, terwijl hij zich Fr 2019 nog eerst bedenken moet.

Vs. 3019. Deze opmerking is hier geheel misplaatst en genomen uit den lateren liefdetwist der kinderen, waar zij terecht voorkomt vss. 3529, 3543, 3553, 3569, 3662, 3690.

Vs. 3087. Het eten en drinken wordt hier al genoemd in aansluiting aan vs. 3155.

Vs. 3377. De twee *sertanten* worden hier in Fr 2224 nog niet genoemd, maar in 2507, waarvan vs. 3520 de vertaling is.

Dit vooruitloopen op hetgeen later volgt, houdt verband met Diederic's neiging tot herhaling van het vroegere.

De *dorperen* en *doren* uit vs. 3 worden herhaald in vs. 1007, waarvoor Fr 632 heeft „qui ja d'amor ne se penassent."

Vs. 7 is herhaald in vs. 15, vs. 17 in vs. 1187, vss. 32 en 33 in vss. 44 en 45. Door het geheele gedicht heen kan men tal van voorbeelden van deze liefhebberij vinden. Soms wordt een enkel woord herhaald, soms eene geheele uitdrukking, ook wel eens een teekenende bijzonderheid, zooals de

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

herhaling van vs. 2473 in vs. 2975. Het is dezelfde eigenaardigheid, die wij ook in het gebruik der rijmen hebben opgemerkt.

Meermalen ontbreekt bij deze herhalingen de bedoelde bijzonderheid op hare eigenlijke plaats, zoodat het eene verschikking wordt, b. v. als in vss. 1768—1782 Floris gedurende de reis aan den schipper zegt, dat hij bij het feest te Babylon goede zaken hoopt te doen, wat hij in Fr zegt, voordat de reis begint.

Sommige uitlatingen en bekortingen zullen wel aan Diederic's opvatting van het schoone moeten worden toegeschreven.

Vss. 340—348 geven in plaats van Fr 230—260 slechts eenige algemeenheden, waarbij vs. 346 vooruit overgenomen is uit vs. 526. Weggelaten is dus, dat de kinderen uit de school komende elkander kussen en omhelzen, evenals de beschrijving van den tuin, waar de vogels van liefde kweelen, en dat zij met gouden en zilveren griffels op ivoren wastafelen minneliederen schrijven. Dit alles was Diederic zeker te sterk voor zoo jonge kinderen.

F 743—834 heeft die beschrijving nog uitgebreid met een paar voor kinderen onmogelijke redeneeringen.

Vs. 520—532 moeten beantwoorden aan Fr 371—380, maar bevatten zoogoed als niets daarvan. De vergelijking met den vruchtboom was Diederic zeker te zinnelijk, vooral het slot. Zij past ook zoo weinig in den toon van het verhaal, dat wij geneigd zijn het voor eene interpolatie in Fr te houden, niettegenstaande D 526 = Fr 376 is. In geene der andere vertalingen wordt deze vergelijking gevonden.

Vs. 933. In Fr 585 vlgg. wordt nog verteld, dat de beelden „par ingremance" tot elkander spraken. Waarschijnlijk heeft Diederic gemoedsbezwaren tegen deze nigromantie gehad, al noemt hij dan ook in vs. 2487 de *goeclé*. De verzen zijn wel vertaald in F 2030, Ndd 457.

Vss. 2479—2494. In de beschrijving van de haremwachters heeft Diederic blijkbaar opzettelijk de bijzonderheden uit Fr 1683—1706 overgeslagen, omdat hij die minder passend vond. Ook F 4337 vlgg. heeft ze niet overgenomen en zelfs Fr B heeft veranderd; daarentegen heeft Eng 665 vlgg. nauwkeurig vertaald en ook Saga 16. 13 heeft ze niet overgeslagen.

Vss. 3579—3606 bevatten een veel kortere beschrijving der schoonheid van Floris en Blancefloer, vooral van de laatste, dan Fr 2564—2628. Daarentegen heeft F 6815—6942 nog sterk uitgebreid. Waarschijnlijk heeft Diederic hier opzettelijk bekort, omdat de gang van het verhaal te veel werd opgehouden door deze uitweiding. Of heeft hij ook dit te zinnelijk gevonden? In Eng en Saga ontbreekt deze beschrijving.

Ook onder de door Diederic gemaakte veranderingen zijn er, waar hij de voorstelling gepaster of waarschijnlijker wilde maken.

Vs. 2910, waaruit vs. 2425 is overgenomen, zegt dat Blancefloer op de bovenste verdieping woont. Hoe Diederic daartoe komt, is niet duidelijk. Meende hij soms, dat het eene eer was zoo hoog te wonen? Fr 2051 zegt „A la chambre lez le degré Qui va au lit a l'amiré". Dat heeft Diederic zeker eene minder gepaste uitdrukking gevonden. In F, Eng en Saga ontbreekt deze plaatsbepaling.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Vss. 3534 vlgg. komen in de plaats van Fr 2521 vlg., waar Floris verklaart tweemaal te willen sterven, wat in Eng 1121 en F 6702 is overgenomen. Diederic zal dit overdreven en onnatuurlijk gevonden hebben.

Vss. 133 vlgg. Terwijl in Fr 88, en evenzoo F 410 vlgg., uitdrukkelijk gezegd wordt, dat de pelgrims zich niet verdedigden, laat D hen dat wel doen. Daardoor wordt nu de argumenteering in vs. 142 wel wat zwak. Maar Diederic kon zich de lijdzaamheid der pelgrims waarschijnlijk evenmin goed voorstellen als de schrijver van Saga, die 1. 5 de pelgrims zich met hunne stokken laat verdedigen.

Vss. 147 en 172. Hier heeft Diederic het verhaal geographisch juister trachten te maken; zie de aant.

Vss. 1875 vlgg. Diederic vond blijkbaar de voorstelling in Fr 1240 onwaarschijnlijk. Vgl. hoofdstuk VI, bl. LXXVII.

Vs. 2098. Hier spreekt Floris tot zich zelven, terwijl Fr 1387 een lange redetwist tusschen *Savoir* en *Amors* begint. Het moet zeker eene verbetering genoemd worden, dat Diederic die hier geheel misplaatste allegorische personen verwijderd heeft. Wel vinden wij ze even genoemd in vss. 2149 en 2153, maar daar is het niet hinderlijk. Fleck heeft daarentegen in vss. 3740—3870 den strijd tusschen *Wisheit* en *Minne* nog veel uitvoeriger geschilderd. Sundmacher bl. 30 rekent deze episode „zu den gelungensten Stellen des mhd. Gedichts". Zoo kunnen de smaken verschillen.

Eng heeft dit gedeelte weggelaten; Saga 14. 14 geeft kort den inhoud, maar zonder allegorie.

Vs. 1764. In overeenstemming met Nederlandsche toestanden is het, dat hier — ook in F 3288 — de matrozen het zeil ophalen, terwijl zij Fr 1166 de raas ophijschen. Zoo laat ook D 1743 den wind naar het Noorden draaien, terwijl Fr 1134 alleen gezegd wordt, dat de wind gedraaid was. F 3228 zegt, dat de wind ging liggen.

Vs. 2388. Waarom Diederic hier veranderd heeft, is niet duidelijk. Vgl. de aant. In de beschrijving van den toren zijn trouwens verscheidene afwijkingen in de bijzonderheden.

Vs. 2451. Terwijl volgens Fr 1655 *le cieus* d. i. „het plafond" beschilderd is, vertelt D het van de *dorenluken*. Men zou aan eene vertaalfout kunnen denken, maar volgens Saga 16.10 zijn de wanden, volgens F 4187 het plafond en de muren beschilderd. Wij hebben dus eene vrije vertaling, of het oorspronkelijke is iets uitgebreider geweest.

Vs. 3765. Ook hier ontgaat ons de reden der verandering. Fr 2760 wordt verteld, dat een bisschop ten voordeele van de kinderen begon te spreken:

Dont saut un evesques sor piés,
Qui del pardon estoit moult liés.

Bij Diederic valt de bisschop „den ammirael ten voeten". Toch wist hij wel, dat de raadslieden van den emir opstonden, wanneer zij begonnen te spreken; vgl. vss. 3488, 3504. Op de laatste plaats wordt het zelfs in Fr niet vermeld. Maar ook in vs. 3635 heeft D er het „oemoedelike knielen" bijgevoegd.

Eene eigenaardige verandering vinden wij in vs. 1356, waar Diederic zijn

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

eigen naam gesteld heeft in de plaats van Cato in sommige, van Plato en Chalcides in andere bewerkingen.

De omvangrijkste verandering is in de inleiding. Alleen het begin komt overeen met Fr 1—5, terwijl de inhoud van Fr 7—30, dat is de verbinding van het verhaal met Karel den Grooten, aan het einde van het gedicht geplaatst is. De gezochte voorstelling, dat de dichter zijn verhaal gehoord heeft in een gezelschap van schoone jonkvrouwen, die over liefde praatten, heeft Diederic weggelaten, wat voor zijn goeden smaak getuigt. Fleck heeft de geheele inleiding van Fr overgenomen en tot 359 verzen uitgebreid [1]).

Tal van kleinere veranderingen, vooral ook in namen en getallen, zijn in verschillende aanteekeningen aangewezen.

Als vertaler verdient Diederic dus allen lof. Geen der anderen heeft het oorspronkelijke zoo getrouw weergegeven, zoowel wat den inhoud als den geest betreft. Tegenover enkele plaatsen, waar hij zijn voorbeeld niet begrepen heeft, of door eene bijvoeging of verandering de voorstelling minder aantrekkelijk heeft gemaakt, staan vele plaatsen, waar hij van een juist inzicht blijk geeft. Vooral bij vergelijking met Fleck komt dit sterk aan het licht. Diederic heeft het eenvoudige verhaal zijn karakter laten behouden en het niet bedorven door wijdloopige moralisatiën of psychologische beschouwingen. Hij heeft nooit vergeten, dat de hoofdpersonen kinderen waren [2]). Het overdrevene en het al te zinnelijke heeft hij hier en daar verwijderd, en aan het geheel dat teere, idyllische laten behouden, dat er het bekoorlijke van uitmaakt. Waar hij iets invoegt, is het bijna altijd in overeenstemming niet alleen met de feiten, maar ook met den geest van het verhaal. Voor overdrijving van het sentimenteele heeft hij zich gewacht, en het gehee zoo waarschijnlijk gemaakt, als met de gegeven stof mogelijk was. Toch is hij daarbij slechts hoogst zelden in het prozaische vervallen [3]).

Hij was een ontwikkeld man, die zeker veel had gelezen en waarschijnlijk veel levenservaring had. Zijne taal is altijd beschaafd en goed verzorgd; platheden en slordigheden vindt men bij hem niet. Met genoegen luisteren wij naar zijn vloeiend en welluidend verhaal. Als goed verteller weet hij een aangenamen vorm te vinden voor zijne gedachten, zonder dat hij steeds aan de schoolsche vormen behoeft te denken. Daardoor vindt men wel vrije constructies van zijne zinnen, maar geene andere dan die onder beschaafde lieden gehoord werden.

---

[1]) Sommer bl. XIII en Sundmacher bl. 23 en 24 zijn vol lof hierover. De laatste zegt zelfs uitdrukkelijk van Diederic's inleiding, dat zij „hält mit der deutschen einen Vergleich nicht aus."

[2]) Zelfs Sommer bl XIII en Sundmacher bl. 26 moeten deze fout van Fleck erkennen.

[3]) Men vergelijke bij Fleck b.v. de opmerkingen over Floris' verblijf in den toren, vss. 6097—6124 en 7836—7840, ook de grove truc, waardoor Floris het schaakspel wint: hij leidt nl. de aandacht van den torenwachter af door dezen telkens den kostbaren ring in het oog te doen vallen. Dit laatste wordt door Sommer „sinnig" genoemd en Sundmacher vindt daarin een bewijs van Fleck's „Ueberlegenheit".

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Bij al deze verdiensten treft het ons te meer, dat Diederic als dichter niet hoog stond.

Dat de techniek van het vers vele moeilijkheden voor hem had, hebben wij in hoofdstuk VII gezien. Hij was daar zelf ten volle van overtuigd:

Men moet corten ende linghen
Die tale, sal mense te rime bringhen,
Ende te redenen die aventure.

Wel staat hij met deze bekentenis niet alleen: ook Maerlant en Vondel hebben geklaagd over de moeilijkheden van het rijm. Maar dezen hebben de moeilijkheden overwonnen, zoodat wij zonder hunne eigene verklaring niet zouden weten, dat ook hun het rijm inspanning gekost heeft, terwijl Diederic's gedicht het ons duidelijk zou doen zien, ook al had hij de aangehaalde verzen niet geschreven.

Dat de vertaling hem moeite gekost heeft, blijkt onmiddellijk, wanneer wij zijne verzen lezen naast de Fransche. Uitdrukkingen, waaraan wij anders misschien geen aanstoot zouden nemen, blijken meermalen stoplappen te zijn, waar het Fransch een aardigen trek heeft, b. v.:

Fr 1191 Car vis li est qu'en paradis
L'a mis, quant il est el païs
Ou s'amie cuide trouver,
Que il siut par terre et par mer.

D 1812 Hem dochte, hi hadden gevoert int paradijs.
Doe hine ant lant hadde geset,
Dat hi vinden waende, hi en worde belet
Bi andren ongevalle, Blancefloere
Ende gewinnen, *ochi hise bevoere.*

Om al deze plaatsen bij elkander te zetten, zou men een groot gedeelte van het gedicht moeten overschrijven.

Ook de meest alledaagsche stoplappen ontbreken niet: *als ghi selt horen* 89, roven *onsoete* 132, grave *ende van edelen geslachte* 141 enz. enz. Zelfs geheele regels zijn niet anders dan stoplappen: vss. 96, 113, 152 enz. enz.

Tallooze herhalingen en wijdloopigheden moeten aan dezelfde oorzaak worden toegeschreven. Vele daarvan vallen ons echter eerst in het oog bij nauwlettende lezing of bij vergelijking met het oorspronkelijke. De beschaafde taal en de gemakkelijke, aangename verhaaltrant van den dichter, benevens zijn fijn gevoel en dichterlijke aanleg, doen ons zijne technische zwakheden over het hoofd zien.

Zooals wij nu het gedicht hebben leeren kennen, bevreemdt het ons volstrekt niet, dat wij daarover zoo verschillend geoordeeld zien. De lezers, die in de eerste plaats getroffen werden door het verhaal, of die alleen Diederic's gedicht lazen, werden hierdoor meer geboeid dan door de meeste andere middeleeuwsche romans, waarvan de inhoud en de geestesrichting zooveel verder van ons verwijderd zijn. Deze allen waren geneigd tot groote

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

bewondering. Zij daarentegen, die bij hun oordeel zich niet door een algemeenen indruk lieten leiden, maar het op degelijke gronden trachtten te vestigen, die ons gedicht ook vergeleken met het oorspronkelijke, stuitten op tal van zwakheden en waren, misschien ook tot tegenspraak geprikkeld door den uitbundigen lof, licht geneigd tot een streng afkeurend oordeel.

In de eerste plaats moet Hoffmann von Fallersleben genoemd worden, die weliswaar toegeeft, dat „die wunderliebliche Sage von der rothen und weissen Blume, dieser aus lauter Blüthenduft und Farbenglanz gewobene Stoff, grossen Antheil an dem Werthe dieser Dichtung" heeft, maar toch het aandeel van Diederic nog grooter noemt, „denn er hat durch *seine* Behandlung des wälschen Originals aus Flore und Blanchefleur ein neues, ein noch schöneres, ein echt holländischen Gedicht geschaffen". Ik vermoed echter, dat als Hoffmann het Fransche gedicht in eene goede uitgave voor zich gehad had, en niet in een toch altijd minder gemakkelijk te lezen afschrift, zijne bewondering wel wat gematigder zou geweest zijn.

Met Hoffmann's oordeel hebben de meeste lateren ingestemd, als Alberdingk Thijm [1]), M. de Vries [2]), Snellaert [3]) enz. De Duitsche geleerden als Sommer [4]), Sundmacher [5]), Hausknecht [6]) zijn spaarzamer met hun lof; zij wijzen een aantal leemten en gebreken aan, maar prijzen toch in het algemeen het werk van Diederic, die ook naar hunne meening alle andere vertalers, behalve natuurlijk Fleck, overtreft.

Eene uitvoerige, goed gedocumenteerde bespreking gaf Jonckbloet in zijne *Geschiedenis der Mnl. Dichtk.* II, 226—244. Zijn oordeel over Diederic staat lijnrecht tegenover dat van Hoffmann. Ofschoon een deel zijner argumenten [7]) onhoudbaar gebleken zijn door hetgeen na hem gevonden is, vooral door het tweede Fransche hs., verdient zijn betoog nog gelezen te worden, zoowel om de methode als om de vele juiste en scherpzinnige opmerkingen. Zijn oordeel over Diederic is hard, veel te hard, doordat hij diens werk doorloopend met het Fransch vergeleken heeft en die vergelijking steeds in de gedachte had. Wat er goeds en aantrekkelijks in onzen roman is, wordt door hem uitsluitend aan de stof toegeschreven, terwijl de bewerking in alle opzichten mislukt heet.

Veel gunstiger oordeelt daarentegen weer Kalff [8]): „Dat deze dichter er in geslaagd is, het liefelijk en schoon Fransch gedicht om te werken tot een zoo bekoorlijk en mooi Nederlandsch berijmd verhaal, moet toegeschreven worden vooral aan zijne idealistische opvatting der liefde". Daarnaast echter spreekt hij van „zijne soms onwelluidende of buitensporig lange verzen, zijne worsteling met de taal".

---

[1]) *Karolingische Verhalen*, 1e druk, bl. 321.

[2]) Handelingen enz. 1867, bl. 15.

[3]) *Verhandeling over de ndl. dichtkunst in België*, bl. 42 vlgg.

[4]) Vorrede, bl. XV.

[5]) *Die altfranzös. und mhd. Bearbeitung*, bl. 15 en elders.

[6]) Einleitung, bl 11.

[7]) Evenals van die van Gervinus, en ook die van Sommer en anderen over Fleck.

[8]) *Gesch. der Nederl. Letterk.* I. 116.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

In hoofdzaak komt deze laatste beschouwing overeen met wat wij boven gezegd hebben. Maar wat wij als Diederic's eigen werk hebben leeren kennen, leidt er m. i. minder toe om van zijn idealisme te spreken, dan van een beschaafd realisme. Dat blijkt reeds dadelijk uit de inleiding, waar hij wel zich als een hoofsch dichter voorstelt, die van de minne zingen zal, maar toch duidelijk toont de snelle en groote lotswisselingen als den hoofdinhoud te beschouwen. Het is hem te doen om het verhaal, terwijl eene lichte neiging tot didactiek zich vertoont in de opmerking, dat wij daaruit leeren, hoe niemand zich onttrekken kan aan de macht der liefde, die in ruil daarvoor zelfs den schijnbaar zwakke in staat stelt de grootste moeilijkheden en gevaren te boven te komen.

Een groot gedeelte der verdiensten van den Middelnederlandschen roman moet zonder twijfel toegeschreven worden aan het oorspronkelijke verhaal. De groote aantrekkelijkheid hiervan, niettegenstaande de vele zwakheden in den opzet, waarop wij reeds hier en daar gewezen hebben, ligt voornamelijk in het algemeen menschelijke, dat aan geen tijd of plaats gebonden is. De groote eenvoud, de zachtheid van gevoel, de zuiverheid en reinheid der liefde, de onwankelbare trouw ontroeren het hart ook van hen, die zichzelf daartoe onbekwaam moeten erkennen. Dat de gevallen van twee kinderen verteld worden, geeft aan het geheel iets onpersoonlijks, waardoor het onwaarschijnlijke waarschijnlijk, en eene onvoorwaardelijke sympathie mogelijk wordt.

Geen middeleeuwsch verhaal heeft dan ook zoo lang en in zoo breeden kring tal van lezers en hoorders geboeid. Over den opgang onder de geletterden van alle Europeesche volkeren is iets gezegd in hoofdstuk IV; over dien onder het volk in engeren zin, de minder ontwikkelden, die zonder zich aan de heerschende kunsttheorieën te storen, zich geheel geven aan hetgeen hen bekoort en boeit, is minder gemakkelijk te oordeelen. Aan de bibliographie toch der volksboeken in de verschillende talen moet eerst nog heel wat gedaan worden. Maar reeds staat vast, dat er tal van volksboeken geweest zijn tot diep in de 19e eeuw, niet het minst in ons land.

Zoo heeft dan ook Diederic's gedicht, zij het indirect, medegewerkt om „die wunderliebliche Sage" te doen leven. De man, die geslachten na geslachten een rein genot bereid heeft, verdient eene eereplaats in de geschiedenis onzer letteren.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

XI. Dichter, tijd en plaats van vervaardiging.

In dit hoofdstuk kunnen wij slechts weinig met zekerheid mededeelen en zullen wij ons met waarschijnlijkheden en mogelijkheden moeten tevreden stellen.

Bij geen van onze oude schrijvers worden de roman van *Floris ende Blanceflor* of de dichter genoemd. Alleen wat wij uit het gedicht zelf kunnen opmaken, staat dus vast, en dat is zeer weinig.

Tweemaal noemt de dichter zich, nl. vs. 23 „Van Assenede Diederic" en vs. 1361. Maar of *Van Assenede* een familienaam is of alleen de aanwijzing van zijne woonplaats of geboorteplaats, blijkt niet. Het laatste is misschien wel het waarschijnlijkst: de volgorde der woorden is anders wat ongewoon, ofschoon dat geen onoverkomelijk bezwaar is.

Het gedicht doet ons den schrijver kennen als een ontwikkeld en beschaafd man. Hij was zeker niet jong meer. De kalme, zelfbewuste toon van den man van ervaring klinkt ons tegen uit de proloog en overal, waar hij uitvoeriger of korter zijne eigene meening doet kennen. Jonge mannen worden ook in den regel door het naieve niet zoo sterk aangetrokken; hun behaagt eerder de ridder, die met speer en schild zijne geliefde wint, dan de weenende Floris, die nog nauwelijks van een meisje te onderscheiden is.

Uit vs. 72 zou men kunnen vermoeden, dat hij een *clerc* was. Maar dergelijke gevolgtrekkingen zijn, zoo al niet gewaagd, toch zeer onzeker. Wel mogen wij met Kalff[1]) uit vss. 3—13, 53—75 en 1007 opmaken, dat hij een hoofsch dichter wilde zijn. Maar men kan hem daarom nog niet een *hoveling* noemen, zooals Jonckbloet[2]) doet op grond van vss. 3721, 3722.

Geheel uit de lucht gegrepen is de meening van Jonckbloet, dat Diederic dezen „zang der liefde" ter wille van eene jonkvrouw, ja zelfs „voor de zwartoogige gravin gezongen hebbe", welke opvatting door Nap. de Pauw is overgenomen.

De roman zal wel gedicht zijn te Assenede. Er is althans in den inhoud of in de taal niets, dat ons dwingt aan eene andere plaats te denken.

De taal en stijl geven ons het recht den roman tot de 13e eeuw te brengen, en maken het zelfs waarschijnlijk, dat wij eerder aan het midden dan aan het einde daarvan te denken hebben.

---

[1]) *Gesch. der Ned. Letterk.* I, 127.

[2]) *Gesch. der Mnl. Dichtk.* II, 215.

Digitized by Google

Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Dat het voorbeeld van Diederic dichter bij de oorspronkelijke redactie stond dan dat van de meeste andere vertalingen, wekt wel het vermoeden van hoogeren ouderdom, maar geeft geene zekerheid. Het is toch niet ondenkbaar, dat een Vlaamsch dichter naar een ouder Fransch hs. werkte, of dat zijn voorbeeld een zuiverder tekst had dan de meeste gelijktijdige handschriften.

Als de tijd van vervaardiging van den *Dietsen Catoen* bekend was, zouden wij daarin misschien een terminus post quem hebben. Zie de aant. op vs. 2821.

In *Van der Feesten* vs. 194 wordt Florijs genoemd. Maar aangezien dit gedicht waarschijnlijk van de 14e eeuw is [1]), brengt ons dit niet veel verder.

Van meer beteekenis zou het zijn, als wij mochten aannemen, dat Maerlant in zijnen *Alexander* VIII, 103 op onzen roman het oog had gehad. Dat aldaar met „Blancefloer, die vrouwe van Spanien" de geliefde van Floris bedoeld wordt, kan wel niet betwijfeld worden. Nu zegt Jonckbloet [2]): „aangezien Maerlant voor Dietsch-sprekende poorters schreef, kan hij die niet naar Fransche werken verwezen hebben, die .... door de Vlaamsche burgers hoogstwaarschijnlijk niet gelezen werden". Eenigszins gewijzigd heet het later: „maar aangezien Maerlant voor Nederlandsche lezers schreef, zou het geen zin gehad hebben hier naar geschriften te verwijzen, die hij bij hen niet bekend kon veronderstellen". De meeste geleerden hebben zich daarbij aangesloten. Maar de redeneering is zwak. Dat Maerlant zijnen *Alexander* voor de „poorters" schreef, is mogelijk, maar niet bewezen; uit I 27, 28 zou men eerder het tegenovergestelde opmaken. Het is dus veiliger met Franck [3]) te zeggen: „Wat van deze werken, toen M. schreef, in mnl. bewerkingen bekend was, is uit deze plaats onmogelijk op te maken, daar M. ze ook in het Latijn of in het Fransch kan gelezen hebben." De eenigszins vreemde bijvoeging „die vrouwe van Spanien" kan zelfs het vermoeden wekken, dat hij den roman zelf niet gelezen had, maar hem alleen van hooren zeggen kende.

In alle werken over onze oude letterkunde vindt men levensbijzonderheden van Diederic van Assenede. Het is echter zeer onzeker, of dat de dichter is. Er waren vele personen met den toenaam Van Assenede.

Om te beginnen was er eene familie te Brugge, waarin van 1334—1711 een aantal regeeringspersonen voorkomen [4]). Tot nog toe heeft men daarin den dichter niet gezocht. Een Diederic schijnt onder de leden van die familie nog niet te zijn gevonden. Maar in de rekeningen van het St. Jans-Hospitaal te Brugge wordt reeds in 1287 een Dierkinus de Assenede genoemd.

Ook te Gent was eene familie Van Assenede en een Diederic, een wever, was in 1315 schepen. Serrure meent, dat deze de dichter niet kan zijn [5]), waarschijnlijk omdat 1°. reeds een ander als zoodanig te boek stond, en

---

[1]) Vgl. Verwijs in zijne uitgave *Van Vrouwen ende van Minne*, bl. XIV.
[2]) *Gesch. Ndl. Lett.*[2] I, 142 en 291.
[3]) In zijne uitgave van den *Alexander*, bl. 482.
[4]) *Vad. Mus.* V, 359 en *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.* 1901, II, 32.
[5]) *Vad. Mus.* II, 335.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

2°. Maerlant voor 1260 den *Floris* zou gekend hebben. Iets later[1]) acht Serrure het „wel mogelijk", dat hij de kleinzoon van den dichter was. „Dat men dezen echter voor den dichter van den *Floris ende Blancefloer* niet kan houden, is voor my byna stellig". Snellaert[2]) zegt „wellicht kleinzoon van den dichter", maar zonder eenig bewijs. Nap. de Pauw, die nog eenige bijzonderheden omtrent hem en zijne familie mededeelt[3]), noemt hem „waarschijnlijk" een kleinzoon van den dichter, maar verzuimt ook daarvoor eenige gronden aan te geven.

Wij hebben hier dus de bekende reeks: wel mogelijk — wellicht — waarschijnlijk.

Verder komen in de lijst der begiftigers van het klooster van Baudeloo, in de cijnsboeken van Sint-Baafs te Gent, en in de schepenboeken van Gent en Assenede uit de 14e eeuw een aantal personen voor met de bijvoeging „van Assenede". Daaronder zijn er verscheidene met den naam Dierkin, Dierkinus of Theodoricus, maar het blijkt niet, of wij hier met een familienaam of met eene aanwijzing van de woonplaats te doen hebben. Eenmaal wordt er gevonden in 1279 „Roel filius Theodorici de Brievere de Assenede". Dit „Brievere" zal wel hetzelfde zijn als „clericus".

Ten slotte zijn er twee mannen, vader en zoon, van wie wij iets meer weten. Den 23en Febr. 1262 verkocht gravin Margareta van Vlaanderen een derde gedeelte van 26 bunders „wastine" met de daarin gelegen moer in het ambacht van Assenede „Dirkino de Hasnede, clerico". Dit kan wel dezelfde zijn, die 8 April 1271 „Diérekins, notre clers" genoemd wordt, en als ontvanger voor de gravin optreedt. In October 1273 is hij scheidsman in een geschil tusschen de gravin en den abt van Baudeloo en heet daar „Diérekin de Hassenède, notre clerc". Den 8en Febr. 1283 verkoopt graaf Guy aan „Dierkin de Hassenède" en aan „Phelippon fils Dierkin" elk een bunder moer in de parochie van Assenede. Deze Dierkin is dezelfde geweest, omdat in eene rekening van 1296 de cijns over één bunder van „Dierkin le Clerc" en van „Ph. f. Th." in denzelfden post genoemd worden.

Den 11en Juli 1293 stelt graaf Guy zijn clerc Jakème de Donze aan als ontvanger van de renten, die „Dierkin d'Assenède" placht te ontvangen en waarvan na den dood van gezegden Dierkin tot nu toe Henri Talluyaus ontvanger geweest is.

Deze Henri Talluyaus komt reeds in een charter van 5 April 1290 voor onder den naam van „meester Heinricke, scraven clerc van Vlaenderen". Dierkin d'Assenède was dus toen reeds overleden. Maar nu is in Aug. 1290 „Dirkin, de clarc van Hasnede" getuige bij de opdracht van een stuk land en eene losrente aan een klooster bij Boechout.

Hieruit blijkt, dat in 1290 de clerc des graven en de clerc van Assenede niet dezelfde persoon was. Doch 13 Maart 1295 gaf „Dirkin, Dirkin soene van Asnede, clerc scraven van Vlaenderen te tier stonden" voor schepenen van Bochouter ambacht een stuk land aan het Begijnhof te Gent. Is dit

---

[1]) Ib. bl. 341.
[2]) *Verhandeling*, bl. 46.
[3]) *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.* 1901, II, 31.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

dezelfde, die in 1290 clerc van Assenede was? En is het de zoon van den vroegeren gravenklerk? Het is mogelijk, maar nog niet bewezen [1]).

De oudste van deze mannen, de clerc van Margareta en Guy, wordt, sinds Willems in 1836 zijn naam in het charter van 1273 vond [2]), algemeen voor den dichter gehouden. De mogelijkheid kan niet ontkend worden. Meer dan een toch van onze dichters is clerc geweest. Maar de naam heeft zoo weinig buitengewoons, dat een aantal menschen dien kunnen gedragen hebben, terwijl wij uit de 13e eeuw lang niet alle personen kennen, die door gegoedheid of ontwikkeling boven de massa uitstaken. Er kan dus zeer goed nog eens een andere Diederic van Assenede gevonden worden, die meer kans heeft de dichter te zijn.

Andere werken van Diederic hebben wij niet. Het fragment toch van *Beerte metten breden voeten* is op veel te zwakke gronden aan hem toegekend [3]), zooals reeds is aangetoond door Moltzer in de aanteekeningen achter zijne uitgave van den *Floris*, waar de bedoelde fragmenten tevens zijn herdrukt.

---

[1]) Al de hier genoemde stukken zijn uitgegeven in *Vad. Mus.* II, 333—347, V, 357—361 en *Versl. en Meded. Kon. Vl. Acad.* 1901, II, 40—42. Zie ook *Biographie Nationale* VI, 44.

[2]) Zie zijne uitgave van den *Reinaert*, bl. XVII.

[3]) Door Van der Straeten in de *Eendracht* van 8 Juni en 3 Nov. 1872 en door Piot in *Bulletin de l'Académie royale de Belgique* van 8 Aug. 1875.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

XII. Wijze van uitgeven.

De voorstanders van genormaliseerde spelling en verbuiging zullen wel niet tevreden zijn. Maar ofschoon ook ik die in eene uitgave voor de school of voor het beschaafde publiek wenschelijk acht, blijf ik ze afkeuren in eene wetenschappelijke uitgave. Evenals men bij het natuurkundig en medisch onderwijs niet volstaan kan met den studenten mede te deelen, dat er bepaalde verschijnselen zijn waargenomen, en hun daarvan eene afbeelding te toonen, maar men hun zelf die verschijnselen moet laten zien en de proeven voor hen moet herhalen, zoo moeten ook onze studenten de afwijkende taalvormen in den tekst zelven voor zich hebben en mogen deze niet in de varianten weggestopt worden. De docent make hen opmerkzaam op de afwijkingen van den norm, dien zij onder zijne leiding hebben leeren kennen en late hen dan voor oefening nu en dan een stuk normaliseeren. Maar de uitgever heeft iets anders te doen dan een thema te maken.

Genormaliseerde spelling is bovendien een anachronisme. Onze middeleeuwers hadden geene eenparige spelling. Wanneer men die er in brengt, ontneemt men aan den tekst een deel van zijn middeleeuwsch karakter. Evenzoo is het met de taalvormen, vooral bij dezen dichter.

Zelfs is het gevaar niet denkbeeldig, dat opmerkelijke taalvormen aan de aandacht der studeerenden ontsnappen, wanneer zij in eene massa onbelangrijke varianten verscholen liggen. Zeer zorgvuldige geleerden hebben er in de vorige uitgave over het hoofd gezien, of de vormen van de beide hss. door elkander aangehaald.

Toch heb ik mij afgevraagd, of niet de spelling van het jongere gedeelte van het hs. naar die van het oudere moest gewijzigd worden. Ik heb daarvan afgezien om de vroeger genoemde reden (bl. LXXXVII), ofschoon het op sommige punten zeer gemakkelijk te doen was. Maar waar dient het voor? Wie het gedicht bestudeert om den inhoud, heeft van eene afwijkende spelling meer of minder — vooral in onze dagen — geen last; hij merkt ze waarschijnlijk niet eens op. En voor wie het bestudeert om de taal, wordt het werk noodeloos moeilijk gemaakt, als hij bij elk woord naar de varianten moet kijken.

Dit alles sluit natuurlijk geene tekstcritiek uit. Maar wat in een vroeger hoofdstuk over den versbouw gezegd is, maakt het begrijpelijk, dat slechts hoogst zelden ter wille van maat of rijm eene verandering gemaakt is.

Ook voor de vaststelling der taalvormen hebben de rijmen slechts betrekkelijke waarde. Wanneer een woord heel dikwijls in het rijm voorkomt,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

en altijd in denzelfden vorm, dan is er waarschijnlijkheid, maar nog geene zekerheid, dat dit voor den dichter de gewone vorm was, *mits* de andere vormen voor het rijm even geschikt zijn. Let men daarbij op de eigenaardigheden van dezen dichter, dan wordt verandering der taalvormen op grond van de rijmen in dit gedicht zeer bedenkelijk.

Syntactische en stilistische overwegingen geven al evenmin eene vaste basis voor de critiek. Om *in der werelt* vs. 1149 b. v. *in dese werelt* vss. 1152, 1239 te gaan veranderen, of in vs. 1055 den acc. te verwijderen, omdat *lîen* in vs. 1041 met den gen. geconstrueerd is, zou verkeerd zijn bij een dichter, die zelfs opzettelijk verschillende vormen gebruikt.

Al staat het vast, dat de tekst veel ouder is dan het hs., zoo is dat nog geene reden om jongere vormen door oudere te vervangen. Niemand toch kan met zekerheid zeggen, in welk jaar een bepaalde taalvorm het eerst gebruikt is.

De tekst is dus nauwkeurig naar het hs. uitgegeven, zoodat men naast elkander b. v. *martelie* en *mertêlie*, *ontbieden*, *onbieden* en *ombieden* vindt enz. Alleen voor de ontbrekende of overtollige *h* heb ik eene uitzondering gemaakt (zie bl. xc). In vs. 2558 is de spelling van de reclaam in den tekst opgenomen; A^1 heeft *castangier*.

Waar het hs. onleesbaar was, heb ik de lezing uit de vorige uitgaven overgenomen. Vooral op de eerste bladzijden zijn bovendien tal van woorden, die nu onleesbaar zouden zijn, als een ander ze vroeger niet al gelezen had.

Blijkbare fouten zijn verbeterd, maar de lezing van het hs. is dan in de noten medegedeeld [1]).

In de schrijfwijze met *i* of *j*, *u* of *v*, *ii* of *ij* is het hs. niet gevolgd. Dat is geen verschil van spelling, maar van lettervorm. Wilde men dit in de uitgave overnemen, dan moest men ook verschil maken tusschen de lange en de korte *s*, de gewone en de tong-*e* enz.

Het al of niet aaneenschrijven der woorden is een belangrijk deel der spelling, en het zou dus een anachronisme zijn, wanneer wij in een middeleeuwschen tekst hieromtrent moderne regels volgden. Over het algemeen liet men zich ook in dit opzicht meer dan thans door het gehoor leiden. De regel was, dat men twee woorden schreef, zoolang er duidelijk twee klemtonen gehoord werden. Houdt men dit in het oog, dan blijkt al spoedig, dat de schrijvers hierin niet stelselloos en willekeurig of slordig handelden, maar dat zij dikwijls zeer zorgvuldig waren. Zoo ook de afschrijver van den *Floris*. Worden eenmaal algemeen hierin de hss. nauwkeurig gevolgd, dan zullen wij daaruit omtrent de accentuatie der oudere taal het een en ander kunnen leeren. Wanneer wij nu nog van *degene* en *dezelfde* beide deelen verbuigen, komt dit overeen met de vaste schrijfwijze in twee woorden. Dat wij zonder uitzondering *haerlijc* (vs. 3493 ook *uwerlijc*) vinden naast *haer gelijc*, is een taalhistorisch feit, dat niet weggewerkt mag worden enz.

Ook de afwijkingen van den regel moeten in de uitgave behouden blijven, omdat deze aantoonen, dat het gevoel voor den regel verzwakte en dat

---

[1]) Daar is echter weggevallen vss. 2659 *wart*, 3259 *anwerde*.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

dus eene verandering in de taal bezig was tot stand te komen. Lesen wij zonder uitzondering *also*, maar *aldus* naast *al dus*, daarentegen weer steeds *al daer* (vs. 2121 ook *al hier*), dan is dat een gegeven voor de geschiedenis dier samenstellingen.

Natuurlijk hebben ook hierin de afschrijvers fouten gemaakt. Wanneer een groot aantal samenstellingen met *onder* steeds aan twee woorden worden geschreven, is het hoogst waarschijnlijk, dat *ondercusten* in vs. 280 eene fout is, en hebben wij het recht te veranderen. Soms dwong plaatsgebrek den afschrijver tot aaneenschrijven.

Opmerkelijk zijn een aantal woorden, die aan tweeën geschreven zijn, in strijd met de regels van den afschrijver zelven. Zoo wordt het voorvoegsel *on-* nooit los geschreven, maar toch lezen wij in vs. 1327 *on edel*, hetzij omdat de afschrijver eene onjuiste uitspraak vreesde, terwijl hij toch de *n* niet durfde verdubbelen, hetzij omdat het woord hier, zoowel in den zin als in het rhythme, twee accenten heeft. Het laatste is zeker wel het geval met *bont werc* 1445, *dach vaerde* 1605, *doren luken* 2451 enz.

In *goud drade* 1515, *gout borde* 1522, *dorp marct* 1946 enz. is eene duidelijke uitspraak der beide deelen niet mogelijk zonder eene kleine rust in het midden; *griffie voederseie* 1207 is met één accent niet uit te spreken. In al deze gevallen eischt de meer phonetische middeleeuwsche spelling de schrijfwijze in twee woorden, terwijl onze meer op syntactische gronden berustende spelling aaneenschrijven verlangt.

Zooveel mogelijk is dus de spelling van het hs. gevolgd, ofschoon die dikwijls slechts met veel moeite en na herhaalde vergelijking kon bepaald worden. Maar op sommige plaatsen bleef twijfel bestaan. Daar heb ik dus die schrijfwijze gekozen, welke het meest met die van den afschrijver overeenkwam. Deze onzekere woorden zijn *den ghenen* 27, *hoe ghedane* 29, *onder winden* 68, *goutsmede* 889, 903, *sinneloes* 1236, *hoeftstoel* 1536, *daer in* 1541, *allemale* 2080, *om dat* 2198, *seven werf* 2428, *onder winden* 2760, *in dien* 3089, *onderdaen* 3947.

Vooral aan het begin van den regel is *hien* en *sien* of *hi en* en *si en* zoo moeilijk te onderscheiden, dat ik hier overal aan twee woorden geschreven heb. Zeker of misschien zijn zij aaneengeschreven in vss. 883, 2033, 2339, 2861, 2961, 2973, 3341.

Enkele schrijfwijzen van het hs. heb ik niet overgenomen: *weic sins* 1607, omdat het ook 1976, 3487 aaneengeschreven wordt, vgl. *weictijt* 222; verder *omme loep* 2361, *in ganc* 3391, *on edel* 1327, omdat deze woorden er voor ons anders wat al te vreemd uitzien.

In het aaneenschrijven der encliticae en procliticae met het beklemtoonde woord is het hs. lang niet consequent. Toch heb ik het ook hierin zooveel mogelijk gevolgd, zelfs b.v. in *datsi* 1257, 3149, 3177, ofschoon dit tallooze malen aan tweeën geschreven voorkomt. Niet opgenomen heb ik alleen *soud men* 1526, *al sijt* 1593, *noemet si* 1678, *seid si* 1890, *op ten* 1940, 2425, *ga wi* 2175, *moet si* 2475.

De interpunctie van het hs. is voor ons geheel onvoldoende, zie bl. XI en XII. Hierbij heb ik de belangen van lezers en voordragers zoeken te vereenigen. In de eerste plaats is dus op het syntactisch verband gelet, maar daarnaast

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

ook op de rhetorische rusten. Daarom staat b. v. in vss. 2518 en 2585 geene komma voor *no*, maar wel in vss. 2556—2558.

Er zijn veel afkortingen gebruikt, vooral in A¹, maar de teekens daarvoor zijn in beide deelen van het hs. gelijk. Het schrift van den jongeren afschrijver stond blijkbaar sterk onder den invloed van dat van den ouderen. Om alle afkortingen nauwkeurig aan te geven, zou ik cursiefdruk moeten gebruikt hebben. Maar tegen eene dergelijke ontsiering van den tekst heb ik opgezien. In de meeste gevallen zou het ook geheel onnoodig zijn. Wat heeft men er aan, alle plaatsen te kennen, waar de *n* door een streepje is aangegeven, waar *d'* = *der*, *v'* = *ver*, *m'* = *maer* is enz.?

Liever geef ik hier eene korte opgave van deze afkortingen en eene nauwkeurige mededeeling van die, welke tot eenigen twijfel aanleiding kunnen geven.

Omtrent de afkortingen voor *ra*, *re*, *ri*, *us*, *pro* en de woorden *ammirael*, *coninc* en *coninx* kan geen twijfel bestaan, evenmin omtrent die voor *ua* of *uae* in *quam* en *quael*.

Het teeken voor *ro*, *roe* of *roo* geeft geene moeilijkheid in woorden als *vrouwe* en *vroet*. Het meestal met afkorting voorkomende adjectief is in A tot *groet*, is A¹ tot *groot* aangevuld, zooals het zonder uitzondering is geschreven, waar geene afkorting gebruikt is.

Voor *per* en *par* is hetzelfde teeken gebruikt, maar de aanvulling was nooit twijfelachtig.

Het gewone teeken voor *et* en *tet* wordt in dit hs. niet voor *at* gebruikt. Daarom heb ik ook in vss. 1460, 2198, 2399 aangevuld tot *bet*, zooals in het eerste vers blijkens het rijm moet gelezen worden. Voluit *bet* staat in 2115 (: *geset*) en 3831, daarentegen *bat* 70, 463, 1462, 2138, 2390.

Eene *n* wordt aangegeven door een streepje of een boogje, b. v. vs. 2 *mine'* = *minnen*, vs. 169 *ghewone'* = *ghewonnen*. In het midden van het woord vindt men meestal het streepje, aan het einde meestal het boogje, maar ook soms omgekeerd.

Dezelfde afkortingen worden ook gebruikt voor *m*, b. v. *hem* pass., *comt* en *dommen* 56, *wijsdom* 79, *quam* 91, *dedem* 242, *dochtem* 1344, *totem* 1588, *goem* 2440 enz.

In vs. 2358 heb ik tot *ombieden* aangevuld, welke vorm in A 6 maal voorkomt naast 5 maal *onbieden*; in A¹ vindt men 3 maal *onbieden* naast 1 *onbieden*, maar geene afkorting. Evenzoo heb ik in vs. 2998 tot *omberen* aangevuld, in overeenstemming met de voluit geschreven vormen *ombelden* 1105, *ombinden* 384.

De dat. en acc. van het persoonl. vnmw. zijn overal, ook in vs. 806, aangevuld tot *hem*, zooals in A voor het enk. 32 maal en voor het meerv. 4 maal voluit geschreven is. In A¹ worden deze vormen alleen met afkorting geschreven. Vgl. ook blz. CI.

In vss 552 en 779 eischt het rijm de aanvulling tot *ben*. Maar in 2820, 3080, 3125, 3662 en 3683 heb ik *ben* gelezen; vgl. bl. XCVII. Alleen in 3123 heeft het woord meer klemtoon en zou dus *bem* bedoeld kunnen zijn.

Het streepje dient ook voor *en*, b. v. *comen* 1771, 1969, *vernomen* 1773 enz. en voor *de* in *ende* pass.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Het boogje kan zoowel convex als concaaf zijn, evenals dat voor *er*, en staat niet altijd precies op zijne plaats, soms wat meer naar rechts, soms naar links, nu eens hooger, dan weer lager, wat een enkele maal onduidelijkheid geeft. Zoo lazen Hoffmann en Moltzer in vs. 2062 *here* i. pl. v. *hem*. In vs. 2901 staat het boven de *t* van *cliven* i. pl. v. boven de *e* (eene tong-*e*); daardoor las Hoffmann *climmen* en schreef *clemmen*.

Ditzelfde boogje, soms geheel gelijk aan onze komma, is ook de afkorting voor *r*, *ar*, *aer*, *er*, *eer* en *or*. Soms krijgt het door bijkomende haaltjes zeer grillige vormen.

In woorden, die voluit geschreven altijd in denzelfden vorm voorkomen, als *daer*, *maer*, *waer*, *waerheit*, *paert*, *vaert* (subst.), *swaert*, *vervaert*, *garsoen*, *marber*, *herberge*, *herte*, *verre*, *terman*, *vergen*, enz. kan omtrent de aanvulling niet getwijfeld worden. Over de andere moeten nadere mededeelingen gedaan worden.

Slechts eenmaal is ' zeker = *or* nl. in *vort* 1807 (: *port*) en hoogstwaarschijnlijk in *worden* 2936; vgl. bl. XCVIII. Daarom zijn de afkortingen in het praesens steeds aangevuld tot *wert*, *werden*, *ghewerden*. Ook in *antwerd* 2601, *antwerde* 2954, *antwerden* 1125 is *er* ingevuld, zooals b. v. 1068, 3259 voluit geschreven is, ofschoon de niet afgekorte vormen met *o* talrijker zijn.

Voor de enkele *r* is ' gebruikt in *der* tweemaal in vs. 3855, *groter* 3854, *mare* 2938 en waarschijnlijk ook in *groter* 2848.

De aanvulling van *h'e* en *s'e* kan niet anders zijn dan *here* en *sere*, maar in *he'e* en *se'e* zou de afkorting even goed *r* als *er* kunnen zijn. Nu komen deze laatste vormen alleen in A^1 voor, waar ook meermalen voluit *heere* en *seere* geschreven wordt. Daarom heb ik in dit gedeelte *h'e* en *s'e* aangevuld tot *here* en *sere*, maar *he'e* en *se'e* tot *heere* en *seere*. Opmerkelijk is, dat na vs. 3525 steeds voluit *here* geschreven wordt, zonder afkorting, behalve *He'e* 3660. Evenzoo, terwijl vs. 3524 nog voluit *seere* geschreven is, lezen wij in 3969 *sere*; verder komt het woord in dit gedeelte niet voor. Het is alsof de afschrijver plotseling bezwaar gekregen heeft tegen de dubbele *ee*.

Voor *eer* vinden wij ' in *begeert* 1674, *gheerden* 3160.

Het boogje is = *ar* in *openbare* 1181, *harre* 1065, 1403. 2428.

In vs. 1404 heb ik *d'* aangevuld tot *daer*, tegen *der* in de vorige uitgaven.

Ook *bog't* moet aangevuld worden tot *bogaert*, zooals herhaalde malen voluit geschreven wordt, tegenover slechts eenmaal *bogarde* 2528.

Het bijwoord wordt voluit meestal *waert* geschreven, terwijl van de afkortingen verscheidene blijkens het rijm evenzoo aangevuld moeten worden. Dat heb ik nu ook overal elders gedaan. Vs. 2659 staat voluit *wart*, dat echter om het rijm wel veranderd moet worden, zooals ik nu ook 1651 gedaan heb.

Voluit wordt het substantief *waerd* geschreven, zooals nu ook in vs. 2703 is aangevuld.

Voor het slechts eenmaal voorkomende praesens heb ik in vs. 2594 *vaert* geschreven.

Voor *h'* en *w'* heb ik steeds *haer* en *waer* geschreven, niet *hare* en *ware*, welke vormen voluit naast de andere voorkomen.

De keuze tusschen *ar* en *er* was niet altijd gemakkelijk.

Voor *h'de* heb ik in A *harde*, in A^1 *herde* geschreven, in overeenstemming met de vaste schrijfwijze, wanneer het woord onverkort voorkomt.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Van de drie voorkomende vormen *morgen*, *margen*, *mergen* heb ik voor de aanvulling in vss. 2977, 3197, 3227 den laatsten gekozen, omdat deze nog het vaakst voluit gevonden wordt.

Slechts eenmaal wordt voluit *portwerder* gevonden in vs. 3819, zooals nu alle afkortingen aangevuld zijn, ofschoon er volstrekt geene zekerheid is.

In A wordt geregeld *varwe* geschreven, in A[1] vinden wij het woord steeds met de afkorting, die nu in overeenstemming met A is aangevuld.

In overeenstemming met *werf* 1590, 3432, 3445 zijn alle afkortingen zoo aangevuld, behalve in 680, waar het rijm *warf* eischte.

Naast *varne* 1373 en *verne* 1751, 3922 zijn de afkortingen in vss. 1348, 1897, 1981 tot den laatsten vorm aangevuld.

In vs. 2480 is *ic der* geschreven, welke vorm voluit gevonden wordt in vs. 3665.

In het enkelvoud der praeterita vinden wij geregeld *a*, vgl. bl. XCVII. Daarom zijn de afkortingen aangevuld tot *bewarf* 202, 2861, *warp* 51, 3558, *wart* pass. Dit laatste heb ik ook geschreven in vs. 3278, niettegenstaande het rijmwoord *baert*, omdat uit vss. 2791 en 2990, waar voluit *wart* geschreven is, blijkt dat althans de afschrijver tegen dit rijm geen bezwaar had en dus zeker niet veel verschil hoorde. Slechts eenmaal lezen wij voluit *waert* 576, misschien wel om het voorafgaande rijmwoord. Wat hier de vormen van den dichter zelven waren is onmogelijk vast te stellen.

Voor *joncfrouwe* vinden wij in alle naamvallen *joncfr.*, alleen in 509, 3027, 3305 is het voluit geschreven. De afkortingen zijn aangevuld in overeenstemming met de vormen van *vrouwe*.

De naam van den hoofdpersoon wordt in het eerste gedeelte gercgeld voluit geschreven; de afkorting *Fl'* komt het eerst voor in vs. 1749, maar daarna steeds meer en op het laatst bijna uitsluitend. De aanvulling leverde dus geene moeilijkheid op. De nom. is 41 maal *Floris*, 14 maal *Florijs*, meestal in het rijm. De 40 afkortingen zijn dus tot *Floris* aangevuld. De gen. is voluit *Florijs* 936, zooals nu ook 2867 en 3021 geschreven is. De dat. luidt *Florijs* 302, *Floris* 3679 en 14 maal *Florise*, welke vorm nu ook 2877, 3273, 3645, 3931 is aangevuld. Voor den acc. vinden wij zoowel den datiefvorm *Florise* 373, 756, 3323, 3851, als den eigenlijken accusatiefvorm *Floris* 767, 1386, 2279. De laatste vorm is genomen voor de afkortingen in 1970, 3012, 3018, 3093, 3347, 3902, ofschoon er volstrekt geene zekerheid is.

De naam van Floris' geliefde is meestal *Blancefl'* of *Blancefl'*. geschreven. Voor den nom. vinden wij 7 maal den vollen vorm en 48 maal de afkorting, waarvan echter 8 maal in het rijm. Ook deze vorm staat dus wel vast.

Denzelfden vorm moeten wij aannemen voor den dativus, al komt die alleen vs. 2893 voluit voor, naast 19 maal met afkorting.

De genitivus komt alleen met afkorting voor. In vs. 2230 eischt het rijm den vorm *Blancefloeren*, die nu ook voor de andere 6 plaatsen moet worden aangenomen.

Nu het *Middelnederlandsch Woordenboek* grootendeels en het *Handwoordenboek* geheel gereed is, acht ik een glossarium overbodig. Van elken beoefenaar van het Mnl. mag men verwachten, dat hij althans het laatstgenoemde werk bezit. Voor zoover daarnaast nog eene verklaring noodig was, is die in de

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

aanteekeningen gegeven, waar ook ten behoeve van jongere beoefenaars van het Mnl. nu en dan op syntactische bijzonderheden gewezen is. Voor hen zijn ook vele zakelijke verklaringen, die voor de ervaren vakgenooten overbodig zijn.

Ofschoon ik meen, dat elke beoefenaar van het Mnl. in de spraakkunsten van Van Helten en Franck en in de *Syntaxis* van Stoett den weg moet weten, heb ik toch overeenkomstig het door Muller uitgesproken verlangen, wat meer verwijzingen gegeven dan ik anders zou gedaan hebben. Naar volledigheid in dit opzicht heb ik echter geenszins getracht.

Behalve de gronden voor de in den tekst opgenomen lezingen en de verklaringen, waarin ik van anderen verschil, bevatten de aanteekeningen al die plaatsen uit andere bewerkingen, die over den zin of de verhouding tot het origineel opheldering kunnen geven. Op grond daarvan eene doorloopende critische zuivering van den tekst te ondernemen, is echter ondoenlijk, zoolang wij slechts dit eene hs. hebben.

Eene volledige lijst van alle eigennamen, die in de romans voorkomen, is hard noodig. Zoolang wij die niet hebben, is het wenschelijk, dat elke uitgever er eene geeft voor het door hem uitgegeven werk.

Ook in de inleiding is rekening gehouden met de behoefte van jongere vakgenooten. Voor hen is het niet voldoende, dat men de uitkomsten van een onderzoek mededeelt, zij moeten ook zien. langs welken weg men tot die uitkomsten gekomen is. Voor de ouderen maakt dit de beoordeeling gemakkelijker, al vinden zij dan ook veel, dat hun reeds bekend was.

Bij den grooten omvang, dien de literatuur over den *Floris* reeds gekregen heeft, was het niet wenschelijk, alle titels te vermelden. Maar alle belangrijke studiën zijn genoemd, terwijl de titels der andere gemakkelijk gevonden worden, wanneer men de genoemde ter hand neemt.

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

DRUKFOUTEN.

Vóór ve. 878 *staat* 6, *lees* 6c

Bl. 24, *r.* 1 *v. o. staat* 89, *lees* 889

Vs. 1379 *staat* End, *lees* Ende

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

[FLORIS ENDE BLANCEFLOER.]

1a Nu hoert na mi, ic sal beghinnen
Ene aventure tellen van minnen,
Die den dorperen no den doren
Niet bestaet, dat sise horen.
Maer die redene merken connen
Ende van minnen hebben ghewonnen
Beide bliscap ende rouwe,
Sijt clerc, zijt leec, zijt hoefsche vrouwe,
Dien annics datter wese bi,
Daer dese aventure vertellet si.
Oec en willics niet verbieden
Te hoerne allen hoefschen lieden,
Die evel ende ghoet bekinnen.
Hets al van ener ghestadegher minnen,
Beide van bliscapen ende van rouwen.
Nu merct, ghi heren ende ghi vrouwen,
Dies heeft die minne vremden zede,
Dat haer die rouwe volghet mede.
Men moet corten ende linghen
Die tale, sal mense te rime bringhen,
Ende te redenen die aventure.
Hets worden herde te sure
Van Assenede Diederike.
Dien seldijs danken ghemeenlike,
Dat hijt uten Walsche heeft ghedicht
Ende verstandelike in Dietsche bericht
Den ghenen, diet Walsche niet en connen.
Tierst heeft hi dus beghonnen,
Ende segt, hoe ghedane wijs

Vss. 4—47 zijn in het hs. grootendeels onleesbaar.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Blancefloer ende Florijs,
Twee scone kinder, worden gheboren,
Die in haren live meneghen toren
Hadden van minnen ende rouwen vele
Ende dicke bliscap met groten spele.
Soe wie so rechter minnen pleghet,
Ende si hem ghestadelike leghet
Vaste in siere herten binnen,
Dicke ghevalt dat hem van minnen
Gheschiet gheval na onghevalle,
Dies hebben wi ghenoech gheweten alle,
Ende na gheluc groot ongheval,
Als ic van desen tween tellen sal
In der historien, die ghi selt horen,
Hoe meneghen rouwe, hoe meneghen toren
Si beide ghewonnen in haren daghen
Van rechter minnen, die si plaghen.
Ooc waren si dicke zoe vro,
Dat si liever hadden te leven also
Dan te zijn in hemelrike.
Binnen dien quam een ongheval haestelike
Ende warpen beide van hoghen neder
Uter bliscap inden rouwe weder.
Daer zijn vele die dat seggheu
Vanden ghenen, die haer herte legghen
Soe ghestadelike an die minne,
Dat hem comt van dommen zinne;
Dat selen wi over loghen houden.
Wi hebben ghehoort van Ysouden,
Hoe si minde haers mans neve Trustram,
Ende hoe Parijs minde Helenam,
Ende van anderen vele niemaren,
Die hovesch ende natuerlic waren,
Dier men seyt ende tellet vele
In aventuren ende in spele,
Maer des en quam mi niet te voren
Van dommen lieden ende van doren,
Dat si noit van herten minden.
Wilden sijs hem ooc onder winden,

50. quam *onleesbaar.* — 54 *tot* 59. *De eerste letter onleesbaar.* — 61. vele *onleesbaar.* — 63, 64. *De twee eerste woorden onleesbaar.* — 66. doren *zeer onduidelijk.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Si souden die minne verwerken zecre.
Si beghevens bat ende doen haer eere
Dat si die minne niet verwerken,
Ende latenre pleghen hovesschen clerken,
Ende hovesschen ridderen ende hovesschen vrouwen,
Dat zijn die minnen met rechter trouwen
Ende emmer der minnen zijn onderdaen.
Haer en mach ghene cracht wederstaen.
Si en doet dat haer becomt te doene.
Dat scheen den wisen Salomoene:
Al hadde hi cracht ende wijsdom groot,
Hi moeste minnen als zijt gheboet.
Al ware hire gherne bleven sonder.
Bedi en darf niement hebben wonder,
Dat si dese twee kinder dwanc,
Die beide waren jonc ende cranc,
Daer ic of segghe daventure
Ende telle, al wort het mi te sure,
Een deel van harre ghereehter minnen.
Nu hoort, hoe ic u sel beghinnen.

Wi vinden ghescreven, als ghi selt horen.
Dat bi ouden tiden hier te voren
Een heyden coninc uut Spaengen quam,
Tierst dat hi den somer vernam
Bringhen dat nuwe loof ende dat gras
Fenus dies coninex name was.
Te scepe quam hi met vele lieden,
Als hem zijn vroede man rieden.
Hi sciere meerde an een sant,
Ende ghinc op inder kerstinen lant.
Roof ende brant dedi stichten,
Die mure breken, die borghe slichten;
Cloesters, monstre ende gods huus
Dede testoren die coninc Fenus.

69, 70. *Het eerste woord onleesbaar.* — 72. hovessch *Waarschijnlijk is het afkortingsteeken weggevallen.* — 73. *Van* vrouwen *zijn nog slechts enkele fragmenten van letters over; de rest is weggesneden.* 77 *tot* 80. *De twee, drie, drie en twee eerste woorden onleesbaar.* — 96. *De twee eerste woorden zeer onduidelijk.* — 97. *De eerste woorden onleesbaar, maar het slot lijkt het meest op* imeerde. — 98, 99. *Het eerste woord onleesbaar.* — 100. breken *zeer onduidelijk.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Man ende wijf si al versloeghen,
Haren roof si te scepe droeghen.
Soe waest ghewoest in viertich daghen,
Dat si der kerstinen gheen en saghen
No en vonden der haven mee
Binnen dertich milen vander zee.
Als sijt al hadden ghestoort,
Menighe scone borch ende poort,
Gheboot die coninc, datmen loede
Die scepen metten groten ghoede.
Hier binnen quam hem te voren,
Dat hi viertich ridderen hadde vercoren,
Die duchtich ende van prise waren.
Wapenen dede hise ende hietse varen
Op die montaenge ende beriden
Die weghen, die straten in allen ziden
Ende roven die pelgrime of sise vonden;
Men soude binnen der selver stonden
1d Die scepen laden ende reden die vaert,
Te keerne weder te Spaengen waert.
Si wapenden hem haestelike
Ende voeren wech gheweldelike,
Ende beleiden die borghe in allen ziden,
Al daer wech was ende lide.
Si reden vort, si reden weder;
Doe saghen si vanden borghe neder
Pelgreme, die vele moede quamen.
Tierst dat sise vernamen,
Reden si hem tenen ghemoete,
Ende beghondense roven onsoete,
Ende sloeghen diese wilden slaen.
Die pelgreme en mochten niet ontghaen
No met crachte hem onthouden.
Doe si saghen, dat si sterven souden,
Si boden haer handen ende ghaven

107. havenen — 117. *De eerste letter is onleesbaar. Het laatste woord is onleesbaar, maar de fragmenten van letters, die nog te zien zijn, laten wel* beriden *toe.* — 118. *De twee laatste woorden onleesbaar.* — 119 en 120. *Het laatste woord onleesbaar.* — 124. *Geheel onleesbaar.* — 125. *De twee laatste woorden onleesbaar.* — 128. Doe reden si. — 129. *Het tweede, derde en vierde woord onleesbaar.* — 133. diesi. — 135. *Het tweede woord onleesbaar.* — 136 en 137. *Het voorlaatste woord onleesbaar.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Een groot deel van harre haven,
Ende verdingheden lijf ende lede.
Daer was oec een Fransoys mede,
Die grave was ende van edelen gheslachte.
Om dat hi hem weerde met crachte,
En wilden die Torke niet leven laten.
Die bleef daer versleghen inder straten.
Ene zijn dochter hi met hem hadde brocht,
Die een heylichdom soude hebben besocht
Te Rome, daerse haer bisscop sinde.
Haer man hadse ghelaten met kinde,
Daer hi was inden stride bleven doot.
Daer was si doe in groter noot:
Si sach verslaen haren vader;
Dat moestese ghedoghen algader
Ende nochtan vele meer daer toe,
Want si namen haer selven doe
Ende voerdense wenende ende claghende sere
Voor den conine haren here,
Die hem so willecome was.
Doe hise sach, ghedacht hem das,
Doe hi vander coninginne sciet
In sijn lant, daer hise liet,
2a Dat si seide hoe gherne si name
Ene kerstijn joncfrouwe, of hire an quame,
Dat hise vinghe ende hise haer brachte.
Als hise sach ende hijs ghedachte,
Seide hi dat hise haer voeren soude,
Ende dede craieren dat hi varen woude.
Doe traken si alle te scepe waert.
Hem was wel verghaen haer vaert,

139. *De drie laatste woorden onleesbaar.* — 140. *Het voorlaatste woord onleesbaar.* — 144. *Het laatste woord onleesbaar.* — 145. *De eerste letter onleesbaar.* — 146. socht, *maar de overgebleven rand van het oorspronkelijke hs. heeft nog* esocht — 147. sende — 147. *De vier eerste woorden onleesbaar.* — 148. *De drie eerste woorden onleesbaar.* — 149. Daer was hi — 151 *en* 152. *Behalve* verslaen haren *en* ghedoghen *niets meer te lezen.* — 153. *De twee eerste woorden onleesbaar.* — 154. *De twee laatste woorden onleesbaar.* — 155 *en* 156. *Alleen het eerste woord te lezen.* — 157 *tot* 159. *Alleen de twee eerste woorden te lezen, van* 158 *ook het laatste.* — 160. *Geheel onleesbaar.* — 161. Dat si hadde

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Si hadden ghewonnen herde vele,
Ende voeren wech met vollen zele
Ende worden in corter stont gheset
In Spaengen indie haven van Tolet.
Die niemare liep voren indie poort:
Die ierst ghevreischt, hi tellet voort;
Dus maket deen den andren cont,
Dattie coninc waer comen gheseont
Ende alle die waren inde vaert.
Die lieden liepen ter havenen waert
Ende waren blide van haren maghen,
Dat sise behouden comen saghen.
Men ontfinc den coninc met groter eeren.
Beide vrouwen ende heeren
Ende der kindren volghden vele.
Vrolike ghinc hi op die zele
Ende beghan te deelen zijn ghewin:
Somen gaf hi meer, somen min,
Dat conste hi wel bescheidelike.
Doen nam hi herde hovesschelike
Bider hant die ghevanghen vrouwe.
Die int herte droech groten rouwe,
Dat mochtmen wel an haer bekinnen;
Die ghaf hi te deele der coninginne,
Diese alte hant inde camere dede,
Ende gaf haer orlof haren zede
Te houden ende die selve wet,
Die den kerstinen lieden was gheset.
Haer wet hilt si alsoe redelike,
Harre vrouwen dienese ghetrouwelike
In allen tiden spade ende vroe,
Want het stont haer daer toe,
Si leerde haer Fransoys ghenoech;
Soe bewarf si ende bedroech
Dat si wart van groten love
Beide inden lande ende inden hove;
Het was goet al dat si wrachte.
Dat si was van hoghen gheslachte
Mochtmen an haer ghedochte merken.
Tenen tiden soudese werken
Haren heere den coninc ene baniere;

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Si wrachter in menighe diere;
Indie middel wracht zire inne
Met den coninc die coninginne.
Daer wart die coninginne gheware
An haer ghelaet, an haer ghebare,
Daer sise sach roden ende bleiken
Ende metten handen ten lanken reiken
Ende menighe varwe ontfaen,
Dat si met kinde was bevaen.
Doe beghan sijt haer an tiën
Ende bad haer, dat sijt soude liën,
Of si kint droech, jeghen hare,
Ende welctijt het ghewonnen ware.
Doe seide sijt haer bescheidenlike.
Die vrouwe seide dier ghelike,
Dat si vanden selven stonden
Hadde kint ghedraghen, ende si begonden
Te rekenen, alse de vrouwen pleghen,
Datsi even langhe hadden ghedreghen
Ende binnen enen daghe souden ghenesen,
Ende even varinghe quite weesen.
Die tijt leed also God woude,
Dattie coninginne ghenesen soude
Entie termt volcomen was.
Eens Palmen sondaechs si ghenas
Van enen sconen knapeline.
Doe ghaven hem die maghesine
Uut haren boeken, na hare wijs,
Een sconen name ende hieten Florijs.
Dies selves daghes ghenas van kinde
Die ghevangen vrouwe, alsict bescreven vinde,
Ende brachte inde werelt een maghedijn.
Doe dedem hebben die moeder sijn
Na onse wet zijn kerstenhede;
Blancefloer zijt heten dede.
Doe waren die kinder beide gheboren,
Daer ghi daventure of selt horen.
Nu ghewan die coninc sijn kint

213. ghewaren — 214. ghebaren — 228. heven — 236. maghen sine — 238. scone hieten *onleesbaar*. — 239 *en* 240. *De laatste woorden bijna onleesbaar afgesleten.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Soe lief ende hi haddet so ghemint,
Dat si peinsden, hi ende sijn moeder,
Wien zijt mochten bevelen vroeder.
Si mindent ghelijc haers selfs lijf,
Ende bevalent den kerstinen wijf,
Dat sijt soude houden ende voeden.
Maer men hiet haer des behoeden,
Dat sijt selve en soeghde niet.
Men bevalt te soghene ende hiet
Eenre heydenre voestre, diere toe dochte,
Dat si conincs kint soghen mochte.
Nu hadde die kersten die kinder beide;
Daer toe hadsi goede ghereide
In allen tiden spade ende vroe,
Ende dede, dat hem behoorde daer toe:
Te tide slapen, te tide waken,
Te tide haer bad ende bedde maken.
Soe lief had sise beide ghewonnen,
Dat wi ghelesen niet en connen,
Na dien datmen ghescreven vint,
Welc si hadde meest ghemint,
Soe haer dochter, soe des conincs zone.
Si was emmer dies ghewone,
Dat sise beide leide te samen.
Eer si tharen vijf jaren quamen,
Die minne scootse int herte richte
Ende wondese soe met enen schichte;
Dat schicht was van goeden ghewerke,
Ende deedse minnen even sterke.
Nu hoort vremtheit, die si daden,
Dat si te gader souden baden:
Herde goetliken si hem onder saghen,
Ende onder custen hem, daer si laghen
Beide te gader in ene wieghe.
Dat was al waer, ons en bedrieghe
Dese boec ende andre, daer wi inne
Al vinden ghescreven haer minne.
Als si waren comen tharen vijf jaren,
Van scoenre groten si beide waren
Ende tallen goeden werken ghekeert.

251. self — 276. En — 280. ondercusten

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Diese ghewijst hadden ende gheleert,
Si waren waert van groten lone.
Die kinder waren beide so scone,
Datmen daer no in gheen lant
Soe scone twee kinder noit en vant.
Als die coninc hadde vernomen,
Dat zijn kint soe verre was comen,
Dat het mochte ter scolen ghaen
Ende lettren kennen ende verstaen,
Riep hi te hem sinen zone,
Als hi dicke was ghewone.
„Minne", seit hi, „ic sal di ter scolen doen:
Di sal leren meester Gaydoen,
Een wijs meester ende een vroet."
Florise bedroefde herde zijn moet,
Dàt moeste hi daer te hant toghen;
Hem braken die tranen uten oghen.
„Soete heere", seit hi, „en mach niet wesen:
In sal moghen scriven no lesen
No der leringhen niet verstaen,
Ghi en doet Blancefloere met mi gaen."
Doe gheloefde hem al daer zijn vader,
Dat hijse zoude zenden beide gader
Ter scolen, ende hi dede alsoe.
Des waren die kinder beide vro.
Men dedese ter scolen, ende si leerden;
Si ghingen te gader ende si keerden.
Van harre ouden, van haren daghen
Consten si van minnen, die si plaghen,
Menighen raet ende vele treken.
Doe mochtsi vriliken spreken
Haer ghelijc andren sinen wille
Verholentlike ende stille.
3a Si ghingen ter scole gestadelike.
Si onder minden hem verholenlike;
Als deen bi den andren niet en was,
Vergat hi wat hi hoerde of las;
Ende wat so men hem seggen hiet,
Des en mocht hi onthouden niet.
Ter minnen hadden si goede stade.

288. hadde — 302. Florijs — 313. en

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Si waren beide van enen rade,
Van ere scoenheit, van enen sinne,
Ende even gestadech an die minne,
Dat si oec dicke lesen horden
Die treken, die ter minnen horden,
Ende mense oec te lesene sette
In Juvenale ende in Panflette
Ende in Ovidio de Arte Amandi,
Daer si vele leerden bi,
Dat hem bequam ende dochte goet.
Dus hadden si ter minne spoet.
Die boeke dadense baesten so
Ter minnen, dat si dicke vro
Beide waren ende in sorgen groet,
Dat si hadden liever te wesene doet
Dan gesceden lange te sine.
Dus leefden si in soeter pine,
In soeten rouwe, in soeten bedwange.
Die nachte dochten hem vele te lange,
Die dage waren hem te cort vele
Te harre bliscap, te haren spele.
Sint dat si leren begonsten,
Binnen vijf jaren die kinder consten
Latijn spreken wel te maten.
Doe mochten si in wege ende in straten
Ende in den hove seggen in Latijn
Haerlijc andren den wille sijn,
Dattie leeke niet an mochten verstaen.
Dit hadden si so lange gedaen
Ende der minnen so lange geplogen,
Dattie niemare was gevlogen
Ende ment seide openbare.
Tierst dattie coninc die niemare
Ghevreeschte, dat Floris sijn kint
Blancefloere so hadde gemint,
Dat hi el ne gene name
Nemmermeer, die hem getame,
Ocht mens hem gehingede ende liet also,
Doe balch hi harde ende wart onvro.
Het dochte hem wonderlike dinc.

344. die soete — 346. te *onlbr.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Erlike hi te sire vrouwen ginc
Ter cameren, daer hise vant inne,
Raet te nemene, hoe hi die minne
Van den kindren mochte testoren.
„Vrouwe", seit hi, „wi hebben verloren
Florise ons kint, so ict bevroede."
Die vrouwe was van gestaden moede,
Te meer was sijs in groten vare:
An sine varwe wart si geware,
Dat hi gram was ende verbolgen,
Ende peinsde hoe si hem mochte volgen
Minlike ende met soeter spraken.
„Ay here", seit si, „bi welker saken
Selen wi onse kint verliesen?
Segt, ende wi selen kiesen
Den besten raet, die wi mogen vinden."
„Vrouwe", seit hi, „ic wil u ombinden:
Floris heeft met al sinen sinne
An Blancefloere sine minne
So harde gekeert utermaten
Ende seit, dat hise niet sal laten
Alsoe lange als hi sal leven.
Vrouwe, wildire raet toe geven
Ende dunket u oec wel gedaen,
Ic wille haer thoeft doen ave slaen:
Alse dan die leede niemare
Florise te voren quame van hare,
Dat si doet es, so wanic wel weten,
Dat hi haers al sal vergeten
Ende sine minne an ene ander keren,
Die hi minnen moge met eren.
Dan willic, dat hi te sinen rechte
Neme een wijf van hogen geslechte."
Tierst dattie conincinne vernam
Die sake, die den coninc mesquam,
Si was hoefsch ende goedertiere,
Ende bepeinsde haer harde sciere
Ende dachte, hoe si mochte verwerven,
Dattie joncfrouwe niet soude sterven,
Ende gesachten mochte des coninx moet.
„Here", seit si, „dese raet es niet goet.
Na dien dat gi segt dat staet,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Salic ons geven betren raet.
Machlichte Floris heeft gemint
So gestadelike dat hoefsche kint,
Blancefloere, die scone es,
Dat ic mi sere ontsie des
Ende bens in harde groten vare,
Tierst dat hi gevreischte die niemare,
Dat hi lichte mochte bederven
Ende van groten rouwe sterven;
Dan ware onse scade ende onsen toren
Meerre dan hi was te voren.
Men gewons nemmer prijs no lof,
Noch vrome en quamer nemmar of,
Dat mense versloege, ende massate.
Hets beter dat mense leven late."
„Vrouwe", seit hi, „nu raet daertoe."
„Here, ic segt u wat men doe.
Sijn meester sal hem siec maken
Ende onmachtech: bi derre saken
Seldine ter Montoriën ter scolen sinden,
Daer te leerne met andren kinden,
Des sijn meester es genesen.
Hi sal daer willecome wesen:
Vrouwe Sante, die vrouwe vander port,
Tierst datse dese sake hort,
Dat hi ene kerstene heeft gemint,
Ende hi daer omme si daer gesint,
Si salse hem met liste verleden.
Joncfrouwe Sibilie salne leden
Onder die kinder, haer gespele,
Die hi daer sal vinden vele,
Dor te cortene sinen dach.
Dies hi ne hort geen gewach
Daer hi spelen nu mede pleget,
Ende hem so na int herte nu leget,
Dan sal hi beginnen coelen,
Ende sijn herte in lanc so min gevoelen
Van Blancefloere der starker minnen,
Ende selke nuwe beginnen,
Die hem die oude sal verdriven.
Dus moghen die kinder levende bliven.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Maer alse Floris dat sal gevreischen
Hi sal wenen ende eischen,
Dat men met hem Blancefloere
Ter Montoriën ter scolen voere.
Des selen wi hebben goeden raet:
Haer moeder sal maken een gelaet
Ende een gebaer ocht si siec ware.
Dit moet si doen: wi selent hare
Bevelen vaste bi haren live,
Dat si op haer bedde blive,
Ende si bidde, dat men harre dochter
Met hare late, want si haer sochter
Ende bat bewaren dan een ander sal.
Dus selen wi onse dinc vorachten al.
Dan seldi geloven over waer,
Dat gise hem selt senden naer
Binnen viertien nachten, daer hi es,
Ende hi niet en twivele des."
Dit dede men harde verholenlike.
Doe omboet die coninc haestelike
Florise, dat hi te heme quame.
„Sone", seit hi, „u si gename,
U meester es siec ende heeft gelegen,
Dat hi der clerke niet mach plegen,
No der scolen onder winden.
Bedi salic u ter Montoriën sinden,
Daer seldi willecome sijn ende wel ontfaen;
Ghi selt daer bliven enter scole gaen

451. *B* war *B* dat *onlbr.* *B* verheeschen — 452. *B* eeschen — 454. *B* montorie ter scole — 455. *B* Dies sulwi ebben — 457. *B* gebaren of soe siec — 458. *B* D. sulwi doen w. sullen h. — 459. *B* B. ende heten — 460. *B* D. soe licgende stille h. — 461. *B* soe *Dit is in B de vaste vorm, die hier dus verder niet aangeteekend wordt.* *B* hare — 462. *A* haer *onlbr.* *B voegt hier twee regels in:*

want soede sochter
Ende vele eer sal sijn genesen
Want soe bet can bi hare wesen
Ende soese bet dan een ander bewaren sal

463. *A* Ende haer bat — 464. *B* D. sulwi o. dinghe voegen — 465. *B* suldi hem beloven — 466. *B* sult zenden — 468. *B* E. niet ne dar hi twifelen — 469. *B* harde *onlbr.* — 471. *B* hem — 472. *B* si *onlbr.* — 473. *B* lou . . . ziec . . . helft — 474. *B* clerken niet ne — 475. *B* niet o. — 476. *B* montorie — 477. *B* Dar suldi gewillike sijn o. — 478. *B* Ghi sult dar ter s.g. .

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Ende leren lesen ende scriven."
„Here", sprac Floris, „waer sal dan bliven
4a Blancefloer?" „Minne", seit hi, „hier."
Hem liepen die trane over sine lier
Ende began te weenne harde sere.
„Dit en doet niet", seit hi, „here;
Dit gebod waer mi te swaer.
Ghi en doet Blancefloere met mi daer,
In salre mogen wonen niet."
Doe bad hem die coninc ende hiet,
Dat hi blidelike voere:
Hi soude hem senden Blancefloere
Binnen viertien nachten oft eer.
Dat minderde hem harde sijn seer,
Al dede hijt node, hi lovet al dus.
Doen dede sijn vader, die coninc Fenus,
Roepen enen sinen camerlinc,
Die listech was ende vroet talre dinc;
Dien hiet hi varen met sinen kinde
Ter Montoriën, daer hine sinde,
Ende gaf hem al dies hem behoevede.
Maer Floris sere droevede
Ende weende al daer hi sciet
Van Blancefloere ende hise liet.
Doe al gereet was sine vaert,
Voer hi wech ter Montoriën waert.
Daer vant hi dien hertoge Goras,
Dien hi willecome was.
Vrouwe Sante ontfingene blidelike;
Si dede harde hoefschelike
Harre dochter, joncfrouwe Sibiliën,
Heme leeden dicwilen

480. *B* seit hi war — 481. *B* lieve kint s. — 482. *B* Doe l. d. tranen o. sijn l. — 483. *B* b. wenen s. — 484. *B* Dit ne doe ic niet lieve h. — 485. *B* ware ... zwaer — 486. *B* Gine zent — 487. *B* sal daer — 488. *B* bat — 490. *B* Men sal jou — 491. *B* of — 492. *B* Doe m. harde s. zeer — 494. *B* Doe deide d. c. F. — 495. *B* sinen enen — 496. *B* D. lustich w. telker d. — 498. *B* montorie — 499. *B* al *ontbr.* — 500. *B* Newar — 501. *B* w. sere — 503. *B* al *ontbr.* — 504. *B* woch ter montorie — 505. *B* den A here — 506. *B* wellecome. — 507. *B* Vrou cente ontfinckene — 508. *B* Soe dedene h. hoveschelike — 509. *B* Hare d. ioncvrouwe cybilien — 510. *B* Leden tolre tijd ende tolre wile

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Onder die joncfrouwen van der port,
Dat hi soude horen selc wort,
Ende hi bi lichte mochte gewinnen
In die scole ene andre minnen,
Daer hi hem selven bi soude verhogen
Ende Blancefloere vergeten mogen.
Men wijsde hem vele ende leerde,
Daer hi lettel toe keerde
Sinen sin, so wat soet was.
Al dat hi hoerde ende las,
Altoes was hem die gedane te voren
Van Blancefloere, die hi hadde vercoren
Boven alle die hi nie gesach,
Die hem so vaste int herte lach,
Dat sine dede leven in groten bedwange.
Die wile dochte hem lange,
Beide bi dage ende bi nachte.
Dicke versuchte hi harde onsachte
Te halven woerde an sine sprake.
Dus leefde hi met ongemake,
Ende clagede dicke sijn ellende,
Eer die viertien nacht quamen ten ende.
Alse volcomen was die termt,
Daer hi omme hadde gekermt,
Entie viertien dage waren comen ten ende,
Ende men hem Blancefloere niet sende,
Doe was hi in sorgen groet,
Dat si soude wesen doet.
Doe was hi droever dan hi was eer.
Die rouwe wies hem in lanc so meer,
Hine mochte haers niet vergeten.

511. *B* ioncvrouwen v. pord — 512. *B* Dar hi daer horen soude sulke word — 513. *B* Dar hi lichte bi m. beginnen — 514. *A* Indie herte *B* ene ontbr. — 515. *B* mede s. verhoeghen — 516. *B* moghen — 517. *B* wijsdem — 518. *B* Mar litel hi dar t. k. — 519. *B* wat so dat hit — 520. *B* horde — 521. *B* Altoos so cam h. tevoren — 522. *B* adde — 523. *B* allen — 524. *B* in therte so vaste — 525. *B* sorne deide l. l. bedwanghe — 526. *B* te langhe — 527. *B* Bede bi daghe — 528. *B* Dicken v. hi onsochte — 529. *B* in — 530. *B* levedi — 531. *B* dicken sine ollende — 532. *B* viertienacht camen — 533 *tot* 536. *ontbr. in B* — 537. *B* Ende hie was l. s. grot — 538. *B* doot — 539. *B* Ende was droever — 540. *B* Sine r. w. le l. s. m. — 541. *B* Hie

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Doe liet hi slapen ende eten,
Beide dat eten ende dat drinken,
Doghen begonsten hem ontsinken,
Want heme sijn vleesch al ave ginc.
Doe warts geware die camerlinc.
Haestelike hi ten coninc sinde,
Ende ontboet hem van sinen kinde.
Die niemare hem harde mesquam.
Hi wart wonderlike gram
Ende riep die coincinne te hem.
„Vrouwe", seit hi, „en weet wie ic bem
Dus wonderlike comen an dese dinc.
Ons heeft ontboden die camerlinc
Van onsen sone quade niemare.
Nu siet, hoe menre best toe vare.
In weet, ocht si bi toveriën
Van Blancefloere, sire amiën,
Ocht hi verwoct si selve Florijs,
Dat si hem dus gedane wijs
Sinen sin al heeft genomen.
Ic wille haer te hant doen thoeft af slaen.
Hi saels lichte dan ave staen
Ende der minne al vergeten
Van hare, als hise doet sal weten."
Here God, hoe groet es die dompheit,
Die de coninc heeft geseit.
Datse toverie soude hebben gedaen!
So tielic hadse die minne ontfaen,
Doe hise tierst minnen begonste,
Dat si no goet no quaet ne conste.
Si mindene weder utermaten,
Sint dat hise hadde gelaten
Ende hi haer ontvoer ter Montoriën waert,
Dat si nie sint blide en waert.
Met pinen leidde si haer leven,

543. *B* Bede — 544. *B* Die ogen begonden — 545. *B* hem s. vlesch — 546. *B* werds — 548. *B* omboet — 549. *B* Niemare die hem sere m. — 550. *B* Hie — 551. *B* de coninginne — 552. *A* wetti *B* in weet hoe i. b. — 554. *B* hevet onboden — 556. *B* mer — 557. *B* oit ... toverie 558. *B* amie — 559. *B* Of — 560. *B* dusdane — 561. *B* heift benomen — 562. *B* mi *onbr.* hastelike

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Haer suchten ende haer beven
Hadde haer deten al benomen,
Maer des en hadsi niet vernomen,
Dat dus gedane tale om haer was.
Doe pijnde haer echter die vrouwe das,
Hoe sise mochte ledegen vander doot.
„Ay here", seit si, „het ware sonde groet,
Beide sonde ende scade,
Dat men so scone een kint verdade!
Hets beter, dat men Blancefloere
Te Nicle ter merct te cope voere.
Daer sijn comannen comen van verren,
Die onlange selen merren.
Alsi des worden geware,
Dat si so scone es ende het wert mare,
Si selenre haven vele omme geven.
Doet dit, hets best, ende laetse leven.
Si selense dan voeren so verre,
Dat ghire nemmeer omme wert erre;
Dan dorvedi manslachtech werden niet."
Doet hem die vrouwe so harde riet,
Ende sijt erenstelike woude,
Seide hi, dat hijt doen soude,
Ende omboet twee portren vander stat,
Dien geboet hi ende gebat,
Want si lustege comanne waren,
Dat si te Nicle souden varen
Ende met hem senden ende voeren
Te cope die scone Blancefloere.
Si gereidden haer vaert ende namen
Blancefloere met hem, ende alsi quamen
Te Nicle ende sise ter marct brochten,
Doe vonden si comans, diese cochten
Met groten scatte, met vele haven.
Nu hoert, wat sire omme gaven,
Dat willic u maken cont:
Si gaven van goude sestich pont,
Van zilvere hondert bi getale,
Hondert pellene, hondert sendale,
Hondert bliaude purper sanguine,

616. *Hierna in het hs. nog een regel:* Hondert coppe guldine
Floris ende Blancefloer.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Hondert mantele rode pelline,
Driehondert vogle, die goet waren:
Hondert valken, haveke, sporewaren,
Hondert ors groet ende snel.
Si gaven oec, dat weetic wel,
Na dien dat dystorie seit
Ende gewaget die rechte waerheit,
Enen cop gewracht van goude.
Die nu so gedanen maken soude,
Hi soude groten cost doen daer toe.
No daer te voren, no sident, no doe
En sach nieman genen so goet.
Nu hoert, wat daer an gemaket stoet:
Daer stoet, hoe gedane wijs
Des coninx sone van Troien Parijs
Helenam voerde ende gewan,
Ende hem na volgede haer man,
Die coninc Menelaus, verbolgen sere;
Ende hoe Agamemnon leidde there,
Des hi vele hadde utermaten;
Entie Grieken Troien besaten,
Ende si die mure met storme versochtan,
5a Ende hoe si van binnen weder vochten.
An den scedel oec gemaket was,
Hoe Juno, Venus ende Pallas
Enen appel vonden van goude
Ende streden, welc harre hebben soude;
Want in den appel stont gescreven,
Dat menne der scoenster soude geven;
Ende hoe sijt keerden op Parise,
Dat hi tvonnesse te rechte wise,
Ende hi sciede sonder gedinge;
Ende hoe haer gelijc sprect sonderlinge;
Ende hoe hem Juno behiet rijcheit vele;
Pallas seit, dat sine maken wele
Den besten riddre die ie gewan lijf;
Venus behiet hem dat scoenste wijf,
Die nie van moeder wart geboren;
Ende hoe hi dat wijf heeft vercoren;
Ende hoe hi den appel Venuse geeft,
Ende seit, dat sine met rechte heeft.
Opten scedel stont een carbonkel steen;

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Ens kelre so donker ne geen,
Al eiser in licht no vier,
Daerne in die hant hout die bottelgier,
Hi maket so licht daer binnen,
Dat men daer bi moge bekinnen,
So wat haven soet moge sijn,
Moraet, clareit ochte wijn.
Dien carbonkel hadde inden voet
Een vogel, die daer boven stoet.
Die den vogel sach, hem dochte,
Dat hi levede ende vliegen mochte.
Desen cop makede Vulcanus,
Dien ic hebbe bescreven dus.
Het brachtene uut Troien Eneas,
Doe die stat te storet was;
Sint liet hine ere sire amiën
In dat lant van Lombardiën;
Daer naer wart hi gegeven voert,
Dat hi te Roeme quam in die poert,
In des keisers stat, ende hi verstarf
Vanden een opten anderen so menich warf,
Dat hi den keyser was comen toe;
Ende een dief hadden gestolen doe
Ende hadden te Nicle ter merct brocht,
Daerne die comanne hadden gecocht,
Diene om Blancefloere gaven voert,
Als ghi te voren hebt gehoert.
Die comanne der joncfrouwen blide waren.
So wel waenden si hebben gevaren,
Mochten si te Babyloniën comen binnen,
Dat sire twiscatte an souden winnen.
Si voeren wech, ende haer vaert
Beviel hem wel te Babyloniën waert.
Tierst dat si te Babyloniën quamen,
Blidelike si die joncfrouwe namen
Ende gavense te prosente den ammirale,
Dien si alte hant bequam so wale,
Tierst dat hise met oghen sach,

666. *Hierna in het hs. nog twee regels:*
Penninge van zilvere of van goude
Of so wat men kiesen woude.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Dat hise hem tienvout met goude wach.
Dies waren die comanne harde vro,
Dat si hem was vergouden so.
Si dancten hem ende namen orlof,
Ende rumeden met bliscapen thof.
Die joncfrouwe heeft so goede seden,
So goede gescepe van haren leden,
Die oghen so scone, die huut so claer,
So wale sit hare dat scone haer,
Datter die ammirael merct bi
Dat si van hogen geslachte si.
Hi was gewone al sijn lijf,
Elcs jaers te hebbene een wijf;
Die seden, seit hi, sal hi breken
Dor haren wille ende bespreken,
Dat hise sal nemen ende houden te wive,
Ende el ne gene bi sinen live
Nemmermeer ne sal minnen.
Hi deedse in enen tor binnen;
Daer vant si scone joncfrouwen in
Sevene ende twintech meer no min.
Alle dien beval hi met goeder trouwe
Goem te nemen te dier joncfrouwe
Ende te dienne dagelijc.
Doe seide hi ende bat haer gelijc
Dat sise troesten ende haer seiden,
Dat hi een jaer noch sal beiden
Eer hi haer wille genaken,
Ende hi dat doe bi derre saken,
Dat si die seden daer binnen sal leren;
Ende wilsi haren sin dan keren
Them ende haers rouwen vergeten,
Daer tenden mach si weten,
Dat men hare verwedemen sal
Dat lant van Babyloniën al,
Ende mense sal cronen eerlike
Ende makense vrouwe van den rike.
Nu es Blancefloer in vremden lande
Hoe sere wringt si haer hande
Met groter clage, met groten wene!

711. salic — 729. rouwe

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

In al der werelt quam nie gene
Clusenersse no so godelic wijf,
Die so lettel acht om haer lijf
Alse Blancefloer doet om dat hare.
Sine weet van rouwen hoe gebaren;
Hoe dicke seit si: „keitivech wijf,
Hoe sere rouwet mi mijn lijf!
Mi heeft verloren die scone Florijs,
Mijn soete lief, mijn soete amijs.
Ter bliscap daden wi scone begin,
Maer wi waren onlange daer in.
Tierst leefden wi met soeten spele,
Nu moeten wi droeven vele
Ende bliven emmer in den toren.
Die wile dat ic wart geboren,
Die moet sijn vermaledijt.
Dit heeft beraden die leede nijt.
Hi si vermaledijt, diet beriet
Dat men Florise van mi sciet.
Ay nijt, hoe quaet es dine nature!
5d Ochtu best enege creature,
Dier goet of evel mach gescien
Entie men mach horen ochte sien,
Ende daer men toe moge spreken,
So moet mi God over di wreken
Ende moet di senden ter dieper hellen,
Daer di die duvele moeten quellen
Emmermeer al sonder ende.
Du heefs mi gesent int ellende;
Ic wane, du Floris oec heves doet,
Ochte bracht in also grote noet,
Dat hem rouwet dat hi levet
Dor den rouwe, die hi om mi hevet.
Ay arme, twi segic om mi?
En weet ic wel dat Florijs si
Van Spaengien eens heidens coninc kint?
Al hebbicken domlike gemint,
Ic weet wel dat hi mi niet geteme,
Ende mi niet en bestaet van heme,
Ende hem niet van mi te rechte;

761. af i. pl. v. toe

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Hi es van so hogen geslechte,
Dat ic sijns werdech niet en bem,
Maer dat hi mi mint ende ic hem.
Florijs mint mi utermaten,
So doe ic hem, in caent gelaten;
Mijns en canic raet geweten,
Sijns en canic niet vergeten.
Mocht sijn dat ict gedade,
Dat ic vergate so groter scade
Ende mochte bliven sonder toren
Van Florise, die ic hebbe vercoren,
Dien ic so van herten minne,
Dat waer groet cracht van minen sinne.
Soete vrient, en mach niet sijn,
Die rouwe sal bliven int herte mijn;
Beide bi dage ende bi nachte
Saltu sijn in mijn gedachte;
Alsic dijns genoeme ende gewage,
Daer bi cortic mine dage;
Die rouwe sal bliven met ons beden.
6a Talrerst worden wi gesceden
Bi groten nide, wel soete vrient.
Du best so hoefsch, du heefs verdient,
Datti alle die gene minnen
Van dien lande, die di kinnen.
God ware werd van groten lone,
Die di maecte: du best so scone,
So hovesch, so goet, so goedertieren,
Men soude cume vinden hem vieren
In der werelt, die di geliken.
Du vermaets di getrouweliken,
Dattu mi niet en souds begeven;
Nu moetic dor dinen wille leven
Sonder bliscap emmermeer.
Dese rouwe ende dit grote seer
Ne magic meer nu verwinnen,
Floris, en si bi diere minnen."
Al dus heeft Blancefloer geclaget
Dien rouwe, die si int herta draget,
Al daer si es in vremden lande.

787. Ende hi

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Vor haer herte leit si haer hande,
Haer dunct dat hare herte sal breken,
Van rouwen mach si niewet spreken.
Die joncfrouwen, die bi haer saten,
Ende sagense so harde meslaten,
Entie grote clage hoerden,
Si troestense met soeten woerden
Ende seiden, si dorste haer niet ontsien,
Haer en soude maer al goet gescien.
Nu latic van Blancefloere bliven,
Ende wille u seggen ende bescriven
Vanden portren, diese brochten
Ter marct te Nicle ende daer vercochten.
Si hadden haers heren gebod gedaen,
Haer dinc was hem wel vergaen.
Si hadden gewonnen harde vele
Ende keerden weder met groten spele.
Met groter bliscap mense ontfinc,
Ende gavense op haren here den coninc,
Als hi geboet ende woude,
Dat silver metten groten goude,
Daer toe die pellene entie sindale
Die heme bequamen harde wale,
Die bliaude purper sanguine,
Die mantele rode pelline,
Die valken, die haveke, die sporewaren,
Die ors, die harde goet waren;
Den guldinen cop si daer toe gaven,
Die werd was vele haven.
Dien nam die coninc in sijn hant;
En was geen so goet in sijn lant,
Ende alle, die waren in die zele,
Si prijsdene ende besagene vele.
Nu hoert, wat doet die coincinne:
Si was noch droeve in haren sinne,
Dies en nam si gene ware.
„Here", seit si, „noch ben ic in vare
Ende ontsie noch ander ongeval,
Alse Floris weder comen sal
Ende om Blancefloere sal vraghen,

827. latic u

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Wies wi dan best over een draghen,
Dat wi antworden, waer si es.
Ic ontsie mi ende sorge des,
Alse hise hier niet en vint
Die hi so van herten mint,
Dat hem die droefheit entie smerte
So vaste moge liggen int herte
Ende hi den rouwe gewinne so groet,
Dat hi hem selven sla te doet
Ocht in eneger manieren verdoe.
List ende raet behoeft daer toe,
Wat men hem best geseggen moge,
Daer men sine droeve herte bi verhoge
Ende menne met liste levende behoude.
Verliesen wine, hets bi onser scoude."
„Vrouwe", seit hi, „gi segt wel,
Ic does uwen raet ende niet el."
„Here", seit si, „gi selt doen touwen
Een graf ende dat van marbre houwen,
Beide van marbre ende van kerstale;
Dat doet maken ende bewerpen wale
Beide met zilvere ende met goude.
Dan mach menne ontbieden houde,
Ende als hire omme vraget, so mogen wi
Doen seggen, dat si begraven si.
Hi en sal niet lange merren,
Dat mochter ons lichte ane werren,
Des selen wi te harder haesten daer mede."
Te hant die coninc ombieden dede,
Na dien dat sijn moet gedroech,
Goede meestre ende diere genoech,
Ende daer toe diere goutsmede.
Hi wijsde hem ene scone stede
Ende seide, dat si namen goem.
Doe begonnen si werken onder enen boem
Vor enen monster een eerlijc graf,
Daer men wonder mag seggen af.
Het was van kerstale ende van marberstene,
En was creature ne gene
Si en stonder in gescreven:

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Die vogel die in die lucht sweven,
Serpente, liebarde met andren dieren,
Ende vissche die in der rivieren,
In des zeewes gronde swemmen.
Met dieren stenen ende met gemmen
Scierden die goutsmede haer werke.
Ten hoefden setten si opten serke,
Daer ment best moge bescouwen,
Een beelde van finen marbre gehouwen,
Beworpen van zilvere ende van goude
Ende van varwen menichfoude,
Blauwe, roet, gelu ende groene.
Bider wijsheit van Salomoene
Ende bi haers selfs list groet
Makeden sijt, dat emmer boet
Sijn hant ter sonnen waert gerect,
Al waest metten swerke bedect;
Ende also die sonne daer ane sceen,
Sone was man in die werelt geen,
Die so claer hadde die oghen,
Dat hi den scijn mochte gedogen.
Si setten midden op dien sarc
Twee kinder, die werd waren meneger marc,
Ocht mense vercopen soude.
Si waren al gewracht van goude
Ende waren harde rijclijc.
Deen was Florise ane gelijc;
Dat ander stoet in diere gebare,
Ocht Blancefloer sine amië ware.
Blancefloer hadde van goude roet
In die hant ene rose, die se boet
Ende hilt vor dansichte haers amijs.
Al dies gelike hilt Florijs
Ene lylie vor sire amiën.
Die bloemen waren bi meestriën
Naturlic gemaect ende scone.
Haergelijc hadde ene guldene crone
Opt hoeft wonderlike goet.
In Florijs crone een carbonkel stoet,
Diet so licht om hem maecte,

898. sneven — 914. werke

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Weltijt sore iemen bi genaecte,
Dat hi also claer daer bi gesach
Ocht sonne scijn waer ende middach.
Hoert noch wat men lesende vint:
Daer mocht men sien den wint
Ende lange pipen, daert waide dore;
Alle den genen, diere leeden vore,
Dochtet wonderlike dinc.
Van den winde, die dor die pipen ginc,
Waest so gemaect met luste,
Dat deen den andren dicke custe,
Beide custe ende helsede vele.
Al waiende stoeden si met spele.
Als die wint weder gelach,
Haer gelijc bleef staende ende sach
Vriendelijc ins anders oghen.
Doe begonden si die bloemen toghen,
Die si in haer hande droeghen;
Als ocht si hem onder loeghen
Ende leefden, also gebaerden si;
7a Dat dochte hem allen dier waren bi.
Daer was oec een boem geplant,
So gedanen vint men genen int lant,
Die was geset int graf ten hoefden;
Sine swige bloeiden ende loefden
In allen tiden van den jare,
Dat was die waerheit openbare.
Dien boem willic u noemen:
Hi hiet ebenus, sine bloemen
Waren wit ende roet;
Sijn hout hadde nature groet:
Al warp ment in een vier binnen,
En mochte vier no brant gewinnen;
Sine loever gaven oec
Den soetsten roke, dien ie man roec,
Ende soeter dan wi geseggen connen.
Ten voeten stoet oec jegen der sonnen
Een boem, die heet tyrebijn;
Sijn roke mochte niet soeter sijn.
An die rechter side stoet een crismier,

954. si *onlbr* — 972. ic t. *pl.* v. ie — 977. crisivier

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Ende an die luchtre een balsemier,
Die gerechte balseme gaf;
Daer mocht men die balseme sien vallen af;
Van den crismiere droep crisme neder.
Van dien tween bomen en was no weder,
Hi en gaf den roke so goet,
Dat hem dochte dier onder stoet,
Dat hi ware int paradijs.
Die dese viere bome plante, was wijs.
Alle die gode, die waren doe
Doe hise sette, hi beswoerre toe.
Die gode die daden die boeme groeien,
Alt jaer loeven ende bloeien.
Daer boven plaghen altoes te sine
Ende in te singene vogelkine,
Die nie en worden so bedwonghen,
No somer no winter, si en songhen.
So soete geluut si onder hem maecten,
Weltijt dat si twee daer genaecten,
Eneghe joncfrouwe met enegen jongelinge,
Die gelieve waren onderlinge,
Die hovesch ende natúrlec waren,
Die moesten te hant haer minne baren;
Van selker naturen was die sanc,
Tierst dat si horden dat geclanc,
Si liepen te samen haestelike
Ende onder custen hem vriendelike.
Die minne was soeter, die si dreven,
Dan ic u telle of vinde gescreven.
Maer was een dorper ocht een dore,
Als hi liden soude daer vore,
Tierst hi hoerde der vogle sanc,
Hi gewan daer af so groet bedwanc,
Dat hi hem gere minnen daer naer
Ne onder want, maer al daer
Moest hi slapen ter selver stede,
So besweken hem alle die lede.
Dese boeme stoeden alle viere
Om dat graf, dat so diere
Was ende so goet, dat ict geprisen

981. crisiviere d. crisine — 1017. ic

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Niet en mach na sire wisen.
Om ene joncfrouwe was niene geen
So goet gemaect; menich rijclec steen
Waser an geset, daer dogede an lagen
Ende oec miracle te doene plagen:
Sofiere, jogonten, calcedoniën,
Miraude, bericolen ende sardonen,
Jaspen, crisoliten, diamanten,
Ametisten, topasen, jocanten.
Met dieren lijsten waest graf bevaen.
Daer mocht men oec sien ane staen
Lettren al gescreven van goude,
So openbare, wie so woude
Ende lesen conde, dat hi las.
Nu hoert, ic seggu wat dat was:
Daer stont: „hier leget Blancefloer
In dit graf, op desen vloer,
Die de jonchere Floris, dat scone kint,
7c Met gestadeger herte hadde gemint."
Doe dede die coninc over al gebieden
Van sinen lande alle den lieden,
Kint ende kinne, man ende wijf,
Also lief alsi hadden haer lijf,
Dat niemen der waerheit soude liën
Jegen Florise van siere amiën,
Ende niet souden seggen el van hare
Dan dat si doet ende begraven ware.
Doe ontboet men Florise dat hi quame.
Die boedscap was hem wel gename;
Hi gereidde hem ende nam orlof
An alle die gene, die waren int hof.
Willike keerde hi te lande weder.
Hi reet in die zale; daer beette hi neder;
Hi groete sire moeder ende sinen vader,
Ende daer na dandre alle gader.
Hi vraechde te hant om sire amiën;
Hem antworde niemen no dorste liën
Die rechte waerheit, alse mense wiste.
Doe hise niet sach ende hise gemiste,
Wart hi vervaert ende sere ondaen

1034. Op *Vgl. vs.* 1118. — 1035. Floris *onlbr.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Ende liep wech ter cameren saen,
Daer hi haerre moeder in bevoer.
„Vrouwe", seit hi, „waer es Blancefloer,
Mine amië, die ic hier liet?"
„U amië, des en weet ic niet."
„Ghi houd u sceren." „In doe." „Gi doet."
Die vrouwe wart droeve in haren moet,
Alsi hoerde gewagen van harre dochter.
Florise wart in lanc so onsochter:
„Roepse mi", seit hi, „haestelike!"
Si antwerdde wider vroedelike
Ende seide, sine wiste niet waer si ware.
Hi wart in lanc so meer in vare:
„Vrouwe", seit hi, „ghi doet quaet,
Wijetse mi ende doet den raet
Dat ghise mi haestelike doet sien!"
Does ander raet en mochte gescien,
7d Hi en moeste iet van haer weeten,
Seide si, alse haer was geheten,
Dat si doet ende begraven ware.
Doe en wilde hijs niet geloeven hare
Onthier ende sijt hem swoer.
„Ay mi", seit hi, „es Blancefloer
Mine wel soete amië doet?"
Hi wart in dansichte harde roet,
Daer na so wonderlike bleec,
Dat sine varwe enen doden geleec.
Doe moest hi al met allen swigen,
Want hi began daer neder sigen
Ende viel in onmacht optie erde.
Die vrouwe haer dies ververde
Ende gaf enen crijt harde luut,
Dat ment in den hof ende daer uut
Mochte horen gereedelike.
Doe quam gelopen haestelike
Beide gader ter cameren binnen
Die conine metter conincinnen,
Ende dreven groet seer ten selven stonden,
Daer si haer kint in onmacht vonden.
Floris lach lange in onmacht;
Als hi bequam ende hem wart gesacht:
„Ay mi, wat heeft mi die doet geweten,"

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Seit hi, „dat si mijns heeft vergeten
Ende Blancefloere nam? Sine dede niet wale:
Noch biddic haer dat si mi hale,
Ende si mi lede ende wise
Int gebloeide velt ten paradise,
Daer ombeit mijns haer ziele.
Wat waendi, ocht so geviele,
Hoe blide ic van haer wesen soude!
Ay arme, ocht mi leiden woude
Tharen grave iemen goeder!"
Doe namen die conincinne, sijn moeder,
Ende leidden selve al daer,
Daer si hem seide over waer
Dat Blancefloer begraven lach.
Tgraf dochtem scone, daer hijt sach.
Hi vant die lettren ende las
Wat so daer ane gescreven was.
Hi las: „hier leget Blancefloer
In dit graf, op desen vloer,
Die de jonchere Floris, dat scone kint,
Met gestadeger herten hadde gemint."
Doe sach hi die kinder lachgende staen,
Van rouwen wart hi so ondaen,
Dat hi drie werf beswalt achter een,
No mochte spreken wort ne geen,
No mochte sien no antwerden.
Sijn moeder stont daer te jegen werden.
Als hi bequam them selven weder,
Vor die kinder ginc hi liggen neder
Ende weende ende claegde sijn ongeval groet
Van Blancefloere ende van haerre doet.
„Ay Blancefloer", seit hi, „Blancefloer,
Sident dat ic van di voer,
Leefdic met groten ongemake.
Wistic op wien, hoe gerne ict wrake,
Dat ic di dus hebbe verloren.
Wi waren in enen dage geboren
Ende gewonnen in ere nacht —
Dus waest gerekent ende geacht —
Gehouden ende geleert te samen,

1100. Seit hi *omlbr.* — 1103. lere — 1132. van u v.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Onthier ende wi so verre quamen,
Dat men verriet ende sciet ons beden.
Met rechte soudwi henen sceden
Vander werelt binnen enen dage.
Niemen wancons mi, dat ic di clage.
Ic ben serech utermaten,
Te minen live heefstu mi gelaten
In rouwen ende in groten wene.
So hovesch en sach nieman gene
In der werelt, no soeter wijf.
So scone, so soete was dijn lijf,
Dat ict geseggen niet en can.
Ic wane dat in dese werelt man
So vroet ne geen es, die can gescriven
Te rechte die scoenheit van dinen live.
Du waers spiegel van al den rike;
Du hilts di harde suverlike.
Nie gewan wijf so goede seden
Als du hads, no so scone leden,
So scone ogen, den mont so soete,
So scone antwerde, so scone groete.
Du verwons met dogeden al dine gespele,
Du hads gemaect vriende so vele,
Dat si di loveden ende minden
Ende priseden alle, die di kinden.
Niemen darf mi wanconnen dies,
Dat mi nie verleedde no verwies
Dat ic di minde gestadelike.
Wi onder minden ons verholenlike:
Beide met scriven ende in Latijn
Dedic di verstaen den wille mijn
Ende minen raet, so dadestu mi,
Dat sijs niet yerstonden dier waren bi.
Ay doet, hoe nidech ende hoe sure
Sijn dine seden ende dine nature!
Du best mordadech als een dief,
Du haets die di hebben lief,
Maer siestu iemen leven met spele
Ende der bliscapen hebben vele,
Dien biedstu storm ende wijch
Ende sets an hem dinen crijch;

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Dien neemstu en werpeen openbare
Uter bliscapen, daer hi gerne in ware
Maer roept di een arm keytijf,
Die onwerd heeft sijn arme lijf,
Dien oec selden goet gesciet,
Te hem en wiltu comen niet.
Des heefstu enen vremden sede:
Du en wils die di volgen mede,
Dat mach men an mi merken wel.
Ic roepe, ende du best so fel,
Dattu mire clage niet wils horen.
8c Ic sal mi harde cume verhoren,
In sal di soeken ende vinden gereet.
Ic sal doen na dien dat mi steet,
So waer so ic mi sal bewenden.
Eer dese dach sal comen ten ende,
Salic mi selven nemen dat lijf.
Ens in der werelt man no wijf,
Hi en mogre lichte bewerven,
Dat hi hem selven snieme doe sterven.
Ic sal mi doden, ic hebbe die gewelt,
Ende varen int gebloeide velt,
Daer Blancefloeren siele jegen die mine
Gadert ende leset bloemekine."
Doe rechte hem Floris van den grave,
Niet verre bleef hi staende daer ave;
Tenen griffie voedersele hi vinc,
Daer ene guldine griffie in hinc,
Die hem hadde gegeven Blancefloer
Op minne, doe hi van haer voer.
Alse Floris die griffie uut trac,
Hi hiltse vor hem ende sprac:
„Dese griffie, Blancefloer, daeddi maken
Ende gaefse mi bi derre saken,
Als icse dan saghe, dat si woude
Dat ic haers gedinken soude.
Nu leget mijn troest an di allene,
Du salt mi lossen uten wene,
Daer ic in ben, ende nemen mi dat leven,
Al ne waerstu mi niet daer toe gegeven.

1181. werpse — 1188. en *onlbr.* — 1212. Ende hiltse

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Haest, dats wesen sal, dat doe."
Metten woerde droech hise hem toe
Ende wildse te sire herten steken inne.
Dit sach sijn moeder, die conincinne,
Ende liep te hem waert ende prant
Haestelike die greffie uut sire hant.
Nu hort, hoe sine daer na begonste
Te castiene, alsi wel conste:
„Floris", seit si, „wel lieve kint,
Hoe domplike heefstu gemint
Ende best keytijf van dinen live,
8a Dattu dor die minne van enen wive
Di selven wilds verslaen ter doet
Ende dogen dor haer die grote noet.
Ens in der werelt niemen altoes
No verwoet no sinneloes,
Hi en hadde liever in grote pine
Blint ende doef ende stom te sine
In dese werelt emmermeer
In rouwen ende in groet seer,
Dan te dogene die bitter doet:
Die anxt van haer hi es so groet.
Wat waenstu datti soude vromen
Dattu di versloeges? Waenstu dan comen
Int gebloeide velt int paradijs?
Neen du niet, dies benic wijs,
Dat en sal di niet mogen gescien,
Daer en saltu Blancefloere niet sien:
Daer es binnen so grote core,
Dat men hem allen verseit die dore,
Ende menre niemen wille gehoren,
Die besondecht 'sijn te voren.
Du salt dijn woninge kiesen elre,
Ende varen ter helle in den donkren kelre,
Daer Biblis es ende Dido,
Die so serich sijn ende so onvro,
Datsi met clagene die wincle vervullen.
Daer soeken si ende soeken sullen
Emmermeer ende niewet vinden
Haer amise, die si minden

1234. daer t. pl. v. dor haer — 1255. Daer Biblio ende Dido

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Ende so starke minne droegen,
Dat sire hem selven omme versloegen.
Floris, nu hebt goeden troest:
In toewaert bestu wel na verloest;
Di sal noch vele goeds gescien:
Ic wane, du salt noch levende sien
Blancefloeren, diere amië;
Ic weet noch selke ersatrië,
Dat iese bider cracht, dier leget ane,
Levende weder gewinnen wane."

9a Doe ginc si wech ten coninc waert
Rouwech ende sere vervaert.
„Here", seit si, „hoe gerne ic u bade,
Dat ghi ons kints hadt genade.
Siet hier die griffie, die hi hadde geset
In sijn herte te stekene; ne haddict belet,
Hi ware doet te derre stede.
Ic was daer bi ende ic dede
Den raet dat ics hem bi liste
Ontrac, eer hijs selve iet wiste."
„Vrouwe", seit hi, „nu en weest niet te ga:
Ic wane, hi hem selven niet versla;
Ghi selt varinge sien dat hi sal
Sire sericheit vergeten al."
„Here", seit si, „dan mach niet wesen:
Van den rouwe sal hi cume genesen,
En si dat hi sterve ende niet eer.
Wine hebben al der kinder meer
Dan hem, ende ocht wi dat verslaen,
Het sal ute breken saen,
Dat si bi ons, ende die niemare
Sal lopen ende worden mare.
Dan sal groet sijn onse scande
Ende onse lachter in allen lande."
„Vrouwe", seit hi, „het ware quaet,
Dadics el dan uwen raet;
Van hem beden volgics u."
„Here", seit si, „wel segdi nu.
Wi moghen oec weten wel gerede,
Dat wise te gader selen hebben bede
Ochte gader beide verliesen.
Van desen moeten wi dat beste kiesen."

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

„Vrouwe", seit hi, „so segget heme.
Dat hi ne genen rouwe neme
Ende hi blide wese ende vro,
Want die rechte waerheit draget also,
Dat Blancefloer sine amië levet,
Die hi harde gemint hevet."
Si keerde haer omme ende loech,
Der woerde dochten haer genoech,
Ende ginc te Florise weder allene.
„Sone", seit si, „niet en wene.
Ic sal di seggen ende liën
Die rechte waerheit van dire amiën:
Si levet, daer es niet int graf.
Wi hebben di geseit logene daer af.
Ende daden seggen beide gader
Bi onser lust, ic ende dijn vader,
Dat si doet ware. Dat wi dat seiden,
Daer bi waenden wise di verleiden.
Wi waenden, als duse doet souds weten
Dattu haerre minne souds vergeten
Ende nemen dan eens coninx dochter;
Des souden wi hebben geleeft te sochter
Dan ochti Blancefloer bleve te wive
Emmermeer te dinen live.
Om dat si onedel ende kersten es,
Entijn vader wilde niet gehiugen des
Dat si dijn wijf soude wesen bleven,
Wilde hise verdoen; maer hi lietse leven
Bi den rade, die wi hem rieden,
Ende bevalse comannen ende deedse bieden
Te cope ter marct, daer hise sande.
Daer cochtense comanne van verren lande
Met groten scatte haestelike,
Ende voerdense wech in vremden rike."
„Vrouwe", seit hi, „segdi mi waer?"
„Jaic", seit si al sonder vaer,
„Ic salt di doen sien ogelinge."
Doe deedsi roepen jongelinge,
Die dapper waren ende starc,
Ende dede op lichten den sarc
Alse Floris niet en vant daer onder,
Hi dankes Gode, het dochtem wonder.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Doe seide hi dat hi wilde leven.
Daer wart die rouwe sciere verdreven
Vander bliscap; hi wart so blide,
Dat hi hem vermat te verne sonder bide
Ende ne ghere rasten onder winden,
Hi en soudse soeken ende vinden,
9c Waer sose ware, genendelike
Ende brengense weder blidelike.
Maer hi des niet merken woude,
Wat pinen hi daer omme dogen soude,
Ende hoese hem soude werden te sure.
Dat seide Diederic, die dese aventure
In Dietsche uten Walsche vant,
Dat menre soude lettel vinden in dlant,
Die souden willen geloeven dies,
Dat iemen so sot ware ende so ries
Ochte van so coenen sinne,
Die soude dorren dor enege minne
Die grote coenheit doen, die hi sal bestaen.
Vander bliscap, die hi heeft ontfaen,
Sone roeket hem wat over geet.
Hi gaet ten coninc, daer hine weet,
Ende sijn moeder emmer an sijn side.
Hi gaet serech ende hi gaet blide,
Om Blancefloere serich ende erre,
Dat si es gesent so verre,
Ende andersins blide dat si levet.
„Here", seit hi, „ic bidde u dat gi mi gevet
Orlof te varne, ic wilse soeken,
Blancefloer, — wat darf mi roeken,
In welken lande ic mi bekere? —
Des icse vinde; noch biddic, here,
Beide u ende mire moeder,
Dat ghijs mi noch maect vroeder
End mi geraet, alse mi gedoge,
In welken lande icse vinden moge."
Doe seide hem haergelijc ende swoer,
Dat sine wisten waer si voer.
Doe lachterdet die coninc ende seide, hoe quaet
Hadde geweest der vrouwen raet,

1361. so teenen s.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Dat si riet, dat mense vercochte;
Maer Floris dat beter dochte
Dat si levede dan si doet ware.
Si pensede om hem ende hi om hare,
Want hi soude haer volgen, waer si doot,
Ende genieten des selfs dies si genoet.
9d Nu es die coninc harde verdroeft;
Hem dunct dat hi raets behoeft
Ende list, hoe hine behouden mach.
Hi vloekede die wile ende den dach,
Doe hise ter marct te cope sinde;
So sere ontsach hi hem van sinen kinde,
Dat hijt om hare verliesen soude,
Ende hise gerne weder copen woude
Twivout dierre dan hise vercochte,
Waer iemen diese hem weder brochte.
Hi vloecte oec harde den selven tijt,
Dat hi moeste sijn vermaledijt,
Doe hi alrerst harre moeder vant,
Daer hi roefde in der kerstine lant.
Noch bidt hi sinen sone, dat hi blive,
Hi sal hem selke geven te wive,
Die scone sal sijn ende van hogen magen,
Die crone met eren moge dragen.
„Here", seit hi, „ocht gi mi mint,
Sone gewages nemmer, bedi men vint
In al der werelt wijf ne gene,
Die ic minnen mach sonder haer allene.
So ghi mi henen haestet meer,
So wi beide weder keren eer."
„Sone, nu hebt den orlof mijn,
Na dien datse ander raet en mach sijn.
Ic sal di helpen ende gewinnen al,
Datti daer toe behoeven sal:
Rijclike pellene ende cleder van siden
Ende goede ors met dieren gesmiden,
Daer toe gout ende silver te vullen
Ende knapen, die di dienen sullen.
Maer ic bidde di, dattu dies
Goeden goem neems ende besies,

1397. woude — 1398. soude — 1399. diere

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Die men daer toe gepensen can:
Ic sal varen gelijc enen coman,
Die wille copen ende vercopen.
Twelf someren selen vor mi lopen;
So willic dat men bi uwen rade
Die drie met silvere ende met goude lade;
Dander drie selen dragen gemunte penninge,
Dat wi mogen onse teringe
Ende onse wedden quiten te gereder;
Die twee selen dragen goede cleder,
Pellene, samite, scarlaken diere;
So willic dat dragen de viere
Bont werc, grau ende sabelijn.
Metten twelf someren selen sijn,
Dier goem selen nemen, twelf garsoene.
Dit staet u alre best te doene.
Met mi selen varen twelf scilt knechte,
Die mi connen dienen te rechte
Ende goem selen nemen ten rossiden
Ende ten orssen ende ten gesmiden.
Ic wille oec een van uwen drossaten,
Die milde es ende hem best can gelaten,
Ende daer toe uwen camerlinc,
Die hovesch ende vroet es talre dinc.
Dese selen mi ter noet geradech sijn
Ende copen mijn eten ende minen wijn.
Die twee portren willic voeren met,
Diese vercochten, want si weten bet
Dan ic ochter enich ander coman voere,
Ende weten oec bat van Blancefloere,
Waer sise vercochten, ende hoe gedanen lieden,
Ende waer si achterst van haer scieden.

1430 groten

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Haer raet mach mi wel vromen.
Wi selen seggen waer wi comen,
Dat wi varen om copinge alse coman.
Gevallet oec date mi God an,
Dat wire omme vragen ende eischen,
Ende wise ieweren mogen gevreischen,
Ende wise mogen gewinnen met scatte,
Ende men ons doe te wetene datte,
Wine selent om gene have laten,
Wi en selenre omme geven utermaten
Der haven so vele, mogen wi met eren
Ende blidelike weder te lande keren."
Floris heeft eine tale gheënt.
Die coninc hem droevelike omme went
Ende doet gereiden ende gewinnen al,
Des hi in den wege behoeven sal;
Hi gaf hem dat hi hebben woude.
Ende alse Floris orlof nemen soude,
Ende al gereet was sine vaert,
Die coninc dede brengen een teldende paert
Al gesadelt, dat hi harde minde,
Ende gaeft Florise sinen kinde.
So gedaen ne vant men verre no wide
In al der werelt: sijn een side
Si was wit ende dander roet,
Dat dochte den menegen wonder groet.
Sijn hoeft was al besprinct met bloemen
Menegerande, die ic niet can genoemen,
Vele naturliker dan ofse een man
Met varwen hadde gemaket daer an,
Ende die nature hadt also te voren
Gemaect ende wart daer mede geboren.
Het was scone ende snel
Ende harde fier, dat weet ic wel.
Van den gesmide salic u seggen een deel.
Van spaenscen pellene was die paneel,
Met siden gewracht, gestict, gescakiert
Ende was utermaten geciert.
Van den gereide die sadelbome
Hadde een sadelere gemaect van Rome

10b

1484. brenge — 1491, 1492. *De laatste letters zijn weggesneden.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Ende gesneden van visch rebben,
Die van naturen rode varwe hebben.
Daer mocht men merken an den snede
Wonderlec werc ende bendechede.
Van pelline was al gewracht die coverture;
Daer was in gewracht menege creature,
10c Onder vissche, vogle ende serpent.
Twee darengerden waren den coninc geeent
Van Poeliën, die toten gereide
Wel voegeden ende waren sidijn beide.
Goud drade mocht me' in sien lopen.
Men soudse harde diere copen,
Die nu so gedane hebben woude.
Die gespen waren zilveren, die tongen van goude,
Van siden waren al te samen
Die sloppen die daer jegen quamen.
Die vorboech, die daer toe behorde,
Was ene rikelike gout borde,
Binnen gevoedert van corduwane;
Menegerande bellekine hinger ane.
Van goude waren die stegebande;
Met rechte soudmen die hande,
Diese wrachten, prisen ende loven.
Hi hadde van beneden tote boven
So wonderleo werc gewracht daer an,
Dat ict vertellen niet en can.
Van den gereide hebdi gehort;
Nu salic u een deel seggen vort
Van den breidele, so ic best mach.
Ic wane uwer geen nie en sach
So rikeliken breidel bi sinen tiden.
Thoeftstoel was al gewracht van siden,
Daer ane stoet menich ledekijn,
Deen van goude, dander zilverijn,
Gewracht met meestriën alle.
Stenekine alse kerstalle
Stonden bendelike daer in geset,
Een gouden belleken an elc let.
Dat seiden, die de steenkine sagen
Ende kinden, datter dogede an lagen

1509. *De laatste letters zijn weggesneden.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Meer dans mi iemen geloeven soude.
Die braken entie ketenen waren van goude,
Tgebet was silverijn in den mont,
Die togel siden, gewevan ront;
Twee goudine braken daer tenden hingen,
Ende daer tenden dor die braken gingen
10*d* Ten andren, ende an den togel hinc
Van goude een wel gemaect rinc.
Met desen gesmide gaf die coninc tpaert
Sinen sone te helpen te sire vaert,
Ende dede hem spannen twee goudine sporen,
Die hi te sijns selfs boef hadde vercoren.
Een vingerlijn hem sijn moeder gaf,
Daer si hem dogeden vele seide af.
„Minne", seit si, „ic biddi dattu altoes
Minen raet niet en verroekaloes,
Du en voers met di dit vingerlijn;
Also lange alst over di sal sijn,
En darfstu niet vruchten van quaden diere,
No van watre no van viere:
Dine sal mogen scaden wapen no geen man.
Daer liggen oec meerre dogede an,
Dies ic geloeve ende seker bem:
Wie soet draget over hem,
Ende soeket enege dinc gestadelike,
Hi salse vinden, ende gewinnen sekerlike,
Dat hi soeket spade ende vroe."
An sinen vinger deedsijt hem doe.
Hi ontfinc ende dankes sire moeder
Van so scoenre gichte ende so goeder,
Daer hi Blancefloere mede waende gewinnen
Ende weder te Spaengen bringen binnen.
Hi nam orlof ende wilde varen.
Daer mocht men sere sien mesbaren
Ende utermaten wenen bede
Vader ende moeder tien gescede,
Haer hande wringen ende sliten haer haer.
Alle die gene die waren daer,
Si weenden ende hadden rouwe also groet,
Als hi vor hem lage doet.

1565. ne — 1567. ben — 1568. hen — 1579. sere f. pl. v. bede — 1581. haer aer

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Maer sijn moeder dreef den meesten ween
Ende custen tienwerf al in een,
Ende dicker hadde gedaen, maer haer benam
Die coninc sijn vader, die totem quam,
Ende custen oec an sinen mont
Drie werf ter selver stont.
11a Emmer waren si in dien,
Dat sine nemmermeer waenden sien.
Hen gesciede alsijt ontsagen,
Want sine nemmermeer en sagen.
Floris sach se so groten rouwe driven;
Met Gode hiet hise alle bliven.
Doe riepen si alle man ende wijf
Ende bevalen te Gode sijn scone lijf.
Hi voer wech soeken Blancefloere
Ende seide, en ware dat hise bevoere,
Hi soudse soeken sonder inde
Ende euwelike int ellinde.
Nu es Floris comen buter stat
Ende sine someren wel op haren pat.
Hi achte sijn dach vaerde ende sijn dinc,
Ende nam raet met sinen camerlinc,
Welcsins mense best tierst sochte.
Die camerlinc seide, dat hem best dochte,
Dat si voeren ter havenen daer Blancefloer
Metten comannen scepede ende voer.
Si voeren so lange dat sire quamen.
Haer herberge si met enen portre namen,
Die gewone was te herbergen coman
Ende hovessche liede wel onthalen can.
Sijn gesate was buten harde rijclic,
Binnen scone ende suverlic.
Men stalde die paerde, ende dede hem geven
Te vollen van hoie ende van even.
Some gaen si ter marct als hem was geheten,
Om haren dranc ende om haer eten.
Ter herbergen si genoech weder senden,
Dat dierste eten, datsi te cope venden,
Broet ende wijn ende als te vullen,
Dat si ten etene behoeven sullen,

1585. den *omtbr.* — 1618. volle

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Ende doen gereden houde dat eten,
Dat hadde hem Floris te voren geheten,
Dien si eren ende groet heerscap houden.
Si seggen, dat si coman sijn ende gerne wouden
Tilike scepen ende over varen,
Ende an ander copinge haer goet bewaren.
11b Als haer eten was gereet,
Men rechte die taflen, die waren breet,
Men eisschede water, ende si dwoegen,
Twee ende twee hem te gader voegen.
Die werd hadde therte vro ende blide,
Dien jonchere sette hi neven sire side,
Ende si begonden eten ende drinken.
Daer mocht men doe den wijn sien scinken,
Daer gingen die guldine coppe entie silverine,
Beide met clareite ende met wine,
Onder heren ende knechte gemeenlike.
Die te voren hadden geseten moedelike,
Si dronken wel ende aten,
Dat si der moetheit al vergaten,
Ende seiden, alsi gevoelden des wijns,
Si hadden die herberge Sente Mertijns.
Si loegen ende spraken haer ende geins.
Maer Floris hadde al ander gepeins,
Hine hadde bliscap no ioie gene
Sonder om Blancefloere allene.
Te hare waert hadhi emmer sijn gedochte.

1625. harde — 1642. *B* adden — 1643. *B* so wel — 1644. *B* har m. — 1646. *B* sinte martins — 1647. *B* hare ende gens — 1648. *B* Mar f. h. u. gepens — 1649. *B* bl. no sorge — 1651. *A* wart — 1651 *tot* 1687. *Voor deze verzen heeft B*

Hine mochte eten no drinken.
Dit merkede die vrouwe ende begonste dinken
Behendelike in haren moet,
Ende tard haren man up dien voet.
„Here," seitsoe, „mi wondert sere
Van desen sconen jonchere,
Dat hi es harde tongemake:
Hine mach niet van desen ate;
Ic wane him hir in iet mescomt,
In weet wat him scadet of vromt.
Hi seit dat hi copinge pliet,
Dies can ic geloven niet.
Ic segu," seit soe, „tewaren,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Binnen den etene hi sere onsochte
Ende dicke om haer versochte,
No eten no drinken dat hi mochte.
So lettel hi op sine hande sach
Van den gepeinse, dat hem int herte lach,
Dat hine wiste wedert was broet
So vleesch, dat hi te monde boet.
Dit dede hi so dicke ende so openbare,
Dats die vrouwe wart geware.
Haren here nopede si behendelike;
„Here, en siedi niet, hoe droevelike
Hem die jonchere gelaet ende versucht?
In weet, wat hi peinst ende vrucht.
Hine et geredelike no drinct wijn.
Al seggen si dat si comanne sijn,
Si sijn elre omme geport uut."
Doe sprac si te hem over luut:
„Jonchere, ic hebbe gemerct an u,
Van beginne van den etene tote nu
Hebbics ware genomen ende geweten,
Dat gi vele hebt gepenst ende lettel geten.
In weet niet wat u deert,
Lichte waert te cope dat gi verteert.
Oec sagic hier, des es niet lange leden,
Ene joncfrouwe van den selven seden,
Die mi dochte dat al dus voer;
Haer selven noemetsi Blancefloer.
Gi dinct mi harde geliken hare
Beide van hude ende van hare.
Van pensene hilt si gene mate.
Ghi dinct mi van dien gelate
Ende vander voeren, dat si mi dochte.
Si versuchte over etene dicke onsochte
Ende gewoech dicke eens haers amijs,
Dien si harde minde ende hiet Florijs,
Daerse omme was versent ende vercocht.

Dat si om ander dinc ute varen.
Hir was ene ioncvrouwe van sulker seide
In dander woeke nadeser,
Die dreef rouwe grot utermaten
Om enen ionchere di soe adde ghelaten.

1674. L. hier w. te c. d. g. begeert

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Dat seiden diese hier hadden brocht,
Dat sise voert vercopen wouden
Ende te Babyloniën met hem voeren souden."
Alse Floris Blancefloer noemen horde,
Hine gaf der vrouwe gene antworde.
Van der groter bliscap, die hi ontfinc,
Hine wiste wat hem over ginc.
So harde verwandelde hem sijn moet,
Dat hi enen nap met wine, die vor hem stoet,
Met enen messe al omme sloech.
Doe spraker die werd toe ende loech
Te spele ende seide openbare,
Dat hi boete sculdech ware,
Dat hi omme sloech den wijn,
Die mesdaet moeste gebetert sijn.
Doe dede Floris reken in sine male
Enen guldinen cop al metter scale,
Die rijclic was ende harde groet.
Blidelike hine der vrouwen boet.
„Vrouwe, desen cop gevic u,
Bedi gi hebt mi vertellet nu
Van Blancefloere dierste niemare,
Die ic gevreischen conde van hare.
11d Tote nu ne wisticse soeken waer,
Nu salicse soeken, ende volgen haer naer
Te Babyloniën in die stat, daer gise mi
Hebt gewijst ende waent dat si si."
Die vrouwe nam den cop in die hant;
Ic wane, menre lettel so scone vant
Te dien stonden in die port.
Haren man gaf sine vort
Ende dancte den jonchere van den lone

1688. *In B volgt na dit vers nog*

Si seiden dat hiet blancefloer
Dat dochte mi in minen moet

1689. *B* Ende seiden d. s. vercopen souden — 1690. *B* babilonie wouden — 1692. *B* H. g. weder negene a. — 1693. *A* groter *ontbr.* *B* bliscep — 1694. *B* Ne wiste hi — 1695. *A* harde *ontbr.* — 1696. *B* met wine *ontbr.* — 1698. *B* wert e. louch — 1699. *B* speile uppenbare — 1700. *B* te rechte sc. — 1701. *B* dien — 1702. *B* Die boete m. g. s. — 1704. *A* guldine — 1705. *B* rijclijc grot — 1707. *B* Vr. seit hi d. — 1708. *B* ebt — 1709. *B* die erste — 1710. *B* verheeschen — 1711. *B* war — 1712. *B* har nar — 1713. Babylonie — 1717. 1718. stonden *en* man gaf *door eene vlek* moeilijk te lezen.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Ende bad Gode, dat hi die scone
Te sinen wille noch moeste gewinnen
Ende weder bringen te lande binnen.
Doe seide Floris, dat hi betren woude
Die mesdaet, die hi bi sire scoude
Optie tafle den wijn verstiet.
Sinen drossate hi gebiet,
Dat hi scinke den besten wijn
Alle den genen, die daer sijn
Binnen den huus, die wille drinken.
Daer mocht men mildelike sien scinken,
Daer gingen die guldene coppe al omme,
Daer wart geradech ende vroet de domme,
Daer dochte den bloden, dat hi es coene,
Daers geen so arm onder die garsoene,
Hem en dunct, dat hi si so rike,
Dat hi den hogesten cume gelike.
Met groter bliscap hebben si bracht
Den tijt wel naer ter midder nacht.
Doe ginc die jonchere een lettel slapen.
So daden scilt cnechte ende cnapen,
Die van den wege waren gemoeit.
Mettien waest hoge gevloeit,
Die wint keerde hem omme int nort.
Doe dede die verman roepen in die port,
Ochter enege coman waren,
Die te Babyloniën wilden varen,
Dat si ter havenen voeren daden
Haer gewant, men soude die scepe laden.
Alse dit Floris hoerde, het bequam hem wel
Ende wart blide, dat hem gevel
12a Te Babyloniën so gereet te verne,
Daer hi soude wesen gerne.
Hi dede quiten dat hi hadde vertert
Ende nam orlof an sinen wert;
Met Gode hiet hise alle bliven.
Sine someren dedi vor hem driven
Ter havene waert, daer hi vant
Goede scepinge ende werpte te hant.
Doe seiden die meestre, dier waren an vroet,

1757. 1758. daer hi *en* werpte *door eene vlek vrij onleesbaar.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Dat si den wint hadden te seilne goet,
Die lucht claer ende gestade weder.
Tghetelt daden si breken neder
Haren cnapen, dien sijt bevalen.
Ten hunnen daden si tseil op halen,
Some vingen si ten gerden ende some ten corden
Met enen gestaden winde van norden
Rumeden si die havene van der stat.
Nu hort wat Floris den stierman bat,
Die van den scepe was geherst:
Dat hine ant lant sette alrerst
Dat hi in die stat te Babyloniën mocht comen.
Bedi hem was geseit ende hadde vernomen,
Dat van dien dage over dertech nacht
Alle die coninge hadden geacht,
Die van den ammirael hilden haer rike,
Dat si ter feesten alle gemeenlike
Te hove te Babyloniën souden varen,
Alsi elcs jaers gewone waren;
Mocht hi die feeste daer belopen,
Hi soude sijn goet daer wel vercopen,
Sine scarlakene ende sijn sidene cleder
Vele te dierre ende te gereder.
Die stierman geloefde aldus Florise.
Daer was in den scepe vele spise
Van brode, van vleesche ende van wine,
Alse met coincs kinde behoeft tsine.
Si hadden wint te maten ende niet te vele
Ende seilden acht dage met vollen zele,
Sint dat sijs alre ierst begonsten,
Dat si lant ne geen gesien en consten,
12b No daden seil daer binnen striken.
Eens anders dages sagen si bliken
Ene roke, daer op was geseten
Ene stat, die Blandas was geheten.
Van der stat sach men in die zee
Twintech milen verre ende mee.
Daer seide die scipman over waer,
Ware Floris met sinen gewande daer,
Hi mochte binnen vier dagen vort

1761. claer *onlbr.* — 1774. gehacht — 1777. te Blancefloer — 1799. xi.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Te Babyloniën varen in die port
Ende met hem driven sine someren alle,
Si en worden belet met ongevalle.
Tierst dattie stierman versach de stat,
Hi stierde derwaert den rechten pat,
Die hi conste ende si gewonnen
Die havene bi den lichte vander sonnen.
Men galt den verman den verscat scone
Ende gaf hem boven al sinen lone
Meer dan hi eisschede ende hebben woude.
Twintech marc van silvere ende tien van goude
Dede hem selve hebben Florijs.
Hem dochte, hi hadden gevoert int paradijs,
Doe hine ant lant hadde geset,
Dat hi vinden waende, hi en worde belet
Bi andren ongevalle, Blancefloere
Ende gewinnen, ocht hise bevoere.
Sijn orase ende sijn someren dede hi ontscepen,
Sijn scrinen, sijn malen te lande slepen.
Hi verwarf des avonts ende gewan
Sijn herberge met enen riken man,
Die menege wege waren cont.
Hi hadde in die havene sinen drachmont
Ende was gewone, dat hine laden dede,
Ende als hi was geladen, dat hire mede
In Spaengen ocht in andren lande voer.
Mettien scepe was Blancefloer
Van Spaengen te Blandas over brocht
Metten comannen, diese hadden gecocht.
Ten selven huus hadsi gelegen ene nacht,
Daer Floris hadde te herbergen gesacht.
12c Daer mach hi andre niemare horen
Van Blancefloere, die hi hadde vercoren.
Tierst dat si ter herbergen quamen,
Men hiet den cnapen dat si goem namen
Ten someren ende ten andren paerden,
Dat sise corenden ende wel bewaerden.
Si vonden die herberge wel bewest

1826. *B* Met dien selven — 1828. *B* Met dien copmanne d. adden g. — 1829. *B* adsoe — 1830. *B* Dar F. te herbergen adde — 1831. *B* anderwarven. — 1833. *A* te h. *B* Terst camen. — 1835. *B* enten — 1836. *B* conreiden e. w. begaden

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Van dies hem behoefde best,
Orscoren genoech ende voeder.
Van so scoenre herberge ende so goeder
Vant men quaden coever daer,
So wel waest bewist van spisen alt jaer.
Si vonder genoech broet ende wijn,
Ende verken vleesch ende renderijn,
Gesouten ende ongesouten bede,
Ende van menegen dinge scone gerede.
Alse die scilt cnechte ende die garsoene
Hadden gedaen dat hem stoet te doene,
Haers selves gemaecs si doe plagen,
Want si waren verpijnt in negen dagen
Ende binnen negen nachten in die zee;
Des haeste men teten te mee.
Daer vonden si oec in enen quaden sede,
Want dammirael daer nemen dede
Harde swaren tol enen sinen seriant,
Die tgerechte van hem hilt int lant.
Waest recht, waest onrecht, si vertolden daer
Van haren goede swaren vaer.
Doe si haren tol hadden af gedaen,
Deten was gereet ende gingen dwaen.
Die jonchere was int scoenste geseten.
Doe dede men vort bringen dat eten;
Men diende hem rijclic alrerst,
Want hi van hem allen was geherst,
Met guldinen ende met silverinen vaten.
Si dronken alle vrolike ende aten.
Maer hi selve des lettel achte.
Emmer hadde hi in sine gedachte,
Daer hi omme was geporret uut.

1838. *B* Van so wat so si behoevede b. — 1842. *A* van spisen *onlbr*. *B* Soe was wel bewest — 1843. *A* Van spisen si *B* genouch — 1844. *B* E. zwinin vlesch e. rendijn — 1847. *B* entie — 1848. *B* him bestont — 1849. *B* H. selfs gemac s. d. plaghen — 1850. *B* verpint bin ... daghen — 1851. *B* bin ze — 1852. *A* Des haeste ment daer vele te mee *B* Dies hastemen teten te me — 1853. *Onlbr. in B*. — 1854. *B* damirael dar — 1855. *B* sware tolne — 1856. *B* him — 1857. *B* Wast r. wast o. — 1858. *B* Ende zueren waer — 1859. *B* hare tolne of adden g. — 1860. *B* Teten w. gereit e. si g. — 1862. *B* dar vort — 1863. *B* M. dienden rikelixt airest — 1864. *B* geerst — 1865. *B* zelverinen — 1866. *B* vroilike — 1867. *B* Mar dies litel — 1863. *A* in *onlbr*. *B* Hi emmer dar wart in gedochte — 1869. *B* Dar .... ut

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Dit vernam die werd ende sprac over luut:
12d „Jonchere, mi dinct dat gi lettel et;
Ic wane u harde an u eten let
Ende u harde mescomt in uwen moede
Dese grote tol van uwen goede."
„Here", seit hi, „dat moechdi weten wel,
Dat daer omme si ende niewer omme el,
Dat ic dus peinse ende droeve bem."
Doe antwerde die werd ende sprac te hem:
„Here", seit hi, „bi dire voeren gedinkes mi nu
Ende bi den gelate dat ic verneme an u:
Hier was een geselscap van comannen tjaren,
Die ic wane dat van Spaengen waren.
In dese herberge lagen si enen nacht.
Van Spaengen had icse vor mi bracht
Al hier in die port met minen drachmonde.
Alle waren si blide davontstonde.
Maer daer was mede ene scone joncfrouwe,
Die vele peinsde ende hadde rouwe,
Dat sine mochte drinken no eten.
Blancefloer seidsi, dat si was geheten,
Ende also noemdense, die met haer waren."
Floris was blide van der niemaren.
„Ay here", seit hi, „moechdi nu vort tellen
Van dier joncfrouwen ende van dien gesellen,
Ocht gi iet vernaemt, hoe si hem berieden,
Waer si souden varen, doe si henen scieden?"
„Jonchere", seit hi, „si achten te verne her vort
Te Babyloniën in die port."
Doe dede Floris reken van scarlaken roet
Enen mantel, die hi sinen werd boet,
Ende enen silverinen nap, beide vier nuwe:
„Her werd, dese gichten sijn beide uwe;
Derre seldi Blancefloere weten danc.
Van harre minne hebbic so groet bedwanc,
Dat ic dor haren wille moet varen dolen.
In minen lande wart si mi verstolen,
Ende nu weet ic waer icse vinden sal."

1870. *B* wert — 1871. *B* litel eet — 1872. *B* Ic waent u arde an u drinken belet — 1874. *B* tolne — 1875. *B* mochti — 1876. *B* es ende oiewet el — 1877. *B* pense *A* ben — 1878. *B* andworde die wert — 1879. *B* dier v. gedinkets — 1898. Babilonien — 1907. Nu en weet ic

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

„Here", seit hi, „God geve hem ongeval.
Die u beraden heeft dit leet!
God moetu u amiē wisen gereet
13a Ende moet u noch met haer geven
Bliscap, spel ende lange leven."
Doe saten si over etene ende spraken
Van desen ende van andren saken,
Maer Floris conde haers niet vergeten.
Doe si genoech alle hadden geten.
Ende op waren gedaen die scoenlakene,
Floris geboet die bedden te makene.
Selve ginc hi opt scoenste slapen.
Doe gingen te bedde heren ende cnapen.
Daer Floris sliep, hem droemde sochte
Om Blancefloere, want hem dochte,
Dat hise met sinen ogen sach
Ende hi in haren armen lach,
Si in den sinen, ende hi in den haren.
Als hi ontspranc, wart hi geware,
Dat het droem was ende logene al.
Doe vloecte hi sere sijn ongeval,
Dat die bliscap te niete bleef,
Die hem dochte dat hi dreef.
Die nacht leet, die hem verwies.
Smargens alse die wachter blies,
Ende Floris sach dattie dageraet op ginc,
Doe wecte hi selve sinen camerlinc.
Doe porden scilt cnechte ende garsoene,
Ende daden dat hem bestoet te doene.
Die someren dreef men als men noch pliet.
Doe en wilde Floris langer merren niet.
Die werd gebrachtene uter stat
Te Babyloniën opten rechten pat.
Des nachts herbergeden si in een casteel,
Daer si haers willen oec hadden een deel.
Si vonden scone herberge ende goeden wert,
Ende gouden blidelike dat si hadden vertert,
Ende porden sanders mergens vroe.
In ene dorp marct herbergeden si doe,
Daer men hem seide, dat mense hadde sien liden

1910. moete u an die wisen — 1942. wille — 1943. goede vert

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Ende met comannen te Babyloniën riden.
Des anders dages porden si metten dage
Ende voeren vort optie rechte slage
Ende quamen omtrent die vespertijt
Tenen watre, dat snel was ende wijt,
Die Fire hiet ende was harde diep,
Een arm vander zee die so sere liep,
Datter nie brugge over ginc.
Een horen daer an enen stake hinc;
Die horen was yvoren, cypres die stake,
Ende was daer gehangen om die sake,
Die den verman hebben woude,
Dat hi den horen blasen soude.
An dander side stont Monflijs.
Den horen nam in die hant Florijs
Ende setten te monde ende blieser mede,
Dat hijt te Monflijs horen dede.
Die scepeliede te hem quamen,
Tierst dat si den horen vernamen,
Ende loeden int scip in corter stonden
Wat so si te voerne vonden.
Die meester was selve met enen bote over comen
Ende hadde Floris met hem int scip genomen.
Alsi hadden geladen, keerden si weder.
Floris wart pensende ende sloech thoeft neder,
Als hi gewone was ende dicke plach.
Doe hi vernam ende den jongelinc sach
Van so edelre gedane ende so droeflec gebaren,
„Jonchere", seit hi, „welcsins wildi varen
Ende wat saken soecti in dit lant?"
Floris antwerde hem te hant:
„Meester, dat moegdi selve sien,
Dat wi coman sijn ende copingen plien.
Te Babyloniën hebwi geacht te verne,
Maer te nacht souden wi bliven gerne.
Hets ons te nachtelic te porne vort.
Hebdi enech huus in dese port,
Dat gi mi moegt herbergen met minen gesellen,
Onse someren ende onse paerde stellen?"
„Here", seit hi, „ic hebbe herberge goede,

1965, scepeline — 1891. Babilonie

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Dat ic u wane herbergen tuwen gemoede
Ende al uwen gesellen doen gemac.
Dat ic u eer vragede ende an u sprac,
13c Dat was bedi mi dochte des,
Ic weet wel dat cume leden es
Dat vierendeel van enen jare,
Dat ene joncfrouwe van dien gebare
Aldus met mi hier over voer.
Die liede noemdense Blancefloer,
Diese met hem hadden brocht.
Dat seidsi, dat mense hadde vercocht
Om enen jonchere, die in Spaengen bleef,
Daer si groet seer omme dreef."
Alse Floris van haer spreken horde.
So wel behaegden hem die worde,
Dat hi hem te blideliker geliet.
„Here", seit hi, „waer voerse, doe si henen sciet?"
„Vrient, ic segt u alsict hebbe vernomen:
Die comanne, daer si mede was comen,
Vercochtense den ammirael om groten scat,
Ende si bleef te Babyloniën in die stat,
Dat weet ic wel sekerlike."
Daer hilt hem Floris vroedelike,
Die wilde sine sake niet laten verstaen,
Als hi den andren hadde gedaen.
Doe si haer goet te lande hadden bracht,
Si traken ter herbergen ende bleven den nacht
Gemackelike metten goeden man.
Des mergens alst dagen began,
Quiten si haer wedden ende namen orlof vroe.
Tien pont gaf Floris sinen werd doe,
Om dat hi hem vriendelike hadde gedient:
„Her werd, ic biddu, of gi enegen vrient
Te Babyloniën hebt in die stat,
Die dor u soude doen iet wat,
Daer ons te herbergen voechde te sine,
Dat gi hem ombiet met uwen littekine,
Dat icker hebbe te doene, dat hi mi
Gehulpech ende geradech si."
Die werd seide: „gerne, ic seg u, wat gi doet:
Buten Babyloniën vindi ene vloet,
Die snel es, diep ende breet,

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Die brugge, die daer over geet,
13a Begoemt een goet man ende sitter besiden,
Dat daer niemen en mach liden,
Hi en moet verdingen jegen heme.
Also alsic den verscat neme,
Neemt hi den tol van der bruggen daer.
Wi hebben gesellen gesijn menich jaer.
Wat so wi verhogen ende winnen,
Delen wi getrouwelike ende met minnen.
Te Babyloniën in die scone strate
Heeft hi staende sine gesate
Met vasten torren ende met hogen.
Dit vingerlijn seldi hem togen
Te littekene, dat hi u dor minen wille
Beide openbare ende stille
Gehulpech si, ocht gijs hebt noet."
Floris nam dat vingerlijn, als hijt hem boet,
Ende dancte hem harde, doe hi van hem sciet,
Dat hi hem te sinen saken geriet.
Hi nam orlof ende voer met sinen goede.
Vor middach quamen si ter selver vloede,
Daer af getellet te voren was.
Den portre vonden si sittende op een gras
An deen side onder enen boem,
Om sinen tol doen nemen goem.
Daer had hi van allen een denier van goude,
Waest man of paert datter liden soude,
Daer moest hi vertollen, die over die brugge leet
Van so rijcliken clederen was hi gecleet,
Dat hi sceen die rijclicste vander stat.
Floris ginc te hem waert daer hi sat,
Van al den goden quedde hine over luut.
Daer na seide hi hem groet saluut
Van sinen geselle ende togede hem tvingerlijn:
„Siet hier gewarech littekijn.
Nu hort, ic seg u, wat u ombiet:
Ocht so gevallet, dat ons noet gesciet,
Dat ghi ons helpt ende geraet,
Als ghi hem soud doen ende niet en laet

2043. u *onlbr.* — 2046 *en* 2051. *De laatste letters onzichtbaar door het stijf inbinden.* — 2059. rijcliste

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Beide openbare ende stille,
Ende gi ons herberget dor sinen wille,
14a Ende peinst ende acht om onse vrome."
Den goeden man was hi willecome.
Tierst dat hi verkinde tvingerlijn,
Hi naemt ende gaf hem weder dat sijn,
Ende wijsde hem enen tor in ene strate.
„Vrient," seit hi, „siet ginder mijn gesate;
Daer vindi mijn wijf ende mijn maisniede.
Vaert daer ende segt, dat ic haer ombiede,
Dat si u herberge ende wel onthale
U ende u geselscap altemale,
Ende toget haer oec mijn vingerlijn.
Ghi selt haer willecome sijn."
Doe voer Floris van hem blidelike
Te sire herbergen, daer hi hoveschelike
Ontfaen was, hi entie sine,
Ende geherberget bi den littekine.
Nu es Floris comen daer hi wesen soude.
Hem bedarf wel dat hi hem houde
Met sinne ende pense weder ende vort.
Al es hi comen in die port,
Daer hi Blancefloere in weet,
Nochtan dunct hem harde ongereet
So getrouwe vrient, dat hi moge
Te sire saken geraden alst hem doge,
Ende helpen met liste, dat hise gewinne.
Selve wart hi peisende in sinen sinne,
Dat hi grote sotheit heeft bestaen.
Floris sprac te hem selven: „wat heefstu gedaen?
Waer omme heefstu geruumt dijn rike?
Du heves gedaen onvroedelike.
Nu bestu comen daer Blancefloer es.
Wien machtu nu getrouwen des?
Dune kens hier niemen, die di geve raet.
Lijstuus jegen iemene, hets di quaet,
Ende het den ammirael wert vort geseit,
Hi soude di doen becopen dine dompheit,
Hi soude di doen slepen ende vangen
Ende daer na verbernen oft hangen.

2107. hangen — 2108. vangen

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Begef diere sotheit, die du heefs geacht,
Kere weder te lande so du ierst macht.
14b Dijn vader sal di selc wijf gewinnen,
Die du wel salt mogen minnen,
Die scone sal sijn ende van hogen geslachte.
Here God, wanen quam mi dit gedachte?
Wat heefstu geseit? bepeins di bet!
En gedinct di niet, dattu hads geset
Dine griffie te diere herte binnen,
Ende soutti hebben verslegen dor haer minne,
Om dattu wanes dat si waer doet,
Maer dat mijn moeder sach ende mi verboet?
Ende soutstuse al hier weder soeken?
Te waren ja du! wat darf di dan roeken,
Dattu best daer duse soeken souts?
Om also vele silvers ende gouts,
Alse te Babyloniën in die stat es binnen
Ende dammirael selve soude gewinnen,
So weet ic wel, dat ic niet en voere
Weder te lande sonder Blancefloere.
Behouden minen live ende mire eren
Ne magic sonder hare niet weder keren.
Ic sal bliven noch ende sien,
Ochtic emmer moge comen an dien,
Die mi gehelpe, dat icse spreke.
Ter minnen es so menegen treke.
Si maect saen menegen gesont,
Dien si te voren heeft gewont.
Dier lettel op hopet, dien geeft si geval.
Des hopic te bat, dat icse gewinnen sal.
Dat bliven es mi best na dien dat nu staet.
Si sal selve daer toe soeken raet,
Mocht sijt gevreischen, dat ic waer hier.
Men seit dat quaet te wachten es dat dier,
Dat te woude waert lopen wille.
Dat seit die dorper in sinen bispille:
God helpt ter dinc dicke den man,
Daer hi selve de hant slaet an."
In desen twivele stoet hi lange,
Van minnen stoet hi in groten bedwange.

2123. duse dan — 2145. Dat

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Dat hem die sorge verboet te doene,
Dat hiet hem die minne ende maecten coene.
14c Die minne troestene ende seide „blijf",
Die sorge hiet hem behouden dlijf,
Ende keren te lande ende wesen blide.
So lange was hi in desen stride,
Dat sijn werd ter herbergen quam.
Tierst dat hine sach ende vernam
Peisende staende ende harde verdroevet,
Alse een die wel raets behoevet:
„Soete vrient", seit hi, „scone jongelinc,
Mescomt u van derre herbergen enege dinc?
Dat icker u ane gebetren moge,
Dat salic u betren, sijt wel in hoge."
„Here", seit hi, „God lone uwer scoenre sprake.
An dherberge mescomt mi gene sake,
Maer ic danker u ende bidde te Gode,
Dat hi mi noch tuwen bode
Late gescien, dat ic u moet
Der eren danken, die gi mi doet.
Maer ic sorge ende bens in vare,
Dat ic cume sal vinden die ware,
Die ic soeke te desen stonden;
Ende al gevallet oec, dat si worde vonden,
Dat icse cume gewinnen sal,
En doe goet raet ende groet geval."
„Vrient", seit hi, „nu gawi eten,
Daer na willic u sake weten.
Na dien dat ic hore dat u staet,
Salic u geven den besten raet,
Dien icker can gepeinsen toe."
Men gaf water ende si dwoegen doe.
Die werd was vroet ende van gestaden sinne,
Te hem riep hi die werdinne.
„Vrouwe", seit hi, „pleget des joncheren,
Ontfaten blidelike ende met eren,
Ende merct oec wel, oft gi iewren bekint
Ocht gesaget so scone een kint."
Doe gingen si sitten alle drie te samen.
Ic wille u noemen harre driër namen:

2159. seit hi *onbr.* — 2166. Dat hi mi u ocht uwen bode

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Die werd hiet Daries, sine werdinne Licoris,
Tusschen hem tween sat Floris.
14d Men dede voert dat eten bringen.
Der scinken vele daer omme gingen.
Tusschen die goudine coppe entie silverine
Scincten si den clareit metten wine,
Moraet ende andren dieren dranc.
Het soude u allen dinken te lanc,
Noemdic u die gerechten alle.
Om dat ic wane dat u bet bevalle,
Salict u corten daer ic mach.
Ic weet wel, dat uwer geen en sach
No onder heren no onder cnechte
So wel gedient ende so menich gerechte,
Als men daer ter taflen droech.
Alle dier waren hadden genoech.
Tachterst die werd bringen dede
Van crude, daer si hem mergeden mede,
Ende corten haren tijt ende gerne aten.
Si dronken haren wijn ende si saten
Blidelike ende met groter mergingen.
Doe dede Floris enen goudinen cop bringen
Al vol gescinct met dieren wine,
Die wel voegde eens coninx te sine,
Daer Blancefloer omme was gegeven,
Diene doet met groten pinen leven.
Tierst dat hire an sach gemaelt,
Hoe Helene was in Grieken gehaelt,
Die Parijs onscoec, die jongelinc,
Ene grote hitte hem over ginc,
Ende daer na ene coude so groet,
Dat hi beefde ende al verscoet,
Ende een suchten van sire herten trac.
Nu hort wat hi them selven sprac:
„Ay Floris", seit hi, „ongevallege Florijs,
En siestu, hoe geluckech was Parijs,
Wat werelden dreef hi ende hoe soete lijf,
Doe hi den coninc van Grieken sijn scone wijf
Helenen ontvoerde over zee?
Here God, en sal mi nemmermee

2195. Moraet *verbeterd uit* Maraet — 2196. dicken — 2216. Elene — 2227. Elenen

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Dat mogen gescien, dat ic sal voeren
Al dus der scoenre Blancefloeren?
15a Hoe lange mach mi dat eten dinken,
Dit lange eten, dit dicke drinken!
Ja en hevet hem die werd des vermeten,
Dat hi di sal, als wi hebben geten,
Geradech ende gehulpech sijn
Dor sijns gesellen littekijn!
Hoe sere vernoeit mi des sittens hier!"
Doe liepen hem die tranen over die lier,
So dats die werdinne wart geware.
Tierst dat sijt sach, ontfarmets hare,
Ende began te merkene sine seden,
Die gesceppenisse van sinen leden,
Sine edele gedane, sine witte huut,
Sine scone ogen, daer die tranen uut
Liepen gedichte over die liere.
Die vrouwe was hovesch ende goedertiere
Ende sprac tharen man ende toget heme:
„Here, nu merct wat ic hier verneme:
Des es leden goet stic, dat ict versach,
Dat dit kint des etens lettel plach;
Doet wel, doet op die tafle dragen,
Ende weten troesten ende vragen,
Wat hem mescomt of wat hem dert,
Dat hi dus droevet." Doe dede die wert
Also als hem die vrouwe riet.
Men las op damlaken, als ment hiet.
Daer bleven si beide, hi entie vrouwe,
Florise te troesten van sinen rouwe.
„Vrient", seit Daris, „en heelt mi niet:
So wat vernoye u es gesciet,
Dies en hebt oec gene scame,
Gine segt mi al uwe mesquame;
Ic salre u toe raden so ic best can."
Doe sprac die vrouwe te haren man:
„Here, ic peinse ende merke des
Dat Blancefloer die hier boven es,
Die dammirael so heeft gemint,
Wondert mi daer ic dit kint
Die selve gedane, die selve gebare
Sie ic an hem, die ic sach an hare.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

So harde gelijct hi haer van seden,
15b Van hude, van hare, van allen leden,
Mi en bedriege sine gedane,
Bi dien dat icker merke ane,
So ben ic seker ende weet,
Dat hi der joncfrouwen iet besteet.
In dit huus was si vijftien dage
In groten rouwen ende in clage
Om enen Floris, die si minde,
Daer mense alrerst omme versinde
Ende vercochte in vremden lande.
Si sleet haer haer ende wranc haer hande,
Ende dreef utermaten groten rouwe.
Doe cochte dammirael die joncfrouwe,
Die hi so gerne hebben woude,
Dat hise tien werf woech met goude
Den comannen, daer hise jegen cochte.
Dicke sagicse harde onsochte
Versuchten ende harde meslaten
Ende wenen trane utermaten
Om den genen, diese hadde gemint.
Her Daris, besiet wel dat kint:
Dat weet ic wel ende geloeve des,
Dat dese jonchere deen weder es
Der joncfrouwen broeder ocht haer lief."
Met desen woerde Floris thoeft op hief,
Om haren name wart hi so vro
In sire herten, dat hem dochte so
Ocht hi ware int paradijs.
„Vrouwe", seit hi, „niet broeder, maer amijs."
Doe hem dit woert was ontvlogen,
„Vrouwe", seit hi, „ic heb u gelogen:
Wi hebben enen vader ende ene moeder,
Si es mijn suster, ende ic haer broeder."
Dus began hi in sine tale werren.
„Vrient", seit Daris, „wat helpt dit erren?
Gi segt ende weder segt u woert,
Gaet bi der waerheit rechte voert.
Maer ic seg u over luut,
Sidi om hare geporret uut,

2274. Bedl — 2282. haer aer

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

So sidi dompelike hier comen.
Ic weet wel, hadt dammirael vernomen,
Dat hi u al te sticken trecken dade."
„Here", seit Floris, „dor God genade,
Ic sal der waerheit liën al gader:
Die coninc van Spaengen es mijn vader.
Ic hebbe van lande te lande varen dolen
Om Blancefloere, die mi es verstolen,
Daer ghi af sprect ende oec wel kint.
Ic hebse van herten gemint,
Dat ic sonder hare niet mach leven.
Here, moegdire mi raet toe geven,
Ende ic gewinnen mochte u houde,
Waert met silvere, waert met goude,
Des soudic u geven also vele,
Alse gijs woud hebben tuwen dele.
Dus eest ende hoe so ment gedoet,
Dat icse in derre maent hebben moet,
Ocht dor haren wille bliven doet."
„Vrient", sprac Daris, „dat waer scade groet,
Dat u dor minne van enen wive
Mesval gesciede van uwen live.
Maer daer toe ne canic gepensen,
No list no raet gevensen,
Dier goet toe waer ochte mochte gedogen,
Dat mense soude gewinnen mogen
Behouden onsen live ende sonder toren.
Dat beste, dat icker toe weet, moegdi horen,
Maer gi en selet niet dorren bestaen;
Gi waert saen van den live ondaen,
Word geseit den ammirale.
Des ben ic seker ende weet oec wale,
Dat geen coninc es die draget crone,
Al minde hi Blancefloere die scone
Ende wilde hi hem onder winden dies,
Dies gi u onder wint, hi en waer een ries.
Alle die nu sijn in erterike
Ende waren te voren, arm ende rike,
Ende droegens over een al te samen,
Ic weet wel, dat sise niet en namen
Den ammirael, no ne gewonnen
Bi al der bendecheden, die si connen.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

No list no cracht doger toe,
15d No gokelie, no gene dinc die men doe.
Ons ammirael heeft so groet gewout,
Dat van hondert ende vijftech coninge niemen en [es so stout,
Dat hijt dorre laten of merren iet,
Hi en come te Babyloniën, als menne ombiet.
Babylonië die stat es binnen
Twintech milen wijt in allen sinnen.
Die ommeloep es ront, of hi waer gepast.
Die muer es dicke ende so vast
Gewracht van selken morter binnen,
Datten no yser no stael mach gewinnen.
Seven ende twintech gelachte es hoge die muer.
Nemmer ne wart wijch no storm so suer,
Dat men van buten iemene ontsie.
Dertech staline porten ende drie
Sijn bi meestriën in den muer geseicht,
Also menich tor daer op gericht.
Alle dage int jaer eser volle feeste.
Binnen der stat staen torren de meeste,
Die ie man sach, noch seven hondert.
Mi es leet ende mi wondert,
Dat gi de sotheit hebt bestaen te doene.
Dese torre houden seven hondert baroene,
Van Babyloniën die hoechste entie beste,
Die berechten die stat entie veste.
Van desen baroenen, die ic mene,
En heeft en geen die gewelt so clene,
Dat hi den keyser van Rome gewike,
No coninc ne geen, die si so rike.
In de middelt staet oec vander stat
Een tor, die coste groten scat
Ende was gemaect bi ouden tide,
Hondert gelachte hoge ende hondert wide.
Boven dandre mach menne scouwen,
Van roden marbre es hi gehouwen
Ende ront gemaect al uten gronde
Bat dan iemen geseggen conde.
Dat verwelf es binnen van kerstale,

2356. Dat van coninge comet en es so stout — 2377. ente

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Die huve buten es gesmeet van stale;
Dat mach scouwen so wie so wille.
Hondert voete es lanc die stille,
162 Gewracht van goude van Romenie.
Daer boven moegdi grote meestrie
An den appel sien, een diere werc.
Daer was toe van goude drie hondert merc;
Bet gemaecten ne sach nieman geen.
Daer op staet een carbonkel steen,
Die so bernet bi nachte ende blîket
So claer, dat hi der sonne geliket.
Dese stat maect hi binnen so licht,
Dat no weder garsoen no cnecht
Ne darf dragen in sijn hant
Vier in lanterne no brant.
Diene over twintech milen siet
Ende daer af te voren en weet niet,
Hem dunct, dat hire bi
In ene mile gehinde si.
Vier woningen sijn in desen torre,
Daer ic u dese tale af porre.
Die vloere sijn al van marberstene
Ende hebben onthoutnesse el ne gene,
Maer datter een pilaer in die middelt staet,
Die dor elken vloer in den hogesten gaet.
Van kerstale es al die pilaer.
Daer binnen clemt ene fonteine claer
Toter hogester woningen ende keert weder
Bi enen condute toten andren neder.
Groten wijsdom die meester conste,
Die so danech werc ierst begonste,
Ende dat water bergen ende dalen dede;
Daer mocht men merken bendechede.
In die vierde woninge opten hoechsten vloer
Daer woent joncfrouwe Blancefloer.
Daer heeft elke haer camere binnen
Van seven werf twintech harre gesellinnen.
In den pilaer steken tappe,
Daer mogen si met bekeren ende met nappen,
Alsi die tappe willen trecken ute,

2432. O. si water

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Ontfaen dat 'water van den condute.
Die cameren, daer si wonen boven,
Ne mach niemen genoech loven
No tharen rechte prisen nemmer.
16b Die doren hebben so gedaen temmer
Ende thout es van selker naturen,
Dat si emmermeer mogen geduren.
Vrient," seit hi, „nu merct ende nemt goem:
Ebenus heet die boem,
Daer die doren af sijn, ende es so diere,
Dat hine mach verbernen van viere.
Die venstren sijn van selken houte oec,
Dat nie was roke, die so soete roec.
Dats een boem, ochter iemen omme vraget,
Die myrre heet ende myrre draget.
En mach dor die venstre liden
Vliege no mogie te genen tiden,
No ne gerande worm des gewinnen
Vernoy dien joncfrouwen, dier wonen binnen.
Die doren luken daer in den mure,
Die sijn met goude ende met lasure
Gemalen buten ende binnen.
Het behoeft, dat si lettren kinnen
Ende wel geleert sijn inder scrifturen,
Die die jeeste ende daventuren
Bekinnen soude ende die beelden,
Dier an gemaelt sijn van goude, heelden.
In den tor sijn joncfrouwen gedaen,
Die vroet ende hovesch sijn ende wel gedaen,
Seven werf twintech no meer no min.
Om datter joncfrouwen wonen in,
Es hi der joncfrouwen tor geheten.
Dat merkic selve, ende wilt weten,
Die joncfrouwen moeten neder gaen daer
Uut haren cameren neven den pilaer
Van den torre bi enen grade
Tote des ammiraels kemenade.
Nu pleget dammirael ende dinct hem goet,
Dat hi hem twee joncfrouwen dienen doet
Viertien nacht al omme ende nemmeer.

2438. nemmermeer — 2449. No *ontbr.* — 2450. dier — 2465. daer *ontbr.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Die gaen den graet, dien ic seide eer;
Dene draget water, dander de dwale,
Te diene den here, den ammirale,
Daer moetsi haer gedachte leggen ane
Te sinen slapen, te sinen opstane.
16c Vrient", seit hi, „hets waerheit al,
Dat ic seggen ende vertellen sal.
Die portwerdre es so fel ende so geware,
Dat niemen den mure der genaken dare,
Dat hi nemmer si so coene,
Hi en toge, wat hire heeft te doene.
In elke woningen wonen wachtren viere,
Fel ende quaet ende putertiere.
Haerlijc draget altoes onder sinen arme
Sijt swaert och knijf och gisarme.
Bi goecliën sijn si so gemaect,
Dat hen no dach no nacht en vaect.
Altoes wachten si ende waken.
Tierst dat sire iemene sien genaken,
Hi en moge togen redelike sake
Sonder gedreech ende weder sprake,
Sone mager niemen wesen bi,
Si en slane te doet, wie so hi si.
Vrient", seit hi, „ic sal u seggen waer.
Onse ammirael es gewone een jaer
Ende niet langer te houdene een wijf;
Dies heeft hi geplogen al sijn lijf,
Dat si nemmer sijn so scone,
Dat loent hi haer met vremden lone.
Als dat jaer entie termt ute es,
Des mogedi recht sijn gewes,
So ontbiet hi met sinen salute
Sine man, dat si comen ute,
Ende bi sinen lettren gemeinlike
Oec alle die hogeste van den rike,
Coninge, hertogen, graven vele.
Alsi vergadert sijn in die zele,
Doet hi die vrouwe bringen geleet.
Tierst dat hijt heet, so es gereet
Een ridder, die hare thoeft af slaet.
Des pleget hi, dus gedraegt sijn raet,
Dus moet int inde copen die vrouwe

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Die ere met groten rouwe.
Dat doet hi in dien, ende omme dat,
Dat niemen die vrouwe, die hi heeft gehad,
16d Ende te bedde heeft gegaen met heme,
No clerc no riddre meer ne neme.
Als hi dan kiest een ander wijf weder,
Alle die joncfrouwen doet hi dan neder
Van den torre gaen in enen bogaert.
Daer gaen si serech ende vervaert.
Daer ne roect gene te hebbene de ere
Om die doet, die si vruchten sere,
Bedi dat si sekerlike weet
Die doet tenden jare gereet,
So welke so daer toe wert gecoren.
Van den bogarde moechdi horen,
Waer omme die joncfrouwen daer inne gaen.
Die bogaert es al omme bevaen
Ende besloten met enen mure,
Daer met goude ende met lasure
Ende met andren varwen gemaect es an
Meer dan ic u geseggen can.
So es hi besloten in allen sinnen,
Datter niet mach comen inne.
Een water daer al dore gaet,
Die van den torre neder in den bogaert gaet.
Ene flume es ons uten paradise gesent,
Die loept den bogaert al omtrent.
Daer vint men in mengertiere,
Menege scone stene ende diere.
Die bogaert staet alt jaer gebloeit.
Wat waendi, vrient, hoe suete het doeit
Ende hoe bequamelic daer in te sine?
Daer sitten alt jaer die vogelkine
Harentare in den gebloeiden swigen,
Die altoes singen ende niet swigen.
Daer singt emmer die nachtegale,
Die merle entie wedewale,
Daer mach men die lijstren horen clemmen
Ende neder gaen met harre stemmen,
Ende andre vogle clene ende grote,
Die daer maken menege soete note.

2533. gemaect daer an

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Ic weet oec, dat geen boem es,
No aicmoer, no cypres,
No vigeboem, no olivier,
17a No platanus, no castaengier,
Die so diere es of so ghoet
Of die so ghedane vrucht doet,
Men maghen scone vinden daer
Ghebloeyt staen altoes int jaer.
Van turibim, van balsamiere,
Van acoleien, van eglentiere
Machmen daer vinden ene grote scole;
Rosen, leliën, menighe viole,
Suker, mirre ende wierooc,
Dat machmen daer binnen vinden ooc;
Galigaen, prumegarnaten,
Cardemonie, note meascaten
Ende van menighen andren cruden een deel;
Daer wast gingebare ende caneel,
Geroffels nagle, seware.
Soe wie so inden boghaert ware
Entie stemmen hoerde clinken,
Hoghe clemmen ende neder sinken
Den soeten sanc metten soeten lude,
Ende roke die soetheit vanden crude,
Ende saghe so menich ghebloeyt rijs,
Hi soude wanen sijn int paradijs.
Ene fonteyne sprinct daer inde middewaert
Indie scoenste stat vanden boghaert.
Daer boven staet ghewassen een boom:
Diere so na comet, dat hire nemet goom,
Dats no loghen no fabele gheveinst,
Dat hi nemmer die varwe ghepeinst,
No nemmer die varwe can ghenomen,
Hi en magher sien also ghedaen blomen,

ende alsoo geringhe als een bloem valt, oft daer af gepluckt wort, so geringhe isser weder een andere aen gewassen. Dan gaet den admirael sitten met sijn heeren neffens den boom, ende dan moeten de joncvrouwen daer passeren elck bysonder voorby der fonteynen,

2561. moghen — 2563. turibim *of* turibiin, *niet duidelijk* — 2582. *De laatste letter weggescheurd.* — 2584. *Twee letters weggescheurd.* — 2585. Dat — 2588. *Twee letters weggescheurd.*

Over de volgende kolommen van het hs. zie de aanteekening.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

ende als sy daer voorby passeren die maecht sijn so blijft het water vander fonteynen schoon ende claer, ende die mach met blijschappen keeren. Ende comt daer yemant voorby die geen maecht en is, so wert het water vander fonteynen dic ende onclaer, ende de vrouwe wert root als een bloedt. Ende dan doet den admirael de joncfrouwen weder comen onder den boom, die daer ghebloeyet staet, ende op wien dat de bloeme valt, die neemt hy voor alle d'ander dat jaer tot eenen wijve, ende doetse met eeren croonen, maer ten eynde vanden jare doet hyse sterven. Ende isser ooc eenige vande jonckvrouwen die hy meest bemindt, daer doet hy met tooverijen de bloeme op vallen. Nu schoon jonckheer ick en weet geenen so wijs die hier toe raet gheven soude dat ghy Blanchefleur mocht ghecrijghen, want noch binnen eender maent sal den admirael sijn heeren ontbieden, om de feeste te houden van sijnder bruyloft, ende dan sullen alle de jonckvrouwen voor hem inden boomgaert comen, ende soo ick ghehoort hebbe, soo bemint hy Blanchefleur soo seer om haer schoonheyt, dat hyse trouwen sal, ende houdense zijn leven lanck voor hem, ende den admirael dunckt den dach te lanck. Och lieve heere weert, seyde Floris, gheeft my raet wat ick best mach doen, oft ickse opentlijck wil eyaschen, maer dan soude my den admirael verslaen, maer wat ick lijde voor haer en sal my niet pijnen, soo verre als zijt vernemen mach, want ick weet wel sy en sal dan cortelijck de doot besueren, ende volgen my nae, ende dan [sal] haer ziele comen by de mijne bloemkens lesen in d' aertsche paradijs, ende daer sullen wy dan blijven
17d Ende onse bliscap te gader driven."

„Vrient", sprac Daris, „dor u groot meslaet
Salic u gheven den besten raet,
Dien ic tuwen saken weet.
Morghen tilijc so sijt ghereet
Ende vaert ten torre ghelijc enen man,
Die hoghe dinc visieren can.
Met uwen voeten metet de wide
Ende bescout den tor an weder side,
Die hoechte, die dicte merket wel.
Dien poortwerder seldi vinden so fel,
In talen sal hi u setten surlike,
Ende antwerd hem ghestadelike,
Dat ghi sijt comen den tor te merken,
Ende als ghi comt te lande, na dien te werken,
Enen andren ende enen beteren te maken.

2603. *B* Ende *ontbr.* gi werkene — 2604. *B* iof. t. *pl. v.* ende *A* beter *B* te *ontbr.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Als hi u hoort spreken van so hogen saken,
Hi sal hem jegen u becondighen saen
Ende noden u, oft ghi wilt spelen gaen.
Dat sal sijn scaecs ende niet el.
Ic weet wel, hi speelt gherne dat spel,
Als hi vint jeghen wien, hi pleges vele.
Hondert bisanten set tenen spele,
Om also vele speelt ende niet min.
Gheeft u God seghe ende ghewin,
Dat sine seldi hem weder gheven,
Daer toe dat uwe, mindi u leven.
Sander daghes keert weder ende set te spele
Der bisanten twee werf so vele.
Dat sine ghevet hem weder, of ghi wint.
Ende des uwes hout niet een twint.
Daer sal u gichte ende u goet
Verweken sinen evelen moet.
Des derden daghes ghi niet en let,
Nemet uwen cop met u ende set
Vier hondert besanten te gader int spel,
Ende speelt oec niet, ghi en kennet wel
Datter also vele jegen staen.
Ende oft gi wint, gheeft hem weder saen
Tsine metten uwen, als ic seide eer:
18a Dus ghewindi sine hulde ie lanc so meer.
Maer ic rade u ende bevele,
Dat ghi uwen cop niet en set te spele.
Daer na, alst ghenoeghet u beiden,
Dan sel hi u met hem ter herberghen leiden
Ende bidden, dat ghi met hem et.

2605. *B* hord s. v. sulken s. — 2606. *B* wel saen — 2607. *A* u *ontbr.* *B* iof gi — 2608. *B* sin scaec — 2609. *B* speilt gerne — 2610. *A* Als hi weet *B* iege plegets — 2611. *B* bisante bringet ten sp. — 2612 *B* veile speilt — 2613. *B* Geve u. g. sege e. gewin — 2614. *B* sine *ontbr.* suldi geven — 2615. *B* Ende dartoe *A* mint — 2616. *B* Des ander dages brengt — 2617. *B* besante tvewarf alse — 2618 *tot* 2620. *In plaats van deze verzen herhaalt B vss.* 2612—2615. — 2619. *A* out — 2621. *In B staat deze regel na vs.* 2629. *A De drie eerste letters weggescheurd.* *B* Verwecken s. fellen m. — 2622. *B* Des derdes dages radic u dat gi niet velet — 2623. *B* Nemt *A* N. u. c. ende daertoe s. — 2624. *A* IVc b *weggescheurd* *B* besante t. upt — 2625. *A* Ende *weggescheurd* *B* speilt gine constet — 2626. *A* *Twee letters weggescheurd* D. also jeghen is ende st. — 2627. *A* *B* Ende *ontbr.* *B* Iof gevet — : 628. *A* *Vier letters weggescheurd.* *B* Dat siin — 2629. *B* gewinne di so lanc — 2630 *tot* 2641 *ontbreken in B.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

An uwen cop sel hi hebben gheset
So herde sinen sin, dat hire gherne soude
Gheven om dusent maerc van goude;
Maer ghi en selten hem vercopen niet.
Als ghine daer ane so hanghen siet,
Soe bietten hem ende bid heme,
Dat hine op vrienscapen in gichten neme.
Dus seldine met uwen gichten drinken
Sine sure herte, dan sel hi dinken
Ende peinsen, hoe hi u mach dat grote goet
Enter eren ghedanken, die ghi hem doet;
Sijn hande sal hi u bieden te werdene u man.
Des weest ghereet ende ontfaten dan,
Sine manscip ende sine sekerheit.
Dan moeghdi liën die waerheit
Boudelike, ende weset coene
Te telne u sake die ghi hebt te doene,
Beide u mesquame ende u ongheval.
Ic weet wel, mach hi, dat hi dan sal
Uwen wille vordren ende daer an berechten.
En doet hijs niet, het sal hem ontvechten."
Doe hem die waerd desen raet gaf,
Hi dankes hem ende verblider af.
Smorghens vroe sat hi op sijn paert
Ende reet rikelic ten torre waert.
Drie scilt knechte hi met hem nam.
Als hi ten voeten vanden torre quam,
Herde condelike leide hire an zijn oghen.
Hi merkede ende besach die hoghe,
Die wide mat hi met sinen voeten.
Doe quam die poortwerder met onsoeten

2637. cop *onlbr.* — 2636. so dat hi g. — 2641. in vr. — 2642. *B* suldi m. u. ghiften — 2643. *B* gierege h. d. sal — 2644. *B* pensen *A* hi en m. *B* mach *en* grote *onlbr.* — 2645. *B* Ende der e. gedanken d. gi — 2646. *B* Sine *A* werde — 2647. *B* Dies west gereet e. ontfatene d. — 2648. *B* mansceip — 2649. *B* mogedi l. alder *A* sien — 2650. *B* dan siit c. — 2651. *B* Te t. dat gi hebt — 2652. *B* U miscame e. u ongeval — 2653. *B* wet — 2654. *B* daeran *onlbr.* — 2655. *A* Ende *B* Ne ontfechten — 2656. *B* him siin werd d. r. vergaf — 2657. *B* Sine herte verlichte hem der of — 2658. *B* Des morgins vro up s. pard — 2659. *B* rikelike t. t. waerd — 2660. *B* Tve — 2661. *B* Ende a. h. t. voete v. t. cam — 2662. *B* conlike lede h.a. siin — 2663. *B* Ende m. *A* mer *B* hoge — 2664. *A* Die banden — 2665. *B* cam d. portwarder *A* onsoeken

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Ende met bittren woerden, als hem was gheseit.
„Vrient", seit hi, „ic merke dijn dompheit,
Die so groot es, want du ghebaers
18b Oftu spiere of verrader waers.
Mi wondert, dattu of iement dorre
Soe na comen onsen torre."
„Heere", seit hi, „spiere en wasic nie:
Dat ic den tor dus herde besie,
Dats bedi oft mochte wesen,
Alsic com te lande, dat ic na desen
Enen andren sel stichten ende maken."
Doe verwonderde hem van so groten saken
Den poortwerder ende besach sijn ghedane
Ende sijn fierlic ghelaet ende mercter ane,
Dat hi was van hoghen gheslachte.
Als hi dat sach ende hem bedachte,
Dat hi so rijclike tale hoorde,
Beghaf hi thant sine sure woorde.
„Vrient", seit hi, „ghi sijt ghedaen
Soe edelike, dat wi wel verstaen,
Dat ghi spiere niet en sijt.
Wildi comen corten u tijt
Ende spelen scaec, ghelievet u iet?"
„Heere", seit hi, „mi en lustes niet
Te scake nu of tenighen spele
Te sitten, en si om haven vele."
Die poortwerder vraeghde hem schiere,
Hoe hoge hi spelen wilde ende hoe diere.
Floris seide, hi speelde een spel
Om hondert bisanten ende niet el.
Doe loefden sijt beide ghemene.
Men brochte hem een scaec van ivorenbene,
Dat scone was ende rijclijc.
Hondert bisanten sette haerlijc.
Si setten haer spel ende begonsten
Haer ghelijc spelen, als si wel consten.
Floris const best ende want al.
Doe dedi als hem sijn waerd beval,

2666. *B* biteren wor' so als h.w. geseit — 2667. *B* dine — 2692 *en* 2696. *De twee laatste letters onleesbaar.* — 2697. *Het laatste woord bijna geheel onleesbaar.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Ende gaf hem weder dat sine ende al daer met
Dat hi selve hadde op gheset.
Den poortwerder wonderde herde daer ave
Ende dancte hem vander groter have.
Die gichte was hem herde ghename
18c Ende bad hem, dat hi weder quame
Sanderdaghes te corten hem den dach.
Smerghens, als Floris sine tijt sach,
Twee hondert bisanten voerde hi voer hem doe.
Jeghen also vele sette hise toe.
Ten scake ghinghen si sitten neder.
Hi want echt, ende ghaft hem weder
So wat so hi op hem ghewan,
Ende daer toe tsine; doe was die man
So blide dat hi in dire stonde
Een woort ghespreken niet en conde.
Daer na sprac hi over lanc
Ende seide hem der gichten danc,
Die hi hem hadde ghegheven,
Ende swoer, also langhe als hi sal leven
Dat hi te sinen dienste soude sijn ghereet.
Dats Florise een scoen beheet.
Des derden daghes Floris met hem nam
Sinen ghuldinen cop ende quam
Al daer weder ter selver stat.
Tierst dat hi ten scake sat,
Ende den sciltknecht, dien hijt gheboot,
Vier hondert bisanten daer op goet,
Die in Spaengen nuwelinge waren gheslaghen,
Die portwerder setter jeghen also vele haven.
Elc sette sijn spel na sine sede
Ende togheden beide haer behendichede
Ende pijnden hem te spelen wel.
Floris dede voertgaen sijn spel,
Hi leider an herde sijn ghedochte,
Ende maecte nauwe drachte, ende sochte.
Binnen der wilen hi een dracht vercoes,
Daer die portwerder bi verloos

2704. dat sine *ontbr.* — 2705. *Het laatste woord bijna onleesbaar.* — 2706 *tot* 2708. *Van het laatste woord telkens slechts* 2, 3, 2 *letters leesbaar.* — 2713. hi toe. — 2731. .CCC. — 2732. in *ontbr.* — 2735. *Het verkortingsteeken van de* n *van* togheden *is bijna onzichtbaar.* — 2741. Daert

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Een riddere ende een roc van sinen spele
Ende ooc van sinen vinden vele.
Des saghen Floris herde ondaen.
Met crachte quam hi op hem gheghaen,
Hi vanten ghesconfiert ende sonder cracht,
Ende setten binnen der derden dracht
Met enen ouden scaec ende maecten mat
18d Ende wanre mede alden scat.
Des sach hine hebben groten toren
Om dat goet, dat hi hadde verloren.
Doen en wilde hijs doen en ghene bide,
Hi gaeft hem weder ende maecten blide.
Doe de portwerder hadde weder sijn goet
Ende daer toe datter jeghen stoet,
Doe vraeghde hi den kinde, oft woude
Den cop setten, die van goude
So rijclijc was ende ghemaect so wele,
Hi souder jeghen setten haven so vele.
Floris en wouds hem niet onder winden.
Als hijs an hem niet conde vinden,
Doen en wilde hijs hem nemmer verghen
Ende leidene met hem ter herberghen
Ende bat hem, dat hi met hem at.
Hi moodene ende eerden omden scat,
Die hi hem hadde ghegheven te voren
Ende met gherechten spele verloren.
Doe saten si ende spraken haer ende gheins.
Die portwerder hadde groot ghepeins
Ende was in anxte in sire herten binnen,
Hoe hi den cop moghe ghewinnen.
Hi besachen boven ende onder,
Hi vanter an ghescreven wonder.
Hi besach den voghel, diere boven stoet
Ende den kerbonkel hilt onder sinen voet,
Ende seide, dat hi gherne soude
Dusent maerc daer om gheven van goude,
Ende bat dat hine hem vercochte.
Doet Floris sach ende het hem tijt dochte,
Hi namen inde hant ende helten voor hem.

2746. vante — 2777. *B* M marc gouds was tonberne — 2778. *B* bad dat men hem — 2779. *B* Doe fl' die stade goed dochte — 2780. *B* indie h. e. hildene vor h.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

„Here", seit hi, „om dat ic des seker bem,
Oft mi noot gheschiede, van uwer hulden
Ende ic u vrientscap wille versculden,
Sone willicken niet vercopen u,
Maer in gichten ghevicken nu."
Die portwerder ontfinghen blidelike
Ende swoer ende seide ghetrouwelike,
Wat hi hem hiete ende wilde gherenst,
19a Hi souder an legghen sinen erenst.
Met leide hine in sinen boghaert
Ende boot hem sine handen ende wart
Verholenlike al daer sijn man,
Des hi berouwenesse daer na ghewan.
Floris ontfingne ende dede als de vroede,
Hi hoepte dat hem comen soude te goede.
„Vrient", seit hi, „mijn man sidi nu,
Nu betrouwe ic ende ghelove u
Als enen minen man, dat ghi mi
Ghehulpich selt sijn, waer het si.
Ic sel mi ghetroosten vanden rade
Ende setten mijn lijf in uwe ghenade.
Het doet mi die noot, dat ics u liē:
Hier boven inden tor es mine amiē,
Daer es die scone Blancefloer,
Die mi sident dat ic van haer voer,
In groten seere heeft ghelaten.
Die mindic so utermaten;
Dat vernoyde minen vader ende docht hem quaet
Ende mire moeder, ende daden den raet,
Dat si mi daer omme wart verstolen.

2781. *B* des *ontbr.* *A* seken. — 2782. *B* Iof mi noet gesciet bi u. hulde — 2784. *B* willicne *A* vercope — 2785. *A* ghevicken u *B* Neware in ghiften gevicne u nu — 2786. *B* portwardre ontfingene — 2788. *B* So wat so hi hiete e. w. gerentst — 2789. *B* lecgen s. nerenst — 2790. *A* leiden *B* Hi ledene met hem i. s. bongard — 2791. *B* Hi boet h. s. hande e ward — 2792. *B* sin — 2793. *A* berouwenese *B* berounesse dar nar gewan — 2794. *A* otfingne. *Hierachter is* als *doorgehaald*. *B* ontfingene e. d. a. die v. — 2795. *B* hopede het soudem c. — 2796. *B* min — 2797. *B* gelove — 2798. *B* gi — 2799. *B* Gehulpich sult s. war soet — 2800. *B* sal m. getrosten v. uwen r. — 2801. *B* min l. onder u genaden — 2802. *B* Hit noet d. ix lie — 2804. *ontbr.* *in* *B* — 2805. *B* D. m. oit s. hare — 2806. *B* hevet gelâten — 2807. *B* Ic minse — 2808. *B* dochten — 2810. *B* soe mi wort bestolen

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Nu hebbic so langhe varen dolen
Van Spaengen ende daer om gheeisschet
Dat icse inden tor hebbe ghevreisschet.
In can gheseggen hoe gherne icse saghe.
Ic sel doot bliven binden vierden daghe,
Of io selse hebben, hoement ghedoe.
Soete vrient, nu troost ende raet daer toe."
Doe die portwerder sine reden verstoet,
„Heere", seit hi, „mi hevet verleidet u goet,
Des ben ic te spade worden gheware.
Ghi hebt ghedaen als die voghellare,
Die scone pipet ende blaset,
Daer hi die voghelkine mede verdwaset.
Met liste hebdi mi ghevaen,
Datic met eren u niet mach ontgaen.
Comet te scaden of te vromen,
Nadien dat het dus es comen,
Salic u gheleisten mine trouwe —
19b Ic weet wel, dat ghi entie joncfrouwe
Ende ic daer omme selen sterven —
Ende emmer willic pensen ende werven
Om helpe ende raet te gheven u.
Ghi selt ter herberghen varen nu,
Dat wanic dat best si.
In derden daghe comt hier weder tot mi,
Dat sal dierste dach van Meie wesen.
Ic sal mi bewissen ende doen lesen
Dierste bloemen, die men mach venden,
Ende salse onsen joncfrouwen senden.
Dan sel ic soeken selke behendichede,
Alsic sende blomen, dat icker u mede
Der joncfrouwen Blancefloere senden sal;
Hier toe behoeft ons goet gheval."

2811. *B* ebbic om hare v. d. — 2812. *B* V. s. hareward ende verheeschet — 2813. *B* hir ebbe vereeschet — 2814. *B* gesecgen h. gerne i. sage — 2815. *A* in derden d. *B* sal doet dage — 2816. *B* salse ebben soehoe m. gedoe — 2817. *B* mi geradet der t. — 2818. *B* pordwerder s. redene — 2819. *B* heift verleet — 2820. *B* Dies geware — 2821. *B* gedaen a. d. goclare — 2823. *B* Als hie d. vogelkine v. — 2824. *B* M. uwen lusten h. m. gevaen — 2825. *B* D. ic u niet ne can o. — 2827. *B* het *ontbr.* — 2828. *B* gelesten *A* mine *ontbr.* — 2829. *B* gi ende die — 2830. *B* sullen — 2831. *B* Nochtan salic — 2838. *Van het laatste woord alleen de twee eerste letters nog te lezen.* — 2839. onser, *vgl. vs.* 2865. — 2840. *De laatste letter is verdwenen* — 2842. sel

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Doe weende Floris ende seide,
Dat hem de termt entie beide
Soude dinken utermaten lanc;
Maer dander, die sonder bedwanc
Daer om waent vallen in groter noot,
Het docht hem oort te aire doot.
Deen hadde bliscap, dander rouwe.
Te dien dat Floris die joncfrouwe
Te sinen wille hebbe ghesien,
Hem en roect, wat hem daer na sel ghescien.
Floris voer te siere herberghen waert.
Dander bleef in rouwen ende seere vervaert.
Hi sende boden ende dede soeken
In bogharden, in wouden ende in broeken
Rosen ende bloemen menigherhande.
En bleef nerghen in alden lande
Bloeme ne gheen, diere toe dochte,
Hi en bewarf, dat mense hem brochte,
No acoleie, no lelie, no rose, no viole.
Corven dedi vollen ene grote scole
Ende seide, dat hise senden soude
Den joncfrouwen, te verdienen haer houde.
Nu es comen die Meye dach,
Daer Florijs sin al ane lach,
Dien hi node soude hebben verseten.
19c Hi quam ghecleet, als hem was gheheten,
Van enen roden bliaude als hem wel sat.
Dat was hem gheraden omme dat,
Dattie bliaut ghelijc was den rosen
Entie nature minst soude nosen.
Die portwerder, als hi hadde gheacht,
Enen corf, die scone was ende best ghewracht,
Dede hi draghen in sine camere binnen
Ende seide Florise, soudi ghewinnen
Die joncfrouwe ende bi liste bejaghen,
Men souden metten corve op draghen.
Doe gincker Floris ligghen inne.
Dier es vele, die ic kinne,

2852. 2853. 2855. 2857. 2862. 2868. *De laatste letters zijn in veel later tijd bijgewerkt.* — 2854. herbghen — 2855. Dader *De* o *van* rouwen *er bovengeschreven.* — 2857. bogharde in woude — 2858. bloeme — 2859. *Achter* bleef *een doorgehaald* bloeme. *De laatste letter van* lande *onbreekt.* — 2865. joncfr — 2877. seldi — 2880. gincter

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Die nie so starker minnen plaghen,
Dat si hem hadden laten draghen.
Die portwerder sette hem enen hoet
Opt hooft van rosen, die hem wel stoet,
Ende decten met rosen, daer hi lach
Inden corf, datten niement en sach.
Twee knapen riep hi te hem doe,
Die duchtich waren ende goet daer toe.
„Nemet", seit hi, „dese rosen ende gaet
Ten torre ende clemt dem hoechsten graet,
Tes ghi comt ten hoechsten vloere,
Ende segt mire joncfrouwen Blancefloere,
Dat icse haer sende, si selre uut lesen
Selke, die haer bequame sal wesen;
Ende segt haer ghetrouwelike mijn saluut,
Ende keert te handen weder uut,
Ende comt haestelike weder te mi."
Doe hijt hem hiet, doe namen si
Den corf metten rosen ende beghonsten
Te cliven, so si ghevoechlicst consten
Van grade te grade wel bi stade.
So herde waren si gheladen,
Dat si vloecten diese loet.
Si seiden ende peinsden in haren moet,
Dat si bloemen nie en saghen
No droeghen, die herder waghen.
Dat seiden si, ende seiden waer.
19d Daer clommen si neven den pilaer,
Tes si quamen opten hoechsten vloer,
Ende misten der cameren, daer Blancefloer
In woende, ende lietense staen
Ter rechter hant, ende quamen ghegaen
Ter ander camer, daer woende inne
Ene joncfrouwe met ghestaden sinne.
Si haesten ende wilden niet beiden,
Ende spraken ter ghere ende seiden:
„Joncfrouwe Blancefloer, dit present
Hevet u onse heere de portwerder gheesent."
Die joncfrouwe niet en ghewoech,

2891. hoechten — 2897. te weder — 2901. conste — 2904. voecten — 2907. herde — 2911. trijsten — 2916 beide

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Dat sijt waer, maer si loech,
Om dat si Blancefloer hoerde noemen,
Ende ere ander gaven die bloemen.
Si dankes, ende setten neder
Den corf metten rosen ende keerden weder.
Doe ghinc si ten corve ende nam
Ene rose, die haer best bequam.
Floris waende, dat Blancefloer ware,
Ende spranc uten rosen jeghen hare.
Die joncfrouwe spranc op ende wart,
Daer sine sach, so seere vervaert,
Dat si vloe ende van hem liep
Ende „helpe! helpe!" al vliende riep,
„Wat bloemen sijn dit? wat comter uut?"
Si creesch ende maecte een gheluut,
Dat alle die joncfrouwen worden vervaert
Ende quamen ghelopen thaer waert.
Si vraechden ende vreyscheden om mare,
Wat haer mesquame ende haer ware.
Als hi dat hoerde, viel hi neder
Ende decte hem metten bloemen weder.
Die joncfrouwe was bepeinst sciere,
Want si was hovesch ende goedertiere.
Haer quam ghelopen in haren sinne
Van Blancefloere, haer gheselinne,
Dat si haer dicken claechde ende ghewoech
Eens joncheeren, des minne si droech,
Ende van Spaengen was gheboren.
Si hadde haer ooc gheseit te voren, 20a
Dat hi haer herde ghelijc ware.
Als sine sach, so dochts hare,
Ende penseede, dat onder dat proesent
Met liste haer waer Floris ghesent.
Si antwerde den joncfrouwen, die tot haer quamen
Ende dat helpgheroep vernamen.
Si penseede enen list ende loech,
Dat ene viveltre uten bloemen vloech
Int ansichte met haren monde,
Dat si haer niet onthouden conde,

2922. nomen — 2923. gave — 2925. rose — 2930. sprac op *onbr.* — 2931. vvaert — 2945. *De afkortingen in het tweede en derde woord zijn weggevallen of onleesbaar.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Dat si an haer huut quam ghevaren,
Si en moeste crijschen ende also ghebaren.
Doe keerden si weder al te samen,
Dat si ter cameren niet in quamen.
Nu moeghdi weten, dat herde groot
Die anxt was ende die noot,
Die Floris hadde, tkint van Spaengen.
Die joncfrouwe was van Aelmaengen,
Eens hertoghen dochter ende hiet Clarijs,
Ende hadde naest Blancefloere den meesten prijs
Boven alle dander vander zele.
Si was ooc so wel haer ghespele,
Dat dene der ander niet en hal,
Si en seide haer dat si wiste al.
Si dienden te gader den ammirale,
Dene droech twater, dander de dwale
Elcs daechs in zire kemenade
Smerghens vroe ende tsavents spade.
Haer cameren waren niet verre gheseeden,
Ene dore hadden si onder hem beden,
Daer dene bi totter ander ghinc,
Als si hadden te spreken enighe dinc.
Si ghinc wech ende loec haer dore,
Bedi, of iement lede daer vore,
Dat hi des joncheeren niet en verneme.
Een woort en sprac si niet te heme.
Si gaet te Blancefloere, daer sise vint,
Die vele peinst om dien si mint
Ende dicke versuchte herde onsochte
20b Met swaren ghepeinse ende ghedochte,
Met groter claghen ende met droeven sinne.
„Blancefloer", seit si, „soete minne,
Wildi ghaen met mi, ic sel u toghen
Selke bloemen, dat ghi met uwen oghen
Ne saghet bloeme no rose nie,
Die ghi eer sout sien dan die."
„Claris", seit si, „soete ghespele,
Mijns onwillen heb ic so vele,
Dat mi der bloemen wel staet tomberne.

2968. Claris — 2990. *De laatste letter ontbr.* — 2993. *De twee laatste letters zijn weggesneden.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Dat ghi te mi comt met uwen scherne,
Daer seldi mede sonde ghewinnen.
Die in goeden hopen sijn van minnen,
Hem staet wel te pleghen der blomekine,
Om te vergheten der pine,
Maer mi naect droefheit ende niet el.
Soete vriendinne, nu weti wel,
Dat ic minen lieve verre bem,
Hi verre van mi, ic verre van hem.
Nu es hier dammirael, die ooc waent,
Dat hi mi binnen derre maent
Sekerlike sal nemen te wive.
Neen ic, beghavic binnen minen live
Floris, dat waer grote mesdaet:
Ic selre toe soeken selken raet,
Dat ic mi cortelinge sel verslaen,
En magic hem anders niet ontgaen.
Wat magic doen, ellendich wijf?
Ic heb liever te verliesen mijn lijf
Dan ic Floris levende verliesen soude.
Die minne quam van mi, bi mire scoude."
„Blancefloer", seit si, „soete gheselline,
Nu manic u bi Florijs minne
Ende dor sinen wille, dat ghi met mi
Die bloeme comt sien, hoe scone si si."
Tierst dat sise bi hem beswoer,
Stont op die scone Blancefloer
Ende ginc met haer die bloeme scouwen.
Floris hevet der joncfrouwe
Tale ghehoort ende es seker des,
20c Dat Blancefloer binnen der cameren es.
Hi rechte hem op ende spranc uut.
Dat scoenste haer entie witste huut
So hadde hi, dat ie man ghewan.
Hi hadde enen roden bliaut an.

2999. mi *onlbr.* schne — 3007. Hi verret — 3011. bi *onleesbaar afgekrabd, maar er staan niet meer dan twee letters.* — 3030. Hi re . . . . . ende spranc uut. *De rest is later bijgeschreven.* — 3033. Hierna *in het hs. nog*:

So hedel was al sine ghedane
Dat goet was an hem te verstane
Ende ment wel an hem mochte kinnen
Amoreus waren sijn oghen binnen

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Die hoet, die hem was gheeet
Opt hooft, hi stont hem vele bet
Dan ic u gheseggen mach.
Blancefloer kenden, alsine sach.
Si kinde hem ende hi kinde hare,
Beide verloren si haer ghebare,
Datsi een woort spreken en mochten.
Daer na, als si hem bedochten,
Al swighende liepen si te samen,
Daer si hem metten armen onder namen.
Haer gelijc andren an hem dwanc.
Dat cussen ende dat helsen was so lanc,
Datmen mochte in de selve wile
Hebben gheghaen ene grote mile.
Als si hem van den cussen droeghen,
Al swighende si hem onder loeghen
Ende herde minliken si hem onder saghen.
Doe sprac Claris ende bēgonde haer vraghen
Ghestadelike ende wel bi sinne:
„Blancefloer", seit si, „soete ghesellinne,
Kindi de bloeme, daer ic om poghede
U vele, eer icse u toghede?
Mi dinct, dat ghise an u draghet,
Sint ghise alre eerst saghet,
So dinct mi, dat ghi sijt verhoghet.
Ic wane, dat daer an leghet grote doghet,
Andie bloeme, die ene joncfrouwe
So sciere hevet verlost van haren rouwe.
Een luttel eer wildise niet sien,
Nu duncti mi bevaen in dien,
Dat ghi der ghere sout sijn hout.
20d Daer ghise jeghen deilen sout."
„Deilen?" seit si, „En es dit Florijs,
Mijn soete lief, mijn soete amijs,
Als ic u dicken hebbe gheseghet,
Daer mijn lijf ende mijn doot an leghet?
Dit es mijn troost, mijn toeverlaet,
An heme leghet al mijn raet."

3034. hoet *thans onleesbaar* — 3040 *tot* 3043 *door een reagens bedo ven* — 3043. armen *onleesbaar*. — 3048. van den *en* droegen *onleesbaar*. — 3051. hem — 3052. *Van het eerste woord alleen* ghe delike *te lezen*. — 3054. poghede u — 3055. Vele — 3057. ghise *zeer onduidelijk*. — 3063. Nu *is geheel weg*.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Doe baden si Clarise beide,
Dat si haer minne niet brachte te leide
Ende sise decte ende hale,
Want wort gheseit den ammirale,
Si wisten wel, si souden sterven
Entie bliscap van harre minnen derven.
„Nu weest", sprac Claris, „al onvervaert,
Ende hebt ghene hoede te mi waert.
In ben niet so dul van seden ende van sinne,
Dat ic mine gherechte ghesellinne
Met enigher valscheit bedrieghen soude.
Ic sel u doen alsic selve woude,
Of ics hadde te doen, datmen mi dade.
Beide met hulpen ende met rade
Salic u emmer ghehulpich sijn;
Onser beider eten ende onsen wijn,
Dat selen wi eten onder ons drien.
Ghi selt mi ghetrouwe vinden in dien
Altoes te vorderne uwen wille,
Beide openbare ende stille."
Als dit was gheseit, te hant
Nam Blancefloer Floris bider hant
Vrolike ende met bliden sinne,
Ende leidene ter cameren, daer si woende inne.
Een rijclijc culct op haer bedde lach,
Daer si op te slapen plach.
Daer op ghingen si sitten beide
Ende begonsten te spreken vanden leide,
Ende hoe si hadden ghevaren,
Sint dat si ierst ghesceiden waren.
Floris sprac: „Blancefloer, nu hebic u vonden!
Mine bliscap es nu te desen stonden
So groot, dat ict gheseggen niet en mach.
21a Sint quam die leede dach,
Datmen maecte tusschen ons een gheseeet,
Hebbe ic ghedoghet menich leet;
Nu es mi mine pine wel verghanghen.
In groten seere ende in langhen
Hebbic gheweest ende in groter noot

3075. Want *ontbr.* — 3079. de *van* hoede *is boven den regel bijgeschreven.* — 3100. Dat hem ghesciet was ende h. s. h. g.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Dor uwen wille ende wel na doot."
„Floris", seit si, „sidi dan dit,
Die weder mi spreect ende neven mi sit?
Ic sie wel ende kinne dat ghijt sijt,
Die van mi nam u vader dor nijt
Ende ter Montoriën sende ter scole.
Ic soude u houden herde in dole
Ende over herde onvroet,
Gheloofdi, dat iet was in minen moet
Dan rouwe ende seer nacht ende dach
Sint dat ic u niet en sach.
Mi wondert herde in minen sinne,
Bi welker list ghi sijt comen hier inne;
Ic waent al bi gokeliën es.
Nu vruchtic ende ben in twifele des,
Dat Floris niet es, die bi mi sit.
Wat seg ic? Ic kenne wel, hi es dit.
Soete vrient, keert u hare te mi."
So wie sore hadde gheweest bi,
Ende hadde ghesien de bliscap, die de kinder
Met cussen ende helsen hadden ghinder,
Die bliscap ende dat grote spel,
Hi waer te rechte sculdich wel
Te gheloven anden sone Veneris,
Die rechter ende god vander minne is.
Doe toghede hi haer sijn vingherlijn;
Die doghet, die lach ant steenekijn,
Hoe nuttelic ende hoe goet het ware,
Dat seide hi ende vertellet hare.
Doe beghonste si tellen, wat haer was ghesciet
Vandien dat hise liet
Ende hi haer ter scolen ontvoer,
Tote diere wilen, dat hise bevoer
Inde stat te Babyloniën ende si te samen
21b Boven inden hoechsten tor quamen.
Claris was wijs ende van sinne,
Ende decte harre twiër minne,
Ende was emmer begrepen in dien,
Datsi gherne hadde ghesien,
Dat verholen ware bleven

3120. en — 3137. *Het tweede* die *ontbr.* — 3142. ter *verbeterd uit* der

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Die minne, die de kinder dreven,
Alse van haer selven ware.
Si ghinc dicke te hem ende si te hare,
Ende aten ende dronken al te samen,
Date dander joncfrouwen niet vernamen,
Ende hadden te gader haer dach cortinge.
Die twee ghelieven leden onderlinge
Die beste werlt ende dat scoenste lijf,
Dat noit hadde man of wijf.
Si ne gheerden te hebben niewet el,
No meerre bliscap, no meerre spel.
Hadt hem moghen also duren!
Neent, die goddinne vander aventuren,
Mijn vrouwe Fortune benijdse dee
Ende speelde, alsi ghewone es,
Haer spel, alder werelt bekent.
Haer wiel loopt al ontrent:
Dat nu es boven, es sciere onder.
Van haer moechdi horen wonder,
Van harre naturen, van haren sede.
Als si wel gheweest heeft mede
Den man, ende heeften ghebracht so hoghe
Bi haren wille, bi haren ghedoghe,
Dat hi hem niet ontsiet van vallen,
Eer hijt weet, hi es weder met allen
Onder die voete gheworpen neder.
Datsi gheeft den man, dat nemt si weder,
Dat hine weet, hoe hijs ghedervet.
Menighen prince heeft si ontervet,
Menighen dwaes maect si heere
Ende gheeft hem rijcheit ende ere,
Tellende paerde met dieren ghesmiden,
Ende cleeten met bonten ende met siden,

3152. van van h. s. waren — 3153. ende hi te hare — 3166. *A* alde *B* es al der — 3167. *B* loept al omme trent — 3168. *B* dats — 3169. *B* mogedi. — 3170. *B* V. haren n. v. h. seiden *A eindigt met* har, *waar later* re seden *achtergevoegd is.* — 3171. *B* hevet geweest meide — 3172. *B* heiftene brocht so hoge — 3173. *B* gedoge — 3174. *B* hem nonsiet van genen valle — 3175. *A* neder *B* Er hiis iet weet es hi al met alle — 3176. *B* geworpen — 3177. *A* nemt *geheel onleesbaar* *B* geift — 2178. *B* gedarft — 3179. *B* Menegen hogen sire soe ontherft — 3180. *B* Menegen — 1381. *A* bliscap ende groot ere *onlbr.* *B* gevet hem rikeit — 3182. *B* Teldende parde ende diere gesmide — 3183. *B* cledene

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Ende maecten heere ende rechter int lant,
21c 3185 Enen biscop maect si van enen truwant,
Enen broot bidder maect si van enen clerc.
Des pleghet si, dus ghedaen es haer werc.
Haer ghichten sijn herde onghestade.
Herde onghestade sijn al haer dade.
3190 Si es wandel ende menichfout:
Hi blijft ghehoont, diere hem an hout.
Nu hadde si dese twee so hoge verheven,
Datsi vro waren ende hem luste leven
Ende also te bliven emmermeer.
3195 Doe werp sise in rouwen ende in zeer
Uter bliscap, daer sise brachte toe.
Het gheviel, dat Claris eens merghens vroe
Ontsprane ende wart gheware,
Dat hoech dach was, ende vervaerde hare,
3200 Want sije toren waende gewinnen.
Te Blancefloere riep si, haer ghesellinne,
Ende seide haer dat hoghe waer opten dach.
Blancefloer herde vacrech lach
Ende andwoorde, als sise roepen hoorde:
3205 „Ic come" seit si. Metten woorde
Bleef si liggende ende sliep.
Claris haestelic ten condute liep,
In haer becken si twater ontfinc
Ende vervaerdelic si neder ghinc
3210 Voor haren heere den ammirale.
Daer waende si vinden metter dwale
Blancefloere, die in haer camere lach

3184. *B* maectene ruchter ende here — 3185. *A* van *onlbr.* — 3186. *B* Ende enen broedbidder van e. cl. — 3187. *B* Dies pleget soe dusgedaen es hare w. — 3188. *B* Hare giften s. arde ongestade — 3189. *B* Ende oec alle hare — 3190. *B* menechvout — 3191. *B* gehoent die hem an hare h. — 3192. *A* hoge *onlbr.* *B* hadsoe — 3194. *B* blivene — 3195. *A Het is, of er eerst zwer gestaan heeft.* *B* warp seer — 3196. *B* dar — 3197. *A* ·i-sm'ghēs *B* geviel d. c. ens morgins — 3198. *B* ward geware — 3199. *B* hoge d. w. e. werd in vare — 3201. *A* liep B hare gesellinne — 3202. *B* s. d. hoghe ware up dien d. — 3203. *A* sach *B* harde — 3204. *B* andworde horde — 3205. *B* met dien worde — 3206. *B* licgende — 3207. *B* hastelike — 3208. *B* beckin soe dvater — 3209. *A* ver . . . rdelic. *De onleesbare letters kunnen wel* vae *geweest zijn.* *B* E. vervarlike soe n. ginc — 3210. *B* Vor h. h. d. amirale — 3211. *A* Doe *B* waendsoe — 3212. *B* hare

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Alse dammirael niet en sach,
So wonderde hem ende hi vraechde hare,
Waer Blancefloer merde ende bleven ware,
Si soude te sinen dienste wesen.
„Here", sprac Claris, „si heeft gheleesen
Al desen nacht haer boekelkijn
Om u langhe lijf, dat ghi moet sijn
Met eren inde werelt vortwaert meer,
Ende si bleef slapende een lettel eer."
„Eist waer?" seit hi. „Here," seit si, „jaet."
„Te waren", seit hi, „dats ene edele daet;
Wel met rechte mach si sijn mijn wijf,
21d Die bit om mijn ere ende langhe lijf."
Dit liet hi also ghewerden doe.
Het gheviel eens anders merghens vroe,
Dat Claris ontsprane ende sach,
Dat hoghe was op den dach,
Ende riep Blancefloere ende hietse op staen.
Blancefloer hietse om twater ghaen,
Si soude voren ghaen metter dwale
Ende wesen daer eer; ende binnen der tale
Floris Blancefloere te hem dwanc
Ende si hem weder. Daer waest so lanc
Dat cussen ende dat helsen ghedreven,
Dat si beide in slapen bleven,
Mont an mont, kin an kinne.
Binnen dien was Claris, haer ghesellinne,
Verdelike ten pilore gheghaen
Ende hadde dat water ontfaen
In enen becken van goude,
Ende als si weder keren soude
Ende liden der doren, lude si riep:
„Joncfrouwe, haest u." Blancefloer sliep
So vaste, dat sijs niet en hoorde,
Ende gaf haer weder ghene antwoorde.
Claris waende, dat si voor haer ghinge,
Ende vruchte haer lange merringhe,

3213. *B* damiral niet ne — 3214. *B* Wonderde him harde ende vragede h. — 3215. *B* War bl. merrede — 3216. *B* met rechte t. s. d. w. — 3217. *A* Here *ontbr.* *B* soe hevet gelesen — 3218. *B* har boekelkin — 3219. *B* lange l. d. gi — 3220. *B* mer — 3221. *B* en lettel er — 3224 wijf *ontbr.* — 3248. si *ontbr.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Ende haeste te meer. Dat si quam
Voerden ammirael, ende hi vernam,
Dat Blancefloer niet quam met hare,
Vraechde hi, waer si bleven ware.
Joncfrouwe Claris ontvruchte seere:
„Ghenade", seit si, „soete heere,
Een lettel eer, doe ic was op ghestaen,
Ende ic om water soude ghaen,
Riep icse, eer ic hare cameren leet.
Si antwerde ende seide, si waer ghereet,
Si soude hier eer sijn dan ic."
Doe bepeinsde hem dammirael een stic;
Het dochte hem wonderlike dinc.
Hi riep te hem sinen camerlinc.
22a Hi sat verbolghen ende seere vererret:
„Ghanc", seit hi, „sie, waer merret
Blancefloer, ende doetse haestelike comen."
Die ghene en hadde niet vernomen,
Dat hi Claris voor sinen heere liet staen.
In Blancefloeren camer quam hi gheghaen,
Daer vant hi so grote claerheit binnen
Van dieren stenen in allen sinnen.
Een rijclijc bedde hi versach,
Daer Blancefloer bi Florise op lach.
Als hi haerre twiër wart gheware
Te gader ligghen, hi waende dat ware
Blancefloer ende Claris, hare ghespole,
Bedi hi en merkets niet so vele,
Dat hi des jonghelincs in inne wart:
Floris en hadde graen no baert.
Daerne was inden tor ne ghene
So scone als hi was sonder Blancefloere allene.
Doe hise sach slapen so soetelike
Ende hebben behelst so vriendelike,
Jammerde hem, dat hise soude wecken
Ende beghan te hant achter trecken.
Hi keerde weder te sinen heere.
Die niemare mesquam hem seere.
„Heere", seit hi, „ghi en saghet nie so grote minne

3261. damirael — 3262. *Dit vers is zeer onduidelijk, gedeeltelijk overgeschreven.* — 3264. verherret — 3272. rijclijc *is overgeschreven.* — 3277. so *onlbr.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Als Blancefloer ende haer ghesellinne
Claris hevet, want si slapen te samen.
Dat dochte mi, heere, so wel ghetamen,
Daer ic voor hem stoet ende sach,
Hoe haer ghelijc in anders arme lach,
Die vrientscap ende die grote minne,
Mont an mont, kin an kinne:
In dorstse wecken no inne woude,
Des ic vruchte, dat icse pinen soude."
Claris bevede, daer si hoorde dat,
Dammirael verstiet hem ende versat;
Hi wart bleec ende root daer naer.
Hi ontsach ende hadde groten vaer,
Dat iement bi Blancefloere laghe
Ende verholentlike harre minnen plaghe.
22b „Reect", seit hi, „mijn swaert; ic sal gaen scouwen
Die sameninge vanden tween joncfrouwen.
Du heves gheloghen: hier staet Clarijs,
Daer du ave seits, hoe ghedane wijs
Si in Blancefloeren armen leghet."
Noch seit hi, wat iement seghet,
Dat niement so coene si, dat hi dorre
Enigher joncfrouwen ghenaken inden torre.
Met hem dede hi ghaen sinen camerlinc.
Hi clam den graet op ende ghinc,
Daer hi die kinder slapende vant.
Dat swaert hilt hi al baer in sijn hant,
Ende ghinc ten bedde, ende bleef staen daer vore.
Men ontsloot die venstren, daer scoen dore
Die sonne ende maket so licht daer binnen.
Doe sach hi die kinder met groter minnen
Ligghen ghehelst, als hem was geseit.
Nie en ghesciede hem meere leit.
Blancefloere kinde hi, als hise sach,
Maer Florise, die bi haer lach,
Ne hadde hi nie te voren ghesien.
Nu moghen wi alle .....
Alse dammirael .....

3304. Reet — 3310. iement — 3316. *De twee laatste letters weggesneden.* — 3324. ghsien — 3325 *tot* 3327. *Ofschoon op deze regels met een reagens gewerkt is, is er niets meer te lezen. Blijkbaar was het voorbeeld hier al geschonden.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

„Heere God," seit hi, ...
Te hem riep hi sinen camerlinc:
„Ontdect", seit hi, „haer borste". Die gene ginc
Ten bedde ende beghanse ontdecken
Liselike, dat hise niet soude wecken.
Doe wart hi gheware, dat deen was een man.
So groten toren hi des ghewan,
Dat hi een woort niet mochte spreken;
Van torne docht hem therte breken.
Dat swaert verdroech hi ende wilde slaen;
Mettien ontsprongen si ende saghen staen
Voer hem den vruchteliken heere
Met enen baren swaerde verbolghen seere.
Van vruchten waenden si bederven,
Si en twifelden niet si en souden sterven.
Doe sach op Floris Blancefloer;
Een suchten haer vander herten voer,
22c Hi begonde te wenen ende soe.
Dammirael stoet erre ende sacht toe.
Si lagen hem te ghereit te slane beide;
Hi sette Floris in talen ende seide:
„Wie bestu, ellendich keytijf,
Ja en seltu nu verliesen dijn lijf?
Hoe waerstu ie so dul ende soe coene
Dus groten lachter mi te doene
Ende te slapen bi minen lieve?
Du best comen ghelijc enen dieve,
Dat saltu met dinen live copen seere.
Bi alden goden, die ic eere,
Ic seldi verslaen ende dine pute.
Heden sel ghaen u minne ute,
Die ghi nu hebt ghedreven ende echt.

3329. bedde — 3332 *De laatste letters zijn weggesneden.* — 3333. toren *onlbr.* — 3334. *B* wort — 3335. *B* dochtem sine herte — 3336. *B* zwert v. h. e. soude sl. — 3337. *B* Binnen dien sagene — 3338. *B* Vor h. dien — 3339. *B* enen *onlbr.* zwerde — 3340. *B* bede verderven — 3351. *B* Sine t. n. sine — 3342. *A* Fl. op Bl. *B* up — 3343. *Onlbr. in B* — 3344. *B* Ende begonden te wene hi ende soe — 3345. *B* Damiral stont e. e. s. al toe — 3346. *B* Si langen hem gereit te sl. bede — 3348. *B* elendich caytiif — 3349. *B* Dan saltu nu — 3350. *B* warstu so dorstich — 3352. *B* slapene — 3353. *B* gellic — 3354. *B* diere ende sere — 3355. *B* ere — 3356. *B* saldi — 3357. *B* Heiden sal gaen uwe — 3358. *B* D. gi ebt g. nu ende echt

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Waer dat mijn eere ende mijn recht,
Dat ic u liete leven? Neent.
Sint dat ghi minen tor dus hebt ontreant,
So moeti sterven, dat weet wale."
Doe antworde Floris den ammirale
Herde oetmoedelike ende weende seere:
„Ghenaden", seit hi, „soete heere,
Dit es ene die mi mint
Voor alle die ghene, die si kint,
Ende ic hare voor alle, die ic kinne.
Nie wart so ghestadighe minne,
No so gherechte, no so gheware,
Als si te mi draghet ende ic te hare."
Als hi niet langher spreken dorste,
Bat hi, dat hi hem ghave vorste,
Des si moesten comen voor sine man,
Ende mense bi vongnessen verdade dan.
Hi gaf hem vorste ende hietse neder bringen
Twee serianten, daer hi soude dinghen.
Maer si moesten hem teersten cleden
Ende ten vreseliken ordeele ghereden.
Nu quam die feeste entie dach,
Diemen elcs jaers te hebben plach,
Dat dammirael wijf nemen soude.
Daer waren vergadert jonghe ende oude,
22*d* Coninghen, hertoghen ghemeenlike,
Ende aldie hoechste vanden rike.
Herde rijclic was binnen de zale,
Die pilare waren alle van kerstale.
Teben no Troien en hadden nie gheen

3359. *B* War d. min ere e. min r. — 3360. *B* nent — 3361. *B* Sint gi m. t. ebt ontrent — 3362. *B* wetet — 3363. *B* andworde ... amirale — 3364. *B* omoedelike — 3365 *tot* 3368. *Zie de aanteekening.* — 3369. *B* ne ward so gestade — 3370. *B* So gerechte ende so geware — 3372. *B* langer s. ne — 3373. *B* gave — 3374. *B* Dat ... vor — 3375. *B* vonnesse — 3376. *B* vorst ... bringhen — 3377. *B* Toen dar hi sal — 3378. *A* moesten hem *onduidelijk, het volgende woord is onleesbaar.* *B* Dar moesten si hem tersten cl. — 3379. *B* Entien v. ordele gereden — 3380. *A Het eerste woord is onduidelijk.* *B* Dae cam die feste die men plach — 3381. *B* Elx jaers te houdene ende die dach — 3382. *B* damiral — 3383. *B* Dar w. v. jonc — 3384. *B* Coningen hertogen gemeenlike — 3385. *A* hoechten *B* alle die hogeste v. rijke — 3386 *B* Harde ... die sale — 3387. *B* pilaren w. al — 3388. *B* T. n. t. adden nie negeen

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

So rijclijc palas als dat was een.
Dat was ere milen wijt ende lanc,
Van goude was al die inganc.
Daer ane was ghemaect menich wonder:
Die hemel boven, die aerde onder;
Omtrent der aerden liep de zee;
Dat clare licht tusschen die twee,
Inden hemel ghelijc ghemaet ere sterren,
Also sceent daer van verren;
Inder erden den man ende menigherande diere,
Menighen berch, menich dal, menighe riviere,
Menighe bosecaelie met groten bosschen,
Daer boven die lucht, die vogle tusschen;
Inde zee vissche groot endé clene.
Nie wart ghesien creature ghene
Van allen den ghenen, die nu leven,
Men mochtse daer vinden ghescreven.
Alse gheseten waren alle die heren,
Ende dammirael alre hoechst met groter eren,
Hi stoet ende maecte een ghestille
Metter hant ende seide sinen wille:
„Ghi heren, verneemt mine woort,
Ende na der talen, die ghi hoort,
Antwoerd so dat ghijs hebt ere.
Van u allen en es niement so here,
Wilde hi breken ende ontkeren trecht,
Ic seg hem over waer ende over plecht,
Dat an sijn lijf ende an sijn eere sel gaen."
Die doe iet waende hebben mesdaen
Ende besculdicht was jeghen den ammirale,
Hi vruchte herde dese tale.
„Nu hoort", seit hi, „ic segghe u voort.
Van Blancefloere hebdi ghehoort,
Die hier es inden torre boven
Van so groten prise ende van loven.
23a Des es cume drie maent leden,
Dat mi so wel bequamen haer seden
Ende haer ghelaet, ende si mi dachte
Van so hoghen ende van so edelen gheslachte,

3389. *B* rikelicen palais als dar — 3390. *A* wijt ende *ontbr.* *B* Het was — 3392. was *ontbr.* — 3394 *en* 3395. *In omgekeerde volgorde* — 3394. loop — 3405. mochsse — 3418. was *ontbr.* — 3426. dochte

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Dat icse tienvout met goude dede weghen,
Den comannen, daer icse cochte jeghen.
Als icse hadde ghecocht, dedicse te hant
Hier boven inden tor, daer si vant
Seven werf twintich joncfrouwen in.
So wel bequam mi in minen sin
Haer ghedane ende haer goede seden,
Dat icse boven hem allen dede.
Ic hadde mi ooc vermeten des,
Om dat si so over scone es,
Ic soudese hebben ghenomen te wive
Ende emmermeer ghehouden te minen live.
Ic deedse mi dienen te minen opstane,
Dies ic elcs daghes haer ghedane,
Die ic hadde vercoren, wilde sien.
Nu gheviel tere stonde binnen dien,
Datse te minen dienste niet en quam
Ene werf, ende ander werf wardic gram.
Ic sendde om haer minen camerlinc,
Hi ghinc wech ende vant enen jonghelinc
Herde soetelike slapende bi hare.
Hi waende, dat Claris haer ghesellinne ware,
Te gader laghen si herde vriendelike.
Dit seide hi ende swoer sekerlike
Ende telde mi die minne, die si twee
Onderlinge dreven, ende mi wart wee,
Om dat ic Clarise voer mi sach,
Die hi mi seide, dat bi Blancefloere lach,
Dat ic een woort niet mochte spreken
Ende peinsde, hoe ict mochte wreken.
Mijn swaert namic in mijn hant
Ende ghinc daer icse slapende vant,
Ende metten armen te gader ghedrongen.
Ic vertoghet swaert ende si ontsprongen,
Ende spraken te mi ende baden ghenade.
Doe bepeinsdic mi, dat ic mesdade
23*b* Ende onrecht waer ende quaet,
Of icse versloeghe sonder uwen raet
Ende sonder vongnesse van u allen.
Ghi heren, dus eist mi ghevallen.

3428. met goude *ontbr.* — 3443. tere *ontbr.* — 3450. si *ontbr.* — 3460. armen *ontbr.* — 3467. lest.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Nu manic u allen ende beswere,
Dat ghi peinst om mijn eere,
Hoe ic die mesdaet best ghewreke,
Dat mi tfolc gheen lachter en spreke."
Doe spraken si alle ghemeenlike:
„Ammirael, heere, wreect haestelike
Den lachter, die di es ghedaen,
Met groten tormenten doese verslaen."
Alle die ghene, die waren ghinder,
Wijsden te verdoen die kinder.
Daer en was niement in haer ghedinge;
Some riedense, dat mense hinge;
Some, dat mense op rade brake;
Some, dat mense met paerden trake;
Some, dat mense berne in enen viere;
Some, dat mense indie riviere
Met swaren stenen versinken soude;
Alle, diere bi waren, jonghe ende oude,
Wijsden hem marteliën ghenoech,
Welcains dat haer raet gedroech.
Doe stoet op een coninc, die Alfages hiet:
„Ghi heren," seit hi, „dit en es recht niet.
Menne ghewinnes nemmer lof,
Dat vor minen heere ende in sijn hof
Dus groot gheroep es te sinen ghedinge.
Uwerlijc heeft hier sonderlinghe
Sijn vongnesse gheseit ende sinen wille;
Doet wel ende swighet stille,
Ende latet tenen hoefde comen.
Wi hebben ghehoert ende vernomen
Ons heren lachter ende sine woert.
Nu sijn wi sculdich te horen voert
Der kinder antwoerde ende haer tale,
So moghen wi na rechte doemen wale
Ende segghen recht van so hogher sake
Tusschen onsen heere ende der kinder sprake."
23c In dander side stoet op mijn heere Gaifier,
Een coninc van Arabiën stout ende fier:
„Heere her coninc, wat es so ghedaen sede?
In prijs nemmer no love dusdane reden,
Die ghi ons segt ende doet verstaen.

3473. weet

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Hebben si onsen heere lachter ghedaen,
Soe es wel recht, datmense verdoe
Sonder weder tale, ic seg u hoe.
Die enen dief met dieften vinghe,
Quaet ware quame hi int ghedinge
Jeghen iement of te weder talen.
Onse heere, hi doe dese twee halen
Ende doese te samen verbernen bede."
Dese surlike woerde ende wrede
Loefden si alle ende sochter toe.
Om die kinder sende men doe.
Twee serianten brachtense voert,
Droef ende serech, als ghi hebt ghehoert,
Om die mertelie, die si ontsaghen.
Datsi hem al ghaende onder saghen,
Haerlijc ontfarmde anders seere.
Doe sprac te Blancefloere die jonchheere:
„Soete minne, wi sijn der doot
Nu seker ende in groter noot.
Nu moeten wi sterven, weten wi wel.
Dats mijn scout ende niemens el.
Bi mi es comen, scone joncfrouwe,
Uwe herte in groten rouwe.
Hadde ic hier tote u comen niet,
So en waer u desen toren niet ghesciet.
Maer sel dammirael na recht rechten,
Ghi selt met rechte der doot ontvechten.
Tonrechte soudi sterven nu,
Bedi en es niet comen bi u.
Soete, nu nemet dit vingherlijn:
Also langhe alst over u sel sijn,
Ne moghedi sterven in ghere wijs."
„Florijs", seitsi, „wel soete amijs,
Herde onrecht dinct mi u tale:
Die scout es mijn, dat wetic wale.
23d Bi mi hebdi dese grote scande
Ende quaemt mi soeken uut uwen lande,
Ende sijt dor mi comen hier inne.
Bedi weet ic wel ende verkinne,
Dat ic voor u sterven soude,

3513. Bet — 3536. seldi

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Ofmen na recht rechten woude.
Doer ne ghene anxt vander doot,
No dor ghene martelie so groot
Ne willic houden tvingherlijn,
Bedi die sculden sijn alle mijn."
Florijs seide, hine conde ghedoghen,
Dat si soude sterven voer sinen oghen
Ende hi selve leven soude.
Hi bat haer, dat sijt name, ende sine woude.
Hi warp hare ende sijt hem weder
So langhe, dat viel daer neder
Onder die voete; si ghingen voert.
Een hertoghe ghegreept, diet hadde ghehoort
Den prijs die hem Floris gaf;
Sijn herte verblide hem daer af.
Blancefloer sprac: „Floris, het waer onrecht groot,
Dat ghi voor mi ontfinct de doot,
Bedi ic weet wel, sterfdi voren,
Dammirael heeft so vercoren
Mine scoonheit, dat hi mi houden sal."
„Minne," seit hi, „hets mijn scout al:
Ic wil vor u die doot ontfaen."
Aldus quamen si int palas ghegaen
Voer den ammirael ende sine baroene,
Diese hadden ghewijst te verdoene.
Dammirael dede int palas ghebieden
Een ghestille maecte hi alle den lieden.
Dese twee weenden ende suchten
Om die martelie, die si vruchten,
Herde onseker waren si haers lives.
Nie en was vorme mans no wives
So wel ghedaen ende so scone,
Met scoenheden verwonnen si Absolone.
Floris en hadde maer jare vijftiene
Ende was een jonghelinc sterc ende siene,
24a Hi was wel ghescepen ende smal,
Van sinen live was hi over al
Die beste ghescepene jonghelinc,
Die ie van moeder lijf ontfinc.
Voer den ammirael quam hi gheleet,

3549. soude — 3582. viertiene

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Met enen purpure was hi ghecleet;
Sine ploeien stoeden hem wale.
Alle die waren indie zale
En mochten niet ghenoech bescouwen.
En hadde hi niet gheweest in rouwen,
Hi hadde vele scoenre gheweest.
Menne seit van niemen no en leest,
Die so scone was als hi.
Sine soete amië stoet daer bi,
Die hi met scoenheden niet verwan.
Si hadde enen pellen an;
Haer hunt was wit als die snee.
Wat magicker of segghen mee?
Scone ende wel ghescepen was haer lijf.
Nie en sach man so sconen wijf.
Daer ne was niement int perlement
So vroet, die hadde bekent,
Welc die scoenste was van hem tween.
Daer ne was so fel no so quaet gheen,
Hi en weende ende ontfarmde
Harre martelië ende carmde
Om haer doot ende haren torment.
Haer vongnesse hadden si gherne ghewent,
Hadden si ghedorren dor haren here.
Dammirael sat verbolghen sere,
Dat hem haers ontfarmde niet.
Hi deedse ontcleeden ende hiet,
Dat mense bonde met vasten banden.
Al ghebonden dede hise te handen
In enen pleine buten den palaeis leden,
Daer hi een vier hadde doen ghereden,
Ende hietse werpen inden viere.
Beide goede ende quadertiere
Weenden, daer sise leiden saghen,
Ende seiden, dorsten sijs ghewaghen,
Dat sise gherne copen souden
Met scatte ende haer lijf behouden.
Daer was al over al jammer groot,
Si weenden ende claeghden der noot
Ende seiden: „here God, waer om saltu

3597. staet — 3599. hadden — 3611. gheent

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Dus scone kinder verliesen nu?
Ter quader tijt waren si gheboren,
Dat si dus selen bliven verloren."
Doe quam die hertoghe, die tvingherlijn vant,
Dat Blancefloer liet vallen uter hant,
Claeghde ende weende jammerlike,
Voer sinen here knielde hi oemoedelike,
Ende telde hem al die selve woort,
Die hi vanden kindren hadde ghehoort,
Daer si den graet te dale ghinghen.
Doe hiet hise hem weder bringhen,
Bedi dat hi horen woude,
Wat elc ten andren segghen soude.
Die knapen, diese leeden uter zale,
Als mense riep, het bequam hem wale
Ende brachtense weder blidelike.
Dammirael sprac te Florise wredelike:
„Hoe es dijn name? Ic wilt weten."
„Here", seit hi, „ic ben Floris gheheten.
Ter Montoriën wasic ghesent ter scolen,
Binnen dien wart mi mijn lief verstolen,
Blancefloer, die hier bi mi staet.
Het waer onrecht, dade men haer quaet
Of enich vernoy hier omme dade.
In quam hier niet bi haren rade,
Dat der ic wel op die heilighen sweren
Vor u ende vor al dese heren.
Nu doet wel ende dor u selves ere
Laet Blancefloere leven, edel here,
Si es onsculdich, die scout es mijn,
Doet becopen dies de sculde sijn."
„Heere", sprac Blancefloer, „an dese woort
En hout u niet, die ghi hebt ghehoort.
Ic ben die sake, die scout es mijn;
En haddic inden tor niet ghesijn,
Sone waer mijn lief niet comen daer.
Ic der wel segghen over waer,
Dat hi eens conincs sone si;
Verlore hi sijn lijf dor de minne van mi,
Dat ware scade ende onrecht groot.

3632. tvingherlin. *De laatste letters zijn weggesneden.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Soete here, laet hem leven ende slaet mi doot."
„Neen", sprac Floris, „here, laet ghaen
Mine amiē, doet mi verslaen."
Doe antwoerde dammirael ende seide:
„Sonder twifel seldi sterven beide.
Ic sel u selve te handen slaen
Ende wreken den lachter, die mi es ghedaen."
Een swaert nam hi in sijn hant al bare.
Blancefloer spranc voert ende verhaeste hare
Ende boot haer hoeft af te slane.
Florise spronghen uten oghen die tranen
Ende liep an hare ende tracse achter:
„Soete minne", seit hi, „des soude mi lachter
Al tfolc spreken, die hier dit siet.
Om dat ic ben man, en seldi niet
Hier vor mi die doot ontfaen."
Doe recte hi sinen hals ende hiet hem slaen
Ende bat, dat hi haeste, hi waer ghereet.
Blancefloer liep an hem ende greep sijn cleet
Ende traken weder ende liep vor hem:
„Here", seit si, „ne siedi, dat ic bem
Ter doot ghereet? Mijn es die scult.
Twi ne sladi, of ghi sult?"
Si pijnden hem beide te sine voren,
Maer haer ne weder conde ghehoren
No ghesien dat jammer, no ghedoghen,
Dat dander soude sterven voer sijn oghen.
Die hoghe lieden entie baroene,
Diese hadden ghewijst te verdoene,
Die daer waren te jeghen woerden,
Daer si dit saghen ende hoerden,
Si weenden ende hadden groot seer.
Om een vongnesse sachmen noit eer
Wenen so menighen hoghen here.
Den ammirael jammerde selve so sere,
Dor al dat hi was verbolghen so,
Hi wart so serich ende so onvro
Ende weende so, dat hi haers rouwen
Nemmeer van jammere conste ghescouwen.
Als hi hoorde dese seerlike woert,

24d

3679. Floris — 3689. seit hi — 3702. meighen

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Ende hi den enen sach comen voert,
Om dat hi woude sterven voren,
Ende Blancefloere, die hi hadde verooren,
Sach so tonghereke wesen, doe
Quam hem so ghedaen jammer toe,
Dat hijt swaert uter hant liet vallen.
Doe waser bliscap onder hem allen,
Si weenden ende si waren blide,
Alle waren si inder kinder side.
Die hertoghe, die tvingerlijn hadde op gheheven,
Hi pijnde hem herde om der kinder leven.
Nu docht hem tijt te spreken goet,
Want elc es sculdech om sijns heren moet
Te wachten ende nemen ware.
Hi sprac ten baroenen al openbare:
„Ghi heren, nu gheraden wi
Onsen here, dat hi sonder lachter si,
Ende tperlement met sire eren soede!
Die kinder waren ghewijst te verdoene bede:
Nu gheraet, ghi heren, ghi baroene,
Onsen here sijn eere hier mede te doene.
Bi minen sinne, bi minen wane,
So leghet so lettel sire eren daer ane,
Al mach hijt doen, dat hise verdade.
Hi heeft haer lijf in sire ghenade.
Ic neemt bi Gode ende mire wet,
Dat mi dinct sijn ere bet,
Dan mense verdade, al waert recht.
Want dammirael mach hem wachten echt
Jeghen so ghedane list ende bliven voort
Jeghen Gode sonder sonde ende moort:
Mi dinct vroetheit, dat hijt doe.
Dits u ere spade ende vroe."
„Here, doet wel u ere ende dit doet:
Dat loven wi alle, ende die raet es goet."
25a Alse dammirael hoerde, dat sine baroene
Dit baden hem ende rieden te doene,
Was hi blider dan hi sinen lieden
Te verstane dede, diet hem rieden,

3720. Nu *ontbr.* — 3726. sinen here — 3729. heere, *maar de* h is *door gestreept.* — 3738. voort *ontbr.* — 3739. moort *ontbr.* — 3743. daet — 3745 *tot* 3762. *Onduidelijk, doordat de inkt doorgeloopen is.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Ende seide hem, dat hijt doen soude,
Te dien dat Floris segghen woude,
Hoe hi so hoghen tor op clam,
Ende hoe hi in Blancefloeren camer quam,
Bi welker list, bi welken sinne,
Dat niemen int hof wart in inne.
„Here", seit Floris, „des en doe ic niet,
So wat vernoye so mi ghesciet,
Ensi dat ghijs haerlijc verghevet,
Dier mi toe riet ende gheholpen hevet,
Of ghi over hem hebt ghewelt,
El ne werdet van mi ghetelt."
Doe vernuwede den ammirael sijn seer
Ende vermat hem, dat hi nemmermeer
Dor niemens bede soude verghéven,
Si en souden beide verliesen haer leven,
Dat mochten si niet maken onder hem allen.
Binnen dien so quam ghevallen
Een bisscop den ammirael te voeten
Met minliken woerden ende met soeten:
„Ammirael, here, nu eist dus comen:
Of mense verdoet, wat selt u vromen?
Ghi siet, dat si slijfs niet roeken.
Dat uwe baroene an u soeken,
Dat dinct mi reden, dat ghijt doet.
Vergheeft hem lieden uwen evelen moet
Ende hem allen, die hem ghehulpich waren.
Laet Floris segghen, hoe hi heeft ghevaren:
Het soude u becomen vele bat
Ende alle uwen mannen te hoerne dat
Dan te siene, dat mense verdade.
An hare doot laghe grote scade;
Nie makede God so sconen lijf
No an man, alsi hadden, no an wijf,
Soe scone ghedane, so scone sede."
Doe riepen die heren alle mede:
25b .....

3748. seiden h. d. hi d. s. — 3754 *tot* 3759. *De laatste woorden onduidelijk, doordat er aan het einde der regels met een reagens gewerkt is.* — 3756. *Het laatste woord onleesbaar.* — 3757. *De twee laatste woorden onleesbaar.* — 3759. *Het tweede woord is onleesbaar. Hoffmann las* ne — 3783. *De volgende verzen zijn in het hs. opengelaten.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

3785 .....
.....
W.....
Dat .....
Doe en wilde hi jeghen hem allen niet wesen,
Om dat sija so oemoedelike baden.
Den kindren ende diet hem hadden gheraden,
Vergaf hijt al, dies hadde hi lof
Van allen den ghenen, die waren int hof.
Doe saghen die kinder haren bliden dach.
Herde minlic elc op andren sach,
Het was hem comen na haren wille.
Doe dede men maken een ghestille.
Floris beghan sijn ghesciente tellen
Voerden ammirael ende sine ghesellen,
Dat sijt alle wel mochten horen.
Tierst telde hi, hoe si waren gheboren;
Hoe tilec haerlijc andren minde;
Hoe menne daer omme ter Montoriën sinde,
Dat hi daer soude ghaen ter scolen,
Ende hoe si hem binnen dien wart verstolen;
Ende hoese sijn vader dede vercopen
Te Nicle ter marct, ende dede lopen
Die niemare, dat si ware doot;
Ende hoene sijn vader doe onboot;
Ende hoe groten rouwe hi om haer dreef,
Dat hijs cume te live bleef,
Ende hijs die waerheit doe ghevreischte,
Ende hi haer volghde ende om haer eischte;
Hoe grote pine hi doeghde om hare mee,
Meneghen anxt opt lant, menighen in der see;
Hoe hi te Babyloniën quam in die stat
Ende sinen waerd om raet bat,
Ende hoe wel hi hem gheriet daer toe,
Ende hoe hi den portwerder verlisteohde doe;
Met sire haven, met sinen scatte
Vercreech hi an hem datte,
Dat menne met roeen inden corf droech.

3789. *Twee letters weggesneden.* — 3791 en 3794. *Een letter* id. — 3798. *Het slot van het voorlaatste woord onleesbaar.* — 3812. ghevreiste — 3814. *Het laatste woord geheel uitgeveegd.* — 3815. *De drie laatste woorden* id. — 3816. Doe Babilonien *De twee laatste letters onlbr.* — 3822. *De drie laatste letters onlesbaar.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Tierst dat hi des ghewoech,
25c Datten si twee .....
Doe .....
Ende .....
Ende hoe .....
Toter wile dat .....
Ende tswaert over hem hilt in die hant.
Als hi gheënt hadde sine tale,
Ghinc hi bet naerre den ammirale
Ende viel opt erde hem te voete neder
Ende bat, dat hi hem ghave weder
Daer hi dor doeghde so grote pine,
Ende seide, hi hadde liever te sine
In groten tormente ende te stervene
Dan levende Blancefloeren te dervene.
Nu moeghdi horen grote edelhede,
Die dammirael an Florise dede,
Alle diet saghen warens blide:
Hi deden sitten neven sire side,
Blancefloere dede hi comen te hem
Ende namse bider hant ende seide: „Vrient, nem,
Hier ghevic di weder dese joncfrouwe
Ende beveelse di op dine trouwe.
U beiden ghevic lijf ende lede,
Dor Gode ende der heren bede
Blijfdi verlost van groten lede."
Doe vielen si hem te voete bede.
Hi cussese ende deedse op staen.
Florise maecte hi ridder saen,
Als men daer plach int lant.
Blancefloere dede hi nemen te hant
Ende leiden te monstre met groter eren.
Beide der vrouwen ende der heren
Volgheden hem utermaten vele,
Doe ontboet hi Clarise haer ghespele,
Dat hise te wive nemen woude
Ende te haerre beider live houden soude,
Ende deedse cronen herde eerlike
Ende makese vrouwe vanden rike

3824 *tot* 3828. *Het hier cursief gedrukte is in het hs. wit gelaten.* — 3832. viel *ontbr.*; *aangevuld door Hoffmann.* — 3860. *Het laatste woord is onduidelijk.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Voer die heren ende sine ghenote.
Daer maectemen brulochte grote.
25d Daer waren speel mannen vergadert vele
Met menigher manieren van snaer spele,
Vedelen, gigen, herpen, roten,
Met soeten gheclanke ende met soeten noten.
Beide inden palaise ende daer uut
Was groot gheclanc ende gheluut.
Daer was ghegheven menich rijclic cleet.
Binnen dien was dat eten ghereet
Met dieren gherechten ende dies ghenoech.
Men eisschede water ende men dwoech.
Die ammirael ghinc sitten inde scoenste stede,
Opt rikelicste sitten, ende hi dede
Neven hem sitten sijn wijf Clarise;
Blancefloere die hovessche entie wise
Dede hi sitten bander side.
Neven haer sat Floris vro ende blide.
Daer was vol hof ende brulocht groot.
Daer ne hadde niement wenschens noot.
Die daer ten etene waren gheseten,
Men brachte hem vort ghedichte eten;
Inne can ghenomen elc gherecht.
Al sonder garsoen ende knecht,
Die daer vele waren utermaten,
So dienden daer wel hondert drossaten,
Hondert spindren, hondert bottelgiere.
So rijclic eten noch so diere
Ne was nie ghereet tenen hove,
No so scone ghedient, no so wel te love.
Daer was als ghenoech, wilt ende tam:
So wat so elken wel bequam,
Des dede men hem te vollen bringhen.
Der goudine coppen daer vele gingen
Met dieren clareite ende al omme te stride
Met morate, met wine an elke side.
Dat wilde God niet, dat iement soude
Uut nappen drinken, hi ne waer van goude.
Binnen dien dat si dus saten

3878. vander side — 3895. goudinen — 3898. woude — 3899. nappen hi ne *moeilijk leesbaar.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Met groter bliscap ende aten,
Quamen twee riddren, die Floris sochten
Met seghelen ende met briéven, die si brochten.
6a Ghestadelike quamen si ende met sinne.
Den ammirael grueten si ten iersten beghinne;
Daer na seiden si groot saluut
Florise, daer si omme quamen uut,
Ende seiden hem, dat beide gader
Doot waren moeder ende vader.
„Here", seggen si, „hoort wat u onbieden
U man entie hoechste van uwen lieden,
Die ons te lanc waren te noemene nu:
Si bidden herde ende onbieden u,
Dat ghi te lande comt haestelike
Te berechten u lant ende u rike."
Doe Floris vernam sijns vader doot
Ende siere moeder, doe hadde hi rouwe groot,
Beide hi ende Blancefloer hadden groot seer,
Elc dier waren droefden te meer.
Si keerden weder ten ammirale
Al wenende met soeter tale
Ende baden orlof te lande te verne.
Dammirael hadse onthouden gherne
Ende bat vriendelike, dat si bleven,
Hi soude hem al, des si behoefden, gheven.
Florijs seide, no scat, no have,
No goet ne gheen, dat men hem gave,
En mochten int lant niet behouden.
Alse dammirael vernam, dat sine wouden
Te hem niet bliven, wi vinden ghescreven,
Dat hi Florise te sire vaert dede gheven
Van sinen silvere ende van sinen goude
So vele, dat hijs nemmeer en woude.
Si ghereeden hem ende namen orlof
An alle die ghene, die waren int hof.
Hem allen jammerde die daer waren,
Daer sise uten palaise saghen varen,
Ende bevalen Gode haer lijf ende haer ere.
Floris voer wech verdroevet sere,

3911 *tot* 3914, ook 3916—3925 en 3936 en 3938. *De eerste letters totaal afgesleten* — 3912. floemene — 3920. *Het eerste woord weggescheurd.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Om dat beide gader
Doot waren moeder ende vader,
Ende andersins blide, dat Blancefloer
Met hem weder te lande voer.
26b Sonder lachter voerde hise ende scande
Te Spaengen binnen sinen lande.
Daer was hi willecome ende wel ontfaen,
Alt coninerike wart hem onderdaen.
Doe waest hem comen herde scone.
Sine man daden hem draghen crone
Ende maecten coninc ende coninginne sijn wijf,
Die hi minde vor al sijn selfs lijf.
Om dat Blancefloer ooc kersten was,
Gheliefde hem ende luste das,
Dat hi wart kersten ende hem dopen dede
Ende al tvolc van sinen lande mede.
Sint versterf hem al Hongerie
Van enen sinen oom ende al Bulgerie:
Dus hoghe quam hi in sinen live.
Ene dochter haddi bi sinen wive,
Daer wi een deel of seggen moeten,
Baerte hietsi metten breden voeten,
Maer des en sel niet vele zijn.
Die nam te wive die coninc Puppijn,
Een gheweldich coninc, ende wan an hare
Een kint, daer vele af te segghen ware.
Dat was die coninc Kaerle van Vrankerike,
Die menighen borch wan gheweldelike.
Hier salic enden dese aventure.
Blancefloer wart Florise sere te sure,
Hi pijnder hem om, God·halper hem toe,
So moete hi ons spade ende vroe,
Dat wi alle onse daden te goeden dingen
Ten jonxten daghe moeten bringen.
Amen.

3943. *Het eerste woord onleesbaar afgesleten.* — 3944. *Het tweede en het laatste woord onleesbaar.*

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

AANTEEKENINGEN.

Titel. In het hs. is nergens een titel of opschrift te vinden. De algemeen aangenomen naam is het eerst gebruikt door Huydecoper.

Vs. 17. Vgl. vs. 1187, waar hetzelfde van den dood gezegd wordt. *Des* = „daarin, in dat opzicht."

Vs. 46. Evenals hier, staat ook vss. 316 en 443 *pleghen* met den accusativus, verder steeds met den genitivus.

Vs. 64. In den *Messager des Sciences et des Arts* 1837, p. 511 heeft Bormans voorgesteld *bispele* te lezen. Er is echter geen bezwaar tegen, om *spel* hier als „tooneelspel" op te vatten; vgl. *Ferg*. 352.

Vs. 97. Voor *an een sant* Fr 58 *en Galisse*, F 376 *in einer habe*, Ndd *to Averne*, Saga 1.2 *til Jacobs-lands*.

Vs. 105. Ook F 394 zegt *ein mânôt unde zehen tage*, maar Fr 63 *un mois entier et quinze dis*, Saga 1.3 *VI vikur*.

Vs. 107. De beteekenis „vee" voor *have* ontging blijkbaar den afschrijver; vandaar de verandering in *havenen*. Ook de bewerker van Vb begreep deze plaats niet en schreef „soo datmen in dertich mijlen vander zee niet en vant woninghe noch mensch". Vgl. Fr 69 vlgg.:

De quinze lues el rivache
Ne remanoit ne bués ne vache,
Ne castel ne vile en estant:
Vilains n'i va son boef querant.

Vs. 108. Ook Vb bl. 3 heeft *dertich mijlen*, evenzoo Saga 1. 3 *XXX rasta*, daarentegen Fr 69 *quinze lues*, F 387 *zwênzec mîlen*.

Vs. 125. Er is geene voldoende reden, om hier het meervoud door het enkelvoud te vervangen; *montaenge* in vs. 117 is niet „berg", maar „gebergte". De ridders bezetten dus alle bergen, waar een weg langs liep.

Vs. 128. De fout van den afschrijver, die reeds tweemaal *reden* geschreven had, is zeer begrijpelijk. De verbetering is van De Vries in *Hand*. bl. 17. Vgl. Fr 85 „Pelerins voient qui montoient" en Vb bl. 3 „soo saghen sy vande berghen komen pelgrims die seer moede waren".

In Fr gaan zij dus den berg op, tenzij *monter* beteekent „van den zeekant het land ingaan" (vgl. *opgaen* in vs. 98 en *Mnl. Wdb*. V. 1728). De andere bewerkingen geven dit niet aan.

Vs. 133. De bedoeling is, dat de pelgrims, die zich verweren wilden, werden doodgeslagen. Een vorm *si* voor den acc. is echter in dit dialect

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

niet waarschijnlijk, zoodat wij hier eene fout van den afschrijver moeten aannemen.

Vs. 147. In alle andere bewerkingen is Blancefloers moeder op een pelgrimstocht naar St. Jacob. Misschien heeft Diederic, zooals Moltzer vermoedt, *l'Aposte* van Fr opgevat als „de paus". Maar het is ook mogelijk, dat hij aan Italië gedacht heeft, doordat Fenus uit Spanje over zee gekomen is.

Vs. 157. Moltzer heeft hier met De Vries *so* in *sere* veranderd, evenals in vss. 1475 en 2599. Er is evenmin reden voor als voor het uitwerpen van *so* in vss. 3270, 3318 en 3731. Vgl. *Mnl. Wdb.* VII. 1440 en *also* in vs. 197.

De door Verdam t. a. p. voorgestelde verandering van *die hem* in *dien si* lijkt mij onnoodig. Bij het relativum komt dikwijls eene van de onze afwijkende constructie voor, vgl. Stoett *Syntaxis*[2], § 354.

Vs. 161. De lezing *seide* is van Moltzer; De Vries *Hand.* bl. 18 stelde voor *hadde geseit*. Franck *Anz.* bl. 25 verkiest ook het laatste.

Vs. 172. De haven van Toledo bestaat zeker alleen maar in de verbeelding van Diederic. Fr 119 en F 498 noemen Napels, Saga 1. 10 Aples. Maar Diederic wist, dat dit geene Spaansche stad was, en heeft daarom waarschijnlijk veranderd.

Vs. 193. In verband met Fr 134 „En sa chambre l'a envoyée" zou men geneigd zijn te lezen *in haer camere*. Maar uit vss. 369 en 1093 blijkt, dat *camere* hier = „binnenkamer, vrouwenvertrek" is. Vgl. *Mnl. Wdb.* III, 1141.

Vs. 225. Vgl. voor het meervoud in dezen regel hoofdstuk IX der inleiding.

Vs. 236. De in den tekst opgenomen lezing wordt bevestigd door Vb bl. 4 „dien de heydensche meesters deden heeten Floris". Fr 173 heeft slechts „Li rois noma son chier fil Floire". Vgl. Tdschr. 23, bl. 80.

Men zou een oogenblik kunnen twijfelen, als men Ndd 93—106 leest, dat de koning „sine mannen alle" vroeg om hem te helpen namen voor de kinderen te zoeken. Maar de lezing van Vb is beslissend. Wij moeten dus aannemen, dat de Ndd. dichter en een latere Mnl. afschrijver, onafhankelijk van elkander, de Germaansche gewoonte van het overleg met de familie in het verhaal ingelascht hebben.

In bijna alle andere bewerkingen wordt gezegd, dat de namen der kinderen met hun geboortedag samenhangen, maar nergens is het verband duidelijk. Fr 168 vlgg. heeft:

Li doi enfant, quant furent né,
De la feste furent nomé;
La crestiene, por l'honor
De la feste, ot nom Blanceflor;
Li rois noma son chier fil Floire.

F 592 vlgg. geeft geheel dezelfde voorstelling, dat eerst het meisje naar het feest genoemd wordt en daarna de jongen zijn naam krijgt. Volgens Saga 2, 6—8 krijgen zij tegelijk hunne namen, maar hier wordt er bijgevoegd, wat nergens anders voorkomt, dat de koning op aanraden der Christin zijn zoon naar het Christelijke feest noemt.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

In de bewerkingen van de tweede groep krijgt eerst Floris zijn naam. Eigenaardig is, dat in de Spaansche bewerking, waar ook de kinderen op *Pasqua florida* geboren werden, uitdrukkelijk wordt gezegd, dat de zoon des konings ter eere van het feest Flores genoemd wordt, en daarna het meisje Blancaflor.

Het vreemde woord *magesiene* verbiedt ons aan eene zelfstandige verbetering van Diederic te denken. Niettegenstaande de groote overeenkomst van alle andere bewerkingen moeten wij dus hier eene fout in het Fransche gedicht aannemen. Dit vermoeden wordt bevestigd, doordat in hs. A een regel volgt, die hier geheel misplaatst is, en in hs. B een nietszeggende stoplap. Dat de fout reeds oud is, blijkt uit de algemeenheid, ook daaruit, dat zij reeds in het voorbeeld van F stond. Wij zijn het dus eens met Sommer bl. 286 „diese erklärung der namen gehört der ursprünglichen sage wohl nicht an."

Vs. 238. Terwijl de accusativus steeds *Floris* of *Florise* is, kan de vorm *Florijs* hier bevreemding wekken. Maar bij de werkwoorden *noemen*, *heeten* enz. staat het praedicaatsnomen in den onverbogen vorm, die gelijkluidend is met den nominativus. Zoo vinden wij ook in vss. 244, 1678, 1997 *Blancefloer* en niet *Blancefloere*. In vs. 2922 moet dus de afkorting tot den eersten vorm aangevuld worden, waarschijnlijk ook in vs. 1691.

Heeft misschien om dezelfde reden de afschrijver den nom. *een scone name* geschreven? De acc. is anders altijd *enen*, zonder samentrekking.

Vs. 250. Dat wij hier *wien vroeder* moeten verbinden en het laatste als partitieven gen. opvatten, zooals in *iemen goeder* 1109 (vgl. Van Helten, *Mnl. Spr.* bl. 430), lijkt mij onwaarschijnlijk. Eerder is het de comparatief van het adverbium: „aan wien zij den knaap het verstandigst konden toevertrouwen".

Vs. 260. In *Mnl. Wdb.* II 1522 wordt *ghereide* op deze plaats verklaard als „voorraad, volop", nl. „om de kinderen te zoogen". Dat dit niet juist kan zijn, blijkt uit het voorafgaande, waar uitdrukkelijk gezegd wordt, dat zij den koningszoon niet mocht zoogen. De beteekenis zou kunnen zijn „zorg", het abstracte begrip naast het concrete „benoodigdheden, voorraad". Maar liever zou ik denken aan een bijvorm van *gret*, *grete*, evenals *gerief* naast *grief* voorkomt. De beteekenis zou dan zijn „vreugde, welgevallen". Als wij dit mogen aannemen, dan zouden meteen de drie plaatsen uit Hadewijch (vgl. *Mnl. Wdb.* II 1523) verklaard zijn. Ook *Mar. v. Nijm.* 324 moeten wij m. i. op deze wijze verklaren.

Vss. 277—284. De inhoud van deze verzen wordt in geene enkele andere bewerking gevonden, ook niet in Vb. Het is zoo overdreven sentimenteel en zoo onmogelijk, dat wij gaarne Diederic van deze regels willen vrijspreken. Ook is eene aansporing tot toeluisteren met nog drie regels betuiging van de waarheid wel wat veel voor vier regels tekst. Dit doet eerder aan een onbeholpen interpolator dan aan een dichter denken.

Vs. 278. Onnoodig hebben De Vries en Moltzer hier en in vss. 1814, 1988, 2123, 2960, 3250 en 3523 *dat* in *daer* of *doe* veranderd. Evenals *ende* kan ook *dat* de functie van verschillende voegwoorden overnemen, zooals „wanneer", „zoodat" of „waar", „nu", „toen", „terwijl". Vgl. ook *Mnl. Wdb.* II. 86, en vs. 330.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Vs. 293. Gewoonlijk begon het onderwijs, als de kinderen zeven jaar waren. Met hun twaalfde of veertiende jaar werden zij ter voltooiing hunner opvoeding naar een ander kasteel of hof gezonden. Vgl. Schultz I. 155, 170. Floris was dus ook 14 of 15 jaar, toen hij te Babylon kwam.

Vs. 300. Van den naam Gaidon of Gaides geeft Langlois 8 personen.

Vs. 315. *Van harre ouden* = „voor hunne jaren", eig. „met betrekking tot".

Vs. 320. Hoffmann, bl. 116, meende, dat hier twee bladen van het hs. ontbraken, en Jonckbloet in *Gesch. Mnl. Dichtk.* II. 232 vermoedde evenals hij, dat daarop de vertaling had gestaan van Fr 241—265, waar o. a. verteld wordt, dat de kinderen met gouden en zilveren griffels minnebrieven schreven. Penon in *Taal- en Letterbode* VI. 55 vond eene bevestiging hiervan in het feit, dat ook in Vb van *minne-brieven* gesproken wordt evenals in het Fransch, terwijl dat woord in onzen tekst niet voorkomt. Doch wij weten, dat hier geene bladen ontbreken, terwijl het ook ondenkbaar zou zijn, dat Diederic deze 25 verzen tot 160 zou uitgebreid hebben. De vertaling ontbreekt trouwens niet geheel. Wel spreekt D niet van de griffels en van het gezang der vogels, doch verzwijgt de minnebrieven niet geheel. Hij heeft dat echter wat uitgebreid door een paar algemeen bekende Latijnsche schrijvers te noemen, die over de liefde gehandeld hebben. De bewerker van Vb heeft dit weer ingekort en daarbij toevallig het woord *minne-brieven* genomen. Daardoor schijnt nu de overeenkomst van Fr en Vb eene leemte in het gedicht aan te wijzen.

Even toevallig is het, dat Saga 3. 9 ook Ovidius noemt, die in geene der Germaansche bewerkingen — wel echter in den *Filocolo* — genoemd wordt, en daardoor een nauweren samenhang met de Nederlandsche vertaling doet vermoeden. Waar over de liefde gehandeld wordt, is toch de bijvoeging van den naam Ovidius zoo voor de hand liggend, dat daardoor niets bewezen kan worden. Eerst wanneer in Saga ook Juvenalis en Pamphilus genoemd werden, zou men daaruit iets mogen opmaken. Nu is het slechts eene toevallige overeenkomst, die ons waarschuwt voor voorbarige gevolgtrekkingen.

Vs. 325. „En wat men hem liet opzeggen — nadat hij het eerst van buiten had moeten leeren — daarvan kon hij niets onthouden".

Vs. 330. „Zij waren even standvastig in de liefde, doordat men hun ook dikwijls voorlas en hen liet lezen over de liefde".

Vs. 375. Wanneer men *gestade* opvat als „vriendelijk", is er tegen de lezing *te meer* van het hs. geen bezwaar. De Vries *Hand.* bl. 19 verklaarde „van een vast karakter" en veranderde in *tameer*.

Vs. 384. De verandering van *wil* in *wilt* is zeer verleidelijk, omdat dit zeker de meest gewone wijze van zeggen is. Maar de weglating van het object, zooals in dergelijke zinnen ook thans nog veelvuldig voorkomt, kan niet onmogelijk geacht worden.

Uit dit vers mag nog niet besloten worden tot het bestaan van den geapocopeerden vorm *wil*. Het voornaamwoord *u* is hier enclitisch, maar zoowel de schrijfwijze *wilu* als *wilu* zou er wat heel vreemd uitzien, zoodat er niets anders overbleef dan in twee woorden *wil u* te schrijven.

Vs. 423. *Ende messate* = „en het zou ook niet betamen". Vgl. *Hand.* bl. 19 en *Mnl. Wdb.* IV, 1735.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Vs. 429. Welke plaats met *Montorié* bedoeld wordt, is niet duidelijk. Montoro, dat ongeveer zeven uur boven Cordova aan den Guadalquivir ligt, kan moeielijk bedoeld zijn: dat was te dicht bij.

Eerder zou te denken zijn aan Montorio in den Kerkelijken Staat, het oude Trebula, aangezien ook Napels in het Fransch genoemd wordt.

Langlois noemt nog de volgende plaatsen van dezen naam: 1°. eene bij Roncevaux, genoemd in *Chanson de Roland* 172; 2°. een kerkhof (*charnier*) bij Nijmegen, in *Le Chevalier au Cygne* 142; 3°. een zeehaven in *Enfances Vivien*; 4°. wordt Aie de Montoirie of Montoire genoemd in *Aiol*.

Vs. 438. Waarschijnlijk zal de naam hier met de Fransche gemouilleerde *ll* gelezen moeten worden, of als *Sibielje*. Dan wordt het rijm in vs. 509 minder hinderlijk. Evenzoo in vs. 1023 *calcedoonjen*.

Vs. 442. *Dies* = „daardoor, dat hij" = „wanneer hij".

Vss. 451—454. Ofschoon de levendigheid van den dialoog er bij wint, wanneer men den koning deze woorden in den mond legt, ben ik hierin toch De Vries en Moltzer niet gevolgd. Zoowel in vs. 451 als 455 zou dan *seit hi* en *seit si* niet kunnen ontbreken.

Vs. 458. Deze bedreiging aan Blancefloer's moeder wordt in Fr, Eng en Saga niet gevonden, wel F 998.

Vs. 462. Vgl. de inleiding, hoofdstuk I.

Vs. 505. Aangezien B in de lezing *hertoge* zoowel met Vb bl. 8, als met Fr 357, F 1372, Eng 101 en Saga 6. 3 overeenstemt, moet deze lezing in den tekst opgenomen worden.

De naam Goras, of Joras, Gûrâ,z Orgas, Goneas is mij van elders niet bekend.

Vs. 509. Ofschoon de dativus waarschijnlijk *joncfrouwen* luidt (vgl. echter vs. 720), behoeft hier toch niet veranderd te worden: de bijstelling staat in den onverbogen vorm; vgl. vs. 1039.

Vs. 514. De lezing van B, die met Vb bl. 8 en Fr 366, F 1395 en Saga 6. 4 overeenkomt, moet hier in den tekst opgenomen worden. A heeft blijkbaar *minne* opgevat als „liefde" l. pl. v. als „geliefde"; B heeft in den acc. *minnen* het werkwoord gezien en daarom *gewinnen* in *beginnen* veranderd.

Voor den acc. op *-en* vgl. Franck *Mnl. Gr.* § 189.

Vs. 526. Vgl. Fr 376 „Mais li termes moult lons estoit".

Vs. 535. Voor *viertien dage* heeft Fr 382 *la semaine*. Maar Fr 338 heeft ook *quinze jors* evenals hier vs. 491 *viertien nachten*. Vgl. nog F 1035 *in zwein wochen* (maar vs. 1415 *zehen tage*), Eng 126 *pe fourtenyzt*, Saga 5. 7 en 6. 2 *halfsmanadarfresti*.

Vs. 546. Tegenover *camerlinc* heeft Fr 391 *senescaus*. De overeenstemming van onzen tekst met Eng 131 *chemberleyn* en Saga 6.7 *herbergisveinninn* bewijst, dat Fr hier oorspronkelijk ook *cambrelenc* had als in vs. 352. Dit blijkt mede uit F 1432, al is het daar de *kameraere* van hertog Gûrâz, die het bericht zendt.

Vs. 552. Hier hebben beide hss. eene fout. B verduidelijkte door *wie* in *hoe* te veranderen; A zag in *wie* het pronomen en voegde er daarom *ji* bij.

Vs. 588. Welke plaats met *Nicle* bedoeld wordt, is niet uit te maken. Vb maakt er *Nicheen* d. i. Nicaea van, en dat lijkt er nog het meest op, maar

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

dit is geene havenplaats. Fr 405 zegt *a cest port*, Eng 145 *at þe next haven*, F 1514 *ze Lunquil*, Ndd 205 *to Rome*.

Vs. 589. Voor *van verren* heeft Fr 406 *de Babiloine*. Evenzoo F, Eng en Saga.

Vs. 616. De in het hs. volgende regel is zeker niet oorspronkelijk, omdat drie rijmregels elders in dit gedicht niet voorkomen. Bovendien past de vermelding van 100 gouden koppen niet in het verhaal, en komt dan ook in geene der andere bewerkingen voor. Alleen Ndd. 247 wordt van drie *neppen* gesproken, maar vs. 251 staat weer in het enkelvoud. Ten slotte is een afdoend bewijs, dat in de herhaling van den koopprijs in vss. 843 vlgg. de koppen niet genoemd worden.

Vs. 620. De Vries stelde *Hand.* bl. 22 voor *hondert* te schrappen, doch onnoodig. De dichter wil duidelijk te kennen geven, dat hij niet in het algemeen 300 vogels van drie soorten bedoelt, maar bepaald van elke soort honderd.

De vogels worden niet genoemd in Fr, wel in Vb, F, Ndd en ook in *Cantare*.

Vs. 630. Men zou kunnen meenen, dat de dichter hier overdrijft en dat er niet zoo veel aan één beker kon te zien zijn. Maar wij hebben de beschrijving van eenen beker door de burgers van Parijs aan Lodewijk VIII in 1223 na zijne kroning aangeboden, waarop niet alleen deze geschiedenis, maar nog veel meer was voorgesteld. Deze is te vinden in de *Gesta Ludovici VIII* van Nic. de Braia, uitgegeven in het *Recueil* van Dom Bouquet, aangehaald bij Schultz I, 380.

Een deksel, waarin eene geheele geschiedenis was afgebeeld en met een prachtigen knop, wordt ook vermeld in den roman *de l'Escouffle*, vgl. t. a. p.

Nog noemt Schultz I, 225 een gordijn, waarin de figuren van Paris, Helena enz. waren voorgesteld.

Vs. 666. Een paar recepten voor de bereiding van *clarett* zijn aangehaald in Baudet, *De Maaltijd en de Keuken in de Middeleeuwen*, bl. 115.

Vs. 666. De hier in het hs. volgende regels passen nog minder in het verband dan de na vs. 616 ingevoegde. In geen der andere bewerkingen komt ook iets dergelijks voor. Alleen Eng 176

Of sylver and gold boþ good and fyne

lijkt hier eenigszins op. Maar doordat de rest van den zin ontbreekt, kunnen wij niet nagaan, of er werkelijke overeenkomst is.

Vs. 681. Hier heeft Diederic zeker opzettelijk veranderd door *den keyser* te zetten in plaats van den eigennaam *Cesar*, dien wij vinden Fr 495, Eng 181, F 1563, Saga 7.9: de geschiedenis wordt daardoor toch wel wat vroeg geplaatst.

Vs. 689. Dat hier het Egyptische Babylon bedoeld zou zijn, zooals Hausknecht bl. 227 meent, is niet waarschijnlijk. De beschrijving van de stad en de vermelding van Bagdad passen veel meer bij het Mesopotamische Babylon dan bij het Egyptische. Alleen in het Grieksche gedicht wordt dit laatste bedoeld.

Vs. 695. Vb bl. 11 „daer zijse den admirael presenteerden" komt over-

Digitized by Google Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

een met Fr 506 „A l'amiral l'ont presentée". Nu is het niet onmogelijk, dat hier bij toeval de juiste vertaling weer voor den dag is gekomen, maar het is toch waarschijnlijker, dat Diederic heeft geschreven „Ende presenteerdense den ammirale": de koopprijs wordt toch ook genoemd.

Vs. 711. Wel is de overgang van den eenen persoon op den anderen volstrekt niet ongewoon, maar hier toch zeer onwaarschijnlijk. Na *sett ht* lag *sal ic* ook nog al voor de hand, wanneer de afschrijver niet op den volgenden regel lette.

Daarentegen lijkt het mij niet noodig met De Vries *Hand.* bl. 23 *die seden* te veranderen, al is voor ons gevoel het enkelvoud hier logischer. Ook nu zeggen wij wel, met betrekking tot één handeling: „Wat zijn dat voor manieren?"

Vs. 718. Het is zeer verleidelijk hier, in overeenstemming met vss. 2428 en 2461 *seven wer/ twintech* te lezen. De vergelijking met „XXV. maechden" van Vb bl. 12 houdt ons daarvan terug. Het is toch eerder te denken, dat de bewerker daarvan 27 door het ronde getal 25 verving, dan dat hij het aantal zoo sterk zou verminderen. Misschien ook is *XXV* eenvoudig eene drukfout, omdat later van „17 ander joncvrouwen" gesproken wordt.

Fr noemt hier het getal der jonkvrouwen niet, evenmin Eng en Saga. Maar F 1695 „zwênzic megede riche"; later vs. 4183 zegt hij „sibenzic kemenâten".

Waarschijnlijk zijn hier in Fr reeds een paar verzen uitgevallen, overeenkomende met vs. 1673 „En la tor a sept vint puceles". Diederic heeft zich dan den eersten keer vergist en *sept vint* vertaald met *seven ende twintech*. In het voorbeeld van F was dan *sept* uitgevallen.

Vs. 761. De verbetering, in dezen regel door Moltzer aangebracht, is zoo treffend, dat die door niemand gewraakt zal worden.

Vs. 790. „Dan moest ik wel een zeer sterken zin hebben, om niet krankzinnig te worden".

Vs. 795. „Den ganschen dag roep ik Uwen naam en roem Uwe deugden". De door De Vries *Hand.* bl. 23 voorgestelde verandering van *genoeme* in *gemoede* lijkt mij onnoodig.

Vs. 836. De Vries *Hand.* bl. 24 wil hier *se* schrappen, omdat er van Blancefloer geene sprake kan zijn. Dat laatste is zeker juist, maar wanneer men *se* opvat als den enclitischen vorm van den nom. plur. van het persoonl. voornaamwoord, is er geen bezwaar om de lezing van het hs. te behouden.

Vs. 853. „Op al die schatten sloeg zij geen acht".

Vs. 888. „Een genoegzaam aantal goede metselaars, en bovendien voortreffelijke goudsmeden". Deze verklaring is, met de verbetering van het vers, gegeven door Verdam in *Tdschr.* III, 193.

Vs. 901. Asyndeton: „die in de rivier *en* in de diepte der zee zwemmen".

Vs. 903. Fr 550 *orfevre de Frise*. In de andere vertalingen worden de goudsmeden niet genoemd.

Vs. 934. In Fr wordt deze *crone* niet genoemd, wel F 2008.

Vs. 950. Moltzer leest *Al waidet* en Franck *Anz.* bl. 25 stelt voor *Alst waiede*. Doch *waien* is hier „door den wind bewogen worden".

Vs. 961. Voor de verandering van *an* in *in* is geen voldoende grond; vgl. *Mnl. Wdb.* III, 817.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Vs. 968. De door De Vries, *Taalzuivering* bl. 178 voorgestelde verandering van *groet* in *goet* is niet aan te bevelen, omdat daardoor alleen voor het oog de verzen rijmen. Zij is ook onnoodig, wanneer men *nature* als „voortreffelijkheid, kracht" opvat.

Vs. 977. De verandering van *cristoier* in dit vers en in vs. 981, evenals van *cristne* aldaar in *crisme*, wordt door het Fransch *cresmier* en *cresmes* geëischt en is graphisch zeer gering. Ook F 2065 heeft „mit eime boume der krisem truoc".

Vs. 1026. Het dunkt mij niet waarschijnlijk, dat *jocomten* hier eene herhaling is van *jogonten* in vs. 1023 (vgl. *Mnl. Wdb.* III, 1044 i. v. *jochant*). Daarvoor deed Diederic te veel zijn best om nauwkeurig te vertalen. Al de door hem genoemde steenen komen ook in Fr (hs. A) voor. Omgekeerd heeft hij alle namen vertaald behalve *pelles* (dat ook in hs. B ontbreekt), *coraus*, en *fiates*. De twee laatste in Fr zijn *topaces et acates*, bij Diederic *topasen*, *jocanten*. Het is duidelijk, dat *jocanten* aan *acates* moet beantwoorden. Misschien heeft hij om het rijm *acanten* geschreven i. pl. v. *acaten*, en is dit door een afschrijver, die *acant* als plantnaam kende, in *jocanten* veranderd.

Vs. 1049. Voor *willike* = „met ijver, met kracht, vlug" vgl. *Mnl. Wdb.* II, 1909 op *gewilleliike* en Fr 663 *moult tost* en Vb bl. 13 *in korter tijdt*.

Vs. 1068. De moeder van Blancefloer was zeer ontsteld op de vragen van Floris en gaf daardoor een zeer onbevredigend antwoord. Maar zij herstelde zich en antwoordde *wider* = „verder" zeer verstandig.

Voor verandering in *weder* is dus geene noodzaak.

Vs. 1077. Fr 684 zegt Bl. 's moeder alleen, dat zij dood is, en voegt er niet bij, dat zij begraven is. Waarschijnlijk is het daar uitgevallen, omdat het ook F 2164, Eng 243 en Zw 347 verteld wordt.

Vs. 1103. De verbetering is van De Vries, *Hand.* bl. 27. De verbinding *leren ende wisen* lag genoeg voor de hand, dat een afschrijver gemakkelijk de fout kon maken.

Vs. 1123. Fr 707 heeft „Trois fois le list, lors s'a pasmé", terwijl eenige verzen vroeger gezegd is, dat hij driemaal in zwijm viel. Het verschil zou te gering zijn om er de aandacht op te vestigen, als niet F 2227 en Eng 267 hierin geheel met D overeenkwamen, terwijl ook Saga 8.6 vertelt, dat hij tweemaal in onmacht viel.

Een paar regels verder is eene dergelijke overeenkomst en verschil: vs. 1128 *vor die kinder* = F 2234 *für diu kint*, tegenover Fr 710 *desor la piere del tomblel*. In Eng en Saga ontbreekt dit.

Vs. 1132. Hier moet zeker wel met De Vries, *Hand.* bl. 28 *di* gelezen worden. Onjuist is echter de bijvoeging „gelijk altijd, waar de beide gelieven, in werkelijkheid of in gedachte, tot elkander spreken." Vgl, vss. 1213, 1214, 3100 vlgg. en 3555 vlgg.

Vs. 1153. Door de lezing *die gescrive* zou met behoud van een juisten zinsbouw een zuiver rijm verkregen worden. Maar de rijmen van woorden met en zonder *n* komen te vaak voor, om te veranderen.

Vs. 1160. Het begrip „antwoord" is hier wel niet bepaald onmogelijk, maar toch heel vreemd. Mochten wij voor *antwerde* de beteekenis „gelaat" aannemen, dan kregen wij eene zeker passende gedachte: „zoo'n vriendelijk voorkomen, zulk eene bevallige nijging".

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Vs. 1192. Hoffmann's verklaring, bl. 117: „ich werde mich schwerlich unerhört lassen (wie du gethan); darf ich dich nicht suchen und bereit finden, so werde ich thun nach dem, wie es nun einmal mit mir steht", kan moeilijk juist zijn. Zelfs al wilde men de wonderlijke gedachte „ik zal mijn eigen gebed niet onverhoord laten" bij een overspannen jongmensch voor mogelijk houden, dan kan daar nog geen ontkennende zin op volgen.

Het vermoeden van De Vries, *Hand.* bl. 28, dat hier iets zou zijn uitgevallen, is ook niet zeer aannemelijk. De tekst maakt daarvan volstrekt niet den indruk.

Wel heeft er waarschijnlijk een *verhoren* = „ophouden" bestaan, maar *hem verhoren* kan kwalijk die beteekenis hebben. *Mi* te schrappen, zou wel gemakkelijk zijn, maar hiervoor bestaat geene enkele aanwijzing. Dan zou nog eerder *mi* in *nu* veranderd moeten worden. Maar ook dit is te onzeker.

Voorloopig blijft dus dit vers onverklaarbaar. Waarschijnlijk zal de beteekenis moeten zijn: „ik zal er mij niet gemakkelijk van laten afbrengen" of iets dergelijks.

Vs. 1208. Ook F 2358 zegt, dat de griffie van goud was, terwijl ze volgens Fr 787 van zilver was. Omgekeerd vertellen D 1547 en F 2870, dat het gebit van zilver was, terwijl Fr 993 het „tout de l'or d'Espaigne" noemt.

De *griffien* dienden om in wastafeltjes te schrijven en hadden dus eene scherpe punt. Afbeeldingen vindt men in Lacroix, *Moeurs, Usages et Costumes au Moyen Age*, fig. 53 en Schultz I, fig. 48.

Dat Floris met eene dergelijke griffie zelfmoord plegen wil, is wel eene sterke uiting van het kinderlijke in den roman.

Vs. 1213 vlgg. De overgangen van den eenen grammatischen persoon op den anderen zijn hier zeker wel opmerkelijk. Eerst wordt van Blancefloer in den tweeden, van de griffie in den derden persoon gesproken, terwijl middenin vs. 1215 de rollen worden verwisseld en de derde persoon voor Bl. wordt gebruikt, darentegen de tweede voor de griffie. Maar dit is nog geene reden om te veranderen.

De door De Vries *Hand.* bl. 30 voorgestelde lezing heb ik dan ook niet overgenomen.

Gaefse = *gaeftse*, dus evengoed als *daeddi* meervoud. Vgl. Franck, *Anz.* bl. 25.

Vs. 1221. Zonder Fr 797 vlg. is deze regel niet zeer duidelijk Floris zegt: „gij waart mij gegeven om aan Bl. te denken,

Des ore fai cou que tu dois;
A li m'envoie, car c'est drois.

Diederic heeft deze gevolgtrekking door vs. 1220 verduisterd.

Vs. 1234. De verbetering is van Verdam in *Mnl. Wdb.* IV, 2505.

Vs. 1255. Fr 823 „La ou est Dido et Biblis".

Eigenaardig, dat de moeder hier twee vrouwen noemt. Den Franschen dichter schoot zeker geen voorbeeld te binnen van een man, die zich uit wanhopige liefde doodde. Fleck vult dit aan met Pyramus en Thisbe.

Vs. 1279. De Vries wil lezen *icse* en vat dus *ontrac* op als „ontnam, uit de hand rukte". Ook de bewerker van Vb heeft het zoo begrepen: „en

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

hadde ickse hem niet onversiennelijck uyter hant gewrongen". Dit komt in hoofdzaak overeen met Fr 839 „Des mains le grafe li toli".

Toch kan dit moeilijk juist zijn. De koningin was immers geene goochelaarster, die op listige wijze haren zoon de griffie uit de handen trok, zonder dat hij er iets van bemerkte. Maar wel had zij door handige redeneering, zonder dat hij zelf bemerkte hoe zij het aanlegde, hem zijn plan uit het hoofd gepraat. Wij zullen dan ook de lezing van het hs. moeten behouden en met *hem* als accusatief verklaren: „dat ik hem handig daarvan afbracht".

Vs. 1288. Jonckbloet stelt in zijne *Gesch. der Mnl. Dichtkunst* II, 243 voor te lezen „ander kinder". Ofschoon ook Vb heeft „dewijl wy gheen ander kinderen meer en hebben dan hem", is deze verandering niet aannemelijk. Fr 845 heeft „De douze enfans nus mais n'avons", evenzoo Eng 319 *of 12 children*.

Vs. 1360. De Vries heeft *Mnl. Taalzuivering*, bl. 157—160, voorgesteld te lezen

Dat iemen so stout ware ende so ries
Ofte van so coenen sinne,

en in vs. 1363 *Die queste* i. pl. v. *Die grote coenheit*.

Jonckbloet in *Gesch. Ned. lett.*[3] I, 342 neemt deze verandering niet over en leest alleen *clenen* voor *teenen*.

Franck *Anz.* bl. 25 wil eveneens alleen in vs. 1361 veranderen, nl. *so teenen* in *sodenen* of *sodanen* en verklaart dan: „oder — d. h. wenn man es auch nicht gerade *sot* und *ries* nennen wollte — überhaupt solcher gesinnung".

M.l. moet alleen *teenen* in *coenen* veranderd worden; *ochte* is hier tegenstellend. Diederic zegt dan: „hetzij men het dwaasheid of dapperheid noemt, niet licht zal iemand gelooven, dat een man uit liefde een dergelijk waagstuk zou ondernemen".

Vs. 1368. In Fr 902, 903 is de koning *liés* en *triés*, terwijl de geheele aanspraak van Floris daar ontbreekt.

Vs. 1399. De verandering van *diere* in *dierre* wordt door den zin geëischt en bevestigd door Vb bl. 20; vgl. Penon in *Taal- en Letterbode* VI. 59.

Vs. 1404. De afkorting *D'* moet hier zeker wel tot *Daer* aangevuld worden, zooals reeds Bormans heeft verklaard, *St. Christina* bl. 127.

Vs. 1428. Er is geene noodzaak om hier met Moltzer *dare* in *hare* te veranderen; *dare* leest men ook vs. 2480, eveneens in het rijm.

Vs. 1436. Floris vraagt hier van zijn vader 12 *someren*, d.i. lastpaarden, die in vs. 1451 *rossiden* genoemd worden in tegenstelling met de *orsen* of rijpaarden. In Fr 930, en evenzoo Eng 360, Saga 10. 6 vraagt hij 7 lastpaarden, daarentegen F 2668 tien. Verder wil hij hier als gevolg 12 geleiders der paarden, 12 schildknechten, een *drossate*, een *camerlinc* en de twee poorters; in Fr vraagt hij 7 man bij de paarden, 3 schildknechten en den kamerling. Dezelfde getallen worden genoemd in Eng en Saga, terwijl F 10 geleiders, 5 knechten, een *kameraere*, een *schaffenaere* en de twee kooplieden noemt. Ook Ndd 549 wordt de koopman genoemd.

Vs. 1453—1458. Het was wel noodig, dat Floris een *drossate* medenam. Voor groote gezelschappen toch was in de herbergen dikwijls niet genoeg voorraad. Dan moest men zelf zijne eet- en drinkwaren koopen, en ze ook

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

dikwijls zelf in de herberg toebereiden. Vgl. Schultz I, 520. Er waren echter ook herbergen, die beter voorzien waren, zie vss. 1837 vlgg.

Vs. 1461. In dubiis abstine. Daarom is de lezing van het hs. in den tekst behouden, ofschoon er veel te zeggen is voor de door De Vries voorgestelde lezing

want si weten bet
Dan ic ofte enich ander comanvoere.

D.i. want zij zijn beter dan ik of eenig ander met *koopmanshandelwijze* (handelsusantiën, *koopmanschap*) bekend".

Diederic heeft hier sterk uitgebreid; voor vs. 1453—1465 heeft Fr slechts vss. 943—946:

Vostre chambrelens, sire roi,
S'il vous plaist, envoiez o moi:
Car bien set vendre et acater,
Et au besoing conseil doner.

Hier is dus noch van den drossaet, noch van de twee poorters sprake. Wel worden zij genoemd F 2696, Ndd 559 en natuurlijk ook Vb bl. 21, maar geen van allen geeft iets, wat den hier besproken regel eenigszins nabij komt.

Verdam is met de verandering van De Vries niet ingenomen en zegt, *Mnl. Wdb.* III, 1851: „De lezing van het hs. is zeer goed te verklaren; zij beteekent: „die twee burgers weten beter dan ik, of daar (waar wij zijn) ook soms andere reizende kooplieden zouden komen", m. a. w. „zij kennen de meeste handelsplaatsen en zijn op de hoogte van den besten reisweg".

Dat de door Verdam gegeven vertaling juist is, valt niet te betwijfelen, evenmin dat de door hem daarvan gegeven nadere uitlegging nitstekend in het verband zou passen. Ik kan echter niet inzien, dat „zij weten, of er ook een ander komt" synoniem is met „zij kennen den reisweg". Dat zij goeden raad konden geven aangaande den te kiezen weg, wordt bovendien reeds door vss. 1462—1464 uitgedrukt.

Het liefst zou ik deze twee verzen schrappen. De herhaling van *weten bet*, de naam *Blancefloere* in vs. 1462, terwijl in vs. 1460 *se* staat, gevoegd bij het ontbreken van deze gedachte in alle andere bewerkingen, ook in Vb, maken deze verzen zeer verdacht. Een afschrijver kon er gemakkelijk toe komen na het eerste *bet* door te gaen met *dan* en vervolgens een paar verzen er bij te lappen.

Men leze de verzen maar eens hardop, en dadelijk zal men hooren, hoezeer het geheel wint bij het verdwijnen van deze regels. Het is ook zoo echt natuurlijk en zoo juist geteekend, dat Floris en zijn vader tegenover elkander den naam in het geheel niet noemen. Alleen in het begin van hun gesprek, vs. 1374, noemt Floris haar even in parenthesi.

Vs. 1500. De gewone beteekenis van *paneel* is „zadelkussen", zooals Verdam in *Mnl. Wdb.* VI. 85 heeft aangetoond. Het is dus een kussen, dat op het zadel gelegd of daarop bevestigd werd, om het minder hard te maken. In de aldaar aangehaalde plaats uit *Ann. Em.* 18.38 staat het tegenover *cusseneel*, waarbij het laatste van kostbaarder stof gemaakt is. Daar wordt

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

dus met *paneel* waarschijnlijk de bekleede onderkant van het zadel bedoeld, die op den rug van het paard ligt.

Bij Kiliaen komt *paneel* ook voor als „paardendek, schabrak", waarbij Verdam opmerkt: „doch voor het Mnl. is deze bet. niet bewezen". Ook op de hier besproken plaats meent hij dus de beteekenis „zadelkussen" te moeten aannemen.

Daartegen zijn twee bezwaren. Fr 967 heeft:

La soussele est d'un paile cher,
Tres bien ovrée a eschequier.

Heeft dus Diederic nauwkeurig vertaald, dan duidt hier *paneel* het kleed aan, dat onder het zadel op het paard gelegd werd, dus werkelijk de schabrak.

Ook is het mij niet duidelijk, hoe hier een zadelkussen zou noodig zijn, omdat enkele regels verder *die coverture* beschreven wordt, dat is het kleed, dat over het zadel heen gelegd werd. Een uit walvisschribben vervaardigd en met snijwerk versierd zadel was zeker wel hard om op te zitten, maar een kussen en ook nog een kleed daarover te leggen, was toch wel wat veel.

Vs. 1501. *Gescaktert* zal hier wel beteekenen „met ruiten geborduurd", niet „uit ruiten van verschillende kleur samengesteld".

Vs. 1503. De *sadelbome*, *sadelbogen* of *arisoene* zijn de hooge stukken voor en achter aan het zadel, die den ruiter tot steun dienden, en die bij een strijd met de lans zeker onmisbaar waren, vooral omdat de ruiter in dien tijd, anders dan tegenwoordig, minder in het zadel zat dan wel in de stijgbeugels stond. Gewoonlijk waren deze *sadelbome* van hard hout, volgens Schultz vooral van het hout van den haagbeuk, maar daarnaast komen kostbaarder stoffen voor. Bijzonder in trek waren ivoren zadels, die kunstig gesneden werden. Daarvan zijn er nog verscheidene bewaard. Eene afbeelding van zulk een prachtig ivoren zadel vindt men bij Schultz I, 490.

In de 12e en 13e eeuw worden in de romans herhaaldelijk zadels genoemd van vischbeen of ook bepaaldelijk van walvischbeen. Hier wordt het nog nader bepaald *van vischrebben*. Fr 969 vlgg.:

Toute la sele et li arcon
Fu de la coste d'un pisson;
Sa colors est inde et vermeille
Naturelment, a grant merveille.

Die natuurlijke roode kleur heeft het vermoeden gewekt, dat er koraal bedoeld zou zijn. Maar deze stof leent zich, dunkt mij, minder goed om er een zadel van te maken en om te snijden. Dat die ribben *van naturen* blauw en rood waren, zal wel fantasie van den dichter zijn.

Vs. 1513. *Poelten* = Apulië. In Fr wordt dit land niet genoemd.

Vs. 1520. Hoffmann vat *sloppe* op als „slip", dus de „uiteinden van den buikriem". Maar nadat reeds gezegd is, dat de buikriemen van zijde waren, behoeft dit niet nog eens van de uiteinden gezegd te worden. Zonder twijfel is dus de vertaling in *Mnl. Wdb.* VII, 1302 de ware, nl. „passant".

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Vs. 1537. In het *Mnl. Wdb.* IV. 233 wordt *ledekijn* in dit vers verklaard als „kleine geleding". Het is mij niet duidelijk, wat die „geledingen" van een hoofdstel moeten zijn. Beter lijkt mij dus de *Mnl. Wdb.* IV. 685 voor *lit* vermelde beteekenis van „schakel, schalm". De zijden banden van het hoofdstel waren overtrokken met een ketting, welks schalmen beurtelings van zilver en van goud waren. Elk van deze was bezet met edelgesteenten, terwijl er een gouden belletje aan hing. Deze schalmen bestonden dus niet uit een ring, maar uit een vierkant stuk, aan welks beide einden een ring was.

Vs. 1550. De lezing van het hs. kan alleen eene eenigszins dragelijke gedachte bevatten, wanneer men *dor* en *gingen* verbindt en verder in de beide uitdrukkingen *daer tenden* de tegenovergestelde einde van de *braken* wil zien. Een zoo gewrongen verklaring is echter niet aannemelijk.

De Vries heeft voorgesteld te lezen:

Ende daer tenden, daer die braken gingen
Ten andren, an den togel hinc
Van goude een wel gemaect rinc.

De zinsbouw is onberispelijk en Verdam neemt dan ook in *Mnl. Wdb.* II, 1414 deze lezing over. Maar wat den inhoud betreft, blijven er bezwaren.

De plaats is verre van duidelijk, en doordat Diederic hier uitgebreid heeft, vinden wij geen steun in Fr 997, 998, die aan vss. 1546—1552 beantwoorden:

Les resnes de fin or estoient
De la ou du frain departoient.

Hier wordt dus gezegd, dat de teugels van het bit af geheel van goud waren, wat wel zal bedoelen „met goud beslagen".

Als Diederic iets dergelijks wil weergeven, kan hij alleen vertellen, dat het gedeelte van den teugel bij den bek van het paard uit een gouden ketting bestond, de rest van zijde gemaakt was. Met *braken* zouden dan deze gedeelten van de teugels bedoeld zijn.

Neemt men nu de lezing van De Vries, dan zou er aan den teugel een ring hangen, waardoor de beide braken bij elkander kwamen. Maar dan zou het onmogelijk zijn het paard te sturen. Ook dat de los van elkander blijvende teugels door een ring nader tot elkander gebracht zouden zijn, is niet aan te nemen. Een dergelijke ring wordt wel gebruikt aan de teugels van een tweespan, maar niet van een rijpaard.

De lezing van De Vries kan alleen een goeden zin geven, wanneer onder *ten andren* niet verstaan wordt „naar elkander", maar „naar het andere, het zijden gedeelte van den teugel". Het gouden en het zijden gedeelte waren dan door een gouden ring verbonden. Deze verklaring van *ten andren* is echter ook niet vrij van gewrongenheid.

Het liefst zou ik vss. 1549 en 1550 en de twee eerste woorden van 1551 schrappen. De herhaling van *daer tenden* is zeer leelijk, terwijl er bovendien geene enkele reden kan zijn om nog eens te gaan vertellen, dat de *braken* van goud waren, wat reeds in vs. 1546 is medegedeeld.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Als wij aldus van het woord *hingen* bevrijd zijn, wordt eene goede verklaring van het geheel mogelijk. In de eerste plaats behoeven wij dan *braken* niet meer met „kettingen" te vertalen. Ook tegenwoordig zien wij nog wel, dat het voorste gedeelte van den teugel uit een ketting bestaat, maar dat is alleen bij bijterige paarden om te verhinderen, dat zij op den teugel knabbelen. Of dit in de middeleeuwen voorkwam, betwijfel ik sterk, omdat de paarden toen de teugels niet in den bek konden krijgen door de lange stangen. Bovendien zou de vermelding van de *braken* naast de *ketenen* vreemd zijn, wanneer het eerste woord ook „kettingen" aanduidde.

Naast de *ketenen* en het *gebit* verwachten wij de vermelding van de „stangen" en dit kan m.i. ook alleen de beteekenis van *braken* op deze plaats zijn.

Dit vermoeden wordt bevestigd door het meervoud *ketenen*. Een van deze is natuurlijk de kinketting. Andere komen aan een modern hoofdstel niet voor, maar aan de oude hoofdstellen vond men meermalen een of twee kettinkjes tusschen de stangen.

Andere voorbeelden voor deze beteekenis van *brake* heb ik echter niet, zoodat er niet genoeg zekerheid is, om veranderingen in den tekst te maken.

Waarschijnlijk bevond nu de in vs. 1552 genoemde ring zich aan het uiteinde der teugels, dat de ruiter in de hand hield. Misschien moet dan ook vs. 1552 nu wel gelezen worden:

Ende daer tenden an den togel hinc.

Vs. 1564. Van het water wordt op deze plaats in Fr niet gesproken. Maar omdat het ook F 2893, Eng 395, Saga 10.14, Zw 546 genoemd wordt, vermoedt Kölbing *Engl. Studien* IX 97 wel terecht, dat Fr 1006[3] moet gelezen worden „Ne feu ardoir, *n'eve* (l. pl. v. *ne*) encombrer".

Vs. 1606. Hier overlegt Floris met zijnen kamerling, niet met de twee poorters, die hij volgens vs. 1459 ook had medegenomen.

Vs. 1613. Eigenaardig is hier de verbinding van het praeteritum *was* met het praesens *can*. Dat dit geen rijmdwang is, blijkt uit dezelfde contructie in vss. 905, 2770, 2848. Vgl. ook vss. 394, 2322. Iets anders is, wanneer in het verhaal verschillende tijdsvormen afwisselen, zooals vss. 1617 vlgg., 1634 vlg. en vooral 1730 vlgg., waar men achtereenvolgens het imperfectum, het praesens en het perfectum vindt. Vgl. ook *Tdschr.* IV, 204.

Vs. 1625. De verbetering in dit vers is van Hoffmann.

Vs. 1630. „En aan andere koopwaar hun goed besteden". Zie *Mnl. Wdb.* I, 1207 en vgl. Sp. I'. 56.54 *geld bewaren* = „beleggen".

Vs. 1636. De gastheer zat altijd aan het hoofd van de tafel en naast hem was de eereplaats.

Vs. 1646. Is *die herberghe Sente Martijns* alleen eene toespeling op de blijdschap en de maaltijden op het St.-Maartensfeest? Of is er eene diepere beteekenis?

Vs. 1649. Het voorzetsel *om* in den volgenden regel heeft blijkbaar den afschrijver van B in de war gebracht, en hem *sorge* doen schrijven l. pl. v. *tote*. Vgl. Fr 1062 „Sans lui ne prise rien sa vie", wat Diederic omschrijft met „als het niet om Bl. was, had hij geene vreugde of blijdschap".

Vs. 1651. Hier komen vier rijmregels, wat altijd zeer bedenkelijk is. Het is de vertaling van Fr 1063, 1064

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Por li sovent s'entroubljoit
Et parfondement souspiroit.

Het gewone rijm zou gemakkelijk te herstellen zijn, met behoud van de nauwkeurige vertaling, door vss. 1652 en 1654 te schrappen:

Te hare waert had hi emmer sijn gedochte
Ende dicke om haer versochte.

Daartegen is echter een bezwaar, dat vs. 1654 ook in B gevonden wordt, vs. 122

Hine mochte eten no drinken.

Hoewel eene gemeenschappelijke fout van A en B niet is uitgesloten, zou ik dus liever de twee eerste rijmen veranderen in *gedachte: onsachte*, zooals ook Franck *Ans.* bl. 25 voorstelt, al wordt ook in het overeenkomstige vs. 1684 *onsochte* gelezen.

Vs. 1674. De in den tekst gemaakte verandering is noodzakelijk om eene juiste vertaling te krijgen van Fr 1079

Cou que as pris de cest mangier
Seroit legier a eslegier,

en wordt bevestigd door Vb bl. 22 „want ghy hebt seer luttel verteert ende gegheten."

Blijkbaar heeft de afschrijver de aardigheid niet begrepen.

Vs. 1724. Doordien het verschil tusschen het voegw. *dat* en het pron. rel. niet duidelijk gevoeld werd, kon men er toe komen, na een mann. of vr. woord den bijstellingszin met *die* te beginnen.

Vs. 1739. In Fr 1135 vlgg. gaat Floris 's avonds reeds op reis, zoo ook Saga 11. 4; volgens F 3226 den volgenden avond. Maar evenals hier wordt ook Eng 463 en Zw 621 verteld, dat hij den volgenden morgen op reis ging. Koelbing, in zijne uitgave van Saga bl. 34, vindt het verschil van Saga en Zw onverklaarbaar. Dat is het ook, wanneer men in elke overeenkomst een bewijs van verwantschap zoeken wil. Maar in den regel zeilde men zeker niet 's avonds uit, en zoo konden verschillende vertalers en afschrijvers onafhankelijk van elkander deze verandering aanbrengen.

Vs. 1742. Ook Fr 1136 noemt den vloed, en wist dus niet, dat in de Middellandsche zee geen eb en vloed is. Deze plaats doet echter wel vermoeden, dat de Fransche dichter niet ver van de zee woonde, of althans eenigszins met de zeevaart bekend was. De omroeper wordt eldaar alleen in hs. B genoemd.

Vs. 1761. De invoeging van *claer* door Hoffmann is zeker eene verbetering. Vgl. Fr 1135 vlgg.:

Li jors est ja tout avesprés
Et li flos tost au port montés:
Li airs est clers, nes es seris,
Et li cieus tres-tout esclarcis

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Vs. 1765. Hoffmann vertaalt in zijn glossarium *gerde* met „Segelstange, Rah." Verdam in *Mnl. Wdb.* II, 889 neemt deze verklaring over, maar met de bijvoeging „volgens Hoffmann". Blijkbaar vertrouwt hij deze verklaring niet. „Einige von ihnen griffen nach den Rahen und andere nach den Tauen." Dit past echter niet bij het ophalen der zeilen.

Het meest voor de hand liggend zou zijn, dat *gerde* een synoniem is van *corde*, dus „sommigen grepen naar de kabels (nl. waarmede het schip aan den wal gemeerd lag, of van de ankers), anderen de touwen (nl. om het zeil te hijschen)." Het zou dan hetzelfde woord moeten zijn als *gerde* = „gordel, singel". Maar de overgang daarvan tot „kabel" is, zooal niet onmogelijk, toch niet te bewijzen.

Het veiligst is dus aan de beteekenis „stok, stang" vast te houden. Dan kan er moeilijk iets anders bedoeld zijn dan de handspaken, om het anker op te winden.

Vs. 1771. De gewone woordschikking is *te Babylonién in die stat*. Maar dat is nog geene reden om met Moltzer hier *te* in *van* te veranderen.

Vs. 1783. Deze gedachte komt er hier zoo natuurlijk tusschen, dat uit de overeenstemming met F 3286 „Der schifman sprach: „Ich tuon ez gerne", en met Saga 11. 6 „Styrimadr játar því" m. i. geene gevolgtrekking gemaakt mag worden.

Vs. 1792. *Eens anders dages* is hier zeker eene vreemde uitdrukking. Fr 1173 heeft *au nueme jor*. Misschien moeten wij lezen *Des anders dages* = „den volgenden dag". Vgl. vs. 1949.

Vs. 1794. *Blandas* is zeker wel, evenals Fr 1174 *Baudas*, een der vele vormen, waaronder de naam *Bagdad* voorkomt. F 3323 *Baldac*, Saga 12. 2 *Beluddor*.

Vs. 1796. Voor *twintech* geven Fr, F en Saga *honderd* mijlen.

Vs. 1799. Dat hier *vier* gelezen moet worden, blijkt uit het vervolg van het verhaal. Fr 1183 en Saga 12. 4 noemen dan ook *vier* dagen.

Vs. 1810. In Fr 1189 geeft Floris van goud en zilver ieder 20 mark, maar Saga 12. 5 tegen 10 mark zilver slechts 5 mark goud.

Vs. 1831. Blijkbaar heeft B den tekst willen verduidelijken, doordat hij *ander* niet meer als „tweede" gevoelde.

Vs. 1852. Hier heb ik aan de lezing van B de voorkeur gegeven, omdat deze nauwkeuriger vertaling is van Fr 1220 „ Lor mangier fisent moult haster".

Vs. 1858. *Vaer* = „veergeld, tol". Zie Kiliaen.

Vs. 1907. De vergelijking met vs. 1711 is zeker wel voldoende om de verandering in den tekst te rechtvaardigen. Den eersten keer zegt hij, dat hij haar *zoeken* zal, waar de waardin *meent* dat zij is. Nu *weet* hij, waar hij haar *vinden* zal.

Vs. 1910. De door De Vries voorgestelde verbetering is even overtuigend als eenvoudig. Vgl. Fr 1254 „Jesus vous renge vostre amie".

Vs. 1943. Met de door De Vries voorgestelde verandering geeft dit vers eene goede vertaling van Fr 1277 „Ou il moult bien herbergié furent". Ook is *goede vaert vinden* eene vrij verdachte uitdrukking.

Vs. 1946. Of *dorpmarct*, waarvan nog geen tweede voorbeeld is opgeteekend, de beteekenis „marktvlek" had, mag betwijfeld worden. Hier is het de vertaling van *une vil·* (of: *un castel*) *ou of marcié*. Het onbepaalde

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

„daer men seide, dat mense hadde sien liden" = Fr 1283 „la oirent de li parler" wijst op eene werkelijke markt. Anders was de zegsman wel genoemd.

Vs. 1950. *Slach* = „weg". Vgl. *Mnl. Wdb.* VII, 1188.

Vs. 1953. Den zeearm *Fire* zal men tevergeefs op eene kaart zoeken; Fr 1287 heeft *l'Enfer*.

Vs. 1961. Fr 1288 wordt deze stad *Monfelis* genoemd, Vb bl. 24 *Montfolis*. Waarschijnlijk heeft dus Diederic ook wel *Montfelijs* geschreven. Een daarmede overeenkomenden plaatsnaam heb ik niet kunnen vinden.

Vs. 1965. Voor *scepeline* heeft De Vries voorgesteld te lezen *scepelinge*. Zie echter *Mnl. Wdb.* VII, 443.

Vs. 1974. Jonckbloet, *Gesch. Mnl. Dichtk.* II, 243 wil lezen „Doe die verman den jongeline sach". Maar terwijl in vs. 1959 als algemeene benaming *verman* gebruikt wordt, lezen wij vs. 1969 *die meester selve* en Floris spreekt hem dan ook met *meester* aan. Het woord *verman* past dus in dezen regel niet en de lezing van het hs. moet behouden blijven. Versta „toen hij bemerkte en zag, dat de jongeling enz.".

Vs. 1994. De woorden *van dien gebare* vinden hunne verklaring in Fr 1315 vlgg.:

> Mais, biaus amis, pour cou l'disoie
> Que morne et pensiv vous véoie,
> Tout ensement vis jou ouvan
> (N'a mie encore demi an),
> Caiens une pucele entrer,
> Et tres-tout ensement penser.

Vss. 2010—2012. Deze opmerking ontbreekt in Fr, en is ook overbodig. Al wordt er niet uitdrukkelijk gezegd, dat Floris den schipper zijne geschiedenis vertelde, hij had toch reeds te veel belangstelling in diens verhaal getoond, om niet te laten merken, dat hij tot Blancefloer in eenige betrekking stond. Maar deze plaats lokte blijkbaar uit tot uitbreiding. Ook F heeft hier een aantal regels ingevoegd, vss. 3582—3589, waarin hij zegt, dat Floris niet durfde vragen, uit vrees dat men hem zou doodslaan. Dit laatste is hier geheel misplaatst en zeker wel vooruit overgenomen uit Floris' overpeinzingen, wanneer hij te Babylon is aangekomen.

Vs. 2025. Er is m. i. geene reden om met De Vries *icker* in *icx* te veranderen. *Dat* is niet de conjunctie, maar het pron. rel. en de zin is „dat hij mij helpe in hetgeen ik daar te doen heb".

Vs. 2037. Dat *verhogen* in dezen regel, zooals De Vries en Moltzer verklaren, „heffen, beuren" zou beteekenen, is niet waarschijnlijk. Wel moet het een synoniem zijn van *winnen* blijkens Fr 1346 „Parmi partomes le gaaing". Waarschijnlijk wordt er mede bedoeld „den prijs hooger maken, er iets op leggen". Het woord *verdingen* in vs. 2038 wijst er althans op, dat Diederic niet aan een vastgesteld tolgeld gedacht heeft.

Vs. 2043. Ofschoon in dit vers *u* niet onmisbaar is, heb ik toch de aanvulling van De Vries overgenomen, vooral met het oog op vs. 2025.

Voor *seidi hem logen te liftekene* heeft Fr 1347 alleen *porterez*. Het is misschien meer dan toeval, dat ook F 3617 *ze wortzeichen* heeft, Eng 548 *to tokning* en Saga 14. 9 *til jartegna*.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Vs. 2055. Voor *een denier van goude* heeft Fr 1360 *quatre deniers*, F 3633 *vier pfenning oder drî*, Saga 14. 10 IIII *peninga*.

Vs. 2065. Invoeging van *hi* is overbodig: *wat* = *wat 't*.

Vss. 2107, 2108. De omzetting van *hangen* en *vangen* is reeds voorgesteld door Penon in *Taal- en Letterbode* VI. 62 en is in overeenstemming met Fr 1397

Se il l'oolt, toi feroit prendre
Et en apres noier ou pendre.

Vs. 2120. De overgang van den eenen persoon op den anderen is hier niet zoo vreemd, dat wij met De Vries *mijn* en *mi* in *dijn* en *di* behoeven te veranderen.

Vs. 2123. Het is mij niet duidelijk, waarom De Vries *Dattu* in *Die du* wilde veranderen. De lezing van het hs. is volkomen verstaanbaar. „Zoudt gij haar hier niet zoeken? Immers ja! Welnu, wat moet het u dan zorg baren, dat gij zijt op de plaats, waar gij haar zoudt zoeken?"

De door Franck *Anz.* bl. 26 voorgestelde lezing *Dan du* verdient nu evenmin aanbeveling. Hij vat *roeken* op als „ter harte gaan" en zegt: „bei *wat darf di roeken* ist für den sinn *anders* zu ergänzen".

Vss. 2144—2146. Vgl. Fr 1425:

Li vilains dist que Dieu labeure,
Quant il li plaist, en moult peu d'heure.

Vs. 2166. De eenvoudige verbetering van dezen regel, met eene uitstekende verklaring, van Verdam vindt men *Tdschr.* III, 189; *tuwen bode* = „op uw opontbod, op uw verzoek".

Vs. 2174. Over de uitdrukking *groet geval* vgl. Verdam in zijne uitgave van den *Theophilus*, blz. 125.

Vs. 2193. „Zij verdeelden den clareit enz. over de gouden en zilveren bekers".

Vss. 2265 vlgg. De lezing van het hs. kan hier niet in orde zijn, al zou men het sterkste anakolouthon aannemen. Daarom stelde Hoffmann, blz. XVI, voor in vs. 2270 te lezen

Sie hebben, die ic sach an hare.

Daarmede is echter de zin nog niet klaar. Plaatst men nu eene komma achter *merke* en schrapt men *die* in vs. 2266, dan krijgt men althans eene gedachte: „Heer, ik denk na en let op: daarom, dat Bl. hier in den toren is, verwondert het mij, dat ik dit kind zoo op haar zie gelijken".

De Vries stelt voor te lezen:

Here, ic peinse ende merke des,
Dat (= dat 't) Blancefloer die scone es,
Die dammirael so heeft gemint.
Mi wondert, daer ic sie dit kint:

Dit geeft een behoorlijken zin en eene goede vertaling van Fr 1510

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Cou m'est a vis, quant jou le voi,
Que cou soit Blanceflor la bele.

Maar het valt moeilijk, hier eene goede beteekenis voor *merke* te vinden. En met de eigenaardigheid van Diederic, dat hij gaarne eene uitdrukking alvast gebruikt, die eerst veel later voorkomt, maakt vs. 2808 ons huiverig om *die hier boven es* te veranderen. De vergelijking met Vb bl. 26 „Heere so my dunckt aen alle sijn manieren ende seden, die ick aen hem mercke, dat Blanchefleur die hier boven is, dat hem die bestaet" enz. weerhoudt ons geheel van verandering.

Er is waarschijnlijk iets uitgelaten. Fleck heeft bijna geheel denzelfden gedachtegang, maar heeft eene opmerking meer, waar wij ongeveer dezelfde woorden vinden, vss. 4036 vlgg.

wie grôz wunder mich hât
ob er nâch ir komen sî!
sî ist uns hie nâhe bî
und ist Blanscheflûr genant.

Daarop passen weer de woorden van Daris vss. 2309—2311, die zoo als zij er nu staan, wel een weinig uit de lucht komen vallen, evenals de daaraan beantwoordende verzen in Fr hs. B. Er zal dan hier ook in den Franschen tekst wel wat ontbreken.

Aangezien ik geene kans zie met eene eenvoudige verandering den tekst in orde te brengen, heb ik de lezing van het hs. behouden, in afwachting van een nieuw hs. of eene gelukkige gissing.

Vs. 2274. De verbetering is van De Vries.

Vss. 2310, 2311. Jonckbloet, *Gesch. Mnl. Dichtk.* II, 237 zegt hiervan: „Dit staat in geen het minste verband met de rest en kan ook het antwoord niet uitlokken

Die coninc van Spaenghen es mijn vader.

Het Fransch dat hij maar met één oog bekeek heeft, vs. 1749 (ed. Méril 1533):

Se vous la dansele querés
Saciés por voir *cui ſius* (d. i. *cui filius*) serés."

Had Jonckbloet de boven aangehaalde verzen van Fleck en de lezing van het andere hs. gekend

Tant com vous est, vous le savez;
Mes ce sachiez, com foux errez.

dan zou hij zeker wel ingezien hebben, dat *cui ſius* niets is dan eene verhaspeling van *com foux*.

Diederic heeft hier blijkbaar een beteren Franschen tekst voor zich gehad dan een der beide bekende hss. bewaard heeft. De gedachtegang bij hem is zuiver, terwijl de vraag van Daris, wie Floris' vader is, door niets gemotiveerd wordt.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Vs. 2356. Op verschillende wijzen is reeds getracht dit blijkbaar bedorven vers te herstellen.

Fr. 1567. Li amiraus en sa justice
Cent et cinquante rois a mise:
Se il les mande en Babiloine
Tout i vendront sans nul essoine.

F 4153 sibenzic künege riche
dem amiral sint undertân.
der getorste keiner nie verlân
swaz er in noch ie gebôt,
swenn er sie durch sine nôt
her suo im komen bat.

Eng 602 *Þe* admiral ha*Þ* to his gestninge
O*Þ*er half hundred of riche kinge,
Ne *Þ*er nis non so riche king,
*Þ*at dorste entermete of eni such *Þ*ing.

Vb ten slotte heeft: „want hy is so machtich dat hy C. ende vijftich coningen onder zijn macht heeft."

Jonckbloet stelt nu voor te lezen, a. w. bl. 243:

Dat van coninge CL en es so stout.

Iets anders Moltzer:

Dat van coninge CL negeen nes so stout.

Dat er *cl.* staan moet, is ontwijfelbaar, maar het schijnt mij gemakkelijker te verklaren, dat dit *cl* is weggevallen en *comet* de plaats heeft ingenomen van *niemē* of *niemēt.*

Vs. 2361. *Gepast* = „met een passer gemaakt"; vgl. Fr 1574

Tout entor est fais a compas.

Vs. 2362. De dikte van den muur wordt in Fr niet genoemd, evenmin in Eng. Maar Saga 16. 4 zegt, dat de muur 6 vadem dik was, en F vermeldt, dat hij van zoo groote steenen was opgebouwd, dat men met drie windassen nauwelijks een er van zou optillen.

Vs. 2364. Fr 1576 zegt alleen „Que ne doute piquois d'acier". Eng 638 heeft, evenals Diederic, „Ne mai hit breke ire ne stel". Deze verbinding was echter wel zoo gewoon, dat daaruit geene gevolgtrekkingen te maken zijn.

Vs. 2365. Het is niet uit te maken, wat het oorspronkelijke verhaal hier gehad heeft. In dergelijke beschrijvingen worden heel licht veranderingen gemaakt, vooral in de getallen. Zoo geeft Fr 1577 voor de hoogte van den muur in hs. A *quinze toises*, in B *trois toises*, in C *quinze toilles*. In Eng, F en Saga ontbreekt deze opgave.

Vs. 2368. Volgens Fr 1579 en Eng. 614 is het getal der torens 140, volgens Saga 16. 4 is het 27, terwijl in F de opgave ontbreekt.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Vs. 2382. Dit vers staat er wat vreemd tusschen. Misschien is hierna wel de vertaling weggevallen van Fr 1591—1594:

Par force nus home ne par guerre
Ne porroit Blanceflor conquerre
Encontre engien r'est si gardée,
Par larron ne peut estre emblée.

Vs. 2386. Er is geen voldoende grond om het eerste *hondert* in *tweehondert* te veranderen. Fr 1597 lezen wij wel „Deus cens toises haute et cent lée", maar evenals D geven ook Saga 16. 6 en Eng 631, 632 de hoogte en de breedte beide als 100 op, terwijl F 4174 voor de hoogte 100 en voor de breedte 80 *cid/tern* geeft.

Vs. 2388. Fr 1599 „vert quarrel de marbre", zoo ook Saga 16. 6 „af groenum marmarasteini", Eng 635 alleen „of marbelston", terwijl dit in F ontbreekt. Heeft Diederic geen groen marmer gekend en het daarom veranderd?

Vs. 2389. De toren was geheel en al rond, niet met een vierkant onderstuk. Dit vers beantwoordt dus aan F 1598

Roonde come cheminée.

Van het gewelf lezen wij daar alleen:

Coverte a vause, tout sans arbre.

Daarbij heeft de dichter zeker eenvoudig aan een gemetseld gewelf gedacht, maar Diederic maakt het nog mooier door van kristal en staal te spreken.

Vs. 2394. De beteekenis van *stille* staat niet vast. Verdam in *Mnl. Wdb.* VII, 2144 verklaart „de spits toeloopende zuil waaromheen een toren gebouwd is". Dit lijkt mij onjuist. Het zou dan de herhaaldelijk genoemde *pilaer* moeten zijn. Maar nergens blijkt, dat deze spits toeloopend was. Ook wordt vs. 2417 uitdrukkelijk van den *pilaer* gezegd, dat die *van kerstale* was. Bovendien moet deze wel door den geheelen toren geloopen hebben en was dus 100 *gelachte* hoog en niet 100 *voete*. Fr 1603 vlgg. heeft:

Longe est soissante piés l'aguille,
Del millor or qui soit en Puille,
Et el torpin qui est desus
A bien cent mars d'or fin ou plus.
Deseur siet par enchantement
Uns escarboucles qui resplent.

Op de *aguille* was dus een bol of appel en daarop een groote karbonkel. Hieruit is het reeds waarschijnlijk, dat de *aguille* bovenop den toren stond, wat ontwijfelbaar wordt door vs. 1629

Li pilers sourt du fondement;
Dusqu' a l'aguille en haut s'estent.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Het blijkt dus, dat *aguille* hier de gewone beteekenis van „torenspits" heeft. Maar sommige vertalers hebben het anders opgevat.

Eng 641 And þe pomel above þe lede (= buis, conduut)
Is iwroȝt wiþ muchel rede.

F 4211 mit grôzer zouberliste kraft
ein guldin rôr als ein schaft
in den knopf gestecket ist.

Deze zet dus het *rôr* boven den knop. Heeft hij misschien in vs. 1605 *desous* gelezen? In allen gevalle schijnt hij er een langen stok onder te verstaan. (Sommers verklaring op vs. 4251 lijkt mij onjuist). Dat is ook de beteekenis in Saga 16. 6 „ok stendr upp af stöng ein x alna há. En í knappinum er karbunculus". Hier staat dus de knop boven op den stok. Waarschijnlijk hebben dus F en Saga *aguille* opgevat als „vlaggestok". Werkelijk vinden wij op oude afbeeldingen torens met dergelijke stokken van eene voor ons haast ongeloofelijke lengte.

Diederic echter spreekt niet van een knop, maar van een *appel* bovenop de *stille*, zoodat wij bij hem m. i. aan eene „torenspits" moeten denken.

Vs. 2397. Een vergulde appel op den toren wordt ook elders vermeld. Zie Schultz I, bl. 30.

Vs. 2398. Dit vers ziet er verdacht uit. Men zou nog een werkwoordsvorm verwachten, b.v. *gebruuct*. Maar behalve dat dan de regel wat lang zou zijn, maant ook Fr 1585 tot voorzichtigheid (zie boven). Een minder alledaagsch gebruik van *toe* is niet uitgesloten, b. v. *daer was toe* = „daar was aan gegaan".

Vs. 2411. Fr 1623 heeft „*trois* estages", wat Diederic zeer nauwkeurig meent te vertalen met *vier* woningen, ofschoon de bedoeling duidelijk blijkt uit vs. 1627 „les *deus* desus". Men ziet dus, dat de schoolvosserij om de vertrekken gelijkvloers niet als eene *verdieping* te tellen, niet van den laatsten tijd is.

Vs. 2417. Diederic heeft hier het Fransch met eene andere interpunctie gelezen dan wij. Fr 1629 vlgg.:

Li pilers sourt du fondement;
Dusqu' a l'aguille en haut s'estent.
De marbre cler comme cristal,
Dedens a un bien fait canal;

Verwisselt men de punt en de komma achter vs. 1630 en 1631, dan is zijne vertaling juist.

Vs. 2438. De verbetering in dit vers is reeds aangewezen door Penon in *Taal- en Letterbode* VI, 62.

Vs. 2449. „Noch kan geenerhande worm daardoor (*des*) last veroorzaken aan de jonkvrouwen". Voor *gewinnen* = „bezorgen, verschaffen" zie *Mnl. Wdb.* II, 1918 en hier vss. 1417, 1479.

Of *worm* hier „slang" of „worm" beteekent, blijkt niet; misschien beide. Vgl. Fr 1653:

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Car, la ou est, serpens ne vuivre (= vipère)
N'autre vermine n'i peut vivre.

Vs. 2451. De vensteropeningen konden gesloten worden met luiken, die om eene horizontale as draaiden. Was het venster open, dan zag men den buitenkant van het luik; was het gesloten, dan zag men den binnenkant. Schilderwerk in de kamers kwam veel voor. Vgl. Schultz I. 74 vigg.

Vs. 2458. In het hs. staat achter *goude* eene punt. Dit woord moet dus niet met *heelden* verbonden worden. Dit laatste moet dan een infinitief zijn. De eenige mogelijkheid nu is, dat het bedoeld is als bijvorm van *helden* = *houden*. Wel is deze bijvorm van elders niet bewezen, maar bij een dichter, die om het rijm gaat „corten ende lingen" kunnen niet alleen zeldzame vormen, maar zelfs valsche analogieën ons niet verwonderen.

Vindt men dit *heelden* al te ongewoon, dan zou men kunnen veranderen en in het voorafgaande vers een iets minder ongewonen vorm schrijven, *belden: helden*.

De beteekenis is in beide gevallen: „Het moet een geleerd man zijn, die al de gebeurtenissen zal herkennen en al de gouden beelden, die er op staan, onthouden."

Vs. 2474. Het is niet noodig *diene* in *dienne* te veranderen. Het is de dat. van *dien*, bijvorm van *dienen*, vgl. *Mnl. Wdb.* II, 157.

Vs. 2483. Een der weinige voorbeelden van het meervoud *elke*, vgl. ook 3919 en *Spiegel der Sonden*, Gloss.

Vs. 2499. In de vorige uitgaven stond achter vs. 2498 eene punt, en Moltzer veranderde *nemmer* in *emmer*.

Bormans verklaart: „dat zij zoo schoon *niet meer* zijn, althans in zijne oogen". *St. Christina*, bl. 472.

Verbindt men echter vss. 2498 en 2499 met elkander, dan krijgt men zonder tekstverandering een goeden zin: „Dat heeft hij zijn geheele leven gedaan, dat zij nooit zoo schoon waren, of hij loonde het haar op vreemde wijze".

Voor het wegblijven van het in vs. 2500 te verwachten *en* vgl. *Tdschr.* II, 315.

Vs. 2511. Voor de terechtstelling van gewone misdadigers was de beul. Maar aanzienlijken en staatsmisdadigers werden gewoonlijk door een ridder onthoofd. Vgl. Schultz II, 177.

Vs. 2532. In *Taal- en Letterbode* VI, 64 stelt Penon voor *gemaelt* te lezen, in overeenstemming met vs. 2458 en Fr 1526 „paint a or et a azur", ofschoon Vb. bl. 28 *gemaeckt* heeft. Maar dit laatste kan zeer goed de vertaling van *paint* zijn, terwijl de vreemde zin in Vb bewijst, dat het in het voorbeeld daarvan stond, maar door den omwerker niet is begrepen.

Vs. 2538. Verandering van *die* in *dat* ligt zeer voor de hand. Maar het is mogelijk, dat hier het natuurlijk geslacht, van *riviere* of *flume*, gebruikt is in pl. v. het grammatisch geslacht van *water*. Waarschijnlijk echter moeten vss. 2537 en 2538 wel geschrapt worden: de inhoud past niet bij de rest.

Vs. 2539. Men zou ook achter *flume* eene komma kunnen zetten, en verstaan „die ons uit het paradijs gezonden is".

Vs. 2544. *Het doetl* (= *doel*) *suete* = „het is aangenaam". Vgl. *Mnl. Wdb.* II, 236.

Vs. 2588. Blad 17 van het hs. heeft veel geleden. De voorste helft is er

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

afgescheurd, zoodat kolom b en c bijna geheel verdwenen zijn, benevens eenige letters van kolom a en d. Bovendien is het laatste gedeelte van kolom a zeer beschadigd en onduidelijk geworden. Wat er nog van te lezen is, geeft geen geregeld verhaal meer en dat deel ik dus hier mede.

Eerst zijn na vs. 2588 twee regels opengelaten; dan volgt:

In allen tiden vanden jare
wijs of iet
Die dat wt wijf of ma
dandre verwe es ghewäss[en
2595 Dat dene blome es ghewas[sen
Eer dander w[are] ter aerden ghe[vallen
Daer moeten die joncfrouwen liden alle[n
Al est hem onbequamelec te[doene
17*b* Voorden amm[irael ende sine baroene
2600 Soe welk
Die daer al
Neven der
Dies gh
Dien bo
2605 Die m
Ende ga
Maer es
Neven
Die bl
2610 Die br
Daer me
Ende
Ic
D
2615 E
G
D

[Van de volgende 21 regels is niets meer over]

17*c* 2640 t toegaet
ende mach
comen die dach
evroene
ghet te doene
2645 hoechste feeste
[illegible]
hert comen
[illegible]
floere
2650 scone voere
en te wive
live

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

gheliden
thiden
2655 . . . .
eer
doe

Van de volgende 21 regels is niets meer over.

Eigenlijk zou nu de tekst moeten doorgaan met vs. 2679, maar om het opzoeken van een aangehaalden versregel niet te veel te bemoeilijken, volg ik het voorbeeld van Hoffmann en Moltzer en tel door, alsof er geene gaping was.

Het ontbrekende gedeelte heb ik, evenals Moltzer, in den tekst aangevuld uit Vb, maar nu natuurlijk naar de uitgave van Boekenoogen.

Vs. 2595. Vgl. Fr 1860 „Com se fuissiez engignéor". Diederic kende blijkbaar geen woord, dat aan *engignéor* (= ingénieur) beantwoordde, en gebruikt daarom eene omschrijving.

Vs. 2611. De lezing *vint* van B verdient de voorkeur, zoowel om de gedachte als om Fr 1874 *trueve*.

Vs. 2615. B staat met *mindi* dichter bij Vb bl. 30 „soo lief als ghy u leven hebt" en bij Fr 1878 „Si com vous amez vostre vie".

Vs. 2625. Franck vertaalt in *Anz.* bl. 26 dit vers zeer juist met „spielt nur, wenn ihr wisst dass auch gleich viel dagegen eingesetzt ist".

Vs. 2641. De lezing „*op* vrienscapen" is van Verdam, en ongetwijfeld eene verbetering: *in* zal wel door het volgende *in* in den tekst gekomen zijn. Fr. 1918 „par amistiés le donrez".

Vs. 2644. Zoomin de lezing van B als die van A kan juist zijn. In verband met Vb bl. 31 „dan sal hy by hem selven peynsen, hoe dat hy u dit geschenck sal mogen vergelden" is de in den tekst opgenomen lezing de waarschijnlijkste.

Vs. 2649. Vgl. Fr 1927 „Puis li porrez tout descovrir".

Vs. 2654. In *Mnl. Wdb.* I, 916 stelt Verdam voor te lezen *ende u berechten*. Dat er in B een woord ontbreekt, is duidelijk, maar de lezing van A behoeft m. i. niet te worden aangevuld.

Vs. 2663. Hoffmann veranderde *mer* van A in *mat*. De lezing van B *merkede* wordt bevestigd door Vb bl. 31 „den thoren ... dien hy seer nauwe bemerckte".

Vs. 2664. Verwijs heeft *Taalk. Bijdr.* I, 24 voorgesteld *banden* van A in *brede* te veranderen, welke lezing is overgenomen in *Mnl. Wdb.* I, 1423. Beter is het met B *wide* te lezen, vgl. vs. 3390, waar in beide hss. *wijt* gevonden wordt in de beteekenis „breed".

Vs. 2704. De invoeging van *dat sine* wordt gerechtvaardigd door vergelijking met vss. 2614, 2618, 2628.

Vs. 2713. De aanvulling is van De Vries. Ofschoon hierdoor een goede zin verkregen wordt, blijft toch de mogelijkheid, dat er oorspronkelijk iets anders gestaan heeft. In Fr 1961 „Et cil en-i remist deus cens" wordt nl. met *cil* de poortwachter bedoeld.

Vs. 2732. Bormans in zijne uitgave van *Sinte Christina* bl. 63 stelt voor te lezen:

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

die nuwelinghe waren ghesleghen,
hi setter also vele jeghen.

Het is „stoutelijk" verbeterd. Op die wijze is het niet moeilijk „meer dan vijfhonderd plaetsen te verbeteren".

Dat de lezing van het hs. juist is, blijkt uit vs. 2759.

Vs. 2739. Franck *Anz.* bl. 26 heeft terecht bezwaar tegen de uitdrukking *sochte drachte*. Hij wil dus lezen:

ghedachte,
Ende maecte nauwe drachte.

Maar verandering is onnoodig na de uitstekende verklaring in *Mnl. Wdb.* II, 370: „hij zocht *of* bedacht en deed fijne zetten".

Vs. 2765. Hoffmann en Moltzer hebben *moodene* in *nodene* veranderd, m. i. onnoodig. *Moden* is een bijvorm van *moeden* en beteekent hier „moed inspreken, animeeren".

Vs. 2806. Dit vers en het volgende zijn door Hoffmann overgeslagen.

Vs. 2815. De lezing van A *in derden* is blijkbaar overgenomen uit vs. 2835.

Vs. 2821. Jonckbloet, *Gesch. Ndl. Lett.*[3], II, 5 wijst er op, dat deze verzen zeker wel zijn nagevolgd naar *Disticha Catonis* I, 27:

Wachti jeghen die ghebaren
Minlike; want die voghelaren
Scone pipen ende blasen,
Daer si die voghelkine met verdwasen.

In geene der andere bewerkingen komt deze vergelijking voor.

Vs. 2847. De Vries heeft voorgesteld te lezen *sonder sinen danc*. Maar ook de lezing van het hs. geeft een goeden zin: de portier was, zonder van buitenaf gedwongen te zijn, door zijne eigen dwaasheid, in dit ongeluk geraakt.

Fr 2024 heeft *sans nul resort*, dat is „zonder dat het te verhelpen is, zonder uitkomst".

Vs. 2873. Het is niet noodig met De Vries *varuwe* te lezen i. pl. v. *nature*. Dit laatste kan zeer goed de beteekenis „eigenaardigheid, natuurlijke kleur" gehad hebben. Maar dan is het reeds vroeg door sommige afschrijvers in *varuwe* veranderd. Daaruit toch alleen is de wonderlijke fout in Vb bl. 33 te verklaren „om dat die *jonckvrouwen* hem min soude deyren".

Vs. 2907. Hoffmann en Moltzer lezen *so harde*. Hier is *herder* in den tekst opgenomen om Vb bl. 33 „ende seyden dat sy noyt swaerder bloemen en droegen".

Vs. 2914. De Vries wil lezen *Tere ander camer*, maar ook Fr 2062 heeft:

Mais a la chambre failli ont.
La Blanceflor laissent a destre;
En l'autre entrent qui'st a senestre.

Daarentegen heeft ook Eng 861:

To anojer chaumbre hi ben agon.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Vs 2920. Moltzer leest hier:

Die joncfrouwe niet ne gewoech,
Dat soet *ne* waer, maer soe loech,
Omdat soe *se* Blanoefloer hoerde noemen,
Ende ere ander gaven die bloemen.

Dit geeft zeker een goeden zin, maar de beide invoegingen zijn toch onnoodig. „Zij zeide er niets van, dat zij het was, maar zij lachte (en daaruit begrepen de brengers, dat zij terecht waren; maar haar lachen was om eene andere reden, nl.) omdat zij den naam Blancefloer hoorde, en zij (nl. de brengers) de bloemen aan eene andere gaven".

Dat *se* in vs. 2922 kan wegblijven is duidelijk, en is in overeenstemming met Vb bl. 34 „Doen Claris hoorde Blanchefleur noemen, so en seyde sy de knapen niet dat sy de kamer gemist hadden, maer sy loech ende danckte hen".

Wel ontbreekt nu in vs. 2923 het onderwerp, maar dat behoeft in dergelijke zinnen niet afzonderlijk uitgedrukt te worden; vgl. Stoett, *Syntaxis* § 218 en den onmiddellijk hier volgenden zin.

Vs. 2930. In het jongere gedeelte van het hs. zijn een aantal afkortingsteekens afgesleten. Vooral in dit gedeelte komt dat telkens voor; zie de aanteekeningen aan den voet der bladzijden.

Van de afkorting in *sprac* is niets meer te zien. Hoffmann veranderde nu in *scrac*. De juiste lezing *spranc op* is door De Vries aangewezen.

Vs. 2958. De Vries stelt voor te lezen *mits tharen monde*. Onnoodig, zie *Mnl. Wdb.* IV, 1566.

Vs. 2993. De Vries wil *bloeme* lezen, in overeenstemming met vs. 3023 en Fr 2118 „Volez vous véoir bele flor". Ik heb de lezing van het hs. behouden om vs. 2998 en Vb bl. 35 „ick sal u laten sien sulcken bloemen".

Vs. 3021. Hoffmann en Moltzer hebben *dor* ingevuld, zooals ook het volgende vers heeft; maar vs. 3024 heeft weer *bl*.

Vs. 3033. De hier in het hs. nog volgende regels passen — voor zoover zij verstaanbaar zijn — volstrekt niet in het verband, verstoren zelfs den samenhang. Er is dan ook in geene der andere bewerkingen iets te vinden, wat hierop gelijkt. Terecht heeft dus reeds De Vries ze voor een inlapsel gehouden.

Vs. 3054. „Kent gij nu de bloem, waar ik u zoo sterk om prikkelde, plaagde, eer ik ze u toonde?"

Voor deze beteekenis van *poghen* zie *Mnl. Wdb.* VI, 526.

De plaatsing van de punten voor en achter *u* in het hs. wijst aan, dat dit woord uit dezen regel verwijderd moet worden. Waarschijnlijk heeft de afschrijver dit eerst gemerkt, toen hij den volgenden regel al geschreven had, en daardoor het woord aldaar niet ingevoegd.

Vs. 3056. „Het schijnt, dat gij er u van meester maakt, dat gij ze tot u neemt". Vgl. voor deze beteekenis van *an hem dragen* het *Mnl. Wdb.* II, 382.

Vss. 3062—3066. Deze wonderlijke gedachte — waarvan ik het mooie niet kan inzien — behoort zeker niet tot het oorspronkelijke gedicht. Fr 2175 vlgg. is veel beter:

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Orains ne la voliez véoir,
Or n'avez nul si chier avoir.
Moult esteroit vostre anemie
Qui vous en feroit departie.

Waarschijnlijk heeft reeds een Fransche afschrijver *departir* opgevat als „partager" i. pl. v. „séparer" en daarop eene uitbreiding gemaakt. Immers ook F heeft vss. 5880 vlgg.:

waer ich tûsent stunt din swester,
als ich din gespil bin,
dû enwoltest disen gewin
mit mir niht haben gemeine:
dû wilt in alters eine
haben, waen ich, âne teil.

Evenzoo Eng 937 vlg.:

He moste kunne muchel of art,
þat þu woldest *ȝeve þerof* part.

De Vries voegt *ne* in, waardoor de uitdrukking meer met Fr overeenkomt, maar het spottende verliest.

Vs. 3075. De bijvoeging van *Want* is in overeenstemming met Vb bl. 37 „want dan souden wy moeten sterven" en met Fr 2186 „Car mort ou desfait en seroient".

Vs. 3088. De Vries wil *nutten* lezen i. pl. v. *eten*. Zonder twijfel geeft dit een goeden zin, maar misschien wordt daarmede meer het werk van den dichter dan van den afschrijver verbeterd. Vgl. ook *Mnl. Wdb.* IV, 2579.

Vs. 3096. Bij gebrek van gemakkelijke stoelen werden de bedden overdag gebruikt om op te zitten. De pooten en de zijstukken waren dikwijls gebeeldhouwd en rijk versierd. Daartusschen had men houten onderlagen, of nog liever werden daartusschen sterke koorden en singels gespannen, waardoor eene lichte veering verkregen werd. Ook komt een leeren overtrek voor, in plaats van de onderlagen.

Daarop kwam de *culct* te liggen, een leeren matras met wol of haar gevuld, of ook, zooals zeker hier, een veeren kussen met leeren tijk en zijden sloop. Dat dit rijk geborduurd kon zijn met goud- en zilverdraad, soms met edelgesteenten versierd, ligt voor de hand. Losse kussens en fraai geborduurde dekens konden nog daarbij gevoegd worden.

Wilde men het bed gebruiken om te slapen, dan werd er een *lijnlaken* over gespreid en een *oorcussen* op gelegd, terwijl men zich dekte met *coverturen*, die meermalen met bont gevoerd waren.

Vgl. Schultz I bl. 85 vlgg.; Te Winkel, *Het kasteel in de dertiende eeuw* bl. 130 vlgg. en *Mnl. Wdb.* op de aangehaalde woorden.

Vs. 3100. Deze regel is in het hs. veel te lang, zoodat het laatste woord er ook niet meer op kon. Met De Vries heb ik dus de eerste helft geschrapt. De mogelijkheid blijft echter, dat deze woorden toch oorspronkelijk zijn, nl. het overblijfsel van twee versregels, die verder verloren zijn.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Vss. 3129—3135. Deze verzen worden bijna woordelijk teruggevonden in F 5849 vlgg., die echter op de plaats van D 3045 staan:

Helsen, küssen umbevâhen,
diu elliu dô geschâhen.
swer daz hæte gesehen,
der möhte wol mit wârheit jehen
daz grôziu liebe wunder tuot.

Vs. 3153. „Claris ging dikwijls naar de gelieven, en dezen kwamen bij haar". De afschrijver zag blijkbaar in het eerste *st* Blancefloer en veranderde nu het tweede *st* in *ht*.

Vs. 3158. De bewerker van Vb begreep de uitdrukking *die beste werelt liden* niet meer en schreef nu bl. 37 „Dese twee ghelieven hadden soo grooten vreucht dat zy ter werelt anders niet en begheerden".

Vs. 3181. De lezing van B verdient de voorkeur, omdat de volgende regels wel eene nadere omschrijving bevatten van *rijcheit ende ere*, maar niet van *blitscap ende ere*. Ook past het eerste beter bij Fr 2257, 2258:

Cou set on bien qu'as fous provés
Done rolames et contés.

Vs. 3185. Vgl. Fr 2259 „Et les vesquiés done as truans' .

Vs. 3192. Bij *verheven* kan *hoge* moeilijk gemist worden. Vb noch Fr geven hier zekerheid.

Vs. 3201. De lezing van B moet hier opgenomen worden, zoowel om vs. 3204 als om *apela* van Fr. 2271. Vb bl. 38 heeft echter *liep*.

Vs. 3209. Verwijs en De Vries willen in overeenstemming met vs. 3240 *verdelike* lezen. Maar de vergelijking met vs. 3199 en met „ginck al vervaert voor haren heere den admirael" van Vb bl. 38 moeten ons van verandering terughouden.

Vss. 3211, 3212. De inhoud van deze verzen ontbreekt waarschijnlijk na Fr 2275, omdat het wel gevonden wordt Eng 992 (in hs. A) en Saga 20. 2.

Vs. 3264. Ofschoon de door De Vries voorgestelde verandering van *sat* in *sach* zeer eenvoudig is, moet toch de lezing van het hs. behouden blijven; vgl. vs. 3613.

Vs. 3270. Jonckbloet heeft, *Gesch. Mnl. Dichtk.* II, 238, deze plaats aangehaald als een voorbeeld van slechte vertaling. In vs. 3317 toch laat de emir het venster openen om licht te hebben; de *claerheit* kan dus niet zoo groot geweest zijn. Daarom vraagt Moltzer, of er niet *chierheit* gelezen moet worden.

Wel spreekt het Fransch — althans in den tekst, zooals wij dien hebben — niet van de steenen, doch dat geeft nog niet het recht te zeggen, dat Diederic het niet verstaan heeft. Maar Jonckbloet en Moltzer hebben hier *claerheit* niet juist opgevat. De „glans", dien men meende, dat van edelgesteenten uitging, was voldoende om te zien, dat er twee personen op het bed lagen, maar niet om ze te herkennen. Daarvoor was het volle licht noodig, en moest dus het venster geopend worden.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Vb bl. 39 zegt dan ook terecht „haer camer, die seer *claer* was van dierbaren steenen", en niet *licht*. Vgl. vs. 3277.

Vs. 3273. Als de dichter een accusativus bedoeld heeft, moet de afkorting *fl'* misschien tot *Floris* aangevuld worden.

Vs. 3299. Moltzer las, evenals Hoffmann, in het hs. *versciet* en veranderde in *verscoet*. Maar van *hem verscieten* zijn de voorbeelden zeker even zeldzaam of onvindbaar als van *hem verstooten*. De beteekenis „van kleur veranderen", waar M. aan dacht, past hier in allen gevalle niet; dat wordt in den volgenden regel uitgedrukt. Hier wordt blijkbaar een synoniem van *versiten* of „opschrikken" bedoeld, en dat wordt door *versiet hem* even goed uitgedrukt als door *verscoet hem*. Er is dus vooralsnog geene reden om de lezing van het hs. te veranderen.

Vs. 3304. Op grond van Vb bl. 39 „langet my mijn sweert" heeft Penon in *Taal- en Letterbode* VI, 68 voorgesteld te lezen *Reect mi*, waarvan De Vries het tweede woord terecht wil schrappen.

Vss. 3309—3311. „Toch blijft hij zeggen, wat men hem ook vertelt, dat niemand zoo brutaal zal zijn om eenige jonkvrouw in den toren te genaken." Dit is zeker geene letterlijke vertaling van Fr 2356

Car por voir il ne cuidoit mie
Que nus osast amer s'amie.

Maar Diederic wijzigt wel eens meer, en hier heeft hij met veel menschenkennis de onrust van den emir nog wat duidelijker doen uitkomen. Er is dan ook geene reden om met Moltzer deze regels „stellig bedorven" te noemen, of met De Vries in vs. 3311 *Enigher* in *Der* te veranderen.

Vss. 3326, 3327. De Vries stelt voor deze regels zoo aan te vullen:

Alse dammirael *dit scouwede an*,
„Here god," seit hi, „*eest wijf of man*?"

De voorafgaande regel kan dan geweest zijn: „Nu moghen wi alle wonder sien". Maar er is geene zekerheid. Fr 2383 vigg. luiden:

Li amirals ne l'connut mie:
Griement le point la jalousie;
Teus est amors et teus sa teche,
Cou dont se crient tous jours s'en eche. (= s'en tourmente)

Vs. 3329. Moltzer's verandering van *bedde* in *borste* is in overeenstemming met Fr. 2387 en Vb. bl. 39.

Vs. 3333. De aanvulling is van Hoffmann.

Vs. 3342. Dat de lezing van B de juiste is, blijkt uit den vorm *Blancefloer*; de acc. zou *Blancefloere* moeten zijn.

Vs. 3346. Moltzer, die aan de lezing van B de voorkeur geeft, vertaalt: „zij bieden zich aan om den doodslag te ontvangen". Maar dit verlangen om te sterven is volstrekt niet gemotiveerd.

Diederic verbetert hier zijn voorbeeld. In Fr slaat de amir niet toe uit

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

nieuwsgierigheid. In de alleroudste redactie van het verhaal is het zeker wel de kracht van den ring, die hem weerhield. Maar die wordt hier niet vermeld. Diederic vond eene andere reden: de emir was een edelman, een vorst, die wel tegen een gewapenden vijand streed, maar niet twee weerlooze kinderen zou dooden.

Vss. 3365—3368. In hs. A luiden deze regels:

Wt en doen onser beiden, hedel here
mint
Ende die ic kinne.

In hs. B is geene gaping. Daar lezen wij:

Genaden seit hi soete here
Dit es ene die mi minnet
Vor alle die gone die soe kinnet
Ende ic hare vor alle die ic kinne.

Vb bl. 40: „Genade heere, dese ist die my mint boven alle die nu levende zijn, ende ick haer weder: noyt en was so gestadigen minne als wy hebben".

Het is nu duidelijk, dat in het oorspronkelijke hs. A deze regels bijna geheel onleesbaar waren. In den eersten regel heeft de overschrijver het hier gecursiveerde zelf er bij gemaakt, en verder alleen die woorden overgeschreven, die hij nog lezen kon.

Ik heb dus nu de lezing van B in den tekst gebracht, maar met de spelling van A.

Vs. 3378. De lezing *teersten* is overgenomen uit B; in A is dit woord onleesbaar. Hoffmann geeft *houde*. Of dit er in zijn tijd nog uit te lezen was, en het dus een variant is, of dat het eene aanvulling van hem is, valt niet uit te maken.

De opmerking, dat zij zich eerst moeten kleeden, wordt niet gevonden in Fr 2224 en F 6482, wel Eng 1072:

Up he bad hem sitte boſe
And don on here beyre cloſe.

Vss. 3394, 3395. De omzetting van deze verzen is ook voorgesteld door Franck, *Ans.* bl. 26.

Vs. 3395. Ofschoon de regel er wel wat vreemd uitziet, durf ik toch de verandering van De Vries *Die clare luchi* niet overnemen, omdat ook in vs. 3401 *die luchi* genoemd wordt. In de andere bewerkingen komt deze beschrijving niet voor. Misschien wordt met *Dat clare lichi* de zon bedoeld, die hier *ghemaet* = „afgebeeld was op de grootte" van eene ster.

Vs. 3405. De invoeging van *en* is onnoodig: *men* = *men en*.

Vs. 3413. Nog altijd komt het mij waarschijnlijk voor, dat *here* in dezen regel een adjectief is, „verheven, hoog, voornaam". Vgl. *Tdschr.* XIX, 166.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Zij, die het bestaan van dit Mnl. adjectief ontkennen, zullen moeten lezen *so hoghen here* of iets dergelijks. Van het adv. *so* voor een substantief zal het althans zeer moeilijk zijn een voorbeeld te vinden.

Vs. 3415. *Plecht* = „rechtsvormen"; *over plecht* = „plechtig". Zie *Mnl. Wdb.* VI, 475.

Vs. 3424. Fr 2449 heeft „*deus* mois", Vb bl. 41 „*vier* maenden".

Vs. 3428. Ofschoon in eene zoo vaak voorkomende uitdrukking eene ellips volstrekt niet onmogelijk is, heb ik de invoeging *met goude* van Penon, *Taal- en Letterbode* VI. 69, overgenomen om Vb bl. 41 „ende woechse op thien vout swaerder van goude als sy was van lichaem" en om de overeenkomst met vss. 698 en 2286.

Vs. 3443. De aanvulling is van De Vries.

Vs. 3450 en 3460. De aanvulling is van Hoffmann.

Vs. 3473. De verbetering is van Jonckbloet, *Gesch. Mnl. Dichtk.* II, 243. Vgl. Vb bl. 41 „Heer admirael wreect uwen laster" en vs. 3470, de vertaling van Fr 2480 „vengiez ma honte".

Vs. 3488. Den naam *Alfages* herinner ik mij niet ergens gevonden te hebben.

Vs. 3504. Langlois geeft niet minder dan 17 personen van den naam *Gaifier*, zoowel Christenen als heidenen. Daar kunnen wij bijvoegen, dat bij Radulphus Tortorius in de geschiedenis van Amis et Amiles de koning, die elders Charlemagne heet, ook den naam Galferus draagt. In Fr 2492, F 6630, Eng 1103 is hij koning van Nubië.

Vs. 3513. Op meer dan eene wijze is getracht dezen blijkbaar bedorven regel te herstellen. Fr 2495 vlgg. heeft:

Se Mesire el forfait le prist,
Grant droi éust que l'ocesist,
Que s'on prent larron el forfait,
Vers lui ne doit avoir nul plait;
Ses mesfais mostre apertement;
Morir l'estuet sans jugement.

Vb bl. 42: „want hebben sy onsen heere laster ghedaen, soo ist [wel] recht dat mense doode sonder wedertale: want die eenen dief met dieften vinghe, hy en soude met recht niet te gedinge komen."

Penon, *Taal- en Letterbode* VI, 71 stelt voor te lezen:

het ware *scande*, quame hi int ghedinghe
jeghen *hem* ocht te wedertalen.

Moltzer wil *quaet* lezen i. pl. v. *scande*, omdat het eerste voor *quame* gemakkelijker kon worden overgeslagen. Maar hij eindigt met de lezing van De Vries in den tekst op te nemen:

Het ware came hi int gedinge
Jegen *hem* of te wedertalen.

Verdam in *Versl. en Meded. Kon. Ak. v. Wetensch. Afd. Letterk.* 1885, bl. 294—296, stelt voor:

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Het ware *scame*, quame hi int ghedinghe
Jeghen *hem* ocht te wedertalen.

Behalve De Vries schijnen allen onder *hi* in vs. 3513 den bestolene verstaan te hebben. Dat is echter onjuist. Ook Fr 2498 is de *larron* het onderwerp, evenals in Vb gezegd wordt, dat *hy* (d. i. de dief) *niet te gedinge komen* mag.

De lezing van De Vries is mij niet duidelijk. Ik vermoed, dat de bedoeling is: „Het zou al te voordeelig voor den dief zijn, als hij in proces of twistgesprek met den bestolene kwam". Dit is zeker eene bruikbare gedachte, maar toch te zwak uitgedrukt.

Er moet worden gezegd, dat het „verkeerd" zou zijn, „onrecht". Ook het begrip „schandelijk" past m. i. minder goed. Onwelluidend echter klinkt mij

Het ware quaet, quame hi int ghedinghe.

Het liefst zou ik dus lezen:

Quaet ware, quame hi int ghedinghe,

of wil men nauwer aansluiting aan Vb, dan met Franck *Ons.* bl. 26:

Het ware *onrecht*, quame hi int ghedinghe.

De beteekenis is dus „het zou verkeerd zijn, als de op heeter daad betrapte dief daarover tegenover iemand in proces of twistgesprek mocht komen, laat staan tegenover den emir."

Voor de verandering van *tement* in *hem* is geene reden. Deze is alleen voorgesteld tengevolge van het verkeerd verstaan van *hi* in vs. 3513.

Vs. 3518. „Prezen allen en bedachten er nog wat bij, verscherpten ze nog". Zie *Mnl. Wdb.* VII, 1460.

Vs. 3575. *Een ghestille* is object zoowel van *ghebieden* als van *maecte*.

Vs. 3582. Er is geene reden te vinden, waarom Diederic hier Floris jonger zou voorstellen dan zijn voorbeeld. Daarom zal wel *vijftiene* gelezen moeten worden in overeenstemming met Fr 2575 en F 6971.

Vs. 3584. De Vries heeft *Taaluitvering* bl. 56 voorgesteld te lezen *niet smal* op grond van Fr. 2575

Ses éages fu de quinze ans,
Et neporquant assez fu grans.

Maar in de beteekenis „klein" van menschen gezegd schijnt *smal* alleen voor te komen in de verbinding *groot ende smal*. Gewoonlijk beteekent het „slank", soms ook „mager". Nu zegt Verdam, *Mnl. Wdb.* VII, 1339: „Zoo kan én smal én niet smal dienen ter uitdrukking van eene schoone eigenschap van het lichaam". Maar zijne eenige bewijsplaats voor het laatste is juist het hier besproken vers. Daarom is het veiliger de lezing van het hs. te behouden. Zoo letterlijk heeft Diederic niet vertaald, dat verandering noodig is. Het begrip „slank" past in het verband zeer goed, waar toch verteld wordt, dat Floris er nog bijna als een meisje uitzag.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Vs. 3590. *Sine ploeten* = „zijn mooi gedrapeerde purperen mantel". Zie *Mnl. Wdb.* VI, 487.

Vs. 3598. Ofschoon Fr 2590 heeft „s'amie, Qui de biauté ne l'passoit mie", behoeft *hi* nog niet in *hem* veranderd te worden. Ook *hi* toch geeft een goeden zin, het is zelfs galanter.

Vs. 3611. De verbetering is van Moltzer. Vgl. Fr 2633:

Moult volentiers dont trestornassent
Le jugement, se il osassent.

Vs. 3615. De Vries stelt voor te lezen *ordelen* in overeenstemming met Fr 2637

Oiant aus, les a fait jugier,
Et en-apres estroit lier.

Moltzer voegt er bij: „*ontcleeden* midden in de terechtzitting, wie heeft er immers ooit van gehoord?"

Dat de veroordeelden naakt uitgekleed werden, was in de middeleeuwen niet zoo ongehoord. De kleederen van den terechtgestelde behoorden nl. tot de emolumenten van den beul. Zoo lezen wij *Limb.* I 2075, dat de *hangdief* Margriete het hemd uittrekken wil. Op haar verzoek, dat hij haar dit „Dore dere van allen wiven" zal laten, weigert hij met de woorden „Want hets mijn gheset recht".

Ook in den *Filocolo* staan de beide kinderen geheel naakt op den brandstapel. Maar dat behoeft nog niet onder *ontcleeden* verstaan te worden. Dat men de ten vure gedoemden geene andere kleederen liet houden dan een hemd, was zeker niet ongewoon.

Het is ook geene wijziging, die Diederic in het verhaal maakt. Hij voegt hier alleen de vertaling in van hetgeen in het Fransch iets eerder staat, zooals hij wel meer verschikt. Wij lezen aldaar vs. 2589

Deffublés fu jouste s'amie
Qui de biauté ne l'passoit mie,
Ele ert deffublée ensement:
Plorant, atent son jugement.

Daarop volgt dan de beschrijving der schoonheid van Blancefloer, die Diederic misschien voegzamer vond aan de vermelding van het ontkleeden te laten voorafgaan:

Vs. 3634. Moltzer leest hier *Clagende ende wenende*, wat wel een goeden zin geeft, maar onnoodig is en geene aanbeveling verdient met het oog op Fr 2653

Tendrement pleure de pitié;
Vers l'amiral s'a aproismié;

Vs. 3720. Vgl. Fr 2715 „Or voit que lius est de parler".
Vs. 3726. Vgl. Fr 2720 „Que oest plait finast a s'onor".

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Vss. 3738, 3739. De aanvulling van Moltzer in deze regels, nl. *voort*: *moort* is te verkiezen boven *achter*: *lachter* van S. J. in den *Navorscher* XI, 301.

Vs. 3741. Hier ontbreekt iets. De hertog heeft de baronnen uitgenoodigd met hem te trachten den emir tot genade te stemmen. Onmiddellijk daarop volgt „toen de emir hoorde, dat de baronnen het hem verzochten". Blijkbaar ontbreekt de vertaling van Fr 2740—2742:

Tout dient: „Cou seroit damages,
Se il teus enfans ocioit;
Laist les aler, se il nous croit.

Daarom stelt De Vries voor het volgende in te lasschen:

Doe spraken si alle: „Dat ware scade,
Dat men sulke kinder verdade".

Dit komt dan na vs. 3741 en de beide volgende worden dus ook door de baronnen gesproken.

Er ontbreekt hier meer. Zoowel in Vb als in Fr stelt de hertog voor, dat Floris in ruil voor die genade zal vertellen, hoe hij in den toren gekomen is. De emir zal daarbij dan winnen, dat hij zich voortaan voor dergelijke listen wachten kan. Deze leemte is dus hier na vs. 3736.

Ook kan vs. 3741 niet door den hertog gezegd zijn. Het ging toch niet om de eer van de baronnen, maar om die van den emir. Dat in vs. 3412 de emir den baronnen op het hart drukt voor hunne eer te zorgen, is iets anders.

De tekst dien de overschrijver voor zich had, was zeer geschonden. Sommige regels ontbraken of waren onleesbaar, van andere als vss. 3738 en 3739 ontbrak een enkel woord, aan weer andere ontbrak vrij veel. De afschrijver maakte er nu vrij handig een geheel van, maar vulde b.v. vs. 3741 aan met den stoplap *spade ende vroe*, waardoor hij dezen achter vs. 3740 gebruiken kon, zoo al niet het geheele vs. 3741 een inlapsel is.

Vs. 3753. Ofschoon zeker op de meeste plaatsen *in inne* met een genitief voorkomt, b. v. vs. 3278, staat deze constructie niet zoo vast, dat wij het recht hebben *dat* = *daf't* in *dats* te veranderen.

Vs. 3766. Fr 2759 heeft iets anders:

Dont saut un evesques sor piés,
Qui del pardon estoit moult liés.

Vs. 3783. De ontbrekende verzen moeten de vertaling bevat hebben van Fr 2777—2781:

Tout escrient: „Boin est a faire;
Otroie lor, rois deboinaire!"
Ensi prient tres- tout merci.
L'amiral, quant les a oï,
N'es veut pas contredire tous.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Vb bl. 43 „Doen riepen die heeren al t'samen: Heere vergheeft hem de misdaet, en verhoort dooh uwer heeren bede. Doen liet hem den admirael seer gheerne ghesegghen".

In overeenstemming daarmede zou men kunnen aanvullen:

„Here, nadien dat aldus staet,
So vergevet hem beiden die mesdaet
Ende verhoort uwer heren bede,
Want dat ware grote edelhede,
Dat ghi ghenade hadt te desen".

Vss. 3814, 3815. De aanvulling van deze regels is van De Vries in overeenstemming met Fr 2794 vlgg.:

Com il issi de son regné
Por Blanceflor s'amie querre,
Son oirre par mer et par terre.

Vss. 3824—3827. De Vries vult deze verzen aan:

Datten si twee dus hadden gedregen,
Doe wonderde hem allen, dier waren jegen,
Ende damiraei selve loech;
Ende hoe men hem te Clarise droech,
Toter wile datse damiraei vant,

Deze aanvulling is te verkiezen boven die van J. S. in den *Navorscher* XI, 301 en beantwoordt geheel aan Fr 2801:

Com fut portés en la corbeille,
Dont ristrent tout a grant merveille,
L'amirals méisme en a ris;
Apres com il fu entrepris
Dedens la tor, et abaubis,
Quant il fu presentés Claris.

Vs. 3850. Evenals hier vertelt ook F 7477, dat de emir de beide kinderen kust. In Fr 2821 en Eng 1250 kussen zij hem. Du Méril heeft hier, tegen alle hss., eene verandering gemaakt, waardoor zij de voeten des emirs kussen.

Vs. 3853. Moltzer leest *hine*. Maar noch Fr, nog °Vb geven daar aanleiding toe. Fr 2827

Et quant il l'ot fait chevalier,
Mener les (hs. B: le) fait a un mostier.
S'amie li fait espouser.

Vb bl. 45 „Ende Blancefleur wiert oock ter selver kercken ghebracht, daerse Floris trouwde met groote blijdschap".

Vs. 3855. Volgens Moltzer heeft het hs. hier beide keeren *den*. Er staat *de'*, evenals in het vorige vers *grote'*.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Vss. 3862, 3863. Franck *Anz.* bl. 26 wil lezen *genoot*: *groot*. Zonder twijfel is de onverbogen vorm van het adjectief achter het substantief de regel, en zou deze vorm hier zonder eenig bezwaar kunnen staan. Maar de verbogen vorm komt daarnaast wel zoo vaak voor, vgl. Van Helten, *Mnl. Spr.* § 315 en Franck, *Mnl. Gr.* § 203, dat wij niet gerechtigd zijn van de lezing van het hs. af te wijken.

Vs. 3899. Wel lijkt het meervoud *nappen* hier wat vreemd, maar het is niet onmogelijk, dat hier twee syntactische bijzonderheden samentreffen:

1°. onbepaalde woorden als *iemen, niemen, elc* bevatten het bijdenkbeeld van een meervoud, zie vss. 1251, 2483, 3919 en vgl. Stoett, *Synt.*[2] § 201.

2°. met een meerv. subject of antecedent kan een enkelv. praedicaat of bijzin verbonden worden, wanneer er iets medegedeeld wordt omtrent iederen persoon of zaak afzonderlijk; zie vss. 1728, 2457.

Vs. 3902. Dat Fr 2887 hier van tien ridders spreekt, i. pl. v. twee, zooals ook F 7651 heeft, zal wel eene schrijffout zijn.

Vs. 3919. Vgl. *Mnl. Wdb.* II, 425 en IV, 1167.

Vs. 3932. Er is geene voldoende reden, om hier met De Vries *finen* te lezen voor *sinen*.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

EIGENNAMEN.

De cijfers wijzen de verzen aan. Vette cijfers verwijzen naar de aanteekening op dat vers. De cijfers tusschen haakjes geven aan, hoe dikwijls de naam voorkomt.

Absoloen 3581.
Aelmaengen 2967.
Agamemnon 636.
Alfages **3488.**
Arablén 3505.
Assenede 23.
Babylonié 689, 692 enz. (25).
Baerte 3961.
Biblis 1255.
Blancefloer 30, 244, 2230, 2893 enz. (120).
Blandas **1794**, 1827.
Bulgerié 3957.
Daris 2189, 2259, 2292, 2306, 2330, 2590.
Dido 1255.
Diederic 23, 1356.
Eneas 673.
Fenus 94, 102, 494.
Fire **1953.**
Floris 30, 373, 394, 941 enz. (132).
Fortune 3164.
Fransoys 140.
Gaydoen **300.**
Galfier **3504.**
Goras **505.**
Grieken (= volk) 638.
Grieken (= land) 2216, 2226.
Helena, Helene 60, 633, 2216, 2227.
Hongerié 3956.
Juno 642, 651.
Juvenael 334.
Kaerle 3966.
Claris 2096, 2968 enz. (22).
Licoris 2189.
Lombardié 676.
Martijn (Sint) 1646.
Menelaus 635.
Monflijs **1961**, 1964.
Montorié **429**, 454, 476 enz. (9).
Nicle **586**, 604, 609, 683, 830, 3807.
Ovidius 335.
Pallas 642, 654.
Panflet 334.
Paris 60, 632, 647, 2217, 2224.
Poelié **1513.**
Puppijn 3963.
Rome 147, 678, 1504, 2381.
Romenié 2395.
Salomoen 78, 910.
Sante 433, 507.
Sibille **438**, 509.
Spaengen 91, 122, 172, enz. (16).
Teben 3388.
Tolet **172.**
Torc 143.
Troien 632, 638, 673, 3388.
Trustram 59.
Venus 642, 652, 657, 3134.
Vrankerike 3966.
Vulcanus 671.
Ysoude 58.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

VERGELIJKING DER UITGAVEN.

In het *Mnl. Wdb.* I—VII worden, evenals in de meeste werken over taal- en letterkunde, de verzen uit den *Floris* aangehaald volgens de uitgave van Moltzer; sommige Duitschers gebruiken nog die van Hoffmann. Om nu het opzoeken van die verzen gemakkelijk te maken, geef ik hier eene vergelijkende tabel der versnummers van deze uitgave en de vorige:

Vss.	Hoffmann.	Moltzer.
1—462	1—462	1—462
		463. 464
463—616	463—616	465—618
	617	619
617—666	618—667	620—669
	668. 669	670. 671
667—1650	670—1653	672—1655
1651—1666	1654—1669	1656—1667
1667—2763	1670—2766	1668—2764
2764—2805	2767—2808	2770 [1])—2811
2806. 2807		2812. 2813
2808—3033	2809—3034	2814—3039
	3035—3038	3040—3043
3034—3973	3039—3978	3044—3983.

[1]) Hier heeft Moltzer zich 5 verzen vergist.

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

Digitized by Google
Original from UNIVERSITY OF MICHIGAN

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN

Digitized by Google

Original from
UNIVERSITY OF MICHIGAN